

Aderton perspektiv på polisarbetet

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR
LÄMNAS STORA
SPÅR EFTER SIG

Polisyreshögskolan

Studiematerial för Polisyreshögskolans inträdesprov 2016–2017

Aderton perspektiv på polisarbetet

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR
LÄMNAS MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Redigerat av Marko Vesterbacka

NÄR MAN GÅR I STORA LÄMNAS MAN STORA S **Aderton perspektiv**

Polisyreshögskolan

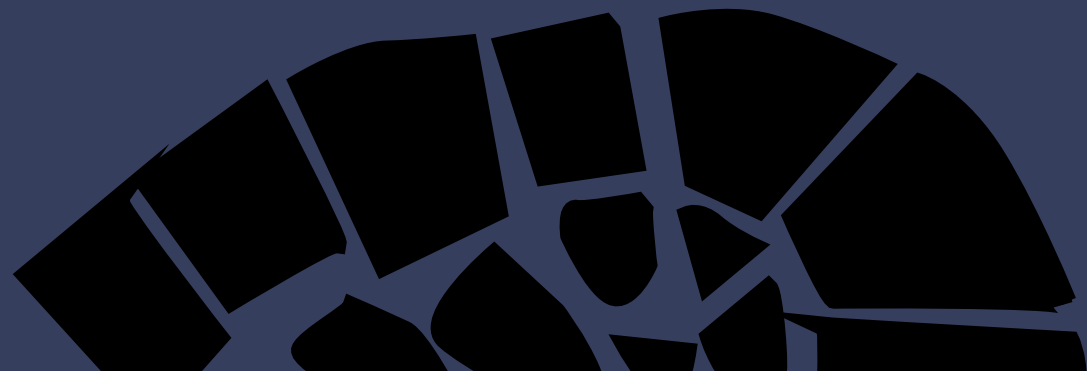
Studiematerial för Polisyreshögskolans inträdesprov 2016–2017

SKOR
PÅR EFTER SIG
på polisarbetet

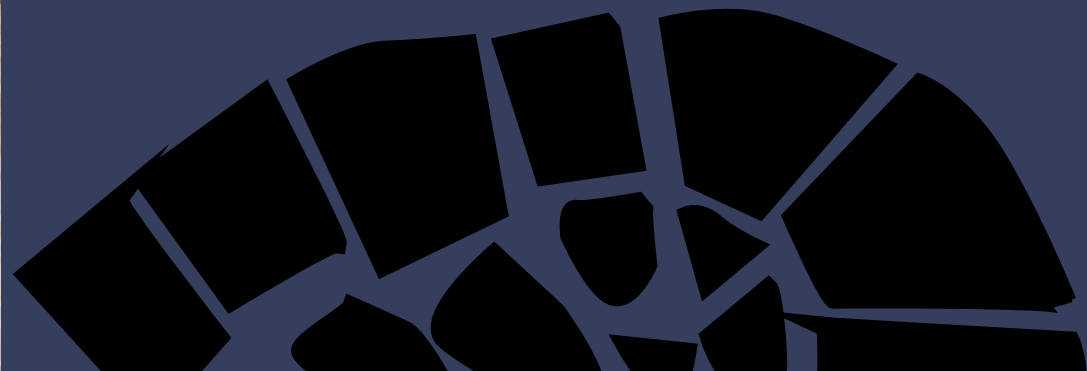
Till läsaren	10
Saara Asmundela	
Från översättare till konstapel – som akademisk yrkesbytare hos polisen	15
Thomas Elfgrén	
Den gamla goda tiden	25
Ari Evwaraye	
”Det handlar inte bara om att avlägsna det onda utan också om att öka det goda”	41
Anu Haikansalo	
Så typiskt polisen!	55
Anna-Kaisa Heinämäki	
Att förebygga hör till kärnan i polisverksamheten	69
Heikki Hiilamo	
På jakt efter en slipad diamant – hur en koncis och tydlig text blir till	81
Maritta Jokiniemi	
Fiktiva poliser och verkligheten	93
Elina Katajamäki	
Kjempebra! – som utbytesstuderande vid polishögskolan i Norge	115
Henna Kelloniemi	
Polisen bakom ryktet	139
Antti Kurittu	
Polisarbetet måste skötas inom polisen	155
Pekka Loikkanen	
Ett rutinfall Det mest krävande uppdraget?	193
Otso Manninen	
Jag var sist och slutligen inte så udda	203
Markku Nyman	
Polisen möter, förhör, skriver – ett psykologiskt perspektiv	213
Tommi Partanen	
Kravaller i Finland	235
Mikko Pelttari	
En berättelse om redaktörer och deras berättelser	247
Tiina Tuulasvaara-Kaleva	
När ord inte räcker till	273
Marko Vesterbacka	
Känn dina läsare	299
Ämnen för essäerna i urvalsproven 2014–2015	328

“Rättsläkarens berättelse om den
mördade kvinnan som trots de knappa
förhandsuppgifterna klarade sig till följd av
det arbete som utredningen gjorde.”

“Medan människorna undrade över kroppen
som flöt där med ryggen bar,
dit poliserna kom för att undersöka.”

TILL LÄSAREN

Den här artikelsamlingen är en förnyad upplaga av den bok med samma namn som publicerades i början av 2014. Redan från början var det meningen att boken skulle förnyas med ett eller två års mellanrum. Boken innehåller nu sex helt nya artiklar och för att få plats med dem har man varit tvungen att lämna bort sex gamla artiklar.

Boken har samma titel som förut. Titeln är ett ordspråk som Saara Asmundela i den första artikeln i boken berättar att hon hört av sin morfar. ”När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig” beskriver fortsättningsvis hela bokens anda och syn på polisarbetet.

”När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig” har framför allt gjorts som förhandsläsning inför Polisyrkeshögskolans urvalsprov: i essäuppgifterna i urvalsprovet förutsätts att man är väl förtrogen med artiklarna i boken. Dessutom är boken till för de läsare som ännu funderar på att söka till Polisyrkeshögskolan. Då man läser artiklarna kan man rannsaka sig själv och fundera på

huruvida man vill bli polis och passar för polisyrket. Kanske boken också hittar fram till en person som först när han eller hon läser boken märker att polisarbetet kanske kunde vara något.

Enligt responsen om den första upplagan av boken har många olika typer av läsare tyckt att boken är givande och belysande. Boken berättar både om polisens arbete och om hur världen ser ut ur polisens ögon.

* * *

Bokens underrubrik ”Aderton perspektiv på polisarbetet” poängterar både perspektivens mångfald och deras begränsning. I boken finns aderton perspektiv i stället för ett enda ”riktigt”. Å andra sidan är de bara aderton, trots att man skulle kunna hitta tusentals andra perspektiv inom den finländska poliskåren.

Största delen av artikelskribenterna är poliser. En del av icke-poliserna arbetar inom polisförvaltningen, men två skribenter representerar medierna och vetenskapsvärlden: Heikki Hiilamo är

professor i socialpolitik och undersökande journalist medan Mikko Peltari är vetenskapsredaktör. Också Hiilamos och Pelttaris artiklar behandlar saker som är väsentliga med tanke på polisarbetet.

Polisskribenterna är, med ett undantag, relativt unga poliser som utexaminerats på 2000-talet. Undantaget är kriminalöverkommissarie Thomas Elfgren, som inledde sin karriär inom polisen redan på 1970-talet.

De övriga tio poliserna är i en ålder att de fortfarande kunde söka till polisutbildningen ifall de inte redan var poliser. På omslaget ser vi huvudanalytiker Tommi Partanen från Skyddspolisen. Han blev polis 2000.

Författarna har fått tillstånd och också en skyldighet att modigt behandla sitt tema på sitt eget sätt. Det har de också gjort på ett förtjänstfullt sätt. Några av dem tonar ned sin egen person, medan andra för fram sitt ”eget jag”, berättar om sina erfarenheter och sin egen syn på saken. Artiklarna är olika långa och representerar olika texttyper. Som redaktör för boken har jag snarare gått in för att

framhäva brokigheten än för att gallra i spektret av artiklar.

* * *

Jag tackar alla skribenter. Förutom Thomas Elfgren och Tommi Partanen är också Ari Evwaraye, Antti Kurittu, Otso Manninen och Tiina Tuulasvaara-Kaleva nya.

Jag vill också tacka tre andra personer, utan vilka boken skulle se helt annorlunda ut. För bokens visuella utformning står Mika Rautanen vid Taitotyö Fenen. Fotografierna i boken är till största delen tagna av informatören vid Polisyrkeshögskolan, Anna Byckling, som också har stått för anskaffningen av de övriga fotografierna. De övriga illustrationerna i boken är gjorda av bildkonstnären Mikko Ylinen.

En grupp tidigare sökande har utan att veta om det deltagit i boken med en eller ett par meningar. Jag har samlat felsäkringar i sammandrag som skrivits i ett inträdesprov flera år sedan, där skribenten säger något annat än vad han eller hon

avsett. De här cirka tjugo ”oavsiktlig-
heterna” har placerats mellan artiklarna
och sex av dem åtföljs av Mikko Ylinens
bildtolkning. – Om någon läsare undrar
vad skribenterna velat säga kan läsaren
söka fram nummer 1/2009 av tidskriften
Murharyhmä, och i den artikeln av rätts-
läkaren Ursula Vala. Där berättar Vala om
en död kvinna vars kropp en sommardag
hittades i en havsvik, om utredningen av
brott mot liv och om brottets händelse-
förlopp som klarlades vid utredningen.

Också vår projektgrupp som beredde
reformen av inträdesproven 2013 har
haft en viktig roll i uppkomsten av bo-
kens första upplaga. Alla medlemmar i
gruppen har påverkat innehållet i artikel-
samlingen. Jag vill också fortsättningsvis
tacka följande personer: gruppordförande
Lotta Parjanen och de övriga medlem-
marna Juha-Matti Huhta, Marjatta Kau-
ramäki, Topi Loikkanen, Markku Nyman
och Jouko Pohjoismäki.

Sökandenas essäer i urvalsprovet be-
döms numera av en grupp bestående
av fem personer: Anu Haikansalo, Terhi
Solja och Marko Vesterbacka, som är lek-
torer i poliskommunikation, samt Saara
Asmundela och Elina Katajamäki, som
är poliser. Mina bedömningskollegor har
hjälpit mig mycket i redaktionsarbetet
kring den förnyade boken.

Artikelsamlingen publiceras också på
svenska: ”När man går i stora skor läm-
nar man stora spår efter sig.” Tack till den
person som koordinerat översättningsar-
betet, planerare Kirsti Asunta.

Slutligen vill jag tacka ledningen för Po-
lisyrrkeshögskolan, särskilt rektor Kimmo
Himberg och utbildningsdirektör Petri

Alkiora, som genom ord och handlingar
har visat att de uppskattar den här boken.
Tack vare dem publicerades det verk som
ursprungligen endast var avsett att bli en
e-bok även i en tryckt version år 2014.
Jag tror att de flera hundra sökande som
velat köpa en tryckt bok via nätbutiken
trots att man gratis kan ladda ner boken
i elektronisk form på Polisyrrkeshögsko-
lans webbplats har varit särskilt nöjda
med beslutet. Också den förnyade upp-
lagan publiceras som en tryckt bok.

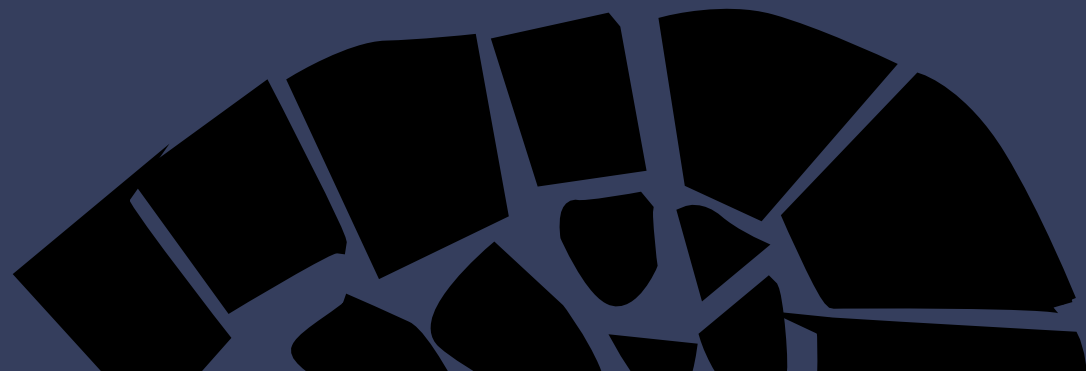
* * *

Mellan artiklarna i boken finns det många
samband, likheter och skillnader som
den sökande ska hitta. I stället för att jag
som redaktör för boken skulle ha pekat
på och understrukit de här sambanden
med förklarande inledningsord, genom
gruppering av artiklarna, mellanrubriker
och andra invanda sätt, har jag gått in för
att göra tvärtom. Jag har helt enkelt ord-
nat artiklarna i alfabetisk ordning efter
författarna.

I slutet av den här förnyade upplagan
har jag lagt till ämnena för essäerna i ur-
valsproven från 2014–2015. Jag tror att
de kan vara till nytta särskilt för de sö-
kande som vill förbereda sig inför provet
så bra som möjligt. Under 2016–2017
kommer uppgifterna att se ut på liknande
sätt, även om det konkreta ämnet givetvis
varierar från ett prov till ett annat.

*Polisyrrkeshögskolan
Tammerfors 2.12.2015
på alla de medverkandes vägnar*
Marko Vesterbacka

“Man måste tillkalla polis, för inte skär man
väl upp någons hals i ett vanligt dödsfall.”

SAARA ASMUNDELA

FRÅN ÖVERSÄTTARE TILL KONSTAPEL – SOM AKADEMISK YRKESBYTARE HOS POLISEN

SAARA ASMUNDELA BLEV POLIS 2009. HON ARBETAR SOM ÖVERKONSTAPEL SOM VICE LEDARE FÖR UTREDNINGSGRUPPEN FÖR VÅLD I NÄRA FÖRHÅLLANDEN VID HELSINGFORS POLISINRÄTTNING.

FÖRE POLISSTUDIERNÄ HADE ASMUNDELA AVLAGT FILOSOFIE MAGISTEREXAMEN MED ENGELSK ÖVERSÄTTNING OCH TOLKNING SOM HUVUDÄMNE. ASMUNDELA HAR ERFARENHET AV ÖVERSÄTTNINGSGARBETE, UNDERVISNING I ENGELSKA, HAMBURGERSTEKNING OCH VÄGPLOGNING.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

För ganska exakt tio år sedan höll jag som ordförande för ämnesföreningen ett tal på institutionen för översättningsvetenskap vid Helsingfors universitet i samband med inskriptionen. ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” (När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig), började jag. Jag talade frimodigt om den akademiska friheten och dess avigsida, ansvaret. Ordleken kommer från min morfar, liksom också en annan folklig visdom som jag spann vidare på i mitt tal: ”Kun lumeen kusee, siihen tulee reikä.” (När man pissar i snön blir det ett hål) Jag talade om att handlingar alltid har konsekvenser. Högstämmt uppmanade jag mina studiekamrater att låta bli att vältra sig i den akademiska friheten men att ta ansvar för sina val. Efter att jag hållit talet fortsatte jag till min föreläsning för att studera konsekutivtolkning, textning, språkvård och textanalys.

Fyra år senare drog jag som polisaspirant på mig den blå overallen i cellrummet i den dåvarande Polisskolan och började på riktigt förstå vad det är att bära

ansvar i arbetet och hurdana följer mina handlingar i värsta eller i bästa fall kan få.

Jag kan inte säga att mitt yrkesbyte byggde på noggrant övervägande. Närmast berodde det på stundens ingivelse. Som nyutexaminerad filosofie magister genomgick jag frivillig militärtjänst för kvinnor, och efter att jag sprungit i skogarna med ryggsäck på ryggen i tolv månader kändes det svårt att återvända till arbetet vid skärmen på översättningsbyrån. Arbetet var intressant i sig och arbetsplatsen utmärkt, men det kändes meningslöst att översätta bruksanvisningar. Jag saknade starkt en känsla av meningsfullhet i arbetet. Under de sista veckorna av militärtjänstgöringen hittade jag ansökningsguiden till Polisskolan på bordet i vår stuga. Jag beslöt att utan vidare funderingar pröva min lycka. Den stod mig bi och ett par månader efter hemförlovningen väntade ett tjockt kuvert från Hervanta på mig på tamburgolvet.

Att byta bransch kändes som ett ordentligt hopp ut i det okända. Övergången från översättare till polis underlättades en aning av att mina band till den akademiska världen kändes ganska lösa. Yrket som översättare, tolk och lärare, som jag hade studerat till, var närmast hantverk, arbete som man lär sig genom att göra det. Jag upplevde inte att jag bytte ner mig från en akademisk bransch till yrkesskola, utan att jag flyttade från en gesällsyssla till en annan – även om jag inte

kan säga att jag då visste just någonting om polisens arbete. Jag studerade till polis med någorlunda framgång, blev färdig

och fick genast tjänst på fältet. Efter ett par år flyttade jag över till utredningen, och nu utreder jag som huvudsyssla familjevåldsbrott mot vuxna och barn och verkar som vice gruppleddare för en familjevåldsgrupp.

* * *

De akademiska yrkena har sin egen högstämda charm. Tankearbete, kreativitet, vetenskapande, ett högre tänkande, alltihopa är ädla och fina saker. I studierna inom översättningsvetenskap var det akademiska ändå ibland lite frustrerande. Trots storstilat tal kändes det som om jag inte fick tag i det riktiga livet – och om vi tangerade något konkret kändes det konstgjort. Under studietiden satt jag och lyssnade på ett föredrag där en forskare som nyss fått sin doktorsavhandling godkänd berättade om sitt forskningsstema. Hon hade i årtal studerat texterna på brödpåsar och analyserade dessa med översättnings- och språkvetenskapliga metoder. Det är klart att jag beundrade hennes långsiktiga engagemang i saken, men jag hade svårt att se vad forskningen hade för praktisk betydelse.

I polisarbetet har jag sedan kommit i kontakt med verkligt handgriplig konkreti. Jag har grävt upp lillajulsfirare ur snön och kuskat dem till värmen på tillnykt-

JAG UPPLEVDE INTE ATT
JAG BYTTE NER MIG,
FRÅN EN AKADEMISK
BRANSCH TILL YRKES-
SKOLA, UTAN ATT JAG
FLYTTADE FRÅN EN GE-
SÄLLSYSSLA TILL EN AN-
NAN – ÄVEN OM JAG INTE
KAN SÄGA ATT JAG DÅ
VISTE JUST NÅGONTING
OM POLISENS ARBETE.

ringsstationen, återbördat stulen egendom till den ursprungliga ägaren, räddat en vingbruten mås från lidande och stängt in en brottsmisstänkt bakom järndörren till hans cell. När det är som bäst i det här jobbet ser man genast spåren av sitt arbete och får omedelbar feedback.

Det vore ändå fel att påstå att allt jag gör som polis känns viktigt och värdefullt. När jag skriver ut en böteslapp till en seriesnattare som genast river sönder den, förhör en person som slår sin make eller maka för femte gången inom ett år eller får det n:te åtalseftergiftsbeslutet i följd av åklagaren i ett brottsmål som jag själv har utrett, då får jag nog leta med ljus och lykta efter meningsfullheten. I mitt föregående arbete var jag i huvudsak ordbrukare.

I mitt nya arbete varken ville eller kunde jag göra mig kvitt språket. I översätтарыket lärde jag mig se språket som betydelseinnehåll och tolkningar, och som sådant behandlar jag det också som polis. Polisen tar en bit verklighet och formar en mening av den. Meningen ska sedan till läsaren förmedla den del av verkligheten i så oförändrad form som möjligt. Förmågan att skilja det väsentliga från det oväsentliga och att uttrycka sig exakt framhävs.

Polisens språk förblir i högsta grad levande. Beskrivningen av gärningen angående en bot, observationer antecknade vid en djurskyddsinspektion, grunder för gripande, rapportdelen i en brottsmålan antecknad i villervallan under ett stressigt veckoslutspass, nyanser i en förhørsberättelse – de här är polistexter, som vid behov exempelvis i domstolen

I POLISARBETET HAR JAG SEDAN
KOMMIT I KONTAKT MED VERKLIGT
HÄNDGRIFLIG KONKRETI.

POLISEN TAR EN BIT VERKLIGHET
OCH FORMAR EN MENING AV DEN.
MENINGEN SKA SEDAN TILL
LÄSAREN FÖRMEDLA DEN DEL AV
VERKLIGHETEN I SÅ OFÖRÄNDRAD
FORM SOM MÖJLIGT.

styckas och skivas och hackas allt till skiljetecknen och de minsta betydelseinnehållen.

Enligt polislagen kan en polis gripa en person för att skydda denna mot allvarlig fara som direkt hotar livet, den kroppsliga integriteten eller hälsan, ifall personen inte kan ta hand om sig själv och faran inte kan avlägsnas på annat sätt eller man inte kan skydda personen med andra metoder. I folkmun kallas sådana gripanden vanligen fyllegripanden. Gripandet måste ske på lagenliga grunder och dessa ska antecknas bland uppgifterna om gripandet. I Helsingfors hade en sådan motivering för en tid sedan sammanfattats i två ord: ”Saknar förmåga.” Den som gjort gripandet och motiverat det på det sättet kan få svårt att förklara för laglighetsövervakaren hur gripandet av den ifrågasvarande personen följde polislagen. Man ska verkligen kunna stå för sina ord.

I teorin hade jag kunnat ansvara för människoliv när jag översatte bruksanvisningen till en respirator eller när jag korrekturläste installationsguiden för en elapparat. Som polis måste jag emellertid under varje arbetspass acceptera att vad som helst kan hända när som helst. Eventuellt våld eller till och med död ligger alltid i luften när jag drar på mig skyddsvästen och fäster vapenhölstret vid bältet. Å andra sidan måste man vid behov vara beredd att också själv ta extrema krafttag.

Man bör ändå samtidigt själv kunna välja sina ord också i sådana situationer

SITUATIONSKÄNSLA OCH
FÖRMÅGA ATT ANPASSA
SIG TILL VARJE UPPKOM-
MANDE KOMMUNIKATIONS-
SITUATION ÄR VÄSENT-
LIGA.

där människan är som mest sårbar. Som motvikt till allt härjande ska man kunna väga sina ord när man står och väntar på

ambulansen tillsammans med en man som ögonblicket förut i djup ångest har tänt eld på sitt hår, eller när man måste berätta för en ung kvinna som öppnar dörren med en baby i famnen att hon för

en timme sedan blivit änka.

Situationskänsla och förmåga att anpassa sig till varje uppkommande kommunikationssituation är väsentliga. Ena stunden gräver man i fickorna på en man som hamnat under metrotåget för att utreda hans identitet och i nästa skriver man ut en böteslapp för körning mot rött ljus, när ett akut trafikbrott inträffar när man är på väg för att registrera en anmälan om utredning av dödsorsak. I vartdera fallet ska man agera ändamålsenligt och sakligt. Personen som har underlåtit att följa trafikljuset kan inte och bör inte heller veta att konstapeln som skriver ut böterna för en stund sedan har stått inför en illa sargad människokropp. Med den som gjort sig skyldig till trafikförseelsen är man igen i en ny kommunikationssituation, och polisen hanterar sin eventuella traumatiska upplevelse på annat håll och annat sätt. Emellanåt kräver behärsknigen av de egna känslorna och av vad man visar utåt en stor flexibilitet.

För en klient hos polisen kan mötet med ordningsmakten vara en unik, traumatisk eller terapeutisk upplevelse. Jag träffar klienter varje arbetsdag, men en medborgare råkar knappast ansikte mot

ansikte med polisen mer än en gång under sitt liv. Det här glöms ibland bort när arbetet bokstavligen har blivit vardag för en själv.

När jag som yngre konstapel praktiserade trafikövervakning träffade jag under en blårazzia en medelålders manlig förare som inte gick med på att blåsa i alkometern. Hans reaktion förvånade mig. Efter en kort stunds ordbrottnings berättade han att orsaken var hans motvilja mot kvinnliga poliser. När jag försiktigt frågade mera berättade han att han för en tid sedan hittat sin pappa död i dennes bostad. Den kvinnliga medlemmen i den polispatrull som kom till platsen hade först av allt frågat mannen: "Var det du som först hittade det här kadavret?" Ett enstaka ordval hade under ett känsligt ögonblick träffat honom under bältet, och alla kvinnliga poliser förvandlades till okänsliga tölp. Jag bad om ursäkt för min kollega, och till slut blåste mannen i alkometern – med resultatet noll – och gasade iväg, förhoppningsvis lättare till sinnes. Min värdefullaste lärdom från den razzian torde handla om polisyrket överlag, inte så mycket om själva trafikövervakningen.

Det skämtas om försvarsmakten att man alltid har bråttom till att vänta. Polisen har inte alltid så bråttom, men vänta får man nog och ofta tillsammans med en klient. Jag har tillbringat timmar med gripna eller fångslade som ska föras till rättegång eller transporteras, mentalt sjuka människor som ska tas in för vård mot sin vilja och med våldtäktsoffer på rättsmedicinska institutionen under nattens timmar. Kanske de viktigaste stun-

DET HÄR GLÖMS IRLAND BORT
NÄR ARBETET BOKSTAVLIGEN HAR
BLIVIT VARDAG FÖR EN SJÄLV.

derna av väntan och tidsfördriv har varit timmarna med patrullkamraten i polisbilen. Också en tjänsteman kan vara förvånande naken och sårbar när han eller hon är trött eller har upplevt något exceptionellt, överraskande eller uppskakande under ett

uppdrag. Ibland är den bästa kommunikationen att vara tyst. Humorn har sin plats både tillsammans med kollegorna och ibland med klienterna, och ett garanterat sätt att få kommunikationen att löpa bättre är att vara sig själv. Ibland förmedlas betydelser bara genom ett tonfall eller en min. Under studietiden intervjuade jag för ett föredrag en kvinna som blivit offer för våldtäkt. Hon berättade att hon efter det skedda ringt till polisen och osäkert uppgett att hon "kanske hade blivit våldtagen". Polismannen som svarade hade bestämt uppmanat kvinnan att söka sig till ett sjukhus och talat om att en patrull var på väg. Kvinnan sade att hon aldrig skulle glömma polisens röst. Redan tonfallet hade gjort klart för henne att man tog henne på allvar.

En översättare är professionell på interkulturell kommunikation, men det är också polisen. Vad annat än ett möte mellan kulturer kan det vara fråga om när en polis försöker förhöra en representant för den organiserade brottsligheten som valt linjen "inga kommentarer" eller tilltalar en man som lever på gatan och har tillbringat årtionden med flaskan i handen? Klienterna är emellanåt från en så annan värld och kultur att man får anstränga sig för att försöka förstå deras dagliga liv. Man kan visserligen studera

situationskänsla och förmåga att tolka en annan människa, men bäst lär man sig nog genom livserfarenhet och arbete.

IRLAND ÄR DEN BÄSTA
KOMMUNIKATIONEN ATT
VARA TYST.

Jag studerade engelska som huvudämne och mina studier har verkligen inte gått till spillo. Det är emellertid lönlöst att tro

att man skulle klara sig med engelska alltid och överallt. Det sägs också att det vanligaste främmande språket är dålig engelska. Seppo Rätty berättade en gång från en tävlingsresa att "När jag for till Atlanta beslöt jag att jag jävlar inte talar ett ord engelska på hela resan – jag ska klara mig på finska". Många som är födda utanför Finland har tagit samma attityd när de har kommit till Finland. En ryss vill tala ryska och en rumän rumänska. Också dålig engelska kan vara en avlägsen dröm. Med engelska kommer man visserligen ofta framåt, men den öppnar inte alla dörrar. Därifrån måste man kryssa fram på något annat språk, med en kollegas hjälp, med gester eller med hjälp av tolk.

* * *

Det är svårt att tänka sig vad jag vore utan mina tidigare studier och hurdan jag skulle vara som polis utan min utbildningsbakgrund. Jag studerade språk, skrivande, talande och kommunikation mellan människor i fem år. De här sakerna är ständigt i centrum också i mitt arbete som brottsutredare. Polisens arbetsprofil är så mångfasetterad att man egentligen har nytta av vilken arbets- och livserfarenhet som helst. På min egen kurs fanns

det bland annat en skogsarbetare, en flamencodansör, en ekonom och en butiksförsäljare, och jag påstår att var och en kunde utnyttja sina egna erfarenheter på något område av studierna, i inläringen i arbetet och själva arbetet.

En av finesserna i polisarbetet ligger i att man med samma grundexamen kan arbeta med de mest olika uppgifter: som huvudsyssla kan man pensla fingeravtryck och dammsuga fibrer, rida till häst på Helsingfors gator, åka båt på Saimen, läxa upp fartdårar eller utreda utlänningsärenden, våldsbrott eller ekonomiska brott. Lateralt avancemang begränsas egentligen bara av den egna förmågan, lämpligheten och intresset. Man hinner byta också senare och många gånger, och som polis kan man på sätt och vis göra flera olika karriärer inom en. En tidigare examen eller tidigare studier kan också fungera som språngbräda för lateralt och vertikalt avancemang.

Polisens arbete består i hög grad av problemlösning av olika grad: vad kan jag göra i den här situationen, vad bör jag göra, på vilka grunder, vad är det mest ändamålsenliga, det lindrigaste eller minst skadliga sättet. Samtidigt ska man analysera och observera situationen, omständigheterna och de närvarande personerna. Ibland har man tre sekunder på sig, ibland tre månader.

Jag tror att högskolestudierna har gett mig färdigheter för ett sådant problemlösningstänkande. Särskilt i brottsutredningar, där arbetet som bäst är mycket självständigt och kräver ett uppmärksam men också kreativt grepp, har man fördel av att ha lärt sig att söka kunskap, se or-

KLIENTERNA ÄR EMELLANÅT FRÅN
EN SÅ ANNAN VÄRLD OCH KULTUR ATT
MAN FÅR ANSTRÄNGA SIG FÖR ATT
FÖRSÖKA FÖRSTÅ DERAS DAGLIGA
LIV.

EN TIDIGARE EXAMEN ELLER TIDIGARE
STUDIER KAN OCKSÅ FUNGERA
SOM SPRÅNGBRÄDA FÖR LATERALT
OCH VERTIKALT AVANCEMANG.

sakssamband, förhålla sig kritiskt till vad man läser och hör och ta tag i inkonsekvenser men också koncentrera sig på det väsentliga. De tidigare studierna tränar de här färdigheterna, men inte lär man sig dem heller bara genom att slita byxbanken på skolbänken. När jag hör ljud från trappuppgången av en man som slänger omkring möbler i sin bostad i ett tillstånd av delirium och vet att någon måste gå dit, och att den som ska göra det är jag, ger inte den akademiska slutexamen mycket tröst.

Det vore lätt att tänka att allt jag tidigare gjort har styrt och lett mig till den här punkten. Redan fattade avgöranden borde man inte bedöma enligt resultatet. Ett avgörande är antingen bra eller dåligt oberoende av vart det leder. I varje fall har jag via ett antal krokvägar blivit brottsutredare, och ångrar ingenting av vad jag hittills har gjort.

Slumpen eller min egen vilja kan leda mig till många nya utmaningar, och sådana råder det inte brist på i det här arbetet. Lärandet fortsätter, och utmaningarna i arbetet gör en emellanåt ödmjuk. Ansvar är kännbart och tynger ibland, men å andra sidan får jag uppleva den meningsfullhet i arbetet som jag har varit ute efter. Jag är stolt över mitt arbete och min yrkeskår. Polisen går i stora skor och lämnar stora spår efter sig.

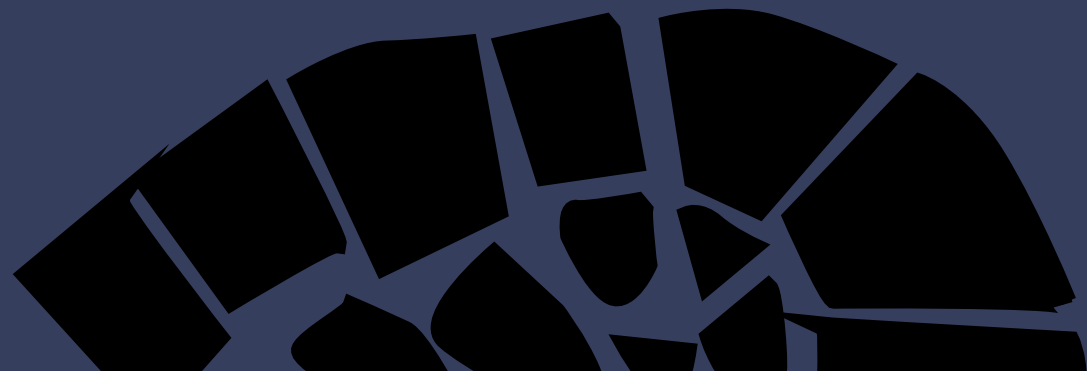
LÄS MERA

- Dobelli, Rolf 2012: *Selkeän ajattelun taito*. Lettland: Helsingin Sanomat.
- Ellonen, Noora m.fl. 2013: *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja*

seksuaalirikoksissa. Tammerfors: Polisyrykeshögskolan

- Myllylä, Markku 2010: *Maisteripoliisi. Akateemisen poliisin identiteetin rakentuminen ja ammattiin sitoutuminen*. Pro gradu-avhandling. Tammerfors universitet.

“När polisen kom undersöktes platsen,
men det gick inte att få reda på kvinnans
personuppgifter trots att det var en solig
sommarlördag.”

THOMAS ELFGREN

DEN GAMLA GODA TIDEN

KRIMINALÖVERKOMMISSARIE THOMAS ELFGREN HAR VARIT POLIS I FYRTIO ÅR. HAN UTEXAMINERADES I BÖRJAN AV ÅR 1976, ARBETADE EN KORT TID I RÖRLIGA POLISEN OCH KRIMINALPOLISEN I HELSINGFORS OCH BÖRjade ÅR 1978 PÅ CENTRALKRIMINALPOLISEN.

ELFGRENS UPPGIFTER SOM FÖRHÖRSLEDARE HAR FÖRUTSATT ETT INTENSIVT INTERNATIONELLT SAMARBETE. HAN HAR JOBBAT LÅNGA TIDER UTOMLANDS, BL.A. HAR HAN UNDERSÖKT KRIGSBROTT I FORNA JUGOSLAVIEN OCH FÖRINTELSEN I RWANDA.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Jag har varit polis i snart fyrtio år. Samhället då var inte som det är nu. Arbetets innehåll var annorlunda, sättet hur vi gjorde jobbet var annorlunda, verktygen var annorlunda. Mina kolleger talade alltid om den ”gamla goda tiden”. De hänvisade till tiden då de efter kriget på östfronten återvände hem och blev poliser. Allt var så mycket bättre, eller betydligt sämre.

Min gamla goda tid som polis började på den nya polisskolan i Tammerfors. Något år tidigare hade skolan öppnat dörrarna på Pohjologatan. Tre månader på skolbänken – det var allt som krävdes för att få bära uniform och tjänstevapen.

Mitt namn antyder att jag talar svenska. Kolleger från den gamla goda tiden kommer ihåg mig bland annat för min bristfälliga finska, något jag inte själv upplevde innan kravet på mer eller mindre perfekt språkbruk påpekades gång efter gång. Svenskan är mitt modersmål, finskan mitt huvudsakliga arbetsspråk och med mina barn talar jag engelska. Svårt att säga vilket idag är mitt huvudspråk.

Maija Pajarinen, polisskolans lärare i

finska, fick mig att sätta vikt vid hur vi poliser uttrycker oss; tal är tanke, tanke är tal, sade hon i en sidomening. Med andra ord, talet reflekterar våra tankar och vice versa. De påverkar och utvecklar varandra. Jag blev vaksam då jag förstod den djupa innebörden i hennes budskap. Hon har rätt, reflektionen är alltid genuin och omedelbar.

Polisens viktigaste arbetsredskap är kommunikation. Det bär långt då man säger de rätta orden vid rätt tidpunkt och i ett tonfall som får den andra att lyssna. Kunskapen att uttrycka sig i skrift står likväl högt upp på listan. Vårt arbete bedöms långt på basen av hur entydigt korrekt och mångsidigt vi skriver.

Ambassadör Ralph Enckell var känd för de höga kvalitetskrav han ställde på skrift och tal. Han tyckte att vi finländare nöjde oss med alltför litet. I en anekdot berättas, att han en gång läxade upp sin underordnade: lär er använda ert eget modersmål, annars verkar ni ännu dummare än vad ni är.

För en oerfaren polis ter sig den skriftliga rapporteringen kanske som ett sekundärt göromål. Så tänkte jag också. Ju mer krävande mitt arbete blev, desto högre krav ställdes på mina texter. Nu ser jag det också från en helt annan synvinkel - ju bättre jag gjorde mitt jobb, desto mer krävande arbetsuppgifter fick jag.

* * *

ARBETETS INNEHÅLL
VAR ANNORLUNDA,
SÄTTET HUR VI GJORDE
JOBDET VAR ANNORLUNDA,
VERKTYGEN VAR
ANNORLUNDA.

Min poliskarriär har präglats av internationellt polissamarbete och otaliga arbetsuppdrag utomlands. Min första utlandsresa som polis gjorde jag för 37 år sedan. Flyttvägen av finländare som emigrerat till Sverige i hopp om bättre

levnadsstandard förde med sig kriminella op-portunisterna, alkoholister och vanebrottslingar. Det var på den tiden som uttrycket ”en finne igen” myntades av de svenska medierna. Egen-

doms- och våldsbrott av alla de slag och i olika former stod högt på agendan.

På den gamla goda tiden talade man inte om internationell brottslighet. Begreppet blev vardagsuttryck långt senare och speciellt i samband med Sovjetunionens fall. Jag hittade mig oftare på arbetsresor i Sverige än i hemlandet eller på Centralkriminalpolisens högkvarter vid Bangatan 12 i Helsingfors. På samma korta gata hade jag levt min barndom. Även folkskolan som jag har gått i låg på samma gata, i samma kvarter som CKP och Skyddspolisens.

Utöver mitt stora intresse för Sherlock Holmes berättelser drömde jag aldrig om att bli polis. Han kunde greppa mitt intresse för många dagar under sommarloven. Jag var fascinerad av Holmes förmåga att dra slutsatser ur små detaljer som Watson inte såg.

Det var chefen för Helsingfors ridande polis, kommissarie Olavi Mannonen, som väckte mitt intresse för polisjobbet. Jag var aktiv modern 5-kampare och han lovade mig tjänst på hans enhet om jag

så ville. Mannonen hade tagit OS-medalj i Melbourne och möjligheten att få träna på jobbet var mer än lockande. En liten annons i Hufvudstadsbladet om ansökan till polisskolan i Tammerfors gav sista stöten. Jag sökte, klarade inträdesprovet och blev invald.

Den vägen gick också mina planer om en karriär som yrkesidrottare.

Efter grundutbildningen fann jag mig på Rörliga polisens huvudavdelning. Också den var i mina barndomskvarter i Rödbergen. Mina kompisar kunde knappt tro sina öron då de hörde att jag blivit trafikpolis.

För att göra saken kort, några månader senare fick jag tjänst vid Helsingfors kriminalpolis och två år senare på Centralkriminalpolisen. Av dessa två år spenderade jag sex månader på polisskolan i Tammerfors. Vi var de första som fick bo i Hervanta.

Mord, dråp, yrkes- och vanebrottslingar blev min vardag. Jag lärde mig brottsutredning under ledning av landets absolut bästa och mest erfarna utredare. Många hade försvarat landets självständighet på Karelska näset där deras livssyn och förståelse av det mänskliga beteendet senare reflekterade på deras arbete.

Min karriär som brottsutredare och förundersökningsledare kan uttömmande beskrivas med orden intressant, krävande och utmanande. Intressant därför att jag varit med om det mesta: hela skalan från bötesbelagda brott till livstidsdomar. Jag har alltid väntat på måndagen. Krävande därför att det värsta en brottsutredare kan åstadkomma

POLISENS VIKTIGASTE
ARBETSREDSKAP ÄR
KOMMUNIKATION.

JU MER KRÄVANDE MITT ARBETE
BLEV, DESTO HÖGRE KRÄV STÄLLDES
PÅ MINA TEXTER.

MIN POLISKARRIÄR HAR
PRÄGLATS AV INTERNATIONELLT
POLISSAMARBETE OCH OTALIGA
ARBETSUPPDRAG UTMILÄNDS.

är att han gör ett dåligt arbete som leder till orättvisa för såväl förövare som offer. Utmanande därför att vartenda brottsfall är unikt. Allt ska skraddarsys från topp till tå, utan fördomar och förhandsuppfattning om vad som är relevant.

* * *

Den moderna lingvistikens fader, Noam Chomsky, professor emeritus vid Massachusetts Institute of Technology, sa om sanningen så här: "everyone knows the truth and our lives consist of how we choose to distort it". Som ung utredare trodde jag min uppgift var att utreda sanningen. Med åren och erfarenheten blev mitt förhållande till sanning allt mer skeptiskt. Jag fann mig i ett professionellt och filosofiskt dilemma.

Sanning är en fråga om språk och filosofi. Det tog sin tid innan jag förstod att sluta leta efter den absoluta sanningen, den som parterna i straffprocessen offer förvränger till sin fördel. Sanning är en filosofisk språkfråga, inte juridisk, även om man i straffprocessen talar om materiell och juridisk sanning. Vår uppgift är att dokumentera relevant information för parterna. Information som är eller kan bli relevant vid åtalsprövning och domstolsbehandling. Vi ger verktygen för en ändamålsenlig straffprocess.

Jag finner mig ofta i diskussioner om rätt- och orättvisa. Det är inte min sak

som polis att grubbla huruvida domstolens utslag är rättvist. Att mäta sina arbetsresultat ur domar kan leda till en förvrängd arbetsbild med ödesdigra konsekvenser.

En brottsutredare ser sig bäst som en forskare som testar sina arbetshypoteser. Lagen förutsätter att den misstänkte (han), den misstänkta (hon), är oskyldig tills annorlunda påvisats av domstol. Rätt så. I min arbetshypotes utgår jag från det motsatta. Hen (båda könen) är skyldig tills materialet jag insamlat påvisar att grund för misstanke inte föreligger. Denna infallsvinkel leder med större sannolikhet till ett kvalitativt bättre resultat. Fokus för utredningen bär med sig grundprincipen att målmedvetet leta och hitta fakta som är i den misstänktes förmån.

Utän hypoteser kan man inte förrätta en målmedveten rationell utredning. Skillnaden mellan hypotes och förutfattade åsikter är marginell. Det krävs både yrkeskunskap och erfarenhet att hålla dem isär. Att man är inne på fel spår hör till vardagen.

* * *

På den gamla goda tiden fanns det inte datorer, bara skrivmaskiner. Då jag började som polis skrev de äldsta kollegerna ännu förhören för hand. De kunde konsten att kommunicera. Dagens utredare har sitt fokus i dataskärmen.

Under 1990-talet studerade jag psy-

SOM UNG UTREDARE
TRODDE JAG MIN
UPPGIFT VAR ATT
UTREDA SANNINGEN. MED
ÅREN OCH ERFARENHETEN
BLEV MITT FÖRHÅLLANDE
TILL SANNING ALLT MER
SKEPTISKT.

kologisk profilering på FBI akademien i Quantico, USA. Den praktiska handledningen fick jag av erfarna mentorer på polisinsättningarna i New York, Minneapolis, Los Angeles och San Francisco. På Robbery and Homicide Division i Los Angeles delade femtio brottsutredare i ett och samma utrymme på en dator och tio bordstelefoner. Redan då hade utredare i Finland personliga datorer.

En yrkeskunnig brottsutredare värdesätter högt sin kunskap att förhöra. Ett bra utgångsläge är att man gör det i datorlöst utrymme. Mitt råd till alla som vill bli bra på förhör; lär er lyssna.

En yrkeskunnig brottsutredare känner väl till alla farorna med personbevisföring, dvs. förhör. Professorn i psykologi, Pekka Santtila vid Åbo akademi uttryckte sig så här: om förhör idag skulle introduceras som en ny metod i straffprocessen, skulle den på grund av opålitlighet inte godkännas.

För att i en förundersökning komma fram till vad som är relevant, samlar man information som kanske i första hand saknar betydelse. Med andra ord, först med grävskopa, sedan spade, och till slut för hand. Det är som att vaska guld i en flod.

Med undantag av enstaka fall och smuggling av narkotika definierades Finlands internationella brottslighet på 1970–1980-talen främst ur ett nordiskt perspektiv. Huvudruten för narkotikan var då via Sverige. Man talade inte om organiserad brottslighet, det var yrkes- och vanebrottslighet som gällde. Den första jag träffade i denna kategori var alkoholsmugglaren Jukka Ojaranta.

VÅR UPPGIFT ÄR ATT DOKUMENTERA
RELEVANT INFORMATION FÖR
PÅRTERNA.

MITT RÅD TILL ALLA SOM VILL BLI
BRA PÅ FÖRHÖR; LÄR ER LYSSNA.

Då alkohol inte längre såldes på kort, utvidgade Ojaranta sin karriär till egendomsbrott. Riksomfattande ökad blev han efter att ha dumpat gifttunnor i Åbolands skärgård. Vi undvek en ödesdiger storkatastrof tack vare att tunnorna blev flytande. I över två år jobbade jag med hans ärenden.

Ökände Volvo Markkanen var hans like vad hänsynslöshet beträffar. Bevärnade post- och bankrån samt Volvo som flyktbil var hans signatur. Jag träffade honom första och enda gången på Kumla-fängelset i Sverige. Efter en i klassisk stil utförd flykt från centralfängelset i Helsingfors for han till Sverige där han efter ett antal brott blev gripen.

Volvo Markkanen var i minsta detalj värd sitt rykte. Det breda leendet och den sofistikerade verbala uttrycksförmågan dölde väl det djupt inrotade brottsliga sinnelaget. Det blev en intressant och lärorik vecka för mig om hur han efter rånens gång på gång lyckades fly polisen. Mycket litet av det han berättade under våra dagslånga diskussioner intogs i förundersökningsprotokollet. Han fick stor tillfredsställelse av att skryta om sina bravader. Jag gjorde mitt bästa för att visa hur tagen jag var av hans åtaganden. Jag lyssnade till varenda liten detalj för att lära mig hur man haffar honom nästa gång.

Det blev inte en nästa gång. Han uppnådde sin ålderspension i fängelset. En gammal trött Volvo Markkanen lämnade fängelset ett antal år senare efter

avtjänat straff. Hans karriär tog slut, min gjorde det inte.

Det finns två ovärderliga källor för den som vill bli en yrkeskunnig brottsutredare; brottslingar och försvarsadvokater. Ju bättre man känner deras tankar, desto mera kvalitativt blir slutresultatet av det egna arbetet. Under de långa dagarna jag satt med Volvo Markkanen lärde jag mig också att även de smartaste alltid gör misstag. Faktum är att de aldrig har en chans mot en yrkeskunnig och målmedveten poliskår.

Jag har ibland blivit tillfrågad om det finns något sådant som det "perfekta brottet". Ännu fler gånger har jag funderat hur man gör det. Jag vet vilka ingredienserna är, men är alltid lika osäker på slutresultatet. I praktiken är det nästan omöjligt.

DET FINNS TVÅ
OVÄRDERLIGA KÄLLOR
FÖR DEN SOM VILL
BLI EN YRRESKUNNIG
BROTTSUTREDARE;
BROTTSLINGAR OCH
FÖRSVARSADVOKATER.

Under slutet av 80-talet strök den enögde postrånaren runt om i Nylands län. Hans rutinerade tillslag mot avlägsna postkontor gav stor utdelning. Kontoren hade full alarmberedskap i månader. Ändå lyckades han med sin "hit and run"-stil undgå gripande. Vi visste inte vem han var, inte ens om han hade brottsligt förflutet. På den tiden fanns inte övervakningskameror.

Efter varje rån blev han allt självsäkrare. Samtidigt var också en annan postrånare i farten. Han likaså utrustad med avsågat hagelgevär och grandioöst självförtroende. Utan kännedom om varandra planerade de sina rån i minsta detalj. Rätt plats, rätt tidpunkt var nyckeln till

deras framgång ända till den dagen då de rånade samma postkontor. Då den ena kom ut gick den andra in - däremellan gick larmet. Vi grep båda inom kort.

* * *

Jag lärde tidigt under min karriär att inte göra brottsutredning till en personlig fråga där nederlag eller seger ger anledning till känslouttryck. Den kända vittnespsykologen Elisabeth Loftus lägger orden väl: om både åklagare och försvar endast tänker på att vinna, vem har då tid att tänka på sanningen. Uppdagande av dold grov brottslighet kräver jakt-sinne.

Sovjetunionens fall ledde till en dominoeffekt som svepte över hela Europa med nya utmaningar också för polisen i Finland. Trafiken mellan Tallinn och Helsingfors öppnade rutten för syntetiska narkotikapreparat samt för ligor med speciellt intresse för mindre och större egendomsbrott. Myndighetssamarbetet blev en vardag i den riktningen samtidigt som det operativa samarbetet med de övriga nordiska länderna avtog.

Det vi kallade östbrottsligheten definierade behovet för helt nya samarbetsformer med länder vi inte tidigare haft så mycket gemensamt med. Specialenheter med fokus på problemet grundades på CKP. För att klara av informationsutbytet etablerade vi kanaler för direkta kontakter med låg tröskel. Vår geografiska position och esternas språkkunskap ledde till att vi blev nordiska föregångare inom detta gebit.

Samtidigt som vi var fullt upptagna

UPPDAGANDE AV DOLD GROV
BROTTLIGHET KRÄVER JAKTSINNE.

DET VI KALLADE
ÖSTBROTTLIGHETEN DEFINIERADE
BEHOVET FÖR HELT NYA
SAMARBETSFORMER MED LÄNDER VI
INTE TIDIGARE HAFT SÅ MYCKET
GEMENSAMT MED.

med utvecklandet av åtgärder mot en ”invasion” av östbrottslingar, pågick en blodig konflikt på Balkan. Jugoslaviens president Jozip Broz Tito hade hållit federationen samman och var högt uppskattad både på hemmaplan och utomlands. Efter hans ledarskap (1939-1980) började den socialistiska federationen sakta falla i spillror. I slutet av 1980-talet utbröt den första våldsamma sammanstötningen i Kosovo. Liksom i många andra konflikter tog de maktlystna opportunisterna tillfället tillvara.

Den serbiska partiledaren Slobodan Milosevic övertygade serberna i Kosovo om att landets albaner utgjorde hot mot liv, hälsa, existens och välfärd. Med populism, nationalism och provokation fick han serberna att gripa till vapen. Inom en relativt kort tid spreds konflikten till hela det forna Jugoslavien. För en som inte med stort intresse följde med vad som hände, var det helt omöjligt att förstå vad som pågick. Eller rättare sagt varför. Folk miste livet, hushåll och byggnader förstördes, folk i tiotusental tvingades fly från sina hem.

Under tiden som världen med intresse följde med vad som pågick på Europas bakgård, pågick i den afrikanska lilleputtstaten Rwanda en konflikt med betydligt mindre internationellt mediaintresse. Under en tidsperiod på 100 dagar dödades närmare en miljon människor. 250 000 kvinnor och barn blev våldtagna. Många av dem som överlevde blev

gravida. Omvärlden tänkte och tyckte att folkmordet i Rwanda bara var en naturlig fortsättning av den afrikanska kontinentens blodiga historia. Dessutom hade de en helt annan hudfärg - fel hudfärg.

Hösten 1995 utnämnde utrikesministeriet mig till uppgiften att delta i utredningen av krigsbrotten och människorättsbrotten i det

forna Jugoslavien. De följande tre åren jobbade jag på krigsribunalen i Haag, en ad hoc domstol som grundats av säkerhetsrådet som en artikel 7 mission.

Efter en kort tid som utredare tog jag ansvaret som chef för domstolens Kroatienenhet. En utmanande post som senare visade att mer än yrkeskunskap krävde den förståelse för internationell realpolitik. Som polis från Finland hade mina kvalifikationer för politik stora brister. Inte hade någon annan polis heller de nödvändiga kunskaperna.

Av de drygt femtio länder som var representerade var vi två från Finland. Många fler utredare tog senare tjänst vid tribunalen, en klar signal av uppskattning för vår yrkeskunskap. Mycket snabbt blev det klart för mig att den bild som internationell massmedia gav om konflikten var minst sagt förenklad och ofta politiskt färgad. Jag fick omvärdera all den information jag inhämtat före min resa.

Min första resa till den totalförstörda regionen Krajina i Kroatien öppnade mina ögon för vad som i praktiken stod bakom rubrikerna. Jag hade sett bilder

EN UTMÅNANDE POST SOM
SENARE VISADE ATT
MER ÄN YRKESKUNSKAP
KRÄVDE DEN FÖRSTÅELSE
FÖR INTERNATIONELL
REALPOLITIK.

och nyhetsrapporter, men ingen gav rättvisa åt förstörelsen på ort och ställe. Över en kvartsmiljon människor hade tvingats fly sina hem över gränsen till Bosnien. Samtliga hushåll hade totalförstörts för att förhindra att de någonsin kommer tillbaka.

Som polis är det allmänt att tro man efter några år i yrket sett det mesta av livets aviga sidor. Så tänkte jag också till den dag då jag parkerade FN:s vita 4WD på torget i Kistanje. Hela staden var ödelagd. Samtliga hus var mer eller mindre totalförstörda. Invid torget fanns ruinerna av en ortodox kyrka. På motsatta sidan en katolsk kyrka utan minsta skråma. Jag försökte tänka mig hur folk, vänner och bekanta till varandra för inte så länge sedan gjort sina uppköp i butikerna runt torget. Nu hade varenda själ flytt sitt hemland och mot sin egen vilja blivit flyktingar. Att bli flykting är aldrig en fråga om valfrihet.

Overkligheten blev konstigt förlamande. Jag satte mig på ett stenblock som en gång varit en del av kyrkans tjocka vägg. Det tog sin stund innan jag förstod vad som fattades. Ljuden - totaltystnad, inte ens fågelsång. Tre år senare återvände jag till Finland. Jag hade blivit berikad av den äkta känslan av humanism som inte lät mig vila. Jag kunde aldrig mera förhålla mig oberörd av konflikterna runtom i världen.

De följande sex åren svarade jag för uppdagande av grov organiserad brottslighet. Mitt arbete på krigsribunalen hade tagit mig på långa resor till olika delar världen. Mina nya uppdrag i hem-

JAG HADE BLIVIT BERIKAD AV DEN
ÄKTA KÄNSLAN AV HUMANISM SOM
INTE LÄT MIG VILA.

landet var intressanta, krävande och utmanande. Ett 24/7 arbete med bästa möjliga team jag kunde tänka mig.

Vi utvecklade polisens spaningsverksamhet till en hel ny nivå. Vi utvecklade källhanteringen med målsättningen att den är rättssäker, professionell och trygg för alla parter. Vi grundade landets första heltida källhanteringsenhet. Min enhet svarade också för underrättelseverksamheten mot organiserade kriminella motorcykelgäng. Det var en intressant period på sex år tillsammans med exceptionellt kvalificerade kolleger, alla utrustade med jaktsinne och vilja att förbinda sig till det krävande arbetet. Vi gjorde goda resultat.

En arbetsledares främsta uppgift är att upprätthålla motivationen, få kollegerna att känna sig professionella och att ge dem möjligheten att utveckla arbetet och sig själva till nya nivåer.

Jag hade ännu inte sett allt.

I april 2007 häktade Borgå tingsrätt baptistpastorn Francois Bazaramba för delaktighet i folkmordet i Rwanda. Jag hade några månader tidigare lämnat min position som enhetschef. Min chef och goda vänner tyckte att det var dags för mig ta emot nya utmaningar.

Jag hade fått min skäliga andel av grova internationella brott och var inte alls motiverad att ta på mig ansvaret för

utredningen. De följande fem åren vistades jag dock största delen i Rwanda, de tusen bergens land och hem för de tidigare utrotningshotade bergsgorillorna. Filmen ”De dimhöljda bergens gorillor” berättar om Diane Fosseys livsverk och är känd för den lite äldre generationen. Då jag i början på 1980-talet såg filmen hoppades jag att en dag få uppleva det hon upplevt. Jag tog mig upp i bergen fyra gånger och hur jag än försöker beskriva upplevelsen hittar jag inte de rätta orden.

En miljon människor dödades på hundra dagar bara därför att militärregimen i Rwanda så bestämde. Bazaramba misstänktes för delaktighet i egenkap av lokalledare. Under en tidsperiod på en månad miste 30 000 Tutsi livet i hans kommun.

Att utreda ett brott som skett 13 år tidigare är redan en utmaning i särklass. Mitt uppdrag tog mig till femton länder i Afrika. Efter avslutad förundersökning fick jag i uppdrag att svara för arrangemangen av domstolsbehandlingarna i Afrika. Bazarambas rätt till närvaro

i Kigali och Dar es Salaam tryggades via videolänk från fängelset i Vanda. Ingen hade tidigare gjort det samma i denna omfattning och vårt exempel följdes senare av andra länder.

Jag återvände till Finland med en erfarenhet som fördjupat min insikt om hur enkelt man med populism och propaganda samt med en kritiklös media kan

EN ARBETSLEDARES
FRÄMSTA UPPGIFT ÄR
ATT UPPRÄTTHÅLLA
MOTIVATIONEN, FÅ
KOLLEGERNA ATT KÄNNA
SIG PROFESSIONELLA
OCH ATT GE DEM
MÖJLIGHETEN ATT
UTVECKLA ARBETET OCH
SIG SJÄLVÄ TILL NYA
NIVÅER.

motivera folk att ta livet av helt okända människor och rentav vänner, grannar och släktingar. I väntan på flyget tillbaka till Finland skrev jag i dagboken:

“Afrika har många verkligheter, många historier. Den rika kulturen, traditionerna, skönheten och den genuina vänligheten har upptagit mina tankar. Ljus, vatten, mat, eld, graviditet, födsel, sjukdom och död har fått ett innehåll. Jag förstår nu varför livet alltid känts som endast halvlevt. Jag har upplevt livets betydelse. Det är inte det jag upplevt, utan det som tidigare känts så betydelselöst. Känslan är befriande. Den ger mig evig sinnesro. Jag kan njuta av det jag inte har. Mina världen har förändrats och för alltid.”

Efter Rwandauppdraget var jag än en gång helt övertygad om att jag aldrig mera kunde få ett uppdrag som gav mig tillräckligt med utmaningar. Ett år senare fann jag mig ändå än en gång inför ett intressant, krävande och utmanande uppdrag. Två finska medborgare och en österrikare hade blivit kidnappade i Jemen, ett av världens farligaste länder. Vi jobbade febrilt tillsammans med utrikesministeriet och säkerhetspolisen för att få de kidnappade hem vid liv. Drygt fem månader senare satt jag i flygplanet från Wien på väg hem med det finländska paret.

Sommaren 2014 och mordet på en äldre man i Kotka var en påminnelse om vardagarna då jag började min karriär. Vi hittade hans lik två veckor senare undangömt i en skogsdunge i en låda. Det påminde också om att tillsynes enkla fall ofta är mycket krävande och kompli

INGEN HADE TIDIGARE GJORT DET
SÄMMA I DENNA OMFATTNING OCH
VÅRT EXEMPEL FÖLJDES SENARE AV
ANDRA LÄNDER.

JAG ÅTERVÄNDE TILL FINLAND MED
EN ERFARENHET SOM FÖRDJUPAT
MIN INSIKT OM HUR ENKELT MÅN
MED POPULISM OCH PROPAGANDA
SAMT MED EN KRITIKLÖS MEDIA
KAN MOTIVERA FOLK ATT TA LIVET
AV HELT OKÄNDA MÄNNISKOR OCH
RENTAV VÄNNER, GRANNAR OCH
SLÄKTINGAR.

cerade. Att sälla en gärningsman ur en större skara människor som var på plats då mordet skedde kräver mycket av utredarna.

I skrivande stund sitter jag och väntar på nya krävande och intressanta utmaningar. Tyvärr betyder det livslång tragedi för någon. Jag vet att jag inte ännu heller har sett allt. Jag hittar alltid den gamla goda tiden framför mig.

LÄS OCH LYSSNA MER

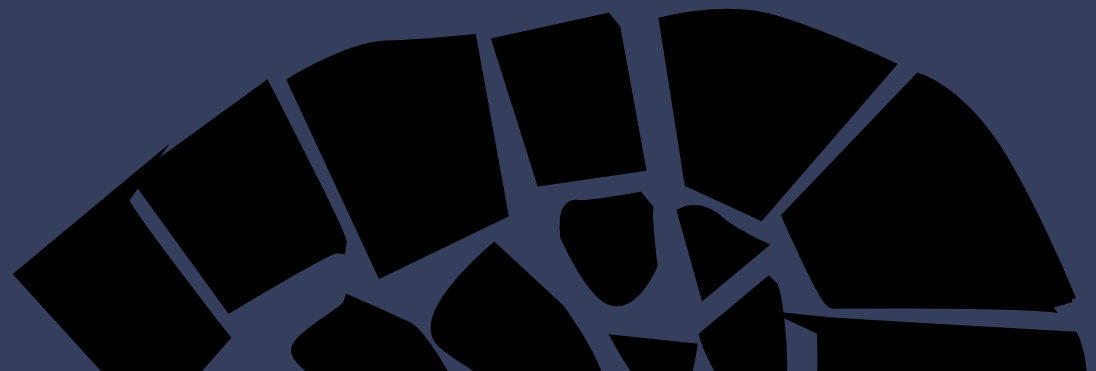
- Laura Halminen: “Rikosylikomisario: Luottamuspuola poliisiin voi johtaa anarkiaan.” Helsingin Sanomat 26.5.2013: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1369533419674>.
- Lasse Kerkelä: “Rikosylikomisario Thomas Elfgren: Laki ei ole Suomessa kaikille sama.” Helsingin Sanomat 28.8.2014: <http://www.hs.fi/ihmiset/a1409118330154>.
- Lasse Kerkelä: “Poliisi kertoo: Tällaiset henkirikokset ovat hankalimpia selvittää.” Helsingin Sanomat 21.2.2015: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1424487660081>.
- Suomalainen mies. Redaktör Perttu Häkkinen intervjuar Thomas Elfgren 30.4.2012: <http://areena.yle.fi/1-1541397>
- Seitsemän oikein. Redaktör Rita Strömmer intervjuar Thomas Elfgren 19.2.2015: <http://www.radiodionova.fi/ajankohtaista/uutiset/Rita-Strommer-avasi-ohjelmansa-KRP-n-Thomas-Elfgrenin-kanssa---aiheena-ihmisen-tekema-pa->

ha-33508.html.

- Thomas Elfgrenin kuusi kuvaa. Redaktör Päivi Laine intervjuar Thomas Elfgren 12.9.2015: <http://areena.yle.fi/1-2925064>.

I SKRIVANDE STUND SITTER JAG
OCH VÄNTAR PÅ NYA KRÄVANDE OCH
INTRESSANTA UTMÅNINGAR. TYVÄRR
BETYDER DET LIVSLÅNG TRAGEDI
FÖR NÅGON.

“Polisen börjar utreda om ett brott eller den dödas identitet har att göra med saken.”

ARI EVWARAYE

”DET HANDLAR INTE BARA OM ATT AVLÄGSNA DET ONDA UTAN OCKSÅ OM ATT ÖKA DET GODA”

POLISINSPEKTÖR ARI EVWARAYE ÄR EXPERT PÅ BROTTSEKÄMPNING OCH FÖREBYGGANDE SÄKERHETSARBETE VID INRIKESMINISTERIET. HAN PRO GRADU-AVHANDLING I STATSVETENSKAP FRÅN 2011 BEHANDLADE POLISENS FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER FÖR ATT MINSKA ALLVARLIGA VÅLDSBROTT.

EVWARAYE BLEV POLIS 2007. INNAN HAN FLYTTADE TILL MINISTERIET HADE HAN ARBETAT BÅDE INOM DEN LOKALA POLISEN OCH VID EN NATIONELL ENHET.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Med dessa ord sammanfattade statsminister Jyrki Katainen i november 2013 slutrapporten ”Modell för hållbar tillväxt” för det internationella forskningsprojekt som leddes av filosof Pekka Himanen. Framtidsrapporten som beställts av Katainens regering väckte i stor utsträckning offentlig debatt. Den anklagades både för att vara en ”bästa broder”-konstellation, där en forskare som statsministern kände från förut fick leda ett stort ekonomiskt forskningsprojekt, och för att vara meningslöst ordsvammel som inte hade någon som helst samhällspolitisk betydelse. Oberoende av hur meningsfull rapporten var för Finlands framtid skulle det i dess centrala tes – ”öka det goda” – ändå kunna finnas någonting sådant som skulle kunna prägla åtminstone det framtida polisarbetet.

Enligt 1 § i polislagen är polisens uppgift att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. På grundkursen för poliser lärde jag mig att

åtminstone uppgifter som anknyter till brottsbekämpning finns med i lagen, liksom i prioritetsordningen: det är viktigare att förebygga brott än att avslöja brott eller föra brott till åtalsprövning. Det förklaras att detta till exempel innebär att om det bara är möjligt ska man hindra en person som är påverkad av rusmedel att sätta sig bakom ratten i stället för att vänta på att personen ska köra iväg och sedan låta personen blåsa när brottet redan har begåtts.

Polisutbildningen ger en bra beredskap att upprätthålla den allmänna ordningen och säkerheten samt att utreda brott. Under utbildningen lär man sig bland annat hur man patrullerar med fordon eller till fots, vilka krav som gäller för utfärdande av en strafforder och färdigheter som behövs vid förhör. Eftersom polisen utövar en stor offentlig makt, går hälften av studietiden åt till att lära sig lagar och regler som berör sådana saker. Det räcker inte att bara "lära sig ett trick". Det är viktigare att lära sig när man får ta till ett trick och under vilka förutsättningar.

Man skulle till och med kunna säga att laglighetsprincipen är kärnan i polisverksamheten i en rättsstat som Finland – allt görs enligt reglerna och det finns regler för allt man gör. Kan det vara så att detta leder till att det som det inte finns exakta regler för inte är en riktig verksamhet?

När jag benade upp lagstiftningen om och anvisningar för polisens förebyggan-

de verksamhet inom ramen för mitt slutarbete råkade jag nämligen överraskande märka att det inte just finns några regler. I förarbetet för polislagen och rättslitteraturen berättas att den förebyggande verksamheten kan omfatta till exempel närpolisverksamhet, skyddsrådgivning, övervakning av yrkesbrottslingar, projekt för utveckling av vägtrafikmiljön, utbildning samt vetenskaplig forskning. Också ungdoms- och skolpolisverksamheten samt upplysning om trafik-

säkerhet nämns ofta då polisens förebyggande arbete beskrivs. Det finns alltså verksamhet, och den är helt klart till och med mycket brokig. Däremot är vår uppfattning om vad allt den kan innehålla eller vad den borde innehålla inte alldeles tydlig.

Samma regler gäller vid förhör av en person som misstänks för brott, oberoende av om man förhör en person som misstänks för mord eller en förstagångsnattare. Den finländska rättssäkerheten innebär också att brottsutredningen framskrider på samma, högklassiga sätt överallt i Finland, oberoende av om det är polisen i Kajana eller Böle som genomför en utredning. Det enda som är gemensamt för skyddsverksamheten och skolpolisens arbete är det faktum att bägge handlar om förebyggande verksamhet. Man kan alltså inte ens fastställa några gemensamma regler för dem. Skyddsrådgivning fås inte vid varje polisinrättning,

PÅ GRUNDKURSEN FÖR
POLISER LÄRDE JAG
MIG ATT ÅTMINSTONE
UPPGIFTER SOM
ANKNYTER TILL
BROTTSBEKÄMPNING FINNS
MED I LAGEN, LIKSOM I
PRIORITETSORDNINGEN:
DET ÄR VIKTIGARE ATT
FÖREBYGGA BROTT ÄN
ATT AVSLÖJA BROTT
ELLER FÖRA BROTT TILL
ÅTALSPRÖVNING.

övervakningen av yrkesbrottslingar varierar mycket mellan olika regioner och i vissa regioner finns skolpolis, i andra inte. Det förebyggande arbetet är mycket splittrat. Man kan inte fastställa regler för förebyggandet på samma sätt som för den övriga verksamheten.

Även om det säkert är svårare att skapa täckande system för förebyggande än för utredning av brott är det ändå inte den enda orsaken till att brottsutredningen har etablerats som en del av den dagliga polisverksamheten, medan förebyggandet inte har gjort det.

En förklaring är att det förebyggande arbete som avses i lagen inte är, och ska heller inte vara, en separat verksamhet. Enligt den här uppfattningen sköter poliser sin egen del av förebyggandet av brott när de genomför synlig övervakning och effektivt avslöjar och utreder brott: risken att åka fast är hög och rädslan för straff får människor att låta bli att begå brott. De som trots den synliga övervakningen och risken för att åka fast begår allvarliga brott, tas fast och döms till fängelse av en domstol. Då kan förbrytarna åtminstone inte begå brott i samhället under den tid de sitter fängslade. Dessa faktorer – den allmänna rädslan för straff och isoleringen av förbrytare – är hörnstenarna i den så kallade straffteorin. Problemet är bara att de inte riktigt fungerar. Polisens traditionella metoder är dåliga med tanke på förebyggande.

* * *

Jag har sällan så koncentrerat följt med presentationen av resultaten av en akade-

MAN SKULLE TILL OCH MED KUNNA
SÄGA ATT LAGLIGHETSPRINCIPEN
ÄR KÄRNAN I POLISVERKSAMHETEN I
EN RÄTTSTAT SOM FINLAND - ALLT
GÖRS ENLIGT REGLERNA OCH DET
FINNS REGLER FÖR ALLT MAN GÖR.

MAN KAN INTE FASTSTÄLLA
REGLER FÖR FÖREBYGGANDET PÅ
SAMMA SÄTT SOM FÖR DEN ÖVRIGA
VERKSAMHETEN.

misk forskning som under det internationella kriminologseminariet i Stockholm 2014, där två festtalare, amerikanerna Daniel Nagin och Joan Petersilia, berättade om resultaten av sin forskning. Nagin och Petersilia hade båda skapat en karriär genom att undersöka hur olika skeden i straffprocessen påverkar begåendet av brott och huruvida brotten begås på nytt.

I sin presentation i den somriga föreläsningssalen gick Nagin på amerikanskt tydligt vis igenom hur sannolikheten för att åka fast, arresteras, få ett åtal väckt mot sig och få en dom påverkar huruvida en förbrytare begår ett brott. Dessutom granskade han hur den eventuella domens stränghet påverkar personer som börjar begå brott. Han hade samlat material på olika håll i världen i flera årtionden. Resultatet av Nagins forskning visade grovt sagt att endast risken för att bli fast har en förebyggande effekt. Också denna effekt var ringa, och den hade ingen koppling till sannolikheten för att få ett straff för ett brott eller hur strängt straffet är. Snarare kan effekten kopplas till människans primitiva önskan om att undvika själva ögonblicket då man åker fast och upplevelsen av att åka fast.

Joan Petersilias upptäckt kan anses ännu mer förbryllande. Enligt hennes forskning ökar stränga straff brottsligheten. Om två förbrytare åker fast för samma gärning och får olika långa straff, kommer den som frigges senare att begå

både fler och allvarligare brott än den som frigges tidigare. Med andra ord är tanken om att en förbrytare åtminstone inte kan gå ute på gatorna och begå brott under den tid personen sitter i fängelse i princip riktig, men på samhällsnivå och längre sikt ökar fängelsestraff brottsligheten. Petersilias upptäckter grundar sig på att långt straff gör att fången i högre grad marginaliseras från samhället. Det försvagar personens förmåga att återvända till ett icke-brottsligt liv i samhället. En

lång tid i fängelse stärker den kriminella identiteten och fel sorts sociala nätverk.

Nagins och Petersilias forskning utgör en liten med välkänd del av en stor grupp internationella kriminologiska forskningar, vars slutresultat nästan utan undantag pekar i samma riktning. Upptäckterna spelar en stor roll för polisens förebyggande verksamhet. De innebär att inte ens en täckande allmän övervakning, upprätthållandet av risken för att bli fast eller en effektiv brottsutredning är tillräckliga eller effektiva förebyggande metoder.

Finland har det lägsta antalet poliser i förhållande till den totala befolkningen, cirka 150 poliser per 100 000 invånare, i hela Europa. På det europeiska fastlandet är det inte ovanligt att förhållandet är tredubbelt. För oss innebär det här att till och med i de fall där det skulle vara effektivt att öka övervakningen, har vi dåliga möjligheter att öka den så mycket att den i betydande grad skulle minska anta-

DE INNERÄR ATT INTE
ENS EN TÄCKANDE
ALLMÄN ÖVERVAKNING,
UPPRÄTTHÅLLET
AV RISKEN FÖR
ATT BLI FAST
ELLER EN EFFEKTIV
BROTTSUTREDNING
ÄR TILLRÄCKLIGA
ELLER EFFEKTIVA
FÖREBYGGANDE METODER.

let brott. Brotten och förberedandet av dem sker också i allt större utsträckning på sådana platser dit den synliga övervakningen når – i slutna organisationer, hem, på arbetsplatser och på internet.

Forskningsinformationens effekter på den finländska straffpraxisen syns också i polisarbetet. Det torde inte vara endast en eller två konstaplar som har lagt märke till att cirkulationen är dålig inom polisens klientkrets. De domar som våra domstolar ger, och som i den offentliga debatten ofta anses vara för lindriga, kommer fram genom att förbrytarna snabbt efter föregående brott igen sysselsätter polisen. Det är enkelt att identifiera sig med den frustration många poliser känner till exempel när de ser en ung återfallsförbrytare tredje gången. Såsom Petersilias forskning visar skulle vi dock sannolikt ha mycket mer brottslighet om domarna var dubbelt strängare.

Den svaga cirkulationen i polisens klientkrets avslöjar dock också någonting annat, som vid första anblick endast ser ut som dyster statistik: under tre procent av befolkningen begår hälften av alla brott. Brottligheten hopas kraftigt hos en mycket liten del av befolkningen. I fråga om våldsbrott är anhopningen ännu kraftigare hos offren för brotten än hos gärningsmännen: en procent av befolkningen får utså två tredjedelar av allt våld. Denna procentandel av befolkningens utsätts för våld fler än tio gånger per år. En sak som ofta glöms bort är det faktum att gärningsmännen och offren ofta är samma personer. Det samlas också andra sociala och sanitära problem hos den här delen av befolkningen: arbetslöshet,

BROTTECH OCH FÖRBEREDANDET AV
DEM SKER OCKSÅ I ALLT STÖRRE
UTSTRÄCKNING PÅ SÅDANA PLATSER
DIT DEN SYNLIGA ÖVERVAKNINGEN
NÅR - I SLUTNA ORGANISATIONER,
HEM, PÅ ARBETSPLATSER OCH PÅ
INTERNET.

BROTTLIGHETEN HOPAS KRAFTIGT
HOS EN MYCKET LITEN DEL AV
BEFOLKNINGEN.

avhopp från skolan samt psykiska problem och missbruksproblem. Polisens lilla klientkrets är också klienter vid andra instanser.

* * *

Anhopningen av brott och sociala problem kan verka svår, men den innebär en möjlighet med tanke på det förebyggande perspektivet. Genom att påverka endast en liten del av befolkningen kan man eventuellt minska en betydande del av all brottslighet.

Flera forskningar visar att förebyggandet av brott och säkerhetsproblem är ekonomiskt lönsamt. Till exempel visade en kostnadsanalys som gjordes i Sverige 2013 att en person som hör till en endast aningen våldsamt extrem rörelse kostar samhället närmare 100 000 euro per år. Ett litet lokalt och högerextremistiskt gäng bestående av 15–20 personer medför kostnader på cirka 30 miljoner euro på 15 år. Dessa kostnader uppstår till följd av utredning av brotten, reparation av de skador de orsakar, sjukvård för offer och gärningsmän, skatteförluster på grund av frånvaro från arbetet och arbetslöshet samt alla andra utgifter som en sådan marginalisering medför. Med dessa 100 000 euro skulle man till exempel kunna anställa två poliser, en ungdomsarbetare eller organisationsarbetare att arbeta mot förebyggande av våldsamt extremism på lokal nivå. Och, såsom samma forskning visar,

ANHOPNINGEN AV BROTT
OCH SOCIALA PROBLEM
KAN VERKA SVÅR,
MEN DEN INNERÄR EN
MÖJLIGHET MED TANKE
PÅ DET FÖREBYGGANDE
PERSPEKTIVET.

dessa anställda skulle ha en mycket större genomslagskraft än om man endast hindrar en ung person från att gå med i en extrem rörelse. Förebyggandet betalar sig tillbaka.

Utifrån den här informationen skulle man kunna tänka att förebyggandet av säkerhetsproblem är polisens eller någon annan myndighets faktiska huvudarbete redan i dag. Inte kan det ju vara så att endast bristfällig information om i hur liten grad risken för att bli fast förebyggat brott skulle utgöra ett hinder för det riktiga förebyggande arbetsgreppet. Så är det knappast heller, utan ett annat stort hinder för verksamheten är förvaltningens karaktär. De inbesparingar som det förebyggande arbetet medför syns inte endast som inbesparingar för polisen, socialväsendet eller FPA, utan de bildar små bäckar som syns lite i allas budgetar. Ingen enskild myndighet gynnas alltså ensam av dessa inbesparingar, utan hela samhället gör det. När produktiviteten inom myndigheternas verksamhet sedan följs i form av konkreta prestationer, till exempel hur lång tid det tar att utreda ett brottsfall, hur många böter som delats ut eller hur många som alkoholtestats i trafiken, är den svåra ekvationen klar: nyttan med den förebyggande verksamheten delas med ”andra” och varje årsverke som används för den förebyggande verksamheten är bort från de resultat som mäts som ”egna”, till exempel alkoholtester.

Även om förebyggandet i första hand

är bra för samhället, gynnar det dock även polisen själv. Det förebyggandet arbetet behöver inte ens vara särskilt effektivt med traditionella mått mätt för att vara meningsfullt. Ett exempel som kan nämnas är modellen Väkivallan katkaisu (stoppa våldet) som polisinrättningen i Västra Nyland och föreningen Lyömätön Linja Espoossa ry har utvecklat tillsammans. I den hänvisar polisen personer som misstänks ha utövat våld i en nära relation antingen redan då de först träffas eller senast vid förhöret till det program för minskande av våld som tillhandahålls inom tredje sektorn. Förbrytarens deltagande i programmet påverkar inte på något sätt själva straffprocessen och hänvisningen till programmet tar kanske fem minuter av en sakkunnig polis arbetstid. När man beaktar hur mycket ett fall av våld i en nära relation binder polisens resurser, från alarmering till det färdiga förundersökningsprotokollet, måste programmet för att stoppa våldet endast lyckas för var tionde förbrytare för att det arbete polisen besparas genom de brott personen inte begår ska spara mer än den tid som används för hänvisning av personer som utövar våld i familjen. Det kan hända att den kalkylmässiga ”procenten av framsteg” inte ens behöver vara så stor. Såsom konstateras ovan begår en gärningsman ofta många gärningar. I de fall där undersökningen och ett eventuellt straff utgår från den egentliga gärningen riktar sig förebyggande i stil med modellen Väkivallan katkaisu till gärningsmannen själv och därigenom även till alla gärningsmannens framtida gärningar. En sådan effektivitetskalkyl

DET FÖREBYGGANDET ARBETET
BEHÖVER INTE ENS VARA SÄRSKILT
EFFEKTIVT MED TRADITIONELLA
MÅTT MÄTT FÖR ATT VARA
MENINGSFULLT.

åsidosätter dock den allra viktigaste följden av polisens handledande verksamhet: det faktum att minst vart tionde offer, var tionde gärningsman och ofta en hel familj tack vare verksamheten kan fortsätta sitt liv utan våld.

Modellen Väkiavallan katkaisu visar på ett bra sätt på vad förebyggandet av brott och polisens roll i förebyggandet bygger. Under de senaste 3,5 åren har jag arbetat med ett nationellt program för intern säkerhet. Ett av de centrala målen för programmet har varit att utveckla och sprida handlingsmodeller som effektivt förebygger olika säkerhetsproblem. För att man ska kunna utveckla sådana här handlingsmodeller förutsätts kontinuerlig bedömning och att man studerar vad säkerhetsproblemen beror på. Riktat våld på arbetsplatser är en annan typ av fenomen än våldsamma gärningar till följd av extremisttänkande, och försäljning av narkotika på gator är ett annat fenomen än exempelvis hatbrott. Genom att förstå orsakerna till problemen förstår man samtidigt vilka faktorer man bör påverka för att kunna förebygga problemen. Genom att göra den här analysen hittar man polisens roll och möjligheter. Nyckeln är att identifiera de områden där polisen ensam eller tillsammans med någon annan effektivt kan påverka den negativa utvecklingen. Det varken går eller lönar sig att försöka förebygga alla fenomen, åtminstone inte inom ramen för polisens verksamhet.

Få säkerhetsproblem eller brottsfeno-

men är sådana att inte en omfattande grupp yrkesutbildade skulle kunna arbeta med att påverka dem innan problemen uppstår. Polisen är en av dessa yrkesutbildade aktörer. Polisens roll ser dock annorlunda ut i fråga om att påverka de bakomliggande orsakerna till brott än i fråga om exempelvis brottsutredning: polisen

arbetar inte ensam, utan som en del av en sektorsövergripande kedja av aktörer. Det här är en lättnad med tanke på resurserna. Man behöver inte bära "bördan" ensam – i alla fall inte om samarbetet med de övriga aktörerna fungerar. Det här förutsätter ofta att det för samarbetet finns avtal, strukturer och, framför allt, ett starkt förtroende mellan polisen och de övriga aktörerna.

I fråga om till exempel skolattacker vet man att obehandlade upplevelser av mobbning, mentala problem med anknytning till ångest och depression, möjligheten att synas på webbplatser där massattacker beundras samt enkel tillgång till skjutvapen ofta finns i bakgrunden till gärningarna. Polisen kan vara den aktör för vilken mobbningen avslöjas eller den som delges oroväckande inlägg på diskussionsforum, men polisen kan inte vara den aktör som tar hand om personens traumatiska mobbningsupplevelser eller mentala problem ur en professionell synvinkel. Polisen kan dock förmedla denna viktiga information till exempelvis skolan eller hälso- och sjukvården, om dessa inte annars skulle vara medveten om den. Dessutom tar polisen naturligt-

GENOM ATT FÖRSTÅ
ORSAKERNA TILL
PROBLEMEN FÖRSTÅR
MÅN SÅMTIDIGT VILKA
FAKTORER MÅN BÖR
PÅVERKA FÖR ATT KUNNA
FÖREBYGGA PROBLEMEN.

vis hand om den uppgift som hör till dess befogenheter, det vill säga att begränsa tillgången till skjutvapen i de fall där det finns orsak till och lagliga grunder för det. Polisens egen direkt förebyggande verksamhet kan i olika situationer innebära till och med ringa konkreta åtgärder, men polisen har en viktigare roll både i fråga om att dra igång verksamheten och att leda samarbetet.

Polisen är, precis som förut, en expert på säkerhetsfrågor. Ofta är det också så att polisen har en laglig skyldighet att förebygga ett brott, men andra aktörer har de bästa verktygen för detta. Det kan till exempel hända att det faktum att en deprimerad ung person som är intresserad av vapen besöker webbplatser med anknytning till människohat utan polisens initiativ kan förbli betydelselöst för andra aktörer i närheten av fallet.

Så här gick det nästan i ett visst fall som nyligen skedde. Poliserna fick en anmälan om oro för en ung vuxen som hade gett en antydning om en skolattack på nätet och vars profil på sociala medier hänvisade till finländska och amerikanska skolattacker. Poliserna utredde fallet, men det uppdagades snabbt att saken ur en straffprocessuell synvinkel var klar: det fanns inte tillräckligt med bevis på att personen höll på att förbereda ett grovt brott mot liv eller hälsa som personen skulle kunna dömas för. Utifrån det man vet om personer som utför skolattacker kopplades personen dock till flera riskfaktorer med anknytning till massattacker. Man kunde inte låta fallet vara. Det uppdagades att ett av problemen kunde kopplas till den mentala hälsan. Precis som i många an-

POLISENS ROLL SER DOCK ANNORLUNDA
UT I FRÅGA OM ATT PÅVERKA DE
BAKOMLIGGANDE ORSAKERNA TILL
BROTT ÄN I FRÅGA OM EXEMPELVIS
BROTTSUTREDNING: POLISEN ARBETAR
INTE ENSAM, UTÄN SOM EN DEL AV
EN SEKTORSÖVERGRIPANDE KEDJA AV
AKTÖRER.

OFTA ÄR DET OCKSÅ SÅ ATT
POLISEN HAR EN LAGLIG SKYLDIGHET
ATT FÖREBYGGA ETT BROTT, MEN
ANDRA AKTÖRER HAR DE BÄSTA
VERKTYGEN FÖR DETTA.

dra fall där en person genomfört eller hotat att genomföra en massattack kunde de mentala problemen dock inte kopplas samman med sådana hallucinationer, våldsamt eller självdestruktivitet att personen på basis av dessa skulle ha kunnat ordineras vård mot sin vilja. Ur ett hälso- och sjukvårdsperspektiv hade personen inte ens ett akut behov av tjänster.

Polisen var i en svår situation. Den enda som återstod av de traditionella metoderna var observation eller gripande av en person för att skydda mot brott och störande beteende i enlighet med polislagen. Hotets karaktär var problematisk: även om sannolikheten var stor att personen i fråga skulle utföra någon form av skolattack, fanns det inga antydningar om när dådet skulle inträffa. Gripande i enlighet med polislagen är en mycket kortsiktig lösning och det kan ifrågasättas huruvida en person ens kan gripas på den grunden om det vid tidpunkten för gripandet inte tydligt framgår att personen inom kort kommer att begå ett brott, som man skyddar mot genom att gripa personen. Å andra sidan är med polislagen förenlig observation utan några uppgifter om när något kan hända mycket tidskrävande och dyrt.

Man hittade en lösning genom ovan nämnda samarbete och polisens aktivitet. Polisen diskuterade med anordnare av mentalvårdstjänster och klargjorde för dem vilka risker dylika situationer förknippas med. Personen fick rätt tjänster

OM MAN MED MJUKT
ARBETE DOCK AVSER
SÅDANT SOM INTE HÖR
TILL DEN HÅRDA KÄRNAN
I POLISVERKSAMHETEN
SÅ KAN DET
KONSTATERAS ATT DET
INTE FINNS NÅGOT
MJUKT I FÖREBYGGANDET
AV MASSATTACKER.

även om personen inte utifrån endast en medicinsk bedömning skulle ha fått dem, åtminstone inte lika snabbt eller i samma utsträckning. Genom det team bestående av flera olika myndigheter som leddes av polisen fick personen också socialservice och stöd av organisationer. För närvarande bidrar polisen själv genom att en polis som utbildats i förebyggande verksamhet regelbundet håller kontakt

med personen. Det att den här polisen några gånger i veckan eller månaden träffar personen och frågar ”hur går det för dig?” kan kallas för mjukt säkerhetsarbete. Om man med mjukt arbete dock avser sådant som inte hör till den hårda kärnan i polisverksamheten så kan det konstateras att det inte finns något mjukt i förebyggandet av massattacker.

* * *

Den förebyggande verksamhetens betydelse för polisverksamheten i sin helhet har skissats upp i strategin för den förebyggande verksamheten för åren 2014–2018. Enligt strategin utgörs den förebyggande verksamheten av en helhet som å ena sidan omfattar daglig polisverksamhet som genomförs på ett förebyggande sätt och å andra sidan specialverksamhet, där polisen vidtar åtgärder med det främsta syftet att förbättra den förebyggande säkerheten.

Polisens åtgärder inom ramen för modellen Väkivallan katkaisu är säkert ett

bra exempel på daglig polisverksamhet som genomförs i förebyggande syfte. Likaså är till exempel det att polisen bemöter ungdomar som tillhör etniska minoriteter på ett icke-diskriminerande och sakligt sätt en utmärkt metod för att öka förtroendet för de finländska myndigheterna och förebygga sådana säkerhetsproblem som bristen på förtroende kan leda till.

Förebyggande verksamhet som genomförs på ett informationslett sätt är inte ideologisk utan ett val som baseras på forskningsinformation. Frågan är vilket som är det mest kostnadseffektiva sättet att utföra polisarbetet, det vill säga uppnå ett så bra resultat som möjligt i fråga om den allmänna ordningen och säkerheten samt rätts- och samhällsordningen. Ett av de intressantaste exemplen på nytt, holistiskt tänkande kom nyligen från Sverige. Rikskriminalpolisen publicerade i oktober 2014 en rapport om de konsekvenser och hot som organiserad brottslighet medför på lokal nivå. I stället för att som slutsats för rapporten presentera ytterligare legislativa metoder i syfte att försvåra de kriminella gängens verksamhet eller öka polisens befogenheter, presenterades hur närpolisen riktar sig till socialt marginaliserade områden för att göra det svårare för gängen att rekrytera nya, unga medlemmar. Förebyggande förutsätter rätt verktyg. Visserligen går det att fästa en skruv med en hammare, men det är betydligt lättare med en skruvmejsel.

Hur skulle polisarbetet då kunna se ut i framtiden? Det framtida polisarbetet är en del av det samhälle där det utförs.

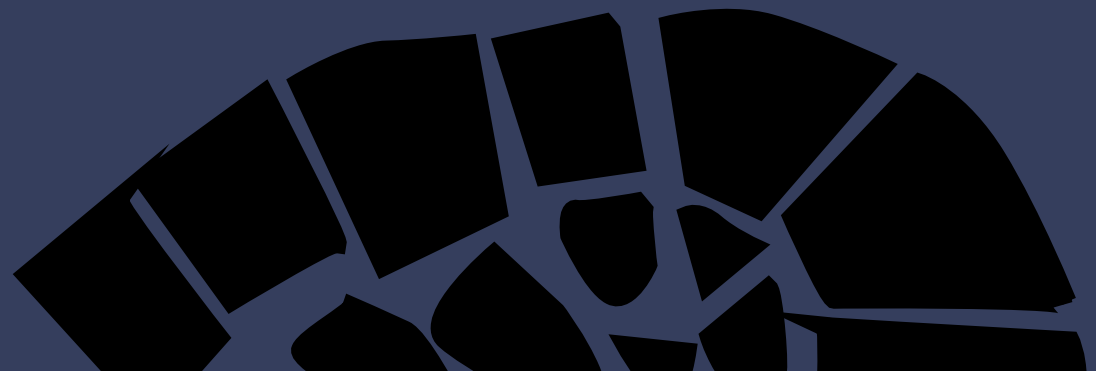
POLISEN ÄR EN VIKTIG DEL AV
"SÄKERHETENS VÄRDEKEDJÄ", DÄR
MAN I STÄLLET FÖR ATT ENDAST
AVLÄGSNA DET ONDA SATSAR PÅ DE
LÄNKAR SOM KAN ÖKA MÄNNISKORS
SÄKERHET OCH KÄNSLA AV
SÄKERHET.

Självändamålet med arbetet är inte att utföra uppgifter genom att stirra på prestationer. Polisen är en viktig del av ”säkerhetens värdekedja”, där man i stället för att endast avlägsna det onda satsar på de länkar som kan öka människors säkerhet och känsla av säkerhet. I det framtida polisarbetet kommer polisen att förebygga uppkomsten av brottlighet tillsammans med andra aktörer och på ett högklassigt sätt utreda de brott som begås trots att alla tillsammans gör sitt bästa för att förebygga dem.

KÄLLOR

- Castells, Manuel och Himanen, Pekka (red.) 2013: Kestävän kasvun malli. (Modell för hållbar tillväxt) Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Elonheimo H, Gyllenberg D, Hutunen J, Ristkari T, Sillanmäki L, Sourander A (2014: Criminal Offending among Males and Females between Ages 15 and 30 in a Population-based Nationwide 1981 Birth Cohort: Results from the FinnCrime Study. *Journal of Adolescence*, 37:8, 1269–1279.
- En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället. Rikskriminalpolisen 2014.
- Ewwaraye, Ari, Mankkinen, Tarja ja Vertio, Kia 2012: Varför dödar den unga? Sammandrag om systematiskt dödligt våld som begåtts av unga och om bakgrundsfaktorerna till detta (sammandrag på svenska). Helsingfors: Inrikesministeriets publikationer.
- Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av polislagen (RP 57/1994 rd).
- Hautamäki, Jari 2013: Mikä miinuun meni? Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Nørhaven: Gummerus.
- Helminen, Klaus, Kuusimäki, Martti och Rantaeskola, Satu 2012: Polislagen. Helsingfors: Talentum.
- Melander, Sakari 2010: Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsingfors: Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.
- Nagin, Daniel 2013: Deterrence in the twenty-first century. *Crime and Justice*.
- Nilsson Lundmark, Eva och Nilsson, Ingvar 2013: Sammanfattning av intoleransens pris. En socioekonomisk analys av vit makt-rörelsen och Kungälvsmodellen. Stockholm: Åtta.45 Tryckeri AB.
- Petersilia, Joan 2009: When Prisoners Come Home. New York: Oxford University Press.
- Polisens strategi för förebyggande verksamhet 2014–2018 (sammandrag på svenska). Inrikesministeriets publikation 2/2014.
- Smolej, Mirka 2013: En översikt av upprepad utsatthet för brott och dess förebyggande (sammandrag på svenska). Helsingfors: Justitieministeriets utredningar och anvisningar.

“Vid obduktionen av kvinnan framgick det att hon var som när hon levde, och kvinnan hade halsen uppskuren.”

ANU HAIKANSALO

SÅ TYPISKT POLISEN!

ANU HAIKANSALO ÄR LEKTOR
I POLISKOMMUNIKATION.
HON HAR ARBETAT VID
POLISYRKESHÖGSKOLAN SEDAN
2010.

HAIKANSALO ÄR
FILOSOFIE MAGISTER OCH
SPECIALYRKESLÄRARE. HON SKRIVER
EN DOKTORSAVHANDLING OM
SPECIELLA DRAG I POLISBEFÅLETS
SPRÅKBRUK.

I den här artikeln behandlar jag det språkbruk som är typiskt inom poliskulturen utifrån hur det ser ut för en civil som jag själv som är inriktad på språkforskning. Först presenterar jag mina tolkningar om poliskulturens karaktär och reflekterar över dem med forskning som behandlar det här ämnet. Efter det fortsätter jag genom att belysa begreppen diskurs och genre. Min avsikt är att fundera på varför en viss typ av språkbruk är vanligt inom polisen: Vad vill man framhäva med språkbruket? Vilka funktioner, det vill säga vilka syften, har de språkliga valen? Till slut framför jag ett önskemål om att blivande poliser utvecklar sin språkmedvetenhet och lär sig känna igen de krafter inom gruppen som styr dem.

* * *

Då jag för lite över tre år sedan tillträdde tjänsten som lärare i finska och kommunikation och steg in genom dörrarna på Polisyrkeshögskolan steg jag in i en ny kultur och ett nytt språk. Samtidigt som

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

jag försökte förstå former, värderingar och barlaster från det förflutna inom poliskulturen skrattade jag åt konstigheter i ordförrådet och hötte med fingret åt de omständiga strukturerna. Blåögd som jag var försökte jag arbeta med det här språket som med andra språk och försökte böja det efter min vilja. Jag märkte snart att vissa sätt och drag inom språkbruket var en så stark del av den här kulturen, av kulturens praktik och språk att jag var maktlös mot dem.

Det sätt som poliskulturen och läroanstalten som utbildar poliser har att språkligt beskriva och skapa sättet att vara polis kändes till en början häpnadsväckande gammalmodiga för mig. Jag blev vänligt mottagen och lärde känna många trevliga och kloka personer men jag stötte också på sexism förklädd till gentlemanknap, homofobi, rasism och könsrollsindelade kommunikationssituationer. Jag har inte någon annanstans varit så medveten om mitt kön och mitt utseende som i den här omgivningen. Jag mötte också både frispråkig humor och ett språkbruk som var komiskt byråkratiskt, där *åtgärder vidtogs av personer*. Då jag läste undersökningar om poliskulturen märkte jag att också personer som var visare än jag hade gjort liknande observationer. Timo Korander har räknat upp bland annat yrkesmässig isolering, inbördes solidaritet, hegemonisk maskulinitet, moralisk och politisk konservatism, pragmatism och hierarki som typiska drag för poliskulturen¹. Mycket förenklat är den ty-

piska representanten för poliskulturen alltså en familjecentrerad människa som uppskattar manliga saker, understöder högern, som trivs med sina arbetskamrater även på fritiden, vet sin plats i kommanderingskedjan och har ett praktiskt arbetssätt. Poliskulturen beskrivs i forskningen som maskulin och att vara polis beskrivs som något väldigt könsbundet². Man producerar kulturell uppskattning med språket och redan valet av ord har stor betydelse. I verkligheten är sättet att uttrycka sig i ord fullt av val. I vilken som helst situation där man använder språk finns det någon ideologi bakom valen.³ Det här kulturella sättet att producera betydelser och det virrvarr av betydelser som blir slutresultatet kan benämnas *diskurs*.

* * *

Vi ser alltså på diskurserna, som de ovan nämnda små världarna av kultur och språk kallas i olika vetenskaper. De suger hastigt med sig den som stiger över tröskeln – människan har ett naturligt behov att bli socialiserad och bli en del av oss. I några år kunde jag också se polis(läroanstalts)diskursen ur en utomstående persons perspektiv, tills jag en dag upptäckte att jag *verkställde planer och välsignade* beslut. Tänkesättet förändras, språket förändras, arbetssättet förändras.

Polisens diskurs formas av alla de praktiker där språket används. Kulturen som producerar språk och som produceras med språket påverkar diskursen. Utkris-

² Honkonen 1999, 168

³ Heikkinen 2012, 17.

¹ Korander 2004, 4

talliserade tänkesätt, värderingar, attityder och antaganden skapar en gemensam diskurs och definierar de språkliga val som görs inom den. Polisens diskurs formas till exempel av de ovan nämnda kulturella särdragen såsom en stark hierarkisk struktur, maskulinitet och konservatism, samt olika vi-och-de-konstellationer. Kulturellt godkända språkbruksformer föds enligt Pierre Bourdieu i sociala kamper som görs med tiden, i dem bestäms det vem som har lov att tala på ett visst sätt i en viss situation⁴. Man kan se det som att diskursen har en funktion som skapar gruppsamhörighet: med en gemensam diskurs skiljer man sig från andra grupper. I det här sammanhanget kan man också tala om en gruppdiskurs, då det gemensamma språket och arbetssättet ses som en symbolisk faktor som skapar samhörighet i gruppen. Timo Korander talar om en stark kod poliser emellan, där också bruket av ens eget språk ingår⁵. Yrkes-språket är en väsentlig del av koden. Enligt Pirjo Hiidenmaa lyfts yrkesspråket vanligtvis inte fram alls i studierna, utan språket anammas vid sidan av att man lär sig de professionella kunskaperna⁶. Enligt Matti Mälkiäs och Jari Stenvalls ord är ”yrkesspråket ofta ett starkt integrerat och naturligt sätt att strukturera den egna branschens yrkesverklighet”⁷.

Trots att polisen har som mål att skapa en bild av en enhetlig polis finns det meningsskiljaktigheter och motsätt-

JAG MÖTTE OCKSÅ BÅDE
FRISPRÅKIG HUMOR OCH ETT
SPRÅKBRUK SOM VÅR KOMISKT
BYRÅKRATISKT, DÄR ÅTGÄRDER
VIDTOGS AV PERSONER.

I VERKLIGHETEN ÄR SÄTTET ATT
UTTRYCKA SIG I ORD FULLT AV VAL.

I VILKEN SPRÅKBRUKSSITUATION
SOM HELST STÅR DET EN NÅGOT
SLAGS IDEOLOGI BAKOM.

MAN KAN SE DET SOM ATT
DISKURSEN HAR EN FUNKTION SOM
SKAPAR GRUPPSAMHÖRIGHET: MED EN
GEMENSAM DISKUS SKILJER MÅN SIG
FRÅN ANDRA GRUPPER.

⁴ Bourdieu 1991, 38

⁵ Korander 2004

⁶ Hiidenmaa 2000, 28

⁷ Mälkiä & Stenvall 1997, 34

ningar inom kulturen som avspeglas på diskursen och via den på språkbruket. Polisens motkraft i olika situationer är klienterna, juristerna och de civila, för att nämna några. Jag har också uppfattat att det finns motsättningar mellan manskäpet och befälet, mellan fältverksamheten och utredningsverksamheten och mellan män och kvinnor. Likadana observationer om spänningar mellan olika grupper har också gjorts inom den svenska poliskulturen.⁸

Polisdiskursen innehåller således inte bara ett enhetligt språkbruk. För de här sätten som inom diskursen används för att göra språkliga val används till exempel inom språkforskningen benämningen genre, det vill säga texttyp. I olika situationer väljer man olika sätt att använda språket och ibland styr genren också hur vi betar oss i en specifik situation eller hur vi tolkar den.

* * *

Vad vet man om polisspråkets genrer? Ett gemensamt drag för allt polisspråk är åtminstone det att allt språk som produceras i arbetet är myndighetsspråk. Institutet för de inhemska språken definierar det så här på sin webbplats: "Myndighetsspråk är ett språk som myndigheter och de som erbjuder offentliga tjänster använder i sina arbetsuppgifter. Såväl

hela landets som den enskilda medborgarens ärenden bereds på myndighetsspråk. Man skriver meddelanden, fattar beslut, rapporterar, handleder och förhandlar."⁹ Ibland har ordet myndighetsspråk en negativ klang, då menar man ett språk som är komplicerat och svårtolkat. Gemensamma drag för polisgenren skapas av den grupp av drag som är typisk för det språk som polisen använder. Polisspråket innehåller många drag som är typiska för myndighetsspråk och lagspråk. Å ena sidan är målsättningen att vara entydig och sammanhängande, å andra sidan är det ett intetsägande spel med svåra begrepp. Det finns alltså flera genrer inom polisdiskursen. Genrerna har gemensamma drag, men också olikheter. Till exempel är det sannolikt att den som utreder ekonomisk brottslighet använder ett annorlunda språk och en annorlunda vokabulär än poliser på fältet. Den förstnämnda skriver mycket i sitt arbete och anpassar sig till specialspråket och uttrycksformulären i sin bransch för att vara trovärdig. Den förmodade läsaren för den personens texter är troligen en åklagare som är specialiserad på ekonomisk brottslighet. Tillsammans delar de den gemensamma terminologin och till och med den juridiska stilen. Den senare av de ovannämnda talar däremot främst i sitt arbete och lär sig använda rätt sätt att

TROTS ATT POLISEN
HAR SOM MÅL ATT
SKAPA EN BILD AV
EN ENHETLIG POLIS
FINNS DET MENINGS-
SKILJÄKTIGHETER OCH
MOTSÄTTNINGAR INOM
KULTUREN SOM AVSPEG-
LAS PÅ DISKURSEN OCH
VIA DEN I SPRÅKBRU-
KET.

utreder ekonomisk brottslighet använder ett annorlunda språk och en annorlunda vokabulär än poliser på fältet. Den förstnämnda skriver mycket i sitt arbete och anpassar sig till specialspråket och uttrycksformulären i sin bransch för att vara trovärdig. Den förmodade läsaren för den personens texter är troligen en åklagare som är specialiserad på ekonomisk brottslighet. Tillsammans delar de den gemensamma terminologin och till och med den juridiska stilen. Den senare av de ovannämnda talar däremot främst i sitt arbete och lär sig använda rätt sätt att

⁸ Stenmark 2005

⁹ *Mitä virkakieli on?* Läst 19.10.2013.

kommunicera med olika människor. De som läser de korta texter han eller hon producerar är främst de utredare som utreder saken, det vill säga andra poliser, ibland också åklagaren. Det finns alltid en praktisk orsak bakom de språkliga valen.

Genre är ändå inte ett klart avgränsat begrepp. Sett ur ett snävt perspektiv kan genre betyda olika typer av skrivna texter som till exempel till sin form eller sitt uttryckssätt är på ett visst sätt: då skulle polisgenrer till exempel kunna vara brottanmälan, utredningspromemoria, förhørsberättelse, inledning till ett förundersökningsprotokoll och pressmeddelande. Sett ur ett brett perspektiv kan genre ändå betyda skrivet och talat språk som varierar i olika situationer eller som aktiveras då ett specifikt tema behandlas. Genren råder i bakgrunden för både texter och samtal, genren styr produktionen och också förståelsen av dem: samtalspartnern, situationen eller personens ställning i hierarkin påverkar språket. I förordet till verket *Genreanalys* beskrivs genre på följande sätt: "Genrer, det vill säga texttyper, är väsentliga i allt umgänge mellan människor. De styr hur vi handlar i olika situationer och hur vi tolkar varandras språkliga och övriga beteende. Å andra sidan ändrar vi kontinuerligt genrererna genom vårt eget handlande. Vi lever vårt dagliga liv och de här typerna lever i oss."¹⁰

Också genrererna i sig själv har luddiga gränser: det går inte att exakt definiera vilka drag, strukturer eller enskilda ord

POLISSPRÅKET INNEHÅLLER MÅNGA
DRAG SOM ÄR TYPISKA FÖR
MYNDIGHETSSPRÅK OCH LAGSPRÅK.
Å ENA SIDAN ÄR MÅLSÄTTNINGEN
ATT VARA ENTYDIG OCH
SAMMÄNHÄNGANDE, Å ANDRA SIDAN
ÄR DET ETT INTETSÄGANDE SPEL
MED SVÅRA BEGREPP.

¹⁰ Heikkinen m.fl. 2012, 11.

som förekommer i en viss genre. Det är snarare fråga om typiska drag – genren utformas enligt den struktur eller enligt det språkbruk som är typiskt för den. Genrerna innehåller naturaliseringar, det vill säga normer och vedertagna sätt att uttrycka saker som utvecklats via socialisation. En stor del av genrerna är sådana att den som använder dem sannolikt känner igen dem trots att gränserna är luddiga¹¹.

Världen textualiseras, det vill säga den byggs allt mer upp av texter. För att klara sig i ett textsamhälle måste man vara genremedveten, man måste bli medveten om att människorna varierar sitt språkliga och sitt övriga beteende på ett ändamålsenligt sätt enligt situationen och enligt sina mål. Förmågan att känna igen genrer är en del av textkompetensen.¹² Människor använder genrer kontinuerligt i sitt eget liv och påverkas av dem även om vi i praktiken ofta tar genrerna för givet utan att vara medvetna om deras inverkan¹³. Ofta märker inte människan det som är närvarande överallt. Av polisgenrerna är det första man kommer att tänka på och det som är lättast att känna igen det så kallade *cop speak* som är en språkform som fungerar med bland annat överordnade begrepp och yrkesvokabulär. Fältpatrullen kan till exempel registrera ett vardagsuppdrag så här: *På platsen har en mansperson observerats. Patrul-*

len har stigit ur fordonet och utfört gripande. Ett intressant drag i *cop speak* är att det ser väldigt likadant ut i polisgenrerna i olika språk. Marko Vesterbacka har beskrivit *cop speak* som allt sådant polisspråk som skiljer sig från standardspråket och som har förändrats till ett självändamål och som inte ens polisen själv kan finna någon vettig förklaring till. ”*Cop speak* är uttryck och skrivsätt som har blivit manér.”¹⁴

Som egna genrer inom polisspråket kunde man utöver det urskilja till exempel en förvaltningsgenre och en genre för daglig information samt en manskapsgenre, en genre för användning av maktmedel och en genre för ekonomisk brottslighet. Jag har ändå under den senaste tiden varit särskilt intresserad av befälsgenren som är överlappande med flera andra genrer. Utmärkande för befälsgenren är att den direkt verkar sträva efter att vara byråkratisk.

* * *

Låt oss se närmare på det sätt att använda språk som jag i den här texten kallar befälsgenre. Den grupp som använder genren består av polisbefålet, det vill säga befäl som arbetar med förmans- eller expertuppgifter, eller polisens ”aristokratiska elit” som genomgått en universitetsutbildning¹⁵. Gruppen är dock inte jämnstark utan det finns flera olika typer av

¹¹ Heikkinen & Voutilainen 2012, 36

¹² Heikkinen & Voutilainen 2012, 18.

¹³ Heikkinen & Voutilainen 2012, 18.

¹⁴ Vesterbacka & Pajarinen 2008.

¹⁵ Honkonen 1999, 171

språkanvändare inom den. Jag har ändå lagt märke till vissa typiska drag och naturaliserade uttryck i de språkliga val som befälet gör. Nedan finns två korta exempel på texter som är skrivna av skribenter som representerar polisbefälet. Textprov A är ett avsnitt ur ett mognadsprov som skrivits i samband med befälsstudier, textprov B är ett utdrag ur ett YH-examensarbete.

A. Under arbetet med lärdomsprovet upptäckte jag att polisstationens personal saknade tillräckligt kunnande om hur man tar emot en asylansökan och att använda olika myndigheters datasystem för att ta emot ansökan. Avsaknaden av kunnande var på så sätt mångfasetterad. Målet med examensarbetet var att öka personalens kunnande och att hjälpa personalen att klara av anhängiggörandet av asylansökan och de åtgärder som i början hänförs till det.

B. Ändring av rättsområdet i begäran på grund av att det är fel myndighet som ber om det, kan inte vara möjligt enligt det här betraktelsesättet. Om man avhåller sig från uppfattningen att rätts hjälp endast kan vara information som den judiciella myndigheten besitter, betyder det att begreppet judiciell myndighet borde förenhetligas. Å andra sidan, med det ovan behandlade i beaktande, kan man tolka det som att förenhetligandet sker i form av ovan nämnda meddelanden och förbehåll då staterna ansluter sig till avtal.

Språket i exemplen ovan är i princip felfritt, men det finns ändå något speciellt

OFTA MÄRKER INTE MÄNNISKAN DET
SOM ÄR NÄRVARANDE ÖVERALLT.

med uttrycks sättet i dem. Enligt mina observationer är typiska drag för befäls genren en viss typ av utpräglat byråkratiskt språk, idétäthet i meningarna (mycket fakta och många tunga ord i en mening) och en omständlighet orsakad av långa meningar och satsmotsvarigheter. Särskilt i det skrivna språket förekommer många generiska substantiv, det vill säga överordnade begrepp (*person, prestation, verksamhet*), inskott, attributkedjor, postpositioner (*i förbäl- lande till, på initiativ av, från något håll, från den synvinkeln, för någons del*) och juridiska pronomen (*ifrågavarande, ovan nämnda*). Dragen är i huvudsak desamma som vanligtvis beskriver dåligt myndighets språk.

Varför väljer då befälet drag av förvaltnings språk, juridiskt språk och myndighets språk i sitt språk? Vad har den här genren för funktion? Vill man med myndighets språket ge ett intryck av trovärdighet och professionalitet? Ett sådant fenomen har observerats i utvecklingen av läkarnas yrkesidentitet. Genom att använda en språkform som är godkänd av gruppen visar läkaren att han eller hon är kompetent och att han eller hon är en del av yrkeskåren. Jenni Viinikka presenterar i sin pro gradu-avhandling observationer gjorda av sociologen Frederick Erickson, enligt dem kan medicinstuderande i början av sin karriär skriva patientjournaler

på ett sätt som på sina ställen avviker från det typiska språkbruket för läkare¹⁶. I och med att de får mer erfarenhet och att deras yrkesidentitet blir starkare ändras också läkarnas språkbruk så att det

formas enligt genren, det vill säga yrkesspråket.¹⁷

Ett intressant begrepp i det här sammanhanget är också stilisering som används inom sociolingvistik och som innebär att språkbrukaren för att skapa sociala betydelser på ett stereotypt sätt efterliknar ett språk som är typiskt för en person eller grupp. Enligt Vesa Heikkinen är vissa texttyper mer uppskattade än andra inom gruppen.

Man tar också gärna ingredienser till sin egen text från de texter som hör till de här uppskattade genrerna.¹⁸ Kan man då tänka sig att befälet stiliserar och efterliknar juristernas språkbruk för att få social status?

Jag hävdar att bruket av myndighets språk inom befäls genren i viss mån är ett resultat av ett medvetet val: med hjälp av språket vill man markera att man skiljer sig från manskapet, det vill säga de vanliga poliserna. Myndighets språket ses som en viktig del av befälstjänstemannens profession och rollidentitet. Den som läser texter som befälet skriver i arbetet är ofta en annan polis eller en jurist, så det är naturligt att använda ett gemen-

JAG HÄVDAR
ATT BRUKET AV
MYNDIGHETSSPRÅK INOM
BEFÄLSGENREN I VISS
MÅN ÄR ETT RESULTAT
AV ETT MEDVETET VAL:
MED HJÄLP AV SPRÅKET
VILL MÅN MÄRKERA
ATT MÅN SKILJER SIG
FRÅN MANSKAPET, DET
VILL SÄGA DE VANLIGA
POLISERNA.

¹⁶ Erickson 1999, 119–124

¹⁷ Viinikka 2012, 36–37.

¹⁸ Heikkinen m.fl. 2012, 110.

samt språk. Det verkar ändå vara svårt att avstå från den byråkratiska polisgenren. Då man i slutskedet av befälsstudierna skriver mognadsprov utgående från examensarbetet är de byråkratiska konstruktionerna och ordvalen närvarande också i de texterna, trots att texten uttryckligen borde vara lättbegriplig.

I min doktorsavhandling som jag har inlett arbetet med har jag för avsikt att utreda hurdan befälsgenren är. Hurdan är processen som gör att man socialiseras till genren? Är myndighetsspråket ett uttryck för osäkerhet, ett slags dimridå som ska ge ett intryck av yrkesmässighet? Min avsikt är att i mognadsprov som skrivs som avslutning för befälsexamen med hjälp av (kritisk) diskursanalys framför allt granska hur rollidentiteten, polismässigheten, ett språkbruk och språkliga konventioner som blivit naturliga genom yrket märks som typiska exempel på betraktelsesättet, strukturerna, uttrycken och ordförrådet. Jag är också intresserad av hur och varför myndighetsspråket också förekommer i texter som inte är myndighetstexter utan som skrivs utanför polisarbetet i rollen som studerande. Mitt mål är att bilda en uppfattning av hur polisens gruppdiskurs ser ut, att beskriva konventionerna och genrerna av polisens myndighetstexter samt att få klarhet i situationen kring befälstjänstemännens språk. Jag har också för avsikt att utreda om språk- och genremedvetenhet på ett kraftigare sätt kunde tas med i Polisyrkeshögskolans läroplaner.

* * *

ÄR MYNDIGHETSSPRÅKET ETT
UTTRYCK FÖR OSÄKERHET, ETT SLAGS
DIMRIDÅ SOM SKA GE ETT INTRYCK
AV YRKESMÄSSIGHET?

ENLIGT MINA OBSERVATIONER ÄR
TYPISKA DRAG FÖR BEFÄLSGENREN
EN VISS TYP AV UTPRÄGLAT
BYRÅKRATISKT SPRÅK, IDETÄTHET
I MENINGARNA (MYCKET FAKTA
OCH MÅNGA TUNGA ORD I EN
MENING) OCH EN OMSTÄNDLIGHET
ORSAKAD AV LÅNGA MENINGAR OCH
SÄTSMOTSVÄRIGHETER.

Ovan har jag beskrivit polispråket ur ett diskurs- och genreperspektiv och visat på egna observationer och ställt frågor gällande befälsgenren som jag funderar på. I början av artikeln hotade jag att avsluta artikeln med en vädjan om hur viktigt det är att vara språkmedveten. Så tänker jag också göra men först ska jag berätta en liten anekdot. För ett tag sedan hördes det knackande ljud från andra sidan arbetsrummet och sedan ett smärtyfyllt utrop från min kollega: "Nej! Det här är så typiskt polisen!" Den stackars mannen hade försökt leta efter enkel vardaglig information om det interna nätverket vid vår läroanstalt, och i stället för svar hade han fått framför sig normerande lagparagrafer om saken, så som det ofta går inom den här diskursen. Kollegans reaktion är ett bra exempel på *medvetenhet*. Trots att han har trasslat in sig kanske till och mer ännu mer än jag i diskurshärvan som omger oss som arbetar inom polisförvaltningen har han inte blivit blind för den och ser inte alla diskursens drag som givna och naturliga.

En sådan här diskurs-, genre- och språkmedvetenhet önskar jag också att blivande poliser har. Ingenting går att utveckla om man inte är medveten om de krafter som påverkar den egna verksamheten och blir varse om de värderingar och ideologier som gömmer sig djupt i diskursens struktur. Det är viktigt att stanna upp och fundera på hur våra observationer om världen, våra människorelationer och vår kommunikation konstrueras av språkliga val i olika sammanhang; hur språket påverkar oss och hur vi kan påverka med hjälp av språket.

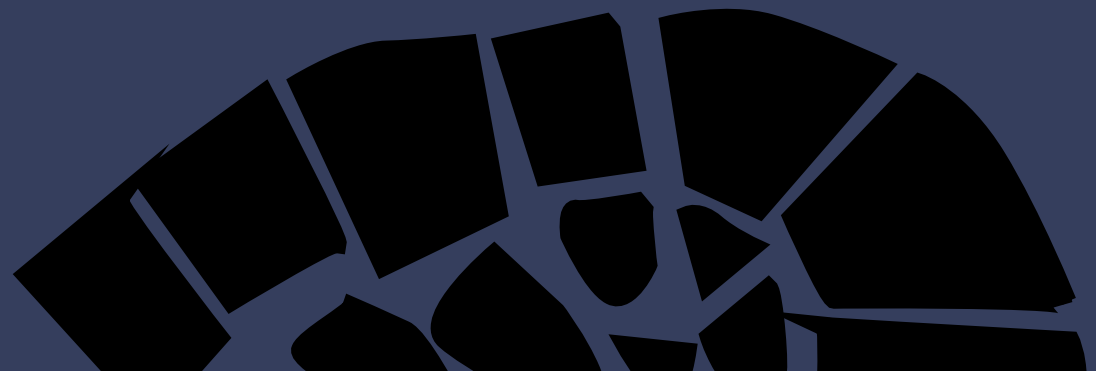
KÄLLOR

- Bourdieu, Pierre 1991: Language and symbolic Power. Cambridge, Harvard University Press.
- Erickson, Frederick 1999: Appropriation of voice and presentation of self as a fellow physician: aspects of a discourse of apprenticeship in medicine. I verket Srikant Sarangi, Celia Roberts (red.) Talk, work and institutional order. Discourse in medical, mediation and management settings, s. 109–143. Berlin, Mouton de Gruyter.
- Heikkinen, Vesa 2012: Diskurssi. I verket Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (red.): Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsinki, Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero 2012: Genre – monitieteinen näkökulma. I verket Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (red.): Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsingfors, Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: Työ ja kieli. I verket Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: Teksti työnä, virka kielenä. Helsingfors, Gaudeamus.
- Honkonen, Risto 1999: Poliisi ja opintoviikon metsästys. Koulutus poliisimiehen elämässä. Tammerfors, Tammerfors universitet.
- Korander, Timo 2004: Poliisikulttuuri. Poliisiammatin ja tutkimuk-

sen väline. Oikeus 2004:1, s. 4–24. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys ry, Helsingfors.

- Virkakieli. Finns att läsa på: http://www.kotus.fi/kielitieto/viranomaisten_kielenkaytto/virka-kieli.
- Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari 1997: Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Tammerfors, Tammerfors universitet.
- Stenmark, Henric 2005: Polisens organisationskultur. En explorativ studie. Umeå Universitet. Akademisk avhandling.
- Vesterbacka, Marko & Pajarinen, Maija 2008: Kirjoittaminen poliisin työssä. Hyvä ja huono poliisi-kieli. Kompendium. Tammerfors, Polisyreshögskolan.
- Viinikka, Jenni 2012: Kuoleman kielissä. Pro gradu -avhandling. Helsingfors universitet.

“Personen hade ett djupt skärskår i halsen
vilket var dödsorsaken.”

411

GX-928

www.poliisi.fi

ANNA-KAISA HEINÄMÄKI

ATT FÖREBYGGA HÖR TILL KÄRNAN I POLISVERKSAMHETEN

NÄR ANNA-KAISA HEINÄMÄKI SKREV SIN ARTIKEL ARBETADE HON SOM GRUPPLEDARE FÖR DEN FÖREBYGGANDE VERKSAMHETEN VID POLISINRÄTTNINGEN I BIRKALAND.

HEINÄMÄKI BLEV POLIS 2001. EFTER DET HAR HON OCKSÅ AVLAGT EN MAGISTEREXAMEN I SAMHÄLLSVETENSKAPER 2006 OCH EN MAGISTEREXAMEN I ADMINISTRATIVA VETENSKAPER 2013.

FÖR NÄRVARANDE ÄR HEINÄMÄKI BITRÄDANDE BORGÄSTARE I TAMMERFORS. HON ÄR OCKSÅ VICE-RIKSDAGSLEDAMOT.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Det är en regnig fredagskväll. Kvällen är ovanligt lugn och den polispartull som är på jobb har för en gångs skull tid att titta in i den lokala ungdomslokalen dit man många gånger har bett dem komma. Patrullen stiger in genom dörren. Stämningen elektrifieras. Många förbryllade och ivriga, men också misstänksamma, frågor kastas ut i luften: ”Varför är ni här?” ”Vad har hänt?”

Det är ett typiskt mönster. Man uppskattar och litat på den finländska polisen. Polisen uppfattas ändå som en tvångsorganisation som genom befallningar och tvång bekämpar de faror som hotar samhället och individen. Polisens kärnuppgift anses sålunda vara mycket fokuserad på kontroll. Även de uppgifter som fastställs i 1 § i polislagen (872/2011) uttrycker den reaktiva och kontrollerande karaktären hos polisens kärnuppgifter. Polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Utöver dessa uppgifter

stadgas dock att polisens uppgifter också inkluderar upprätthållande av säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med samfund och invånarna.

Denna samarbetsförpliktelse lades till polisens uppgifter 2001. I det skedet hade polisen redan långa säkerhetssamarbetstraditioner som sträckte sig flera årtionden tillbaka i tiden. Därmed utvidgades inte polisens egentliga uppgifter i och med den föreslagna lagändringen, utan man ville genom att nämna säkerhetssamarbetet betona uppgiftens betydelse som en del av polisverksamheten. I regeringens proposition (RP 34/1999) om ifrågasvarande lagändring motiverades tillägget på följande sätt:

Polisens uppgift kan ofta karaktäriseras som densamma som hos en expert inom säkerhetsbranschen; man strävar efter att med olika metoder främja säkerheten i området genom att i tillräckligt hög grad beakta säkerhetsförväntningarna och -behoven hos invånarna i varje område samt varje områdes särdrag. Med modellen för närpolisverksamhet, som polisens grundläggande verksamhet kallas, strävar man efter att avlägsna orsaker till brottslighet och störningar i vardagen samt att förutseende påverka dem genom ändamålsenliga metoder.

Med närpolisverksamhet har man traditionellt avsett den verksamhets- och tankemodell som genomsyrar hela polisverksamheten och vars kärna utgörs av väx-

elverkan med medborgarna och intressentgrupperna. Målet med verksamheten är att skapa säkerhet och en känsla av säkerhet samt att minska och förebygga brottslighet och ordningsproblem. På så sätt upprätthålls också den positiva och trovärdiga bilden av polisen. Närpolisverksamheten kan också

karaktäriseras som polisens allmänna verksamhetsfilosofi. Polisen måste finnas nära, vara närvarande, tillgänglig och tjänstvillig.

Förutom att närpolisverksamheten är en verksamhetsmodell som genomsyrar hela polisverksamheten, avser man med begreppet också det konkreta säkerhets-samarbetet med lokala sammanslutningar. I organisatoriska termer pratas då ofta om polisens *förebyggande verksamhet*. Närpolisverksamheten som fokuserar på den egentliga förebyggande verksamheten har typiskt varit en del av arbetsuppgifterna för särskilt utnämnda poliser. För sådana närpolisuppgifter har titlar som skolpolis, ungdomspolis, områdespolis, och på senaste tid även nätpolis, använts. Polisen löser då säkerhetsproblem, svarar på respons, gör besök, informerar och undervisar. Målet är att i samarbete med andra parter avlägsna orsaker till brottslighet och störningar i vardagen samt att förutseende påverka dem genom ändamålsenliga metoder.

Trots den förebyggande verksamhetens stabila karaktär har en viss ”allmänpolisiär” karaktär betecknat verksamheten. Det förebyggande arbetet har typiskt gjorts av de poliser som utsetts

NÄRPOLISVERKSAMHETEN
KAN OCKSÅ
KARAKTÄRISERAS SOM
POLISENS ALLMÄNNA
VERKSAMHETSFILOSOFI.

till närpolis och som samtidigt åtminstone i viss mån har gjort också fält- och brottsutredningsarbete. De har ansvarat för det mångfaldiga spektrumet av säkerhetssamarbete på praktisk nivå inom polisinsättningen eller en viss kommun. Verksamhetsmodellen har haft sina fördelar, men det har ställvis funnits brister gällande högklassig och framgångsrik utveckling av den förebyggande verksamheten. Grovt tillspetsat kan man konstatera att det säkerhetssamarbete som förutsätts enligt 1 § i polislagen har inneburit talrika kaffedrickarklubbar och företagsamma samarbetsparter. Alltför ofta har verksamheten inneburit slitsamt arbete för att sköta utryckningsuppdrag och olika möten i mellanterrängen utan en samlad helhet eller valda tyngdpunkter. Då har resultaten av verksamheten naturligtvis haltat och målen varit dunkla.

Enligt min åsikt ligger problemet i synnerhet i hela styrningen av den strategiska nivån för den förebyggande verksamheten. Den förebyggande verksamheten uppfattas som viktig, men dess organisatoriska plats har likväl funnits mer i marginalen än i kärnan av polisverksamheten. Verksamheten har beklagligt ofta vilat på enskilda närpolisers axlar och i praxisen på mikronivå. Då har den förebyggande verksamheten blivit en fristående del från annat operativt polisarbete.

Verksamheten måste ledas med eftertanke och fördjupa sig i valda tyngdpunkter. Utan dessa element individualiseras den förebyggande verksamheten och dess betoningar med enskilda poliser och blir inte en fast del av organisationens strukturella helhet. Verksamhetens

DEN FÖREBYGGANDE VERKSAMHETEN
UPPFATTAS SOM VIKTIG, MEN
DESS ORGANISATORISKA PLATS
HAR LIKVÄL FUNNITS MER I
MARGINALEN ÄN I KÄRNAN AV
POLISVERKSAMHETEN.

lösryckthet konkretiseras när man löser små vardagliga säkerhetsproblem på lokal nivå. Följande berättelse är ett exempel på en situation från det verkliga livet: I stadens västra del har det upprepade gånger förekommit skadegörelse på det lokala köpcentret. Närpolisen har diskuterat saken med sammanlutningarna, skolan och invånarna i området. Man beslutade att följa med situationen. Man försökte ta reda på vem som hade orsakat skadegörelsen. Samtidigt fick utryckningspatrullerna flera larmuppdrag i området eftersom lokala ungdomar vandaliserade olika platser. Polispatrullen sjasade bort ungdomarna från området utan att ta upp deras identitetsuppgifter. De olika polisuppgifternas information och intressen möttes inte för att lösa det lokala säkerhetsproblemet.

* * *

Den förebyggande verksamheten är nuförtiden viktigare än kanske någonsin tidigare. Öppen, tillgänglig och interaktiv kommunikation betonas när polisorganisationen och dess verksamhetsmiljö förändras och tidsanvändningen, befolkningsgrupperna och livsstilarna splittras. Nuförtiden är frågor om säkerhet inte endast lokala utan även riksomfattande och globala. Samhällets utveckling utmanar också polisverksamhetens traditionella former. Brottlighetens globalisering och organiserade karaktär, förändringar i befolkningsstrukturen och lagstiftning-

en, utvecklingen av informationsteknik, bristen på tillgängliga resurser och nya förväntningar på säkerheten gör att man är tvungen att förändras.

Även den snabba informationsgången och medias makt utmanar polisens ställning som samhällets primära och uppskattade säkerhetsmyndighet. I och med realityserier på TV

och aktivare informering av polisen har polisen och säkerhetsfrågorna invaderat medborgarnas vardagsrum och kaffe-pausdiskussionerna på arbetsplatsen på ett helt nytt sätt. I detta synnerligen snabba utvecklingsförlopp har det funnits mycket positivt. När jag inledde min poliskarriär i början av 2000-talet var polisens yttre kommunikation ofrånkomligt dålig. Man kommunicerade utåt endast i övervägda situationer. Kommunikationen var reaktiv och grundade sig på enskilda händelser. Polisrättningens webbsidor byggdes upp enligt den tidens krav – kryddade med byråkratisk gråhet. Nu är det virtuella miljön en central del av växelverkan. Dialogen är som bäst öppen och kvick. Förr i världen, när mörkret började sänka sig på lördagskvällen, gick en lätt tillgänglig och uppskattad närpolis på torget. Nutidens närpolis lägger ut kvällens nyheter till ett oräkneligt antal människor på de sociala medierna. Inom några sekunder kommer respon-sen när läsarna ifrågasätter, utmanar, kritiserar och berömmar.

Utvecklingen har även sina skuggsidor. Informationsgångens snabba tempo är en utmaning för polisverksamhetens le-

NÄR JAG INLEDDE
MIN POLISKARRIÄR I
BÖRJAN AV 2000-TALET
VAR POLISENS YTTRE
KOMMUNIKATION
OFRÅNKOMLIGT DÅLIG.

gitimitet och för växelverkan som bygger på korrekta uppgifter. Polisen fungerar i första hand genom råd, befallningar och uppmaningar. Enligt min erfarenhet bottnar detta djupt i den finländska polisens yrkesidentitet. Till dynamiken i växelverkan mellan polisen och kunderna hör i extrema situationer emellertid också de maktmedel som polisen använder. Det är inte ovanligt att en brottningsmatch med en besvärlig kund kommer upp på YouTube snabbare än i polisens brottsinformationssystem. Den sociala kontroll som de sociala medierna upprätthåller är onekligen en effektiv rättsväktare, men betjänar inte alltid den förtroendeskapande växelverkan mellan polisen och medborgarna. Utifrån de videosnuttar som ses på datorskärmen är det lätt att göra snabba bedömningar (eller benådningar) av den finländska polisens tjänsteuppgifter. Då hamnar faktumet att polisen i sina arbetsuppgifter dygnet runt möter hela människolivets spektrum lätt i skymundan. Den mänskliga livet böjer sig inte för en svartvit konstellation av gott och ont, rätt och fel. I den virtuella världens snabba kommunikationspraxis är det dock lätt att skapa absoluta sanningar utifrån en femton sekunder lång videosnutt.

Unga har traditionellt varit det operativa centret för den förebyggande verksamheten. Även olika program för brottsbekämpning på strategisk nivå och kommunernas säkerhetsplaner fokuserar på ungdomar. De ungas välfärd är en

NU ÄR DET VIRTUELLA MILJÖN EN
CENTRAL DEL AV VÄXELVERKAN.

INFORMATIONSGÅNGENS SNABBA
TEMPO ÄR EN UTMANING FÖR
POLISVERKSÄMHEITENS LEGITIMITET
OCH FÖR VÄXELVERKAN SOM BYGGER
PÅ KORREKTA UPPGIFTER.

investering för framtiden. Även polisen medverkar gärna i detta byggtalko. I synnerhet läroanstalterna är viktiga samarbetspartner för polisen. De representerar en institution som fostrar hela generationer åt gången. Tack vare samarbetet med läroanstalterna finns en hel åldersklass tillgänglig och synlig.

Vi befinner oss dock i ett brytningskede vad gäller polisens traditionella roll som laglighetsfostrare. Bakom pulpeten sitter inte längre en enhetlig grupp och lyssnar på polisens budskap om laglighet, utan spektrumet av olika kulturer och utgångspunkter är brett. Medan de stora och enhetliga subkulturer som ungdomarskapat ännu på 1980-var lätta att definiera, så har de nu ersatts av många mindre och synnerligen heterogena grupper av unga. Därmed har även olika ungdomsstilar synlighet i gatubilden ökat explosionsartat. Enligt en lång rad polisers erfarenhet kommer det här fram i polisens operativa arbete genom att det har en lugnande effekt på gatubilden. Ungdomar rör sig inte längre i staden i stora grupper, utan deras livsstilar präglas av tillhörighet till mindre subkulturer. Detta fenomen ger dagens ungdomar mer utrymme. Grupptricket är inte längre lika stort som tidigare.

Ur polisverksamhetens synvinkel kräver förändringen dock bättre förståelse än tidigare för de ungas subkulturer. Olika subkulturella identiteter upprätthålls i gemenskaper i den virtuella världen. Detta har också utmanat polisverksamhetens traditionella former. Säkerhetssamarbe-

tet och observationen av fenomen måste ske där de unga finns och samlas. För att polisens säkerhetssamarbete ska lyckas

krävs ett naturligt mediekunnsande, växelverkan och virtuellt pendlande. I bästa fall kan styrningen av denna helhet tjäna polisen och hela verksamhetsmiljön. Till exempel

kan den närpolispatrull som tittar in på ungdomsgården i realtid få information om förestående gängslagsmål som man rekryterar deltagare till via Facebook. Närpolispatrullen förmedlar informationen vidare till den lokala polispatrullen och nödvändiga intressentgrupper. Tack vare den obehindrade kontakten med intressentgrupperna och polisens virtuella pendlande kan man avstyra den hotfulla situationen.

En ytterligare evig spänning i växelverkan mellan polisen och ungdomarna är den vuxna befolkningen som upprepade gånger definierar den nya unga generationen som mer problematisk än den föregående. En generation som i folks uppfattning blir allt mer utslagen, använder mer rusmedel och begår mer brott. Polisen figurerar i mellanterrängen mellan nya fenomen och föreställningar om säkerhet. Utifrån responsen från medborgarna är bilden av situationen i samhället ändå tröstbringande. Ungdomars störande hängande framför den lokala Siwan är en evig favorit bland medborgarresponsen som kommer till polisen. Härifrån är det ännu en lång väg till en situation där ungdomarna utgör ett riktigt hot mot samhällsfriden.

OLIKA SUBKULTURELLA
IDENTITETER
UPPRÄTTHÅLLS I
GEMENSKAPER I DEN
VIRTUELLA VÄRLDEN.

Polisens förebyggande verksamhet måste emellertid kunna se längre än till mopedpojarna utanför närbutiken. Det är ett faktum att vi bor i ett land, som bli allt mer mångkulturellt, i utkanten av Europa. Växelvekan måste byggas i den riktning där motsättningar mellan olika befolkningsgrupper snarare rivs ner än byggs upp. I den här utvecklingen spelar polisen en betydande roll som utövare av offentlig makt på gränssytan i människors vardag. Man måste ha kunskaper om fenomen och kulturer och en förmåga att skapa nätverk med de parter som traditionellt har varit objekt för myndighetsverksamhetens ensidiga kontroll.

I Finland har olika befolkningsgrupper ännu inte funktionellt radikaliserats mot varandra eller myndigheterna. Det finns dock försiktiga tecken på en sådan utveckling. En våldsamt radikaliserad uppstår av missnöje och ojämställdhet i samhället. Negativa upplevelser förstör den allmänna ordningen och säkerheten i form av farligt våld och i extremfall genom terroråd som en del av den internationella brottsligheten. Utvecklingsförloppet utlöses av små störningar och symtom i vardagen. Det är just i sådana här lindriga symtom på lokal nivå som polisens förebyggande verksamhet måste ingripa mer systematiskt än tidigare. Lokalpolisens verksamhet har dock haft en synnerligen reaktiv karaktär. När det bråkas någonstans åker man till platsen och genomför sitt uppdrag genom kontrollmetoder. Det här är i och för sig kärnan i polisverksamheten och så ska det vara i fortsättningen också. I polisarbetets vardag måste man emellertid också röra sig i

FÖR ATT POLISENS
SÄKERHETSSAMARBETE SKA
LYCKAS KRÄVS ETT NATURLIGT
MEDIEKUNNANDE, VÄXELVERKAN OCH
VIRTUELLT PendlänDE.

VÄXELVERKAN MÅSTE BYGGAS I
DEN RIKTNING DÄR MOTSÄTTNINGAR
MELLAN OLIKA BEFOLKNINGSGRUPPER
SNARARE RIVS NER ÄN BYGGS UPP.

DET ÄR JUST I SÅDANA HÄR
LINDRIGA SYMTOM PÅ LOKAL NIVÅ
SOM POLISENS FÖREBYGGANDE
VERKSAMHET MÅSTE INGRIPA MER
SYSTEMATISKT ÄN TIDIGARE.

en sådan riktning att förtroendeskapande med eventuella radikala specialgrupper ligger i centrum av den operativa verksamheten. Man måste kunna identifiera fenomenen bakom enskilda problem och uppgifter.

Förtroende skapas inte genom hemlig efterforskning och kontrollmetoder. Ensidig kontroll förstyrkar den sociala växelverkan och ökar lätt polariseringen i samhället. Förtroende skapas genom öppen växelverkan där den lokala polisen har ett ansikte och verkligen vill verka med de lokala specialgrupperna. Dessa specialgrupper kan bestå av till exempel andra eller tredje generationens invandrarungdomar med starka symtom eller en högerextremistisk gruppering. I bästa fall skapas en fungerande växelverkan mellan gemenskaperna och myndigheterna. För att förebygga en våldsam radikaliserings måste man på ett mångsidigare sätt koppla ihop den förebyggande verksamheten vid polisinsättningen med befattningsbeskrivningarna hos de poliser som har dessa uppgifter. För att kunna identifiera radikaliseringsförutsätts att varje polis, och även polisens samarbetsparter, lärare, sociala myndigheter och aktörer inom tredje sektorn, har djupare kunskaper. Man måste identifiera den traditionella närpolisens roll och möjlighet att utvecklas som en del av kriminalunderrättelsen och den övergripande brottsbekämpningen. Den nutida närpolisverksamheten måste grunda sig på problemlösning, systematiskt utbyte

av information och analys av information inom organisationen och med olika intressentgrupper.

MAN MÅSTE IDENTIFIERA ***
DEN TRADITIONELLA
NÄRPOLISENS ROLL OCH
MÖJLIGHET ATT UT-
VECKLAS SOM EN DEL AV
KRIMINALUNDERRÄTTELSEN
OCH DEN ÖVERGRIPANDE
BROTTSBEKÄMPNINGEN.

Polisen syns på ett allt mångsidigare sätt. Polisens resurser blir emellertid allt knappare i och med nedskärningar på grund av statsförvaltningens produktivhetsprogram och

förändringar i verksamhetsmiljön. Samtidigt är säkerhet på modet. Med det gör man business och politik. Verklig säkerhet och en känsla av säkerhet smälter lätt samman till en subjektiv uppfattning om en otrygg miljö. En minskad känsla av säkerhet utkristalliserar sig som ett krav på att polisen ska vara synlig och följa medborgarna. Polisens närvaro ses som en lösning på det säkerhetsunderskott som uppstått i samhället. Den klichéartade bilden av en gladlynt (när)polis som traskar omkring på gatan och sätter plik och ordning på folk representerar en myndighet vars makt och betydelse i när-samhället och det urbana stadsrummet man vill klänga sig fast vid.

Polisens synlighet och närvaro utgör en pelare i säkerheten i vardagen, men inom polisorganisationen måste man också kunna se längre än så. Det är mycket *viktigt* att vara närvarande och synlig samt diskutera lokala säkerhetsfrågor med medborgarna. Men samtidigt är det *nödvändigt* att man i säkerhetssamarbetet avancerar mot en djupare professionell sakkunskap. De professionella

kraven på arbetet uppfylls inte utan särskild förtrogenhet med övergripande säkerhetsfrågor. Det måste på polisinställningsnivå finnas substans att fungera som övergripande expert i specialfrågor som gäller säkerheten vid läroanstalter, mångprofessionella nätverk, säkerheten i miljön, brottbekämpningsprojekt, kulturell mångfald och olika befolkningsgrupper. Detta lyckas endast om den förebyggande verksamheten får en tillräckligt central roll i den strategiska och operativa styrningen. Om den inte får det så kan det i och med nedskärningar inom statens produktivhetsprogram i värsta fall gå så att den gamla närpolisverksamheten, som stödjer sig på gammal praxis och inte ger någon avkastning på kapitalet, körs ner. Det skulle vara ofördelaktigt om det kunskapsmässiga kapital om samhällsliga säkerhetsfrågor som polisorganisationens medlemmar går omkring och bär på inte skulle kunna utvecklas och utnyttjas fullt ut till förmån för hela samhället.

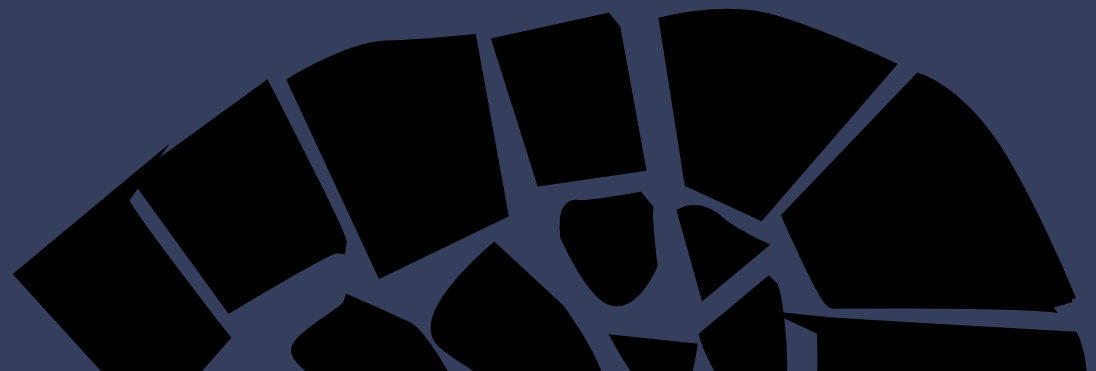
KÄLLOR

- Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Tammerfors: Tammer-Paino Oy.
- Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av polislagen (RP 34/1999 rd).
- Immonen, Seppo & Vuorinen Matti (2005) Kihlakuntaudistus, poliisitoiminta ja turvallisuusyhteistyö. Polisyrkeshögskolans med-

delanden 41 Helsingfors: Edita Prima Ab.

- Koskela, Hille (2009) Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Tammerfors: Esa Print Oy.
- Lähipoliisitoiminnan strategia. Lähipoliisitoiminnan ja turvallisuusyhteistyön kehittämisen strategiset linjaukset ja tavoitteet 2010. Polisyrkeshögskolans publikationsserie.
- Peak, Kenneth & Glensor, Ronald (1999) Community Policing & Problem Solving. Strategies and Practices. U.S.A: RR Donnelley and Sons Comapany.
- Rätty, Minttu (2002) Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammerfors: Tammer- Paino Oy. • Sainio, Maria (2012) Poliisin ennalta estävän toiminnan nykytila. Polisbefäls-examen PPT16. Polisyrkeshögskolan.
- Salasuo, Mikko & Poikolainen, Janne & Komonen, Pauli (2012) Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa. Ungdomsforskningssällskapet publikationer 124. Helsingfors: Hakapaino.
- Virta, Sirpa (1998) Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana. Polisyrkeshögskolans undersökningar 1/1998. Helsingfors: Oy Edita Ab.

“Mysteriet tätnade när det i magsäcken
hittades dödliga mängder sömntabletter och
snålsoppa, enligt undersökaren.”

HEIKKI HIILAMO

PÅ JAKT EFTER EN SLIPAD DIAMANT – HUR EN KONCIS OCH TYDLIG TEXT BLIR TILL

HEIKKI HIILAMO ÄR PROFESSOR I
SOCIALPOLITIK VID HELSINGFORS
UNIVERSITET.

HIILAMO ÄR OCKSÅ KÄND SOM
UNDERSÖKANDE JOURNALIST.
INNAN HAN INLEDDE SIN
VETENSKAPLIGA KARRIÄR ARBETADE
HAN SOM JOURNALIST PÅ UUSI
SUOMI OCH RUNDRADION.
HIILAMO HAR PUBLICERAT FLERA
VERK OCH UNDERSÖKNINGAR
OM BLAND ANNAT FINLANDS
ANSKAFFNINGAR AV JAKTPLAN,
BANKER OCH TOBAKSINDUSTRIN.

HIILAMO ÄR EKONOMIE MAGISTER
(1988), POLITICES DOKTOR (2002)
OCH FILOSOFIE DOKTOR (2007).

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

På årskurs tre fick min son i upp-
gift över sommaren att bygga ett
miniatyrhus. Under sommarens
gång funderade vi kring olika alternativ,
men ett efter ett rann de ut i sanden var-
tefter att slutet på sommarlovet närmade
sig. Sista veckoslutet innan skolan skulle
börja satt vi i solnedgången på bryggan
på landet. Jag föreslog för min son att vi
skulle gräva upp lera under bryggan och
bygga huset av det. Hela kvällen lång
grävde vi med händerna upp lera som vi
lade på en träskiva. Efter det skapade vi
stommen av pinnar, formade leran kring
den, jämnade ut ytan och gjorde taket av
pinnar och gräs. Till slut hade vi ett sta-
digt litet lerhus.

Detta beskriver de olika skedena som
gäller vid vetenskapligt skrivande: man
gräver upp byggmaterial ur bottengyttjan
med bara händerna, sammanställer det,
skapar en stomme och bygger en berättelse
runt den. Till en början har man en-
dast en grå massa, till slut ett rätvinkligt
hus.

Jag har övat vetenskapligt skrivande
sedan slutet av 1980-talet. Jag använder

ordet öva eftersom skrivandet är en av de krävande färdigheter man aldrig kan lära sig nog om. Mina första artiklar publicerades i tidningen Contactor som gavs ut av studentkårerna vid Tekniska högskolan och Helsingfors handels-högskola. Vid den tiden var jag 22 år. I början var det personliga uttrycket viktigare än innehållet. Jag försökte vara kreativ och originell i skrivandet. Contactors dåvarande chefredaktör, Jari Sarasvuo, gav mig rådet att det inte är nödvändigt att varje mening är en bomb. Jag lade också märke till att jag försökte dölja bristande fakta med skickligt ordbruk. Efterhand blev jag allt mer intresserad av artiklarnas innehåll och bakgrundsarbetet.

Jag arbetade på dagstidningen Uusi Suomi när flaggskeppet för Finlands varvsindustri, Wärtsilä Marinindustri, gick i konkurs hösten 1989. Konkursen resulterade i en räkning på flera miljoner för skattebetalarna. Jag hade ofta fallet i tankarna och jag samlade material och ringde upp källor. Till slut gjorde jag upp ett blandat diagram av händelserna, ett sådant som jag tänkte att polisen gör i samband med stora ekonomiska brott. Jag ville utreda vem som hade gjort bort sig och var. Jag fastnade dock ganska snabbt och visste inte hur jag skulle komma vidare. Jag saknade tillförlitliga källor liksom andra uppgifter. Jag fick emellertid till stånd en kolumn som skapade lite diskussioner. Senare började jag också hitta tillförlitliga källor. Jag skrev artiklar och böcker om bland an-

nat banker och Hornet-jaktplan.

Redan på Uusi Suomi märkte jag att ekonomiska ämnen var mitt specialområde. Före den stora depressionen i början på 1990-talet var den ekonomisk journalistiken ganska outvecklad

och tam. Den påminde om sportjournalistik, där man snarast skriver om hurdan framgång lagen eller individerna har utan att kritisera. Ett mera kritiskt grepp hade krävt djupare analys och att man satte sig in i komplexa frågor. Men jag var intresserad av sådana frågor och jag gynnades också av det att jag hade avlagt min första examen vid Helsingfors handelshögskola, där mitt huvudämne var internationell affärsverksamhet.

Mitt mål som skribent var och är helt enkelt att skapa handling. Det är inte möjligt om mottagaren inte förstår mitt budskap. Jag försöker inte väcka känslor eller minnesbilder, jag vädjar till förnuftet och till logiskt tänkande. Detta förutsätter att berättelsen hålls tydlig och förståelig.

* * *

På 1990-talet började jag arbeta med en doktorsavhandling inom socialpolitik och efterhand övergick jag från journalistik till forskning. Hoppet var förvånansvärt stort. Konventionerna vad gäller skrivprocesser, intressen och skrivsätt är helt olika inom journalistik och vetenskap.

Inom vetenskapligt skrivande uppstår tydlighet och logik av sig själv. Till ve-

tenskapens spelregler hör att begreppen definieras i början av forskningen och att man därpå inte längre avviker från dem, samt att framläggningen alltid är densamma: inledning, forskningsfråga, material och metod, analys och slutsatser. Uppsättningen fungerar men är ganska tråkig.

När jag började skriva vetenskapliga texter märkte jag att jag automatiskt varierade begrepp för att undvika tautologi. Det tog mig länge att inse att man i vetenskapliga texter alltid hänvisar till samma saker med samma begrepp – utan att bry sig om tautologi. I själva verket lämpar sig en sådan praxis också för annat skrivande, om det är fråga om att förenkla en invecklad sak.

Härnäst kommer jag att reflektera över hur man utifrån ett invecklat ämne kan skriva en tydlig och förståelig text. Må det gälla forskning, journalistik eller till och med polisarbete, skrivprocessen kan koncentreras till tre olika skeden. I det första skedet samlar man material som svar på en viss forskningsfråga, för ett reportage eller en förundersökning. I det andra skedet struktureras materialet till en preliminär version av händelsernas gång. I det tredje skedet finslipas berättelsen och den får sin slutliga form.

* * *

Att samla material är ofta roligt och spännande. Det handlar om motgångar och om att övervinna hinder, stunder av hopplöshet och insikter, vilka dock präglas av en viss sorglöshet. När man har tillräckligt med material vet man att

DET TOG MIG LÄNGE ATT INSE
ATT MAN I VETENSKAPLIGA TEXTER
ALLTID HÄNVISAR TILL SAMMA
SAKER MED SAMMA BEGREPP - UTAN
ATT BRY SIG OM TAUTOLOGI. I
SJÄLVA VERKET LÄMPAR SIG EN
SÅDAN PRAXIS OCKSÅ FÖR ANNAT
SKRIVANDE, OM DET ÄR FRÅGA OM
ATT FÖRENKLA EN INVECKLAD SAK.

slutresultatet ligger nära till hands. I detta skede behöver man emellertid inte bekymra sig för dess struktur.

Min gladaste stund vad gäller informationsinhämtning i forskningsskedet är förknippad med boken som jag skrev om en finländsk diplomat som räddade flyktingar i Chile. Jag råkade se ett utlåtande av en svensk diplomat i finsk television, en intervju som hade spelats in strax efter att mannen hade utvisats ur Chile i december 1973. I intervjun nämnde den svenska diplomaten att det endast var Finlands chargé d'affaires i Santiago som hade hjälpt honom att rädda flyktingar i Chile. Jag beslutade mig för att ta reda på vem personen var.

Från första början kändes det som om berättelsen skulle uppstå nästan på egen hand. Letandet efter den okända hjälten blev berättelsens stomme, som omfattade händelser somförutom i Santiago även utspelade sig i Helsingfors, Berlin och Stockholm. Det var tacksamt att rekonstruera händelserna eftersom man kunde sammanställa pusslet genom att kombinera det samtida personers kom ihåg med arkivkällor. Det fanns mycket allmän information om Chiles politik, militärkupp och militärdiktaturen att tillgå, men flyktingarnas erfarenheter var sämre kartlagda och Chiles solidaritetsrörelse och diplomaternas verksamhet ännu mindre. Men det fanns ändå precis tillräckligt med information – inte för lite men inte heller för mycket. Jag antecknade materialet under min forsk-

ningsresa och resultatet var till slut mycket enkla att sammanfatta.

* * *

FRÅN FÖRSTA BÖRJAN
KÄNDES DET SOM OM
HISTORIEN SKULLE UPPSTÅ
NÄSTAN PÅ EGEN HAND.

Jag tror att utmanande skrivprojekt kräver mycket omedvetet arbete. Redan under informationsinhämtningen funderar skribenten mer eller mindre medvetet på strukturen på sin ännu infantila berättelse. Denna struktur styr emellertid också informationsinhämtningen. I bästa fall föds strukturen i samband med informationsinhämtningen – bitarna faller på plats på egen hand.

Andra gånger är materialet dock så krävande och ämnet så odefinierat att inget annat hjälper än att spadvis samla material utan att exakt veta vad det egentligen kan resultera i. Problemet är just det att berättelsen inte ännu är färdig. Man måste finna en synvinkel genom att gräva djupt i materialet.

Hösten 2000 bad Mervi Hara, verksamhetsledare för Finland's ASH r.f., mig att skriva en rapport om vad tobaksbolagens interna dokument berättade om tobaksindustrins åtgärder för att förhålla tobaksregleringen i Finland. Några år tidigare hade det i en amerikansk domstol fattats ett beslut som ledde till offentliggörande av miljontals av tobaksbolagens interna dokument.

Tobaksdokumenten kommer från bevisföringen vid rättegångar om tobakens hälsorisker, under vilka en part kan be den andra framställa all för rättsaken väsentlig information. Dokumenten in-

nehåller redan tidigare kända dokument, så som publicerade undersökningar och deras sammanfattningar, marknadsföringsmaterial och kopior på tidningsartiklar. Den intressantaste delen av tobaksdokumenterna består av bolagens samt deras PR- och advokatbyråers interna dokument. Där ingår bland annat intern och extern brevväxling, promemorior, planer, förhållningsregler, strategipapper, avtal och betalningsverifikat. Dokumenten kunde endast sökas med hjälp av sökord. Det var inte möjligt att bekanta sig med mapparna förutom genom att rekonstruera dem i efterhand. Dokumenten ger inte alltid en noggrann beskrivning av händelsernas förlopp. Exempelvis är det svårt att urskilja planer från egentliga beslut och utkast från verkliga promemorior eller protokoll. Dokumenten är dock autentiska i det avseendet att deras upphovsmän knappast kunde föreställa sig att dokumenten skulle kunna offentliggöras och således återger de en oredigerad och historisk bild av industrins verksamhet.

Framför mig hade jag samtidigt en skattkammare och ett bottenlöst kärr. Arbetet som började år 2000 är fortfarande ofullbordat. Jag har publicerat ett flertal rapporter, tidningsartiklar, vetenskapliga artiklar och till och med en doktorsavhandling om ämnet, men fortsättningsvis återvänder jag med några månaders mellanrum till Philip Morris och British American Tobaccos webbarkiv för att söka på sökordet Finland och fundera på om nya dokument kunde ändra bilden av tobaksbolagens roll i motståndet mot tobaksregleringen i Finland.

ÄNDRÅ GÅNGER ÄR MATERIALET
DOCK SÅ KRÄVANDE OCH ÄMNET SÅ
ODEFINIERAT ATT INGET ANNAT
HJÄLPER ÄN ATT SPÄDVIS SÄMLA
MATERIAL UTAN ATT EXAKT VETA
VAD DET EGENTLIGEN RESULTERAR I.

MÅN MÅSTE FINNA EN SÛNVINKEL
GENOM ATT GRÄVA DJUPT I
MATERIALET.

* * *

I radio var det någon som beskrev avslutningen på äventyret av en av serievärldens kanske kändaste reporter, dvs. Hergés Tintin, i boken Tintin i Amerika; på följande sätt:

"Det har skett en dramatisk vändning i fallet Tintin. Denna unga, kända och sympatiska journalist --- har dykt upp och arrangerat arresteringen av gangsterligan i Chicago direkt från sitt tillhåll. --- Vi är säkra på att hela Amerika är tacksamma mot denne tidningsman Tintin."

Som barn läste jag Tintin från pärm till pärm. De urskilde sig från andra tecknade serier genom att på något vis vara mer raffinerade och till och med mer sannolika berättelser. Tintin var journalist och ingen hjälte med pistol. Böckerna utstrålar myten om hjältejournalisten vars arbete inbegriper ständigt resande, äventyr, faror och skurkjakt. De onda urskiljs snabbt från de goda och blir till slut straffade. Journalisten har oändlig tid att undersöka och följa med fallet, utan att behöva bry sig om tråkiga rutiner som att skriva. I själva verket minns jag att Tintin aldrig skulle ha skrivit en artikel.

Informationsinhämtning kan i bästa fall bjuda på äventyr men därefter är man tvungen att återvända till en tom skärm. Framför en ligger skrivprocessens mest krävande skede.

* * *

I slutet av 1980-talet studerade jag ett läsår vid universitetet St. Bonaventure i USA. Jag lärde mig om skrivande av professor Russell Jandoli som redan då var nästan 70 år. Jandoli underströk vikten av intressanta historier – han tog exempel från sitt eget liv: han hade jobbat som krigsreporter

och som barn hade han blivit biten av en hund med rabies. En intressant historia är en sådan som kan säljas med en mening: ett barns erfarenhet av att ha överlevt ett bett av en rabiessmittad hund eller en ung mans återkomst från ett bombningsuppdrag när endast ett flygplan från skvadronen återvände. En av våra övningsuppgifter var att skriva en släktberättelse. Det var en utmärkt uppgift för att jag märkte att det fanns mycket sådant att berätta om mitt eget land och min egen släkt som tilltalade personer vid universitetet St. Bonaventure, som också var långt borta från sina hem.

Jandolis viktigaste lärdom var dock att skrivande är ett tyngre arbete än att gräva ett dike. Jag kommer alltid ihåg Jandolis undervisning när jag närmar mig slutet på materialinsamlingen och ska börja sammanställa den preliminära versionen. Jag tycker att det är det allra tyngsta skedet under skrivprocessen. Man sitter på en formlös massa material som borde få någonslags form.

Jag kan inte exakt säga vari svårigheterna att skapa en preliminär version – first draft – ligger. Det kan vara fråga om att man under processen måste hålla

en väldig mängd detaljer i minnet och man hela tiden rädd är att glömma något väsentligt. Dock möts ens till hälften medvetna tanke om berättelsens struktur och verkligheten i det skede då man börjar bearbeta materialet. Kanske materialet inte får den form som man hade tänkt sig? Kanske innehåller materialet en annan och bättre form som väntar på att bli upptäckt? Med andra ord, när man som skribent arbetar med materialet är man tvungen att granska sina egna fördomar gentemot det som materialet i själva verket berättar.

Vid vetenskapligt skrivande underlättas utarbetandet av en preliminär version av att man vanligtvis har skrivit ett abstrakt av forskningen. Abstraktet beskriver forskningens huvudhandling. Samma praxis lönar sig också vid övrigt skrivande. Förenklat är det fråga om att skriva hela historien i en mening. I min Chilebok försökte jag att endast svara på en fråga: Var Finlands chargé d'affaires i Santiago en hjälte eller inte? I mina artiklar om tobaksindustrin har jag också alltid eftersträvat att endast finna svar på en fråga: Hur har tobaksindustrins lobbyning sett ut i Finland? Hur har tobaksindustrin manipulerat läkarvetenskapen under rättegångarna i Finland? Hur hade den internationella tobaksindustrin smusslat in sitt meddelande via mindre tobaksbolag i Norden? Många säger att de skriver abstraktet först när allt annat är färdigt. Så kan man också göra. Jag tycker dock att det är bra att redan i inledningsskedet skissa upp den form som man tänkt ge materialet. Sedan kan man ge sig i kast med materialet och till slut

MED ANDRA ORD, NÄR MÅN
SOM SKRIBENT ARBETAR MED
MATERIALET ÄR MÅN TVUNGEN ATT
GRANSKA SINA EGNA FÖRDOMAR
GENTEMOT DET SOM MATERIALET I
SJÄLVA VERKET BERÄTTAR.

JAG TYCKER ATT DET DOCK ÄR BRA
ATT REDÅN I INLEDNINGSSKEDET
SKISSA UPP DEN FORM SOM MÅN
TÄNKT GE MATERIALET.

återvända till abstraktet och göra nödvändiga ändringar.

Man kan också underlätta skapandet av den preliminära versionen med hjälp av en innehållsförteckning och mellanrubriker. De fungerar som ett slags skelett kring vilket man efter hand kan väva muskler genom att klippa ut och klistra in textstycken. Enligt egen erfarenhet tycker jag att det är nödvändigt att använda sig av en sådan här teknik om det handlar om ett omfattande skrivprojekt – exempelvis en hel bok.

Jag använde mig av den här tekniken för första gången när jag skrev en bok om Skopbanken (Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki) 1994 och 1995. Jag namngav filerna utgående från bokens kapitel och samlade relevant information i respektive fil: transkriberade intervjuer samt tidningsartiklar och avsnitt från böcker. På sådant sätt kunde arbetet delas in i hanterbara bitar.

En gång klippte jag också helt konkret berättelsen i bitar som motsvarade storleken på kapitlen och ordnade om dem på golvet. Ett annat alternativ är att läsa genom texten och namnge varje kapitel. Utifrån dessa rubriker är det enkelt att hitta rätt logisk struktur för texten.

* * *

Utöver skrivandets börda lärde gamle herr Russell Jandoli ut att skrivandet är att skriva om. Texten ska finslipas tills den glänser. Den preliminära versionen kan tvingas fram med våld men att fins-

lipa en text förutsätter extrem koncentration. Först i detta skede går det att se om texten är logisk och förståelig. Det är emellertid fråga om ganska enkla trick: skriv kapitlets viktigaste sats i början,

håll meningarna tillräckligt korta, använd inte passiv och undvik upprepning. Problemet är dock det att skribenten snabbt blir blind för sin egen text. Man kan visserligen lämna den i några dagar och komma tillbaka till den och redigera med nya ögon. Dock är en kollega eller någon helt okänd person som tar sig tid att gå noggrant igenom och kommentera texten till större hjälp. Under årens lopp har jag allt mer börjat njuta av att finslipa en text. När det första utkastet är färdigt kan man lägga arbetet åt sidan några dagar. Därefter är det trevligt att återvända till datorn med en kaffekopp och gå genom texten. Jag är en morgonmänniska, vilket betyder att jag är som effektivast under morgonens första timmar. Därför försöker jag att utföra det mest krävande skrivarbetet på morgonen.

Under mitten av 1990-talet arbetade jag några år som TV-redaktör. Det ansågs vara ett yligt yrke eftersom reportagen ofta var korta och bilderna ansågs tilltala känslorna mer än förnuftet. På TV är det viktiga inte det som sägs utan hur det sägs.

Med tanke på skrivandet var tiden i Rundradions tjänst mycket lärorik. Å ena sidan retade det mig att så mycket material förblev oanvänt och att reportagen glömdes bort så fort efter sändningen.

I ett TV-reportage har mottagaren inte möjlighet att återgå till något som sagts tidigare om meddelandet blivit oklart (i dag finns visserligen Yle Arenan, men det är sällan någon som orkar kontrollera saker där). Med andra ord ska ett TV-inslag skrivas ytterst tydligt och logiskt. I praktiken kan detta sammanfattas till: kill your darlings! Onödiga detaljer ska lämnas bort, även om det allra svåraste var att leta reda på just dem. Det är nödvändigt att avstå från klipska uttryck och påhittiga anekdoter om de leder in på sidospår. Hela texten ska tjäna endast ett enda syfte: att hålla läsaren fångad till berättelsens sista mening.

På Rundradion arbetade jag med ett program som hette A-Mok. Under förberedelserna för ett visst program började jag rota i det så kallade Rapap-fallet. Rapap var ett aktiebolag som grundats av Skopbanken (Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki) som ”placeringsklubb” för fackföreningscheferna och finansierades av Skopbanken och som senare gick i konkurs. Fackföreningscheferna försökte utnyttja sin ställning för att komma undan sina placeringsäventyr utan förluster. Fallet hamnade också hos polisen och åklagaren men fördes dock aldrig vidare till domstol. Däremot konstaterade åklagaren i sitt beslut om åtalseftergift säreget att det i det aktuella fallet var fråga om ett bästa broderförfarande som är etiskt tvivelaktigt men inte därmed allena lagstridigt.

I detta fall tog det länge att ”gräva upp leran”. I början gick det inte att hitta bolagets dokument i handelsregistret och ingen gick med på en intervju. Ef-

DEN PRELIMINÄRA VERSIONEN KAN
TVINGAS FRAM MED VÅLD MEN ATT
FINSLIPA EN TEXT FÖRUTSÄTTER
EXTREM KONCENTRATION.

HELA TEXTEN SKA TJÄNA
ENDAST ETT ENDA SYFTE: ATT
HÅLLA LÄSAREN FÄNGSLAD TILL
BERÄTTELSENS SISTA MENING.

ter ett tiotal telefonsamtal hittade jag till slut en före detta delägare i bolaget som förfogade över bolagets dokument. Jag skaffade också i egen besittning en viss skuld, med hjälp av vilken jag blev delägare i Rapap Oy:s konkursbo. Boförvaltaren gick dock inte med på att överlåta bolagets delägarförteckning åt mig – förrän jag återtog min klagan mot honom som jag gjort till Finlands advokatförbund.

Jag samlade på mig hyllmetervis av material om fallet – dokument, intervjuinspelningar, filmmaterial, kopior av böcker och tidningsurklipp. I TV-programmet användes endast material för två minuter. Jag var besviken men min journalistkollega tröstade mig med orden: det var en finslipad diamant!

LÄS MER

Heikki Hiilamos verk som nämns i artikeln enligt publikationsår:

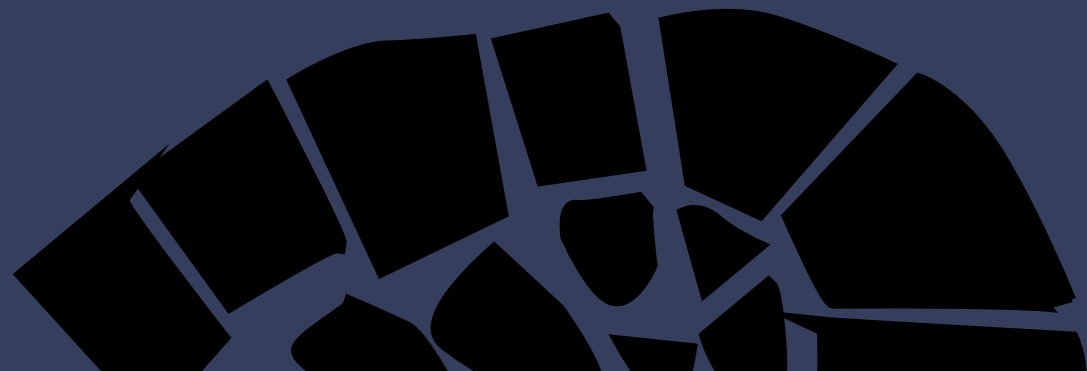
- Aavelasku. Dokumenttikirja vuosisadan suomalaisesta asekaupasta. Like 1994. (Tillsammans med Simo Siploa)
- SKOP. Lyhyt historia. WSOY 1995.
- Neitsytsaarten salaisuus. Like 2001.
- Kieltämisen ammattilaiset. Tupakayhtiöiden strategiat tupakkalainsäädännön estämiseksi Suomessa. Finland's ASH r.f., Läkarens sociala ansvar rf 2001. – Rapporten är tillgänglig också som pdf-publication: [http://www.suomenash.](http://www.suomenash.fi/binary/file/-/id/1/fid/179)

[fi/binary/file/-/id/1/fid/179](http://www.suomenash.fi/binary/file/-/id/1/fid/179) (på finska).

- Valheen mesenaatit. Suomi tupakateollisuuden manipuloiman lääketieteen näyttämönä. Finland's Ash r.f., Läkarens sociala ansvar rf 2004.
- The Fear of Losing out. Tobacco Industry Strategies in Finland 1975–2001. Institutionen för vårdvetenskap vid Tammerfors universitet 2007. – Doktorsavhandlingen är tillgänglig också som pdf-publication: <http://tam-pub.uta.fi/handle/10024/67737>.
- Kuoleman listat. Suomalaisten salainen apu Chilen vainotuille. Ota-va 2010.

“En bild som trycktes i tidningen gav resultat, eftersom ett par som var bekant med offret tog kontakt och berättade att han var frisör. Polisen undersökte frisersalongen i fråga och därifrån hittade man till offrets hem.

I husrannsakan blev det klart att offret fått en ny vän via frisersalongen.”

MARITTA JOKINIEMI

FIKTIVA POLISER OCH VERKLIGHETEN

MARITTA JOKINIEMI ÄR FORSKARE
VID POLISMUSEET.

JOKINIEMI ÄR FILOSOFIE
MAGISTER OCH BIBLIOTEKARIE
TILL SIN UTBILDNING. HON HAR
OCKSÅ VARIT AMANUENS VID
INSTITUTIONEN FÖR ETNOLOGI
VID JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET OCH
SKRIVIT HISTORIEVERK.

Brott och utredningen av dessa har fascinerat människor i århundraden och fiktiv kriminallitteratur i olika former är i dag ett populärt tidsfördriv. På Polismuseet öppnades våren 2013 specialutställningen ”Polisen i fiktionen”. Den presenterar hur den finska fiktiva bilden av polisen inom litteratur, film och tv har format medborgarnas föreställningar om polisen och polisens arbete. Utställningen tar avstamp i 1800-talets smädedikter och tar åskådarna med sig på en resa fram till dagens mångsidiga produktion.

Utställningen är ett resultat av många års brainstorming och har övertygat dem som gjorde utställningen om att polisycket är ett populärt, om inte rentav det populäraste, yrket i fiktionen. I planeringsskedet fanns det snarare för mycket material än för lite. Verkens och produktionernas popularitet, det vill säga försäljnings- och tittarsiffror, fungerade som kriterium för urvalet. Ju mer en bok har lästs eller en film har setts, desto större påverkan har den haft på föreställningarna om polisens arbete.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Under utställningen får man även höra polisens syn på fiktiva polisgestalter och den bild som skapas av polisens arbete. Bland annat har Polismuseets museikontaktpersoner vid polisinsrättningarna och kriminalöverkommisarie Juha ”Hermo” Rautaheimo och äldre kriminalkonstapel Eerika Palomurto vid Helsingfors polisinsrättning intervjuats. Dessutom berättar de författande poliserna Marko Kilpi, Mikko Karppi och Pasi Lönn om hur de har kombinerat polis- och författararbetet.

Medborgarperspektivet har man fått av Finska deckarsällskapet och genom en omröstning om favoritpolisgestalten på Facebook. Deckarsällskapet representerade dem som läser mycket och via Facebook ville man få ”vanligt folks” åsikter om gestalternas popularitet.

Enligt Facebook-omröstningen uppskattas sinne för humor och slagfärdighet också hos den fiktiva polisen. Överlägsna favoritpolisgestalter var Reinikainen och kommissarie Palmu. På tredje plats kom kanske aningen överraskande Palmus medhjälpare, överdetektiv Väinö Kokki. Fjärde blev kommissarie Jansson i tv-serien Raid. Resten av rösterna fördelades jämnt mellan de olika polisgestalterna. Det är i själva verket ganska överraskande att vinnarna var ”gamla favoriter” som funnits med i årtionden. Mika Waltaris första verk om Palmu publicerades i slutet av 1930-talet och Palmu-filmerna, som regisserats av Matti

Kassila, kom ut i början av 1960-talet. Också Reinikainen är en tv-favorit från 1970- och 1980-talen.

Rauno Repomies från animationsserien Pasila från 2000-talet är en nyare favorit. I synnerhet bland unga är Pasila populär och 2010 fick serien Venla-priset för bästa komediserie.

⌊ SYNNERHET PÅ
2000-TALET HAR
KRIMINALFÖRFATTARNA
ÖKAT I ANTAL OCH
SPEKTRUMET AV
PERSONGESTALTER
UTVIDGATS.

”I denna kaotiska värld har människor ett behov att läsa om saker som reder upp sig”, konstaterade Leena Lehtolainen i en intervju med tidningen Aktuutti år 2004 och fortsatte:

”Att läsa deckare är också ett säkert sätt att få uppleva mycket onda saker.” Deckarna kan alltså uppfattas som sagor för vuxna, där typiska teman är kampen mellan det goda och det onda. Finländarna läser och köper både inhemsk och översatt kriminallitteratur i rekordmängd. År 2010 publicerades över 70 böcker som klassades som deckare och av de mest sålda verken handlade nästan hälften om brott. Deckarna är även de mest lånade böckerna i biblioteken. I synnerhet på 2000-talet har kriminalförfattarna ökat i antal och spektrumet av persongestalter utvidgats. Det här är inte endast ett finländskt utan även ett internationellt fenomen.

Med två exempel kan man visa att personer med polisbakgrund har haft en central betydelse för den inhemska kriminallitteraturens utveckling. Kriminaldetektiven Hugo Nousiainen som

arbetade i Viborg publicerade sitt debutverk "Murhattiinko hänet?" ("Mördades han/hon?", på finska) år 1945. I förordet till verket skrev han: "Efter att ha följt både utländsk och finländsk thrillerlitteratur har jag gjort den iakttagelsen att författaren är yrkesman endast i skriftlig bemärkelse. Den verkliga kännedomen om brottsutredning fattas i så gott som alla fall." (citatet översatt av denna artikels översättare) Författaren lovade att det i hans bok inte finns något som den finländska polisen inte skulle ha kunnat råka ut för i kampen mot den undre världen. Nousiainen publicerade dessutom verken "Hälytys murtoryhmään" ("Alarm till inbrottsgruppen", på finska) 1947 och "Yöpäivystäjät" ("Nattjourerna", på finska) 1949. Den sistnämnda var en av de första inhemska polisromanerna där hela polisinsättningen intog huvudrollen i stället för endast en polishjälte.

Nousiainens "Yöpäivystäjät" hamnade också på via duken. Edvin Laine regisserade filmen "Yhden yön hinta" ("Priset för en natt") 1952. Neorealistiska och halvdokumentära amerikanska kriminalfilmer (film noir) var förebilder till filmen. Laine sade att han med sin film hedrade de finländska poliserna som gjorde ett nödvändigt och farligt arbete trots att de ofta var hatade och utsattes för skämt. Arbetsgemenskapen var det centrala i filmen. Det finns inga enskilda hjältegestalter. I filmen arbetar arbetsgemenskapen harmoniskt mot ett gemensamt mål, en säker stad.

Poliserna fick också ett civilt liv i filmen; en är en ung kriminaldetektiv som

MED TVÅ EXEMPEL KAN MAN
VISA ATT PERSONER MED
POLISBÅKGRUND HAR HAFT EN
CENTRAL BETYDELSE FÖR DEN
INHEMSKA KRIMINALLITTERATURENS
UTVECKLING.

väntar sitt första barn och en annan är en redan erfaren kriminalpolis som har stora drömmar för sin studerande son. Filmen eftersträvade en dokumentär karaktär och den spelades in i samarbete med Helsingfors polisinspektion. Tidningen Suomen Poliisilehti skrev så här i en förhandsrecension av filmen 1952: ” – filmen är ovanlig också i det avseendet att man strävar efter att presentera polisens arbete i en konstruktiv anda. – Vårt lands poliskår i sin helhet är skyldig den som gjort filmen ett tack eftersom det som filmen visar för tittarna berör och upprör.” Filmen nådde medelmåttig publiksuccé under sitt framställningsår.

Filmkritikerna tyckte om filmens halv-dokumentära karaktär – den spelades in på en riktiga brottsplatser i Helsingfors och som statister användes poliser från Helsingfors. Sommaren 1952 deltog ”Yhden yön hinta” som första finländska film i filmfesten i Berlin. Trots att Nousiainens verk och filmen som gjordes på basis av det inte blev populära i Finland kan de på goda grunder jämföras med bland annat amerikanen Ed McBains kriminalromaner om 87:e distriktet, som började komma ut på 1950-talet. Verken händelser utspelar sig i en storstad som heter Isola och som påminner om New York. Deckarserien blev det grundläggande verket för en ny stilart: den moderna polisromanen som utspelar sig i en stad. Senare anammades samma stil i tv-produktionerna. I Finland visades på 1980-talet ”Hill Street

JOENSUU ÖKADE
UPPSKATTNINGEN
AV INHEMSK
KRIMINALLITTERATUR.

Blues” där man följer med livet på den fiktiva polisstationen på Hill Street, som ligger i en stor industristad med okänt namn. Kriminallitteraturen hade länge rykte om sig att vara billig kiosk-litteratur. I Finland fick kriminallitteraturen vänta på litteraturkritikernas

uppskattning ända till 1970-talet. Matti Yrjänä Joensuu (1948–2011) debutverk ”Väkivallan virkamies” (”Väldets tjäns-teman”, på finska) vann den nordiska kriminalromantävlingen 1975. Joensuu arbetade som polis 1973–2006, största delen av tiden som brottsutredare på våldshoteln vid Helsingfors polisinspektion och i slutet av sin karriär som brandorsaksutredare. Joensuu publicerade sammanlagt 12 verk, som karaktäriseras av ett starkt grepp om samhället och en realistisk beskrivning av världen av våldsbrott. I böckerna finns inga hjältar, utan vanliga människor med sin glädje och oro. Den centrala gestalten är den känsliga och mänskliga överkonstapel Timo Harjunpää, som balanserar mellan arbete och familj.

Joensuu ökade uppskattningen av inhemsk kriminallitteratur. Han var kandidat till Finlandia-priset två gånger och fick statens litteraturpris samt priset Årets ledtråd (Vuoden johtolanka) flera gånger. Nomineringarna till Finlandia-priset var det mest synliga beviset på att deckaren hade blivit kvalitetslitteratur. De poliser som intervjuades för utställningen Polisen i fiktionen ansågs att polisbildningen i synnerhet i Joensuus första verk var utomordentlig,

realistisk och sanningsenlig. Till exempel Juha Rautaheimo konstaterade att han i Joensuu första verk kände igen sig i arbetsgemenskapen vid Helsingfors polisinrättning och att det beskrev poliskollegornas arbete mycket väl. Då man går framåt i bokserien blir persongestalterna och stämningen i böckerna dystrare vilket också skildrar hur Joensuu egen världsbild förmörkades. Den uppskattade polisförfattarens dysterhet har också fått många poliser att konstatera att man ”med en sådan mentalitet inte klarar av göra polisens arbete”. Enligt poliserna sjunker böckerna för långt ner i den kriminella själens avgrund och beskriver inte längre polisarbetet på ett realistiskt sätt. Joensuu litterära meriter är emellertid obestridda och hans popularitet är gedigen, om än aningen kontroversiell.

* * *

De mest sålda inhemska deckarförfattarna under 2000-talet har varit Leena Lehtolainen, Seppo Jokinen, Harri Nykänen, Matti Rönkä och Jarkko Sipilä. Jokinens Sakari Koskinen, Lehtolainens Maria Kallio och Sipiläs Kari Takamäki är poliser med ett stort hjärta, även om de ibland bli irriterade och frustrerade på systemet. De tar med sig läsarna in i polisens mångsidiga vardag och olika arbetsgemenskaper. Läsaren får också bekanta sig med deras civila liv, med de glädjeämnen och sorger det innebär. Det är lätt att identifiera sig med gestalterna eftersom de kreativa författarna har försett dem med influenser från det

I DECKÄRNA HAR POLISERNA LIKA
MÅNGA ÅSIKTER SOM DET FINNS
POLISER.

verkliga livet. Lehtolainens verk inför ett kvinnoperspektiv i en arbetsgemenskap som anses vara manlig. Nykänens Eero Jansson och Rönkäs Teppo Korhonen är snarare arbetsgemenskapens rebeller som går sin egen väg och som besitter en av en de viktigaste resurserna för poliser: sinne för humor. Den ena avfyra sarkastiska kommentarer med eftertanke och den andra är en första klassens ”pratkvarn”.

I deckarna har poliserna lika många åsikter som det finns poliser. Åsikterna och preferenserna delar sig. Vad gäller litteraturen känns det som om de oftare förlåter små inkonsekvenser och felaktigheter än till exempel i tv-serierna. Förklaringen till det här är kanske delvis att (den rörliga) bilden i och med sin utförlighet är obarmhärtigt genomskinlig i sina brister, fel och inexakthet medan en läsare som läser texten själv visualiserar och fyller luckorna ”rätt” utifrån den egna informationen och verklighetsbilden.

Grunden för allt är en bra berättelse som håller intresset uppe. Ofta konstaterar poliserna också att ingen skulle orka läsa en realistisk och alltför noggrann beskrivning av polisarbetet, eftersom det är så tråkigt. Visserligen kan man fundera på om det egna yrkesjagets syn på tråkighet är samma som en vanlig medborgares. Poliserna säger också att ”civila”, det vill säga personer som inte har en bakgrund inom polisen, kan skriva bra

OFTA KONSTATERAR
POLISERNA OCKSÅ ATT
INGEN SKULLE ORKA
LÄSA EN REALISTISK
OCH ALLTFÖR NOGGRANN
BESKRIVNING AV
POLISARBETET,
EFTERSOM DET ÄR SÅ
TRÅKIGT.

deckare och lyckade polisskildringar. Att författaren har polisbakgrund ursäktar inte heller att berättelsen inte ”drar” eller går framåt på ett trovärdigt sätt. Juha Rautaheimo nämner som sin favorit Jarkko Sipilä, vars böcker är realistiska och har ett högt tempo. Sipiläs bakgrund som kriminalreporter ger ett djup och garaterar en korrekt terminologi. Bland de fin-

ländska deckarförfattarna finns många redaktörer: Jarkko Sipilä, Harri Nykänens och Matti Rönkä är de mest kända exemplen.

Å andra sidan säger Rautaheimo att också en fullkomligt överdriven text tilltalar honom. Harri Nykänens Raidböcker och tv-serien som är baserad på dem passade honom som handen i handsken. Den roliga och fungerande dialogen samt den sarkastiska beskrivningen av det byråkratiska systemet utgjorde enligt hans åsikt mycket njutbar läsning.

Författarna Marko Kilpi, Mikko Karpipi och Pasi Lönn arbetar i huvudsak som poliser. De skriver alla under påståendet att polisarbetet ger idéer och inspiration, men att en exakt beskrivning av polisarbetet inte kan tillämpas i deckarna. Händelserna och persongestalterna måste vara sådana att de inte som sådana kan kopplas till verkligheten. Berättelsen måste vara tilldragande och spännande. Det är möjligt att använda utvalda verkliga händelser, men varje författare plockar ut den ”bästa delen” och ändrar

den till en fiktiv fungerande berättelse med sin egen stil.

Även poliser tycker att det är en trevlig fritidssysselsättning att läsa deckare. En alltför realistisk berättelse kan också få polisen att tappa intresset för boken. Det konstaterar bland annat äldre kriminalkonstapel Eerika Palomurto. Vardagsrealism får man uppleva alldeles tillräckligt på det egna jobbet, så på fritiden orkar man inte längre läsa om sådant. Därför kan poliser kanske förhålla sig mer kritiskt till polisfiktion än vanliga medborgare. Detsamma gäller säkert också andra yrkeskårer som beskrivs fiktivt.

* * *

De första tv-sändningarna i Finland ägde rum år 1957. Tv-apparaterna blev snabbt vanliga – år 1969 fanns det en miljon TV-licenser i landet. Yle och MTV producerade program på två kanaler. I mitten av 1960-talet tittade finländarna på utländska polisserier: tyska ”Rikosmuseo kertoo” (”Das Kriminalmuseum”), brittiska ”Kommissarie Maigret” (”Maigret”) och amerikanska ”De omutbara” (”The Untouchables”). Den inhemska produktionen företräddes av den av MTV producerade polisserien Susikoski i fyra delar, med manus av Mauri Sariola.

På utställningen Polisen i fiktionen presenteras den fyradelade tv-filmen ”Kahdeksan surmanluotia” (”Åtta dödsskott”) från 1972, med manus och regi av Mikko Niskanen, som den första betydande tv-produktionen med polis-

HÄNDELSENA OCH
PERSONGESTALTERNA MÅSTE VARA
SÅDANA ATT DE INTE SOM SÅDANA
KAN KOPPLAS TILL VERKLIGHETEN.

tema. Utgående från tv-serien gjordes också en förkortad film med samma namn. I Niskanens film hade polisen en central roll, även om den inte hade huvudrollen.

Filmen är delvis baserad på verkliga händelser. År 1969 dödade en 33-årig småbrukare i Pihtipudas fyra poliser som efter en anmälan hade kommit för att arresteras honom. Enligt de förhandsuppgifter som polisen fått visste man att förövaren hade skjutit i sitt hem och därför hade poliserna utrustat sig med både tjänstevapen och Suomi-maskinpistol. Det tragiska dråpet är det enda i sitt slag i den finländska polisens historia – aldrig har så många poliser dött under ett tjänsteuppdrag på samma gång. I nutidens termer skulle man prata om massdråp.

Niskanens film blev färdig endast tre år efter polisdråpen. Filmen bör betraktas mot bakgrunden av den politiska kulturen under tidperioden. Samhällsdebatten blev livligare i slutet av 1960-talet och tv fick sin del av kritiken. I synnerhet de utländska serierna kritiserades för att vara våldsamma och orealistiska. I Yles informativa programpolitiska kungörelse från 1966 fastställdes televisionens uppgift som ”att erbjuda en världsbild som baserar sig på korrekta uppgifter och fakta” (citatet översatt av denna artikels översättare). Man måste framkalla debatt och presentera olika, också radikala, åsikter.

”Jag visste direkt att skotten i Pihtipu-

das skulle leda till ett långt och konsekvent händelseförlopp. Jag insåg att det låg ett helt problemfält i bakgrunden till detta”, berättade Niskanen om sin film (citatet översatt av denna artikels översättare). Mottagandet var översvallande, filmen fick Jussi-priset både för bästa regi och bästa manliga huvudroll. Niskanen till-

delades också statens filmkonstnärpris Valtion elokuvataiteilijapalkinto år 1972. Tv-dramat framhävde omständigheternas betydelse och huvudpersonen sågs som ”offer” för dem. Arbetslösheten på landsbygden, marginalisering samt klyftan mellan beslutsfattare och det vanliga folket var aktuella teman som togs upp. Poliserna som förverkligade maktthavarnas beslut var offerlammen i dramat.

De konstnärliga meriterna i Niskanens film är obestridliga. Filmkritikerna valde den som en av de tio bästa finländska filmerna till enkäten för Yles nyheter år 2012. Den senaste internationella utmärkelsen var när filmen visades på New Yorks Museum of Modern Art (museum för modern konst) i oktober 2013. Tidningen The New York Times publicerade en ingående recension om filmen, där den ansågs vara strålande. I recensionen påstod man till och med frimodigt att Niskanens film var en förebild till kriminalserierna ”The Wire”, ”Breaking Bad” och ”The Killing”. I alla ovan nämnda produktioner granskas brott ur olika perspektiv. De orsaker som eventuellt kan lett till händelserna

UTGÅENDE FRÅN FÖRUNDERSÖKNINGSMATERIALET FRÅN POLISDRÅPEN I PIHTIPUDAS FÅR MAN EMELLERTID EN ANNAN BILD AV HÄNDELSENA ÄN I FILMEN.

synas också ur förövarens synvinkel.

Utgående från förundersökningsmaterialet från polisdråpen i Pihtipudas får man emellertid en annan bild av händelserna än i filmen. I en ungefär tio minuter lång scen filmas dråpet av poliserna som en trött, orolig och panikslagen mans gärning, som skedde genom skottlossning på långt avstånd. När mannen ser att poliserna närmar sig huset skjuter han de fyra första skotten inifrån huset, de följande två från gården och de två sista skotten hör man endast ljudet av. Endast efter de första skotten visas hur en del av offren faller till marken och en del försöker krypa undan för att gömma sig. Slutligen filmas på långt avstånd hur mannen sticker in vapnet i en snödriva bredvid ett av offren och går längs en stig till grannhuset.

Enligt förundersökningsmaterialet inbegrep gärningen detaljer som inte stödjer förövarens panik eller oro. De grymmaste delarna av gärningen kommer inte fram i filmen. De fyra poliserna gick efter varandra längs en snöig stig mot huset. Mannen öppnade eld med sin Sako-studsare (kaliber 7x33) från farsufönstret när poliserna var på cirka 50 meters avstånd. Två av poliserna föll ner på stigen, den tredje föll till vänster om stigen och den fjärde tog skydd bakom en gran. Mannen fortsatte skjuta, gick till slut ut och sköt en konstapel som låg på marken och den som försökt fly till döds i arkebuseringsstil på nära avstånd medan offren ännu levde. Efter att poliserna dödats stack mannen ner sitt vapen bredvid det offer som dödats först. Utifrån de tomma hylsor som hittades

DET FINNS OCKSÅ SKÄL ATT
DISKUTERA FIKTIONENS ANSVÄR I
DE FALL DÄR VERKLIGA HÄNDELSER
BEHÅNDLAS EFTERSOM FIKTIONENS
SÄNNING LÄTT BLIR DEN "ALLMÄNNÄ"
SÄNNINGEN FÖR DEN STORA
PUBLIKEN.

kan man dra slutsatsen att åtminstone tio skott avlossades. Varför slutade inte förövaren med den grymma gärningen utan fortsatte tills alla poliser säkert var döda? Svaret på den här frågan förblir i all sin obegriplighet för evigt en gissning.

Mannen dömdes till livstids tukthusstraff för avsiktligt dråp av fyra personer. Han frigavs 1982 efter benådning av presidenten, det vill säga efter cirka 12 års fängelse. År 1996 begick mannen ett nytt brott mot liv då han dödade sin exfru. Han dömdes som förstagångsförbrytare eftersom det hade gått så lång tid sedan livstidsdomen.

Då uppstod en livlig debatt om benådningen av gärningsmannens livstidsdom. Det ansågs att den av fiktionen skapade bilden av den skyldiga som ett offer för samhället i för hög grad hade påverkat beslutet om frigivning.

Niskanen hade troligtvis bekantat sig med polisens förundersökningsmaterial.

En konstnär åtnjuter naturligtvis konstnärlig frihet och Niskanens film är ett lysande exempel på fiktionens påverkan och kraft. Med hjälp av fiktion är det lätt att framhäva den synvinkel man vill eller tona ner väsentliga fakta från verkligheten. Det finns också skäl att diskutera fiktionens ansvar i de fall där verkliga händelser behandlas eftersom fiktionens sanning lätt blir den "allmänna" sanningen för den stora publiken. Man kan inte genom att enbart hänvisa till

konstnärlig frihet modifiera sanningen godtyckligt. Man måste komma ihåg att det i verkliga livet inte endast är de som dödas som faller offer för brott mot liv, utan även offrens och förövarens anhöriga och närmiljö. I dråpen i Pihitipudas lämnade till exempel de omkomna Veikko Riihimäki (53 år) efter sig en sörjande fru och ett barn, Onni Saastamoinen (37 år) fru och ett tre månader gammalt spädbarn, Pentti Turpeinen (33 år) fru och fyra barn och Mauno Poikkimäki (31 år) fru och två barn.

* * *

MANUSFÖRFATTARNA
JUSSI TUOMINEN
OCH NEIL
HARDWICK LÄDDADE
TAMMERFORSKONSTAPELN
FULL MED
BONDFÖRNUFT OCH
SITUATIONSINTELLIGENS,
TACK VÄRE VILKA
HÄN KLARAR AV ÄVEN
KRÅNGLIGA SITUATIONER.

På 1980-talet gick ungefär en fjärdedel av finländarnas fritid åt till att titta på tv. Den nya kanalen MTV3 köpte program av utländska produktionsbolag. Man kunde redan titta på satellit kabel-tv, det kom allt fler program, man "zappade" mellan kanalerna med fjärrkontrollen och kunde se pro-

grammen på nytt på videon. Utländska polisserier hittade in i finländarnas vardagsrum. Den tyska serien "Den gamle deckarräven" ("Der Alte") fick en trogen tittarskara och amerikanska "Spanarna på Hill Street" ("Hill Street Blues") och "Miami Vice" var förebilder inom sin genre. I Finland producerades tv-spänning på basis av deckare. Åke Lindman regisserade "Harjunpää och kalla döden" (1983) och "Harjunpää och antastaren" (1985), som baserar sig

på Matti Yrjänä Joensuu böcker. Matti Kassila använde sig av Pentti Kirstiläs gestalt brottsutredare Hanhivaara i filmen "Farväl, herr president" ("Jäähvässet presidentille") (på tv 1989), likaså gjorde Anssi Mänttari i tv-filmen "Isku vasten kasvoja" ("Ett slag i ansiktet", på finska) och "Jumalia ei uhmata" ("Man trotsar inte gudar", på finska) (1988). I dessa filmer spelades Hanhivaara av Antti Litja.

Efter komediserien "Tankki täyteen" ("Tanken full", på finska) skapades på TV2 spin-off-komediserien "Reinikainen", av vilken det utkom en pilotdel och 15 avsnitt. Den gemytliga och repliksnabba ordningskonstapeln Artturi Sakari Reinikainen spelades av Tenho Saurén. Gestalten skapades som en motpol till "idiotpoliserna" i de gamla inhemska farserna. Satiren riktades nu mot byråkratin i stället för mot polisen. Manusförfattarna Jussi Tuominen och Neil Hardwick laddade Tammerforskonstapeln full med bondförnuft och situationsintelligens, tack vare vilka han klarar av även krångliga situationer. Vid planeringen och utarbetandet av komedin bekantade manusförfattarna sig med Tammerfors polisinsättning och dess personal.

Andra polisgestalter som figurerar i serien var den svenskspråkiga konstapel Ek som pratar finska långsamt, den pessimistiska och lite olyckliga äldre konstapel Hautamäki, den allvarligt lagda konstapel Jänkälä samt konstapel Kataja, som går omkring och småsjunger på speciell "engelska" och anser sig vara en kvinnokarl. Tiden i arbetsrummet blev

MÅNGEN POLIS HAR KONSTATERAT
ATT REINIKAINEN ÄR ALLA TIDERS
BÄSTA PR-MAN FÖR POLISEN.

POLISEN FUNDERADE FÖR SIG SJÄLV
PÅ VAD REINIKAINEN SKULLE GÖRA
I EN SÅDAN SITUATION.

lång för överkommissarie Rautakallios, men fasaden hölls oklanderlig: ”Inte skulle man annars bli överkommissarie.” (citatet översatt av denna artikels översättare) Komedin förde med sig en rad lustigheter som levde länge.

Reinikainen är i kiosken för att spela på lotto: Nog har man ju förr också vunnit fyrtio med en mark. Försäljaren: Åhå. Vad gjorde du med en sån förskräcklig summa? Reinikainen: Nå största delen gick till brännvin och kvinnor. Och sen gick resten till onödigheter (citatet har översatts av denna artikels översättare).

Komedin följdes av 2,4 miljoner finländare. Den vann Venla- och Telvispriserna bland annat för roligaste finländska tv-program. Reinikainen blev folkets favorit och platsade som hjälte för både poliser och fyllon. Serien har kommit i repris många gånger och det verkar som om populariteten håller i sig.

Mången polis har konstaterat att Reinikainen är alla tiders bästa PR-man för polisen. Tammerfors polisinsättnings tidigare informatör Seppo Rantanen ordnade inspelningsarna av Reinikainen-serien vid polisinsättningen. Enligt honom närmade sig Reinikainen relationen mellan polisen och medborgarna. Polisen var inte längre en tigande gestalt med bister uppsyn som gick omkring mitt på gatan och inte sade ett knyst förrän situationen krävde det. Reinikainen använder på ett utmärkt sätt ett av polisens effektivaste maktmedel, ”munlädret”. Inom polisen snurrar flera berättelser där Reinikainens inverkan på

verkliga situationer kommer fram. En av dem handlar om en polis som på sin fritid åkte stadstrafikens buss. En berusad man störde en ensam kvinnlig passagerare och lyssnade inte på kvinnans vädjan om att han skulle flytta sig till en annan plats. Polisen funderade för sig själv på vad Reinikainen skulle göra i en sådan situation. Sedan drog han till sig fyllots uppmärksamhet genom att i äkta Reinikainen-stil säga:

Nå morjens bara, det är nu så himla mörket såhär på hösten. Man kan ju knappt se vad som finns framför en. Jag satt och funderade vad det där är för en bekant karl och tänkte att jag skulle komma och kolla vad

den där Pena sitter här och pratar om med en så nått flicka (citatet har översatts av denna artikels översättare).

Man kan nästan gissa att mannen i fråga inte var Pena eller någon annan bekant till berättaren men den kvinnliga passageraren fick vara ifred när ”kompisarna” började försöka dra sig till minnes varifrån de skulle kunna tänkas känna varandra.

År 2000 kunde man i Finland välja program på fyra kanaler, 56 timmar om dagen. Internet invaderade hemmen och tv-tittandet slutade öka. Det kom fortsättningsvis allt fler utländska serier. År 2010 hade alla huvudkanaler sina egna polis- och kriminalserier. Serierna upprepade ofta gamla hjälteberättelser, där hjälten skyddade samhället från det

onda. Så småningom förändrades berättelserna och man började redan lösa brott som teamarbete. Poliserna beskrevs nu som individer med känslor och bakgrund. Samhället var dystrare än förut. Det onda fick inte alltid vad det förtjänade, särskilt inte i de svenska serierna "Beck" och "Wallander". Fiktiva inhemska serier på 1990-talet var bland annat Peter Lindholms "Från far till son" ("Isältä pojalle"), och Åke Lindman fortsatte med serien om Harjunpää. På 2000-talet gjordes fler serier för tv-kanalerna, och poliserna hade en central roll. Dessa är bland annat "Kylmäverisesti sinun" ("Kallblodigt din", på finska), "Kriminalpolis Maria Kallio", "Gränsfall" ("Rajatapaus"), "Rikospoliisi ei laula" ("En kriminalpolis sjunger inte", på finska), "Tappajännäköinen mies" ("En mördares utseende", på finska), "Virta" och "Roba".

I dag har varje finländare en tv-apparat inom räckhåll. Den har gjort världen mindre och också ökat kännedomen om lokal kultur. Ända från början har de inhemska dramaserierna lockat många tittare i Finland. De har återspeglat sin tid och skapat en bild av finländskheten. De serier som har upplevts som sanningsenliga och vars människoöden det har varit lätt att identifiera sig med har varit populärast.

Kriminalserien "Raid", som utkom 2000 i tolv avsnitt blev tittarnas och kritikernas favorit. Berättelsen, med regi av Tapio Piirainen och manus av Harri Nykänen, utspelar sig i vår tid: näringslivet leds av multinationella bolag och brottligheten är organiserad. Utöver polisen

SERIENS HUVUDPERSONER ÄR POLISER,
MEN I CENTRUM FÖR INTRIGERNA
STÅR INTE ENDAST BROTT, UTAN
OCKSÅ POLISENS ARBETE MED
MÄNSKLIGA RELATIONER.

rotar även den undre världens ”goda typ” Raid (Kai Lehtinen) i skumma affärer. Seriens andra huvudperson är den för paragrafer likgiltiga, till och med anarkistiska, poliskommissarien Jansson (Oiva Lohtander). Mannen har ordnade anletsdrag, är fäordig och har en cynisk humor. Tillsammans med äldre konstaplarna Hopo (Pekka Huusko) och Susisaari (Kirsti Väänänen) borrar sig Jansson djupt in i korruptionens värld.

Vägen mot sanningen försvåras av den småaktiga chefen, biträdande polismästare Hakala (Tuula Nyman). År 2000 vann ”Raid” fyra Venla-priser: för bästa dramaserie, manus, regi och manliga huvudroll (Oiva Lohtander).

”Pasila” är en humoristisk tecknad serie för vuxna. Den hade premiär 2007. Den datoranimerade tv-serien ger en satirisk bild av polisens vardag. Det var meningen att det endast skulle komma en säsong av Pasila, men eftersom den blev så populär så görs den fortfarande. På inrättningen löses brotten av ”yngre kommissarie” Kyösti Pöysti, ett neurotiskt geni som alltid suger napp, förutom när han dricker brännvin och och kysses. Hans bästa kompis är den enda vettiga personen på inrättningen; den flexibla yngre konstapel Tommi Neponen, som har familj. Den mest manhaftiga till sitt beteende, en riktig ”macho”, är den kvinnliga konstapeln Helga. Rutinarbetet i Pasila sköts ”dramatiskt” av den filosoferande Pekka Routalempi. Gammeltidens polismästare Rauno Repomies medicinering är

inte alltid på sin plats.

I huvudrollen för dramaserien ”Norrskén” (”Taivaan tulet”) finns äldre konstapel Rauni Väänänen, som återvänder från Esbo till sina hemtrakter i Kemijärvi som ordningspolis och för att reda ut sitt eget förflutna. Livet är annorlunda

än i söder och den manliga lappländska miljön förhåller sig först förundrande till den kvinnliga polisen. Hon måste förtjäna samhällets uppskattning. Rau-

ni har till en början ett hårt grepp men lär sig att använda sitt psykologiska öga i arbetet. Hon får vägledning i den nordliga praxisen av polischefen, den gemytliga människokännaren Kauko Junni, och patrullkamraten, den ensamstående naturälskande ”polishannen” Aimo Peltoniemi. Seriens huvudpersoner är poliser, men i centrum för intrigerna står inte endast brott, utan också polisens arbete med mänskliga relationer.

Kemijärvis landskap, seriens intriger och överskridandet av gränsen mellan den fiktiva och den verkliga världen har fått cirka 1,3 miljoner tittare ”på kroken”. På den riktiga polisstationen i Kemijärvi vid polisnrättningen i Lappland känner man i dramat igen den äkta andan av gott polisarbete, även om det inte i alla avseenden fungerar likadant i fiktionen som i verkligheten. Den fjärde säsongen av serien gjordes under våren och sommaren 2013. År 2008 tilldelades regissören, manusförfattaren och skådespelaren Kari Väänänen priset Special-Venlan för Norrskén-produktionen.

POLISERNA KRITISERAR
DE FIKTIVA POLISERNA
FÖR DERAS BRIST PÅ
MÄNSKLIGHET.

* * *

”Inte slår jag varje dag en kund i huvudet med en stol, inte ens varje vecka.” Så sade äldre kriminalkonstapel och författare Mikko Karppi, som arbetar med utredning av ekonomiska brott, i en intervju. Denna humoristiska och provocerande kommentar beskriver alldeles utmärkt polisernas syn på polisserier och gapet mellan det verkliga livet och fiktionen. För dramats och spänningens skull skapas i polisserierna, och i synnerhet vid förhörstillfällena, aspekter som inte riktigt är verklighetstroga: utpressning, hot och till och med våld. Villfarelserna och oriktigheterna i tv-serierna är också det som irriterar poliserna mest. Fokuset på action och de elementära felen i tillvägagångssätten i tv-serien påverkar också medborgarnas föreställningar om polisens arbete mest. Fiktionen blir obemärkt ”sanningen” eller åtminstone ger den upphov till starka föreställningar om hur polisen agerar.

Leo Gullsten, som blev vald till årets polis 2008, konstaterar att en av de största illusionerna från polisserierna är uppfattningen om att man skulle få tvinga människor att prata. I praktiken går det snarare till som en avslappnad kaffeboardsdiskussion. Polisens uppgift är att genom utredningar hitta sanningen, inte att börja döma folk. Poliserna kritiserar de fiktiva poliserna för deras brist på mänsklighet. Poliserna görs stränga och hårdhudade; den varma humorn och omtanken saknas. Enligt många poliser skulle man i det verkliga livet inte lyckas utreda ett enda fall framgångsrikt

UTREDNINGSPLATSEN ÄR ALLTID EN
ERFARENHET SOM MÅSTE UPPLEVAS
MED ALLA SINNEN. DEN KÄNSLAN ÄR
SVÅR ATT FÖRMEJLA I FIKTIONEN,
KONSTATERAR MÅNGA POLISER.

ÄVEN I VERKLIGHETEN MÖTER
POLISEN I SITT ÄRRETE
MÄNNISKOLIVETS STÖRSTA OCH
TYNGSTA TRAGEDIER SAMT TIDVIS
OFATTBAR ONDSKA.

om man förhöll sig lika bryskt mot de misstänkta som i serierna. Dessutom är de fiktiva poliserna ofta ”pratmakare”. I verkligheten har polisen tystnadsplikt, vilket betyder att polisen inte avslöjar detaljer i händelserna så som de gör i polisserierna. I verkligheten uppför vi oss korrekt och vill inte chockera motparten med häftiga detaljer.

”Det första liket man ser glömmar man aldrig, det stannar för evigt kvar på näthinnan”, berättar kriminalöverkommisarie Juha Rautahaimo, som i tiotals år har arbetat på våldshoteln vid Helsingfors polisinspektion. Han funderar också länge på hur ”sterila” brottsfallen i polisserierna är. Saken sköts enkelt, snabbt och till och med rutinmässigt. En polis som går till en utredningsplats går igenom många olika tankar, sinnesförmimmelser och känslotillstånd. Ett erfaret proffs tränade öga har förmågan att observera allt möjligt, men en erfaren konstapel påverkas alltid av upplevelsen och den fastnar i minnet. I synnerhet självmord och brott mot barn innebär många slags känslor, också för en erfaren polis. Utredningsplatsen är alltid en erfarenhet som måste upplevas med alla sinnen. Den känslan är svår att förmedla i fiktionen, konstaterar många poliser.

* * *

I polisserierna frossar man ofta i hårresande detaljer i samband med brott mot liv och skapar på det sättet en spännande intensitet i berättelsen. Även i verkligheten

möter polisen i sitt arbete människolivets största och tyngsta tragedier samt tidvis ofattbar ondska. När poliser får frågan om vad som får dem att klara av att till exempel utreda ett rätt brott mot liv, går svaren i samma riktning:

DESSUTOM FÖRMEDLAR
TV-SERIENA EN BILD
AV ATT SITUATIONEN
FRÅMSKRIDER SNABBT.

Arbetet består i att samla bevis så att fallet kan utredas så snabbt som möjligt. Det är det huvudsakliga målet som eftersträvas. Den information och de färdigheter som erhållits genom utbildning och erfarenhet tas i bruk och bidrar till framgång i yrket. Det här innebär naturligtvis inte att en erfaren utredare skulle vara känslolös, men de egna känslorna kan läggas åt sidan på ett professionellt sätt.

Stödet från de närmaste arbetskamraterna och ”polishumorn” kommer också fram upprepade gånger. Den sistnämnda beskrivs bland annat på följande sätt: härsken, fräck, vulgär, smaklös – men den hjälper en att klara sig. Även många andra yrken har en viss humor som bara den egna kretsen känner till, och som för en utomstående kan kännas olämplig och tvivelaktig i situationen. Frispråkigt ”kåbblande” är ingalunda ett självändamål, utan det är en del av yrkespråket och ett sätt lätta upp en ångestfylld situation.

Polisernas fritid och eftervården efter tunga fall lyfts bättre fram i polisserierna från 2000-talet, dock endast i förbifarten och antydningssvis. I synnerhet de utländska seriernas hårdhudade polisveteraner som tål allt känns synnerligen mekaniska och kalla. Å andra sidan så

går man ofta efter ett tungt arbetsskift – både i polisserierna och i verkligheten – och tar några och går igenom situationen tillsammans med arbetskamraterna. Även svårigheter i familjelivet beskrivs i serierna, och att kombinera polisarbetet med familjeliv är inte alltid lätt i verkligheten heller.

Den populära amerikanska tv-serien C.S.I. har i hög grad påverkat föreställningarna om teknisk brottsutredning. Tittaren får till exempel ofta en sådan uppfattning att vid en husrannsakan anländer befälet, det vill säga kommissarien och överkommissarien, först till platsen. I verkligheten är går det inte alls till på det sättet. Risken för kontamination glöms också nästan helt bort i serien: de kvinnliga utredarna kommer trippande i högklackade skor och med håret fladdrande till utredningsplatsen och endast ett par gummihandskar används som skyddsutrustning. ”Det behövs inte mer än en nysning så är utredningsplatsen full av DNA som inte hör dit”, konstaterar Juha Rautaheimo. Dessutom förmedlar tv-serierna en bild av att situationen framskrider snabbt. Det finns endast ett fall att undersöka, medan poliserna i verkligheten kan utreda många olika fall samtidigt. I serien används topptekniska metoder och de saker man letar efter hittas snabbt. Enligt Rautaheimo kan en erfaren fingeravtrycksundersökare med sin lupp ibland lösa fallet bättre än en DNA-analys.

Poliserna stöter ibland på sådana situationer där folk har tillägnat sig felaktiga eller vilseledande tillvägagångssätt på grund av utländska polisserier. En per-

I SJÄLVA VERKET FÖLJER POLISER
KNAPPT ENS DE BRA REALITY-
TV-SERIERNÄ OM POLISARBETE
EFTERSOM ARBETET ERBJUDER
ALLDELES TILLRÄCKLIGT AV DEN
VERKLIGHETEN OCH MÅN INTE HAR
LUST ATT ÅTERVÄNDA TILL DEN
OCKSÅ PÅ FRITIDEN.

son som förs till häktet kan säga åt ordningspatrullen att han eller hon har rätt till ”ett telefonsamtal”, och en patrull som kommit för att lugna ner en hemmafest kan krävas uppvisa tillstånd till husrannsakan. Dessutom är det betydligt mindre action i den finländska polisens arbete än polisserierna ger sken av. Polisens arbetsdag omfattar många vardagliga och mindre spännande rutiner, till exempel att skriva förhörprotokoll och olika rapporter. Den här delen av polisarbetet syns emellertid knappt alls i polisserierna eftersom man där lyfter fram de delar som är bäst lämpade med tanke på spänningen. Man åstadkommer spänning genom att svinga med en bössa på stan och med bilar som exploderar i bakgrunden. Mikko Karppi konstaterar också att skjutande med bössor inte är en så vanlig del av det dagliga polisarbetet ett det skulle kunna kallas rutin eller att man gör det automatiskt utan att tänka på saken. Vapenhot förekommer mycket sällan.

På grund av det egna yrkesvalet tittar polisen alltså synnerligen kritiskt på fiktionsserier med polistema. Under de senaste åren har det kommit fler reality-tv-serier som presenterar olika yrkens, till exempel polisens, räddningsverkets eller sjukhusets, vardag. Många tror att poliserna mer än gärna tittar på dokumentärprogram om det egna arbetet. I själva verket följer poliser knappt ens de bra reality-tv-serierna om polisarbete eftersom arbetet erbjuder alldeles tillräckligt av den verkligheten och man inte har lust att återvända till den också på fritiden.

Serien Poliisit (Poliserna, på finska) på kanalen Jim har nått ett berömvärd antal tittare. Serien är har också förstärkt förståelsen för hur människonära polisens arbete är. Under ett arbetsskift möter polisen människors glädje, bekymmer, sorg och hat – arbetet går inte endast ut på vansinneskörning med bil och användning av maktmedel.

Poliserna har ett aningen motstridigt förhållande till reality-serier om det egna yrket. En del ser dem till och med som förebyggande verksamhet, medan en del endast anser att de endast plockar ut de roligaste delarna av polisarbetet. En äldre och mer erfaren polis önskade att serien Poliisit också borde få sin del av de torra rutiner som hör polisarbetet till. Som exempel nämnde han alla datasystem som ständigt förnyas och hur jobbigt det är att använda till exempel resehanteringssystemet M2 och skriva resefakturer. Visserligen var han inte nödvändigtvis övertygad om att tittarnas intresse skulle vara tillräckligt stort för att följa med detta, i synnerhet inte när det kontinuerliga censurerande ”piip”-ljudet skulle överrösta polisernas irriterade svordomar.

TILL KÄLLORNA

- Utställningspublikationen Poliisi fiktiossa Deckarförfattare: [http://www.poliisimuseo.fi/poliisi/poliisimuseo/home.nsf/files/CC573F51E27883C5C2257B6E002B13AB/\\$file/Dekkaristi_netti.pdf](http://www.poliisimuseo.fi/poliisi/poliisimuseo/home.nsf/files/CC573F51E27883C5C2257B6E002B13AB/$file/Dekkaristi_netti.pdf).

- Det nationella audiovisuella arkivets databas Elonet: <http://www.elonet.fi/>.
- Webbssidan ”Verkligheten är mycket annat än polisserier” <http://www.poliisisarjat.fi>.
- Arvas, Paula: ”Hugo Nousiainen: realistinen poliisin työn kuvaaja 1940-luvulta.” – Publicerad på Arvas blogg Dekkarihylly 24.9.2010: <http://dekkarihylly.blogspot.fi/2010/09/hugo-nousiainen-realistinen-poliisin.html>.
- Hale, Mike: ”Follow the Tracks of the Crime Drama. Mikko Niskanen’s ‘Eight Deadly Shots’ May Seem Familiar.” The New York Times 13.10.2013. – Publicerad på The New York Times webbsidor 11.10.2013: <http://www.nytimes.com/2013/10/13/arts/television/mikko-niskanens-eight-deadly-shots-may-seem-familiar.html>

“Saken höll på att gå i sämre riktning ur polisens synvinkel. Man hittade många olika ämnen i kroppen och dessutom i magsäcken”

ELINA KATAJAMÄKI

KJEMPEBRA! – SOM UTBYTESSTUDERANDE VID POLISHÖGSKOLAN I NORGE

ÄLDRE KONSTAPEL

ELINA KATAJAMÄKI ÄR
KOMMUNIKATIONSCHEF VID
POLISINRÄTTNINGEN I LAPPLAND.
HON BLEV POLIS 2013. EFTER ATT
HA UTEXAMINERATS ARBETADE
HON SOM BROTTsutredare
VID POLISINRÄTTNINGEN I
ÖSTRA NYLAND OCH DÄREFTER
SOM ÖVERINSPEKTÖR VID
INRIKESMINISTERIET.

FÖRE SIN POLISKARRIÄR
STUDERADE KATAJAMÄKI TILL
FILOSOFIE MAGISTER OCH HAR
ARBETAT SOM REDAKTÖR VID
BLAND ANNAT POLIS-TV.

KATAJAMÄKI ÄR
PREMIÄRLÖJTNANT I RESERVEN.
HON HAR TJÄNSTGJORT I
AFGHANISTAN INOM DEN
MILITÄRA KRISHANTERINGEN.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Även om polisens arbete är starkt bundet till den inhemska lagstiftningen, betyder det ändå inte att man inte kan få bra idéer från andra håll i världen. Polisyrkeshögskolan är med i Nordcop-samarbetet som årligen låter nordiska polisstuderanden delta i utbytesprogram i de andra Nordiska länderna. Den här dagboken berättar om min tid som utbytesstuderande i Norge våren 2013.

Måndag 8.4.

På Oslo flygplats möttes vi av en tjänsteman från den internationella avdelningen vid Polithøgskolen i Norge. Han tyckte att det var synd att vi från Finland, jag och Jan, inte hade anlånt redan på söndagen som de övriga utländska studerandena. Han berättade att han hade skickat en begäran om saken till kontaktpersonen vid Polisyrkeshögskolan i Finland. Kanske informationen hade ändrats på vägen, för man hade meddelat oss att vi absolut inte kan resa före måndagen eftersom ingen skulle möta oss tidigare. På grund av den sena ankomsten hann vi

inte vara med om öppningsföreläsningen. I utbildningscentret i Kongsvinger träffade vi utbildare, kursens ledare och övrig personal. Efter att vi bytt tjänstkläder och ätit lunch kvitterade vi ut våra vapen. Strax stod hela kursen på 60 personer längs gymnastiksalens väggar och repeterade vapengrepp med oladdade vapen. Alla hade likadana vapen, men gosse, så hanteringen kan variera mellan olika länder. När den finska polisens vapengrepp sitter i ryggraden kan man inte så där bara bli av med dem. Eftersom det är svårt att omskola muskelminnet, kände man sig mindre skicklig när man försökte lära sig de norska versionerna.

Utbytesstuderandena äter på polisyrkeshögskolans bekostnad, men de norska studerandena äter till självkostnadspris. De betalar 4–6 euro per gång för måltiderna. Tydligt är det just priset som tvingar matsalen att se till att maten som bjuds är utomordentlig. I annat fall lockar närbutikens käk mera än lunchkön.

Tisdag 9.4.

De norska studerandena kunde lägga fram två synvinklar på varför man i det operativa lägret vaknar klockan 6.15 varje morgon och tar en joggingtur. Enligt den första ståndpunkten är det fråga om att kursdeltagarna gör något tillsammans. Man fick inte springa ner för backen man joggade till varje morgon innan alla hade kommit upp. Men det fanns just ingen känsla av gemenskap i

det med undantag av att alla var lika förargade över löpningen i uppforsbacke i morgonkylan. En annan kanske mera trovärdig åsikt var att man med morgonjoggingen ville hålla ordning på kursen. Åtminstone lönar det sig inte att vara uppe sent, och i synnerhet inte festa, ifall man vill orka upp kring klockan sex och springa i länskor i uppforsbacke. Disciplinen fanns med i småsakerna också på andra sätt: morgnarna och övningarna efter lunchen började på samlingsplatsen, där vi inom lagen ställde oss i led gruppvis och ledets ledare rapporterade för

NÄR DEN FINSKA
POLISENS VAPENGREPP
SITTER I RYGGRÅDEN
KAN MÅN INTE SÅ DÅR
BARÅ BLI AV MED DEM.

kursledaren att alla är på plats. Efter det fick vi några givakt-ledig-kommandon och anvisningar om den kommande övningen. För den som genomgått den finska värnplikten och polisutbildningen påminde kursen mera om den förra än den senare.

Under den första hela kursdagen kunde vi tillämpa vapengrepp och ställningar som vi lärt oss samt praxis ur verkligheten, då hela dagen gick till pistolskjutning. Utbildarens attityd var härlig: det var fart på kursen, det var muntert och sporrande. Utbildaren tjafsade inte i onödan, men visade nog exakt vad som skulle komma därnäst. Det gjorde ingenting att jag bara förstod ungefär vart femte ord av vad han sade.

Under den första dagen sköts långt över tvåhundra skott. Hylsorna skulle man naturligtvis plocka upp själv från den våta och tinande marken. Krypan-det på skjutbanan bevisade att vatten-

tätheten i den finska polisens fältöverall inte är riktigt av samma klass som de norska kollegornas mundering. Den är av tekniskt tyg, består av två delar och är endast avsedd för övningar. Den har framställts av landets stolthet, Helly Hansen.

Trots att dagen hade börjat tidigt och innehållit massor med frisk luft, orkade de flesta dessutom motionera på kvällen. Tränings salen hade standardutrustning, men det fanns inga lediga stänger eller en plats för marklyft. Lyckligtvis kom inte riktigt alla studerande dit samtidigt, för det var redan nu ganska trångt.

Onsdag 10.4.

Under den andra hela dagen på skjutbanan trädde skillnaderna till den finska polisens skjutövningar fram tydligt. Medan våra övningar i första hand koncentrerar sig på att kunna förutspå situationer i arbetslivet, var målet med norrmännens övning klart skjuttestet som lägerdeltagarna hade framför sig.

I Finland skjuter man nivåprovet innan man börjar sin arbetspraktik, men i Norge först några veckor före utexamineringen; före det är det lönlöst att drömma om att använda vapen. Man får inget jobb innan man avlagt ett godkänt nivåprov för både pistol och maskinpistol.

Vi utförde alla skjutningar klädda i tunga skyddsvästar. Motiveringen var att den norska polisen drar på sig den tunga skyddsvästen när den hamnar i en situation där vapen kommer att användas. Visst anstränger vi oss också för att göra så, men den största skillnaden är att

FÖR DEN SOM GENOMGÅTT DEN
FINSKA VÄRNPLIKTEN OCH
POLISUTBILDNINGEN PÅMINDE KURSEN
MERA DEN FÖRRA ÄN DEN SENARE.

UNDER DEN ANDRA HELA DAGEN PÅ
SKJUTBANAN TRÄDDE SKILLNADERNA
TILL DEN FINSKA POLISENS
SKJUTÖVNING FRAM TYDLIGT.

medan den finska polisens vapen alltid finns i bäلتet, finns den norska polisens vapen för det mesta i ett låst fack i tjänstebilen. Därifrån tas de fram vid behov och då kan man samtidigt också plocka med sig den tunga västen.

Efter skjutningarna plockades några tusen hylsor upp från banan. Trots att en del av gänget klart undvek att plocka hylsor, klirrade de in i lådan i en sådan takt att vilken städfirma som helst skulle ha anställt det här laget!

Torsdag 11.4.

För första gången nämndes den tunga skyddsvästen inte i dagsprogrammet eller i dagsedeln. Under början av veckan har skuldorna och ryggen fått vänja sig vid västen. Vi hade framför oss undervisning i taktik och vårt lag packades in i en skåpbil. Vi fördes till ett industriområde cirka tio kilometer längre bort där polisen hade en tom industrifastighet för utbildning.

Dagen började med en lektion med temat Stop stick, dvs. den version av spikmatta som norrmännen använder för att stoppa bilar. Här plockar norrmännen poäng, för genom sin användbarhet och enkelhet slår Stop stick vår motsvarande grunka med glans. Till föreläsningen hörde också lagstiftning om användning av maktmedel. Det lät så underligt bekant när nödvändigheten, försvarligheten och ändamålsenligheten av maktmedel nämndes i slutet av polislagens paragraf om användning av maktmedel.

HÄR PLOCKAR NORRMÄNNEN
POÄNG, FÖR GENOM SIN
ANVÄNDBARHET OCH
ENKELHET SLÅR STOP
STICK VÅR MOTSVARANDE
GRUNKA MED GLANS.

Efter föreläsningen gick vi ut på den asfalterade gården för att öva hur man kastar Stop stick. Efter spikmattorna gav lärarna oss tre småbilar per grupp och en laminerad vägboten. Av bilarna skulle de två polisbilarna och den flyendes bil placeras i filen så att användningen av Stop stick skulle ske på det taktiskt sett mest smidiga sättet. För en del av grupperna gick det uppenbarligen bättre än för andra, men ur finsk synpunkt verkade det konstigt hur snäv syn poliser som studerat i tre år hade om stoppannet. Tankegången kan beskrivas som tagen ur den civila världen, för fordonen placerades vid vägkanterna och inte så att sikten och därmed också den egna och utomstående säkerhet maximerades. Här var vi tvungna att skjuta in lite finska synpunkter, vilket också enligt lärarna visade sig vara rätt. Felet ligger säkert inte hos studerandena, men visst är det intressant att man inte har berättat

om användningsprincipen för spikmattan för studerande som redan har varit ute i arbetslivet i ett år.

Förmiddagens andra kontroll var case-övningar. Deras enkelhet förbryllade oss som har fått en finsk utbildning, för svårighetsgraden i uppgifterna för de norska tredjeårets studerandena motsvarade den som vi har som uppgifter under det första året: varje uppgift hade samma innehåll, en man med labilt psyk som hade en kniv i handen. Det är aldrig lätt att möta en person som viftar med ett eggvapen, men i de här exem-

plen hade man byggt upp situationen så att objektet vid var och en av de tio kontrollerna gav upp sitt vapen nästan genast på order.

Under eftermiddagens studiehelhet behandlades polistruppens rörlighet. Avsikten var att nå målet tryggt. När vi rörde oss i den tunga skyddsvästen med ett långt vapen kunde vi finländare inte låta bli att tänka på värnplikten med den skillnaden att i polistaktiken är avståndet mellan personerna en armlängd i stället för de militära fem metrarna. Eftermiddagen använde vi till att smyga i skydd av i byggnader och skogen.

Fredag 12.4.

Ingen kunde garanterat låta bli att märka att det var den första lägerveckans sista dag. Atmosfären var ledig genast från morgonen trots att den kvinnliga konstapeln som ledde vår morgonjogging hade oss att göra armhävningar halvvägs!

Dagsprogrammet var bekant för vårt lag: vi stegade mot pistolbanan bakom skolan. Vi sköt från 20 meter nästan hela dagen för vi hade det norska nivåprovet framför oss på måndagen. De två tidigare skjutningsdagarna hade gett oss en aha-upplevelse om det norska tjänstevapnets avtryckare, och träffarna började sitta just där de skulle. Om skottet i en bra skjutning fås till stånd genom ett pressande avtryck som kommer som en överraskning, så får man med det norska tjänstevapnet vänta på denna överraskning lite längre än med dess finska kollega.

För oss finländare var det mest exo-

FÖR OSS FINLÄNDARE VAR DET MEST
EXOTISKA ATT LIGGA PÅ SIDAN
SOM SÄLKUTAR OCH SKJUTA FRÅN
LIGGANDE STÄLLNING.

tiska att ligga på sidan som sälkutar och skjuta från liggande ställning. Till det norska nivåprovet hör förutom skjutning från liggande ställning också tidsbegränsad skjutning kombinerad med en löpningsspurt på 50 meter. Så sprang vi alltså fram och tillbaka längs skjutbanan i våra skyddsvästar som fick oss att likna skalbaggar.

Ibland orsakade antingen språkbarriären eller de egna vanorna munterhet: plötsligt skulle man skjuta mot den nedre delen av måltavlan, ”fötterna”, och det här förstod man inte, eller om man förstod, kom man inte ihåg. Det var hälsosamt att märka hur inriktad man är på att träffa mitt i måltavlan.

Vapeninspektionen skedde som under värnplikten då man skulle visa upp vapnets pipa för utbildaren efter rengöringen innan man packade den för veckoslutförvaring. Efter att vi gett bort vapnen gick största delen av kursdeltagarna hemåt eller ut i Oslonatten. Utbytestuderandena stannade kvar med sina matlådor, mitt på en norsk åker i Kongsvinger.

Lördag 13.4.

Utbildningscentret tystnade för veckoslutet då merparten av studerandena var hemma. Knappt tio av oss tillbringade dock veckoslutet i Kongsvinger. En lat morgon och en lugn dag behövdes, för under veckan hade takten varit intensiv och vi skulle ha två likadana veckor framför oss.

En del av studerandena hade ett besök på den svenska sidan i Charlotten-

bergs köpcentrum på sitt veckoslutsprogram. Norrmännen gillar shoppingresor till den östra grannen, för prisnivån där är låg jämfört med den norska och sötsaksurvalet ofattbart.

Följaktligen hade cirka 90 procent av alla bilar på parkeringsplatsen norsk registerplåt. På kvällen åt ett norsk-finskt gäng glatt tortillor fyllda med svensk köttfärs och såg på manliga filmer.

Söndag 14.4.

Eftersom det inte fanns något bestämt program för söndagen hade vi tid att ta en titt på den norska polisutbildningen.

Norge har fyra polisskolor, i Oslo, Bodö, Kongsvinger och Stavern. Man söker till skolorna en gång om året genom en gemensam ansökan för alla skolor. Det är svårast att få en studieplats på skolan i Oslo på grund av det stora antalet sökanden och lättast till skolan i Bodö tack vare dess nordliga läge. Drygt 700 studerande inleder årligen studierna vid skolan.

För att kunna bli polis ska man vara norsk medborgare och minst 20 år eller fylla 20 det år man ansöker. Körrätt av kategori B är ett krav liksom i Finland, dessutom ska man ha god hälsa och uppfylla både syn- och hörselkraven. Man får inte finnas i brottsregistret och de personliga egenskaperna ska lämpa sig för polisens arbete. Det är nästan som att välja finska poliser. Konditionstesten är dock hårdare.

Utbildningen i Norge är treårig. Av de tre åren tillbringas man det första året

KONDITIONSTESTEN ÄR
DOCK HÅRDARE.

i skolan och studerar, det andra arbetar man på någon av Norges polisstationer och det tredje är man i skolan igen. I skolan studerar man ungefär samma saker som i Finland, det första året består nästan bara av teori.

Läroämnena i skolan är bl.a. sociologi, juridik, straffrätt, brottsutredning, psykologi och förebyggande polisarbete. Det tredje året är också mycket teori-betonat med undantag av det operativa lägret.

Först under det andra året, när man jobbar, övar man för första gången vapenhantering och skjutning, och bara i några dagar. Till skillnad från Finland har poliser under arbetspraktiken inte rätt att använda vapen under tjänsteuppdrag. Först under det tredje året ordnas detta tre veckor långa operativa läger där man skjuter nivåproven för pistol och MP5.

Måndag 15.4.

Det snöade under veckoslutet. Det kom över tio centimeter snö. På söndagskvällen byttes snöfallet till regn, så när måndagsmorgonen grydde hade joggningssleden blivit en isig skridsko-bana glaserad med sörja och skjutbanan hade förvandlats till en plaskdamm.

Norrmännen hade lägrets dittills mest spännande ögonblick framför sig. Luften under skjutbanans skyddstak var alltså tjock av dimma men också av nervositet när skjutningarna för pistolens nivåprov skulle börja. Den klibbiga dimman som vädret orsakade fastnade på skyddsglasen så det störde.

Enligt utbildaren var det fråga om

TILL SKILLNAD FRÅN FINLAND HAR
POLISER UNDER ARBETSPRAKTIKEN
INTE RÄTT ATT ANVÄNDA VAPEN
UNDER TJÄNSTEUPPDRAG.

en så viktig händelse att man ville garantera en total koncentrationsfrid för norrmännen genom att flytta finländarna till läktaren medan testperioden pågick. Friden kunde ha störts av att det inte fanns tillräckligt med mellanväggar och därmed skjutplatser som behövs i testet. Under uppvärmningen inför skjutprovet rann vattendropparna vackert ner för norrmännens Goretex, medan den finska overallen sög i sig allt vatten som samlats på marken. Sålunda förargade det oss inte alls att få lämna skjutområdet under testperioden, byta till torra kläder och torka den våta utrustningen före eftermiddagens övningar.

Något om nivåprovets svårighetsgrad avspeglas i att 11 av de 59 kursdeltagarna inte klarade provet. Jämfört med det finska nivåprovet är testet ganska fjärran från arbetslivet, eftersom man för det mesta skjuter mot tid. Både vi och de norska studerandena tyckte att den finska modellen försvarar sin plats i en jämförelse mellan det finska och norska nivåprovet. Det är nämligen inte meningen att polisen ska skjuta så många skott som möjligt på kort tid, utan han eller hon ska hellre skjuta ett bra skott och observera effekterna. Den norska undervisningsmodellen verkar innebära att man från en kort föreläsning övergår direkt till case-övningar. Så när vi hade ätit lunch lyssnade vi först på en föreläsning om hur man ska agera när man har att göra med fordon

JÄMFÖRT MED DET
FINSKA NIVÅPROVET ÄR
TESTET GÅNSKA FJÄRRAN
FRÅN ARBETSLIVET,
EFTERSOM MÅN FÖR DET
MESTA SKJUTER MOT
TID.

och sedan packade vi in oss i bilar och körde till industriområdet igen. Till den finska inläringen hör ofta övningar i praktiska "handarbetsfärdigheter" i mindre avsnitt. Däremot presenterade utbildarna i den norska modellen situationen och genast efter det satt man igång på allvar. Efter utbildarnas exempel övade vi alltså hur man i praktiken griper en person från en bil. Incidenterna började mycket lugnt och vi väntade på att takten skulle bli allt snabbare mot slutet.

Vi gick igenom incidenterna under en och en halv timme utan att de blev väsentligt svårare. Det svåraste för studerandena var att motstå jaktinstinkten som övningen väckte också då objektet tidvis uppträdde helt lugnt. I stället gav man efter och rev i ett nafs ut den medgörliga personen med ett grepp om armen. Ur finsk synvinkel var det mest speciella att norrmännen hade arbetat redan ett helt år och nu gick vi igenom dessa övningar som nästan helt går ut på samtal. Vi försökte emellanåt fråga vad man gör om personen verkligen inte vill komma ut ur bilen, men vi fick inget annat svar än "vi sätter in gas och väntar".

Efter en och en halv timme började utbildarna avsluta övningen, sade att det var allt och att det gått bra. Sedan insåg de att vi hade ännu en timme kvar. Vi repeterade precis likadana övningar, men ivern hade försvunnit som heliumet ur en förstamajballong på midsommar.

Tisdag 16.4.

På tisdagens program fanns något som för oss finländare var "något helt annat": skjutning med MP5-maskinpistol. I Norge får man utbildning i MP5, empefem, och den delas ut till alla poliser för man vet aldrig när MP5 är det bästa vapnet. Logiskt, jovisst, men ologiskt med tanke på att poliserna under övningarna inte ändå får bära eller använda vapnet.

På skjutbanan fick varje studerande låset till MP5:an, som utbildarna förvarade skilt från vapnen vi fått. På det här sättet var det möjligt för studerandena att förvara vapnen i sina rum för att öva hantering på egen hand.

Med MP5:an skjuter man från stående, knästående och liggande ställning. Övningen började från 20 meter så att skyttarna skulle vänja sig vid det nya vapnet. När vi vant oss efter de första skotten övergick vi till 50 meter. Från det här avståndet sköt vi från liggande och knästående ställning, för de är betydligt stadigare och när avståndet växer blir det viktigare för en träff att skottet är lyckat.

Till slut sköt vi på tid och det som eleverna hade lärt sig testades. Om man hade lagt råden vi fått under dagens lopp bakom örat kunde man inom den utsatta tiden skjuta skotten precis i tavlan.

Onsdag 17.4.

När det andra laget bekantade sig med MP5:ans hemligheter övade vårt lag taktik under denna speciellt långa dag. På förmiddagen övade vi framryckning i grupp. I praktiken innebar detta att den

TILL DEN FINSKA INLÄRNINGEN
HÖR OFTA ÖVNINGAR AV PRAKTISKA
"HÄNDARBETSFÄRDIGHETER" I
MINDRE AVSNITT. DÄREMOT
PRESENTERADE UTRILDARNA I DEN
NORSKA MODELLEN SITUATIONEN
OCH GENAST EFTER DET SATT MAN
IGÅNG PÅ ALLVAR.

PÅ TISDAGENS PROGRAM FANNS
NÅGOT SOM FÖR OSS FINLÄNDARE
VAR "NÅGOT HELT ANNAT": SKJUTNING
MED MP5-MASKINPISTOL.

cirka fem personer starka gruppen förflyttade sig säkert i led från punkt A till punkt B. Cirka tre timmar av förmiddagen övade vi framryckning med 360 graders pistol- och MP5-täckning.

Den första uppgiften var att anpassa gruppens framryckning så att sista mans säkerhet bibehålls. När farten var vettig, ökades svårighetsgraden genom att ändra omgivningarna. Vi övade teknik i korridorerna i vårt bostadshus och det blev svettigt för en finne i overall och tung väst. I synnerhet i det skedet då vi tog med skölden som norrmännen använder, steg graderna inne i overallen.

Under pausen berättade en av utbildarna sin jättelånga historia om hur framryckningstaktikerna under hans karriär har visat sig vara guld värda. Det förargade att man inte förstod höjdpunkterna i berättelsen på grund av den svåra dialekten. Inte kunde man skratta på rätt ställe heller.

Om vi under taktikövningen med bilen hade orsak att klaga på bristen på torrträning, så fick vi efter lunchen torrträning med råge. Hela eftermiddagen rörde vi oss i grupp till dörrar som vi sedan öppnade. Det som gjorde övningen speciell var att svårighetsgraden faktiskt inte steg.

På kvällen skulle det ha varit skönt att vila, men efter middagen hade man reserverat ännu ett undervisningspaket på 3,5 timmar om att gripa en person vid en bil. Var och en fick göra två övningar

i lag. Den ena av utbildarna hade rollen som objekt och tog också ibland med sig elever som medhjälpare.

I övningen ingick den ur finsk synpunkt kanske hittills egendomligaste situationen. Det norska laget hade med vapenhot tvingat det knivviftande objektet till marken och en ur patrullen gick för att sätta på honom handbo-

jur. Samtidigt pekade den andra fortfarande med sitt vapen på objektet som låg helt lugnt på marken och frivilligt hade gett ifrån sig kniven. En patrullkamrat fanns också i samma skottlinje. Jag väntrade mig verkligen att utbildaren skulle lyfta fram saken i sin feedback, men den blev inte ens omnämnd, däremot prisades prestationen för att den som helhet var lyckad.

Saken måste dock tas upp med förslaget att kanske patrullkamraten skulle ha kunnat sätta sitt vapen i hölstret och sedan vid behov till exempel brotta objektet till marken. Det skulle i vilket fall som helst ha varit helt omöjligt att använda skjutvapen i den situationen då patrullkamraten befann sig precis där objektet var. För den synpunkten fick jag ett särskilt tack och den finska studentens kanske omotiverade rykte som taktisk tänkare ökade.

Torsdag 18.4.

Hela torsdagen gick igen åt till greppet om MP5:ans kolv. Den gråa norska himlen släppte ifrån sig regn och visa av erfarenheten kunde vi be att få låna

FÖR DEN SYNUNKTEN
FICK JAG ETT SÄRSKILT
TACK OCH DEN FINSKA
STUDERÄNDENS KANSKE
OMOTIVERADE RYKTE
SOM TAKTISK TÄNKARE
ÖKADE.

regnkläder av de norska studerandena. De norska kollegerna kan inte låta bli att förundra sig över vår utrustning och i synnerhet dess brister i vädertålighet. Här kommer alltså hälsningar till Polisstyrelsen: det sku va kul med regnkläder!

Det var lätt att identifiera sig med den tjocka Michelinmannen när man ovanpå overallen och regnkläderna dessutom drog på sig skyddsvästen. Det finns två modeller av den tunga västen. Den nyare har redan så många rörliga delar och olika skydd att den är svårare att klä på sig och använda. Från västens stomme hänger framplattan, underlivsskyddet, ärmdelarna, nackskyddet och halsskyddet separat. När man försöker kombinera allt detta med skjutställningen står man inför en verkligt tuff uppgift. Svårigheterna framhävs när skytten är relativt småväxt. Om man lägger till den tidsbundna skjutningen i ekvationen är resultatet rappa svordomar när man försöker placera vapnets ända innanför halsskyddet för att skjuta liggande, på knäna och stående. Eller alternativt böja nacken så att man överhuvudtaget ser igenom siktet.

Dessutom lyfte nackskydden hörselskydden från öronen. Men eftersom man var tvungen att använda hörselskydd av kåptyp, oberoende om de fungerade eller inte, måste man också ha proppar för att öronen skulle vara ordentligt skyddade. Det dubbla skyddet gjorde det visserligen ännu besvärligare att förstå uppgifterna på norska. Men det var ingen fara: hela resan har visat att man kan göra en förbluffande mängd saker rätt fast man inte förstår ens hälften av de givna anvisningarna.

DE NORSKA KOLLEGERNA KAN INTE
LÅTA BLI ATT FÖRUNDRA SIG ÖVER
VÅR UTRUSTNING OCH I SYNNERHET
DESS BRISTER I VÄPERTÅLIGHET.

DET FINNS TVÅ MODELLER AV DEN
TUNGA VÄSTEN. DEN NYARE HAR
REDAN SÅ MÅNGA RÖRLIGA DELAR
OCH OLIKA SKYDD ATT DEN ÄR
SVÅRARE ATT KLÄ PÅ SIG OCH
ANVÄNDA.

Fredag 19.4.

Industriområdets övningsbyggnader, framryckning och spaning i grupper på två eller tre personer. Vi började med patruller på tre män och inträngning i rum. Fram mot slutet av förmiddagen ryckte vi fram i patruller genom en bana som skulle föreställa en bostad medan handledarna följde våra rörelser. I det sista skedet lades dessutom ett objekt och lite tempo till. Med detta testades om gruppen hade grepp om tekniken och huvudet på skaft.

I eftermiddagens övning testades vi på det vi lärt oss tidigare: framryckning i patrull, spaning i byggnad och gripande av en person ur en bil. Prestationerna bedömdes och endast en kortfattad feedback gavs om dem. Dessutom bestod eftermiddagen av rengöring av den blåa träningspistolen och MP5:an och samtidigt lekfulla tävlingar i hur man tar isär och sätter ihop ett vapen.

På eftermiddagen gjorde vi planer över hur man sköter en belägringssituation. Den norska utbildaren var intresserad av hur situationen skulle framskrida i Finland, men det blev nog ingen landskamp, för vår taktik liknade mycket den som norrmännen har. Det blev i alla fall ett poäng för Finland, den mjuka skyddsskölden eller ”floppy disken” väckte i de norska kollegerna avundsjuka ”varför har inte vi?”-kommentarer.

Dagen som verkade väldigt lång kulminerade i att vi fick nycklarna till en skåpbil. Den ungefärliga riktningen visa-

des med handen, för där någonstans på hundra kilometers avstånd fanns Oslo och Majorstua polisstation.

Lördag 20.4.

Skiftet med Oslopolisen började klockan 24 med ett inledande möte där brottsanmälningar som registrerats under den senaste tiden granskades noggrant. Bilderna av dem som var misstänkta för brott, speciellt narkotikabrott, visades alltid när sådana fanns tillgängliga.

Min egen patrull bestod av två erfarna konstaplar, en man och en kvinna i medelåldern. Konstaplarna och matsäcken lastades i bilen. Det visade sig vara klokt att ha med matsäck, för vi besökte inte stationen under natten.

Den första åtgärden var att spärra av en gata. Den livligaste restauranggatan i stadsdelen Majorstua stängdes av för annan än taxi- och servicetrafik så att det glada festgänget inte skulle bli överkört. Avstängningen minskade dessutom på bullret som skulle ha orsakats av bilar som med dunkande basar kör i cirklar.

På den avstängda gatan var det bra att patrullera till fots och så förflöt tre timmar. Allt emellanåt släckte vi små ansatser till slagsmål och en skojare fick tillbringa en god stund i handbojor när en ordningsvakt ville göra en brottsanmälan om misshandel. Enligt de närvarande var det dock främst ordningsvaktens ego som hade tagit skada.

De rumänska ficktjuvarna orsakar Oslopolisen en massa huvudbry. De

DAGEN SOM VERKADE
VÄLDIGT LÅNG
KULMINERADE I ATT VI
FICK NYCKLARNÄ TILL EN
SKÅPBIL.

fungerar i par eller grupper så att en eller flera snattar festfolkets egendom inne i baren medan kontaktpersonen väntar avskilt utanför. Bytet förs ut i flera re-
priser och när kontaktpersonen ser poli-
sen försvinner han ut i natten. Snattaren
som blivit fasttagen i baren har alltså inte
på sig stöldgods. Dylika misstänksamma
fall försökte vi också klara upp, men re-
sultatet var inte upphittade smarttelefo-
ner, utan en rumänskfödd rattfyllerist.

Rattfylleristen fördes till en jättestor
kombination av polisstation och polis-
häkte där poliserna inom Osloregionen
betjänas av en egen läkare. Utöver blod-
prov gjorde läkaren noggranna test på
den misstänkte för att mäta reaktions-
hastigheten. Det vimlade av folk bygg-
naden när det kom in både förvirrade
personer och rattfyllerister.

Patrullens manliga medlem förhörde
den misstänkta genast, och förhöret
började med precis samma informa-
tion om den misstänkta rättigheter som
i Finland. Och som vi är vana vid från
Finland var resultatet av det långa ar-
betsskiftet en präktig hög med papper.

När vi hade släppt rattfylleristen var
klockan redan nästan fyra på morgon-
natten och Oslo tystnade. Vi åt vår mat-
säck i Oslopolisens operationscentrum
som är som en liten nödcentral som
bara delar ut polisuppdrag. I Finland har
”principen med en lucka” förädlats fint.
Däremot är 112 i Norge endast för poli-
sen, 113 för ambulans och också brand-
kåren har sitt eget nummer, 114.

Natten skiljde sig från den finska po-
lisens veckoslutsnatt på bara två sätt:
vapnen fanns bakom lås och bom och

PATRULLENS MÄNLIGA MEDLEM
FÖRHÖRDE DEN MISSTÄNKTA GENAST
OCH FÖRHÖRET BÖRJADE MED PRECIS
SAMMA INFORMATION OM DEN
MISSTÄNKTA RÄTTIGHETER SOM
I FINLAND. OCH SOM VI ÄR VANA
VID FRÅN FINLAND VAR RESULTATET
AV DET LÅNGA ARBETSSKIFTET EN
PRÄKTIG HÖG MED PAPPER.

NATTEN SKILJDE SIG FRÅN DEN
FINSKA POLISENS VECKOSLUTSNATT
BARA PÅ TVÅ SÄTT: VAPNEN FANNS
BAKOM LÅS OCH BOM OCH ALLA
PRATAR NORSKA.

alla pratar norska.

Söndag 21.4.

Efter att ha varit vakna hela natten verkade Osломorgon vacker. Endast morgonmålets pris drev ett moln framför solen. Om maten är dyr i Finland så är den chockerande dyr i Norge.

Oslos sevärheter fanns i centrum medan internatet låg nära skolan vid en affärgata i ett dyrt och flott bostadsområde. Därför hoppade vi över turistmålen. Burger Kings pannkakor smakade bra innan skåpbilen styrde mot Kongsvingeråkern och den sista lägerveckan.

Måndag 22.4.

Efter den rutinmässiga morgonjoggingen fortsatte dagen med nivåprovet för MP5:an. Under provet kunde vi slänga av oss den finska overallen och ta en tupplur eftersom vi var befriade också från det här testet så att norrmännens stressnivå inte skulle stiga.

Efter lunchen övade vi saker vi redan lärt oss på lägret, men det fanns också nytt. Vanligtvis hör kofotar och andra inbrottsverktyg till polisens kunders arsenal, men den här gången hanterades de av polisen. Man måste nämligen ibland kunna gå in genom en dörr fastän ingen svarar på knackningarna.

Efter middagen hade vi undantagsvis kvällsprogram. Och gosse, vilket program! I Finland skulle det här väl kallas klädcirokus. Vi kom till samlingsplatsen i fältmundering utan väst eller utrustning. Utbildarna började dela ut order och

tidsgränser för påklädning av ny mundering. Efter det andra och tredje klädbytet var luften full av frustrering allt medan utbildarna jävlades om felaktiga klädval.

Efter det sista klädbytet var alla klädda i fältmundering plus en tung skyddsväst. Kursen delades i två grupper och för varje grupp valdes en ledare ut som fick i uppgift att snabbt organisera grupperna i funktionsberedskap. När grupperna hade bildats fick de veta vilket uppdrag de skulle utföra. Enligt ordergivningen pågick det en lägerskola på den närliggande skjutbanan och man hade hört skott därifrån. Grupperna ryckte fram mot målet så som de hade blivit under-

visade under lägret, med beaktande av de taktiska synvinklarna och säkerheten. Spänningen tätnade när vi närmade oss målet, men just när vi skulle skrida till verket blåstes övningen av och färden fortsatte till klassrummet där vi hade en lektion i hur man förbereder sig för olika situationer.

På lektionen fick vi också veta orsaken till utrustningsruletten. Avsikten var att skapa tryck och irritation i studerandena och på detta sätt simulera en verklig stresssituation. Man ska kunna koncentrera sig på polisens arbete också om man bär på en psykiskt tung rygg-säck, till exempel problem hemma. Dem ska man kunna hantera så att man också sköter jobbet.

I slutet av lektionen hade vi en diskussion där övningssituationen och verksamheten efter den analyserades.

MAN MÅSTE NÄMLIGEN
IRLAND KUNNA GÅ IN
GENOM EN DÖRR FAST
INGEN SVARAR PÅ
KNACKNINGARNA.

Uppfattningen om det psykiska välbefinnandets betydelse är uppenbarligen samnordisk, kanske till och med global, för det fanns inga skillnader mellan den finska och den norska diskussionsmodellen.

Tisdag 23.4.

Tänk att man måste resa från Finland, från landet som haft alldeles för mycket erfarenhet av skolskjutningar, ända till Norge för att få vara med om en övning i ämnet. Huvudutbildaren i skjutning höll öppningsanförandet vars tema var allvarligt och berörde båda nationerna. Medan man inte kan tala om den finska kriminalhistorien utan att nämna skolskjutningarna i Jokela eller Kauhajoki, har norrmännen massmordet i Utøya i färskt minne. Utbildaren poängterade att i Norge gäller den första patrullens regel: den närmaste patrullen går till platsen oberoende av sammansättning. Det lät bekant.

Gruppen studerande hade delats i två delar så att av 15 studerande bildades patruller på två konstuplar. Vi fick ett uppdrag via radion: skjutning pågick i en byggnad. Utrustade med en pistol och två MP5:or gav sig patrullen av för att utföra uppdraget.

När vi hade kommit fram till dörren började vi höra rop och smällar. Vapenmannen skymtade i övre våningen och ropande, skrikande och blodiga människor sprang emot och försökte få kontakt med polisen. Vår patrull sprang till övre våningen och på trappans första avsats låga den första döda. Först efteråt insåg jag att också alla "döda" hade skydds-

ÅVSIKTEN VAR ATT SKAPA TRYCK
OCH IRRITATION I STUDERANDENA
OCH PÅ DETTA SÄTT SIMULERA EN
VERKLIG STRESSITUATION.

MEDAN MÅN INTE KAN TALA OM DEN
FINSKA KRIMINALHISTORIAN UTAN
ATT NÄMNA SKOLSKJUTNINGARNA
I JOKELA ELLER KAUHAJOKI, HAR
NORRMÄNNEN MASSMORDET I UTØYA I
FÄRSKT MINNE.

glasögon på sig. Under det aktiva skedet var situationen så verklig att man inte ens märkte skydden: kompisarna som man lärt känna under de två veckorna hade omvandlats till oidentifierbara offer. Det hördes mera rop från övre våningen och människor kom emot oss, men till slut nådde vi förövarn i en smal korridor och han stoppades med ett skott.

I organiseringen av övningen hade man satsat på att den var autentisk och audiovisuell. Konstgjort blod, civilkläder, fina rollprestationer och de öronbedövande ropen resulterade i att man inte behövde leta efter verklighetskänslan. I uppdraget var avsikten faktiskt att jaga en skolskjutare. Det var lärorikt att få testa sitt eget kunnande och sin insikt om situationen, som i sin kaotiskhet var avsevärt mera krävande än en enda situation som vi haft framför oss i polisutbildningen. När vår egen halvpluton var redo övergick vi till skådespelarkompaniet för att skrika och jämra oss.

Bedömningen av övningen var överlag att den var lägrets bästa och vi finländare ville riktigt gå fram till utbildaren och tacka för en väl organiserad övning. I den här övningen, liksom under hela lägret, var ett jättestort antal utbildare närvarande. Detta var utmärkt: Ingen onödig tid spilldes på logistiken eftersom studerandena inte behövde hämta, bära och ta isär varje föremål som hörde till övningen. För det andra fanns det så många utbildare som gav feedback att när de andra utförde en uppgift, fick den

I DEN HÄR ÖVNINGEN,
SOM UNDER HELA LÄGRET,
VAR ETT JÄTTESTORT
ANTAL UTBILDARE
NÄRVÄRANDE.

föregående gruppen feedback. Dessutom fanns det tillräckligt många observerande ögon som såg allt och man fick feedback om allt man gjorde. Därtill spelade utbildarna i nästan alla övningar rollen som objekt, dvs. de fungerade som målfigurer. Studerandena kunde för det mesta kon-

centrera sig på att lära sig av varandras prestationer i stället för att spela målfigurer. Utbildarna var inte bara från den här skolan, utan man hade samlat ihop dem bland utbildare i användningen av maktmedel från inrättningar i hela Norge.

Efter förmiddagens erfarenheter verkade eftermiddagen lite banal. Den tio personer starka gruppen hade i uppdrag att isolera ett hus där en person med vacklande psyke vistades. Den vapenförsedda personen fick inte släppas ut från området dit den lokala snabbinsatsgruppen skulle anlända inom tio minuter.

Ledningsuppgiften växlade mellan studerandena. Prestationerna varierade, men på norskt vis var det mycket svårt att ge kritisk feedback. Ibland var det till exempel jobbigt att se var spaningspositionerna och personerna var placerade. En enda rörelse kunde avslöja dem och de visste inte hur man utnyttjar det skydd som terrängen och byggnaderna gav. Alldeles för ofta var en kollega att hamna i skottlinjen.

Övningen, att springa i positionerna, var bekant från värnplikten. Trots att det blev olidligt varmt i overallen, då vi hade på oss både en lätt och en tung skydds-

väst, var det garanterat svettigare i den norska rocken sydd av pakistanskt getskinn. Dess stil hade anammats direkt från 1980-talet.

Medan kokarden på den finska polisens keps är fäst med kardborrband och löstagbar, är den norska polisens kokard guldglänsande, sitter fast och är av metall. Utbildaren frågade en flicka varför hon inte som de andra hade vänt kokarden mot nacken utan lät solens reflektion avslöja den. Svaret var att det inte går att vända skärmen i nacken eftersom hästsvansen inte ryms under den. Detta fick till och med den alltid så uppmuntrande norska utbildaren att höja på ögonbrynen – och med all anledning.

Onsdag 24.4.

För första gången under lägret verkade dagen som ett utfyllnadsprogram. I förmiddagens övning gjorde vi i praktiken samma som vi gjort hela föregående eftermiddag. I förmiddagens övning både grep och isolerade vi objektet. Prestationen tog totalt en timme och de som hade ledningsuppgifterna drog mest nytta av den. Vi som hade placerats på observationsplatserna hukade i våra buskar och till denna dag vet jag inte hur vår grupp lyckades med sin prestation.

När isoleringen och gripandet hade utförts i svåra höghusomständigheter två gånger, fick utbildarna bråttom att hitta på mera program. Så fort det fanns en lucka i programmet kunde man ju öva framryckning med gruppen. Vi hade ryckt fram i korridorerna i vårt logi så många gånger att om det blev elavbrott skulle vi garanterat ha en planritning

JOBBERN VAR GANSKA ENKLA, MEN
DE STÖRSTA SKILLNADERNA MELLAN
NORRMÄNNENS OCH FINLÄNDARNAS
VERKSÄMHEIT FICK VI SE I
HEMBESÖKET.

över alla hörn i korridoren och varje dörrhandtag inristad i hjärnan.

Under eftermiddagens övning utförde vi ett gripande från bil, gripande av en berusad med våldtendenser och ett hembesök. Jobben var ganska enkla, men de största skillnaderna mellan norrmännens och finländarnas verksamhet fick vi se i hembesöket.

Uppdragsordern var att tränga in i huset där mannen i huset hade misshandlat sin fru men där det redan hade varit tyst i 15 minuter. Patrullen började rycka fram mot huset utrustad med sköldar, vilket avvek från finsk praxis. Mannen i huset kom emot i dörren, skölden kastades i backen och så började brottningsmatchen. Objektet, en kraftig studiekamrat, erbjöd ett rätt hårt motstånd för patrullen, men snabbt hade vi honom i schack.

Utbildarnas feedback var spännande att höra, för enligt dem borde man ha störtat in i huset omedelbart när också den andra länken i handbojorna var låst. ”Polisens viktigaste uppgift är att rädda människoliv”, var utbildarens lära. Den finska polisen anser att man för all del inte ska förringa brådskande hjälp, men när man har blivit van vid att förebyggandet av en brottslig gärning och arbetssäkerheten har första prioritet, hör det inte till praxis att med flygande fana ensam störta in i objektbostaden där en aggressiv person påstår att det möjligen även finns en annan farlig person. Utbildarna vid kontrollerna hör till de mest temperamentsfulla i utbildargänget, så-

lunda var feedbackens art förväntad. Hittills hade vi inte heller hört från en norsk mun att ”det gick så jävligt långsamt”.

HITTILLS HADE VI INTE
HELLER HÖRT FRÅN EN
NORSK MUN ATT ”DET
GICK SÅ JÄVLIGT
LÅNGSAMT”.

Efteråt var vi tvungna att verkligen jämföra lagarna och alldeles riktigt: i den norska polislagen finns som första uppgift att skydda människor.

Den finska polisen ser på saken från en lite annan synvinkel, då det är viktigare att förebygga en farlig gärning eller händelse. Att rädda liv är en fin och värdefull sak men är inte något som har skrivits rakt ut i den finska polislagen. Norrmännen förklarade senare att enligt den norska polisens tankemodell ska polisen gå in oberoende av hur farligt ett ställe är, för polisen har alltid på sig en lätt skyddsväst. Man ska alltså utan att blinka vara redo att dö för de andra och också vara redo att ta till lite förhastade lösningar för att rädda människoliv. Inte tvekar man i Finland heller att gå på uppdrag. Trots det känns det som att man med lite övervägande och taktik kan öka arbetssäkerheten avsevärt. För den här tankegången tar Finland alltså hem poängen.

Som avslutning på kvällen styrde nästent hälften av kursen, inklusive utbildarna, kosan till den svenska sidan för att shoppa. Torsdagen skulle avslutas med en fest i kurscentret och stadens centrum. Och för detta behövdes billigare alkohol från Sverige.

Efter shoppingresan som avslutning på kvällen hade vi kvar vår föreställning om den finska polisutbildningen. Den

avslutades med en video om användningen av maktmedel. Den var troligtvis till och med lärorik, för största delen av publiken kände inte till vilka effekter gasspray har. I många övningar här har objektet fallit som död till marken efter att fått lite spray på sig. Det var nyttigt att visa hur funktionsförmågan blir långsammare av gasen, men att den inte försvinner helt. Mest förvåning väckte dock videon där studerandena blev utsatta för elpistol. Apparaten väckte stort intresse då den norska polisen inte använder den.

Torsdag 25.4.

Atmosfären under morgonjoggingen var mera avslappnad än normalt, för kursen sjönk på sista versen. Vi utförde case-övningar på basnivå hela dagen. Avsikten var att testa om vi hade anammat teorin.

I en uppgift fanns det grunder för beredskap att använda skjutvapen men så gjorde vi inte. Detta måste vi ur finsk synvinkel ifrågasätta något i vår feedback. Utbildarnas svar på feedbacken var att vapnen sannolikt nog skulle hämtas från bilarna, men på grund av tidsbrist gjorde vi det inte. Men varför öva att använda en metod som ändå inte används i verkligheten? I den finska studerandens ryggrad har tanken att du fungerar i en verklig situation på samma sätt som du tränar ertsats fast.

Under hela dagen var atmosfären mera avslappnad än normalt. Man kunde märka på kursdeltagarna och till och med utbildarna att tankarna började röra sig kring kursens avslutnings-

EFTERÅT VÄR VI TVUNGNA ATT
VERKLIGEN JÄMFÖRA LAGARNA OCH
ALLDELES RIKTIGT: I DEN NORSKA
POLISLAGEN FINNS SOM FÖRSTA
UPPGIFT ATT SKYDDA MÄNNISKOR.

I DEN FINSKA STUDERANDENS
RYGGRAD HAR TANKEN ATT DU
FUNGERAR I EN VERKLIG SITUATION
PÅ SAMMA SÄTT SOM DU TRÄNAR
ETSÄTS FAST.

fest som skulle gå av stapeln på kvällen. Skratt präglade hela dagen och vid en del av kontrollerna fick studerandena agera kapellmästare för verksamheten där. Såklart skulle man då prova hur många polisstuderanden man får in i en personbil. Åtminstone åtta.

Efter middagen höll lägrets ledare ett anförande där han påminde oss om att vi är polismän och att uppförandet på kvällens fest ska vara därefter. Till slut tvättade vi bilarna vi använt och putsade alla övningspistoler. Som kvällsprogram hade studerandena arrangerat en föreställning om utbildarna och utbildarna hade komponerat ett videomontage om lägrets händelser.

Fredag 26.4.

Det som blev kvar för den sista dagen var återlämning av utrustning och ett feedbackmöte. En del av gänget var lite tröttare än andra morgnar, men den sextio personer starka norska skaran tog tag i feedbackmötet med otrolig intensitet.

Det genomfördes så att studerandena under en dryg halvtimme diskuterade punkt för punkt enligt ett givet schema: vad hade varit verkligt bra, kjempe bra, och vad kunde man utveckla. En studerande ledde mötet och en gjorde anteckningar. Efter detta trädde kursens ledare in i klassen och den som gjort anteckningarna presenterade punkterna för honom, och sedan diskuterade vi. Kursens ledare blev som vanligt lite frustrerad över en del av feedbacken, för riktigt allt gick inte att genomföra, men det

konstruktiva greppet höll i sig.

Efter att vi ätit lunch och tagit avsked förde en abonnerad buss en del av gänget till flygplatsen och Oslo, en del åkte hem i sina egna bilar. För norrmännen innebar måndagen början på en hård prövning; under de följande två veckorna

skulle de före utexamineringen ha prov om användning av maktmedel, fysiska prov och lämna in sina lärdomsprov.

Många norrmän kom för att kramas och var ledsna över att den finska flaggan inte längre skulle finnas bland dem i skolan på måndagen.

* * *

Studentutbytet i Norge var höjdpunkten i mina studier. Jag kan rekommendera det för alla som utan att blinka har mage att påstå att de förstår det svenska språket väl; i annat fall blir utbytet besvärligt både för studeranden och utbildarna. Dagarna är långa och fysiskt krävande, men sådana dagar lämnar också de bästa minnena. Under morgonjoggingen var det roligt att märka att konditionen ökade och få känslor är bättre än den man får vid frukostbordet efter duschen.

Det var en erfarenhet som öppnade ögonen för hur man på så olika sätt kan sköta sina polisuppgifter i ett annat nordiskt land och hurdana betraktelsesätt det erbjuder. Bäst konkretiserades skillnaden när man jämförde de båda ländernas polislagar. Medan den finska polisens främsta uppgift är att upprätthålla den allmänna ordningen och sä-

kerheten samt att förebygga och utreda brott, är den norska polisens främsta uppgift att rädda liv. Detta utgör en stor skillnad i synsätten när man talar om texter på lagnivå.

Trots att det i den finska polislagens förarbeten konstateras att den allmänna ordningen och säkerheten också sträcker sig till individnivån tolkningsmässigt, nämner den finska polislagen inte räddning av liv som främsta uppgift. Kanske man i Finland tänker att denna aspekt liksom kommer på köpet när polisverksamheten är förstklassig. Flera gånger motiverade både studerandena och utbildarna agerandet, som vi såg som jäkt och som kunde ifrågasättas ur arbetarskyddssynpunkt, med att polisen ska gå in i en farlig situation eftersom polisen har skyddsväst och det hör till arbetsbeskrivningen. Det är säkert så, men man kan ändå inte annat än känna stolthet över det finska sättet att agera, som är effektivt och poängterar arbetarskyddet: uppdragen blir alltid skötta och poliser skadar sig sällan.

I Norge var det också förbryllande hur gammalmodig polisens utrustning var. De enorma radioapparaterna, som också vi använde i utbildningen, är fortfarande vardag på de mindre stationerna. Dessutom verkar den norska polisen i ett delvis öppet radionät som vem som helst kan lyssna på. Datatekniken i våra polisbilar kan våra norska kolleger bara drömma om, trots att de enligt många mätningar lever i världens rikaste land. Tur att man i Finland djärvt har provat ny teknologi också för myndighetsbruk.

De norska studerandena lyssnade

DET VAR EN ERFARENHET SOM
ÖPPNADE ÖGONEN FÖR HUR MAN PÅ
SÅ OLIKA SÄTT KAN SKÖTA SINA
POLISUPPGIFTER I ETT ANNAT
NORDISKT LAND OCH HURUDANA
BETRAKTELSESÄTT DET ERBJUDER.

ofta förtjusta på hur polisutbildningen i Finland är organiserad. I synnerhet var det pragmatiska greppet intressant och också övertygande, då vi med vår utbildning som grund kunde ge träffande observationer om taktikerna och hur de skulle iakttas. Man får hoppas att detta inte går förlorat i Finland i och med reformen av polisutbildningen i Finland. Om man ställer de största skillnaderna i utbildningen på sin spets, kan man säga att hur trevligt det än är att veta att man inte ska se en japan i ögonen, är det ännu finare att kunna verka så att en patrullkamrat inte står i skottlinjen för det egna vapnet.

Trots att det är intressant att söka och överväga just skillnader, tror jag nog att den finska och norska polisen har mera gemensamt. Vi har en lagstiftning som värdesätter människo- och individrättigheterna och en polis som verkar i enlighet med detta. Våra läggningar är likartade, även om norrmannen åtminstone under utbildningen uttrycker sitt ärende i något positivare ton än finländaren. Polisuppdragen visade sig vara likartade, likaså problemen med vilka vi brottas.

Varken för den finska eller den norska polisen är det främmande att metoderna som används ska vara nödvändiga, försvarbara och ändamålsenliga.

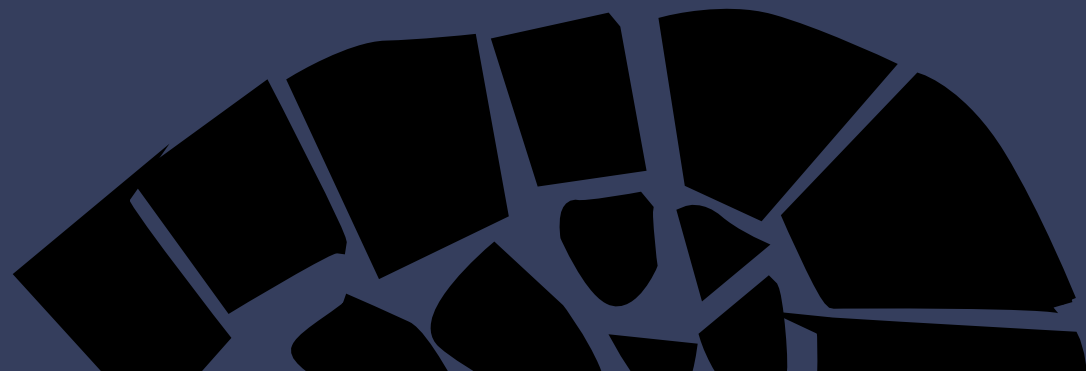
LÄS OCH LYSSNA MER

- SuomenPoliisi: ”Toisesta ammattista poliisiksi.” <https://www.youtube.com/watch?v=gAQUAEbK3k>.
- Yle Lapplands redaktör Bikka

Puoskari intervjuar Elina Katajamäki: ”Poliisi-tv:stä Afganistaniin ja sieltä ministeriön kautta Lappiin” (Från Polis-TV till Afghanistan och därifrån via ministeriet till Lappland). <http://areena.yle.fi/1-2615741>.

- Elina Katajamäki: ”Tule hyvä kakku.” <http://www.sitra.fi/blogi/uusi-turvallisuus/tule-hyva-kakku>
- ”Kolme turvallisuusmyyttiä – onko nuoriso paha?” <http://www.sitra.fi/blogi/uusi-turvallisuus/kolme-turvallisuusmyyttia-onko-nuoriso-paha>.

“Till den här storyn hörde också en annan person som är städare till yrket och vän och till stor nytta för den här kvinnan, för städaren hade bil och med bilen kom man från ett ställe till ett annat.”

HENNA KELLONIEMI

POLISEN BAKOM RYKTET

ÄLDRE KONSTAPEL HENNA KELLONIEMI UTEXAMINERADES TILL POLIS 2007. FÖLJANDE ÅR BLEV HON PÅ HELTID KOMMUNIKATIONSANSVARIG VID SIN POLISINRÄTTNING. I BÖRJAN AV 2015 TOG KELLONIEMI TJÄNSTLEDIGT FRÅN SITT ARBETE SOM KOMMUNIKATIONSCHEF VID POLISINRÄTTNINGEN I LAPPLAND OCH ARBETAR FÖR NÄRVARANDE MED SITT EGET FÖRETAG INOM HANDELSBRANSCHEN.

KELLONIEMI ÄR OCKSÅ KONSTMAGISTER. FÖRE POLISSTUDIERN HAR HON ARBETAT SOM JOURNALIST VID BLAND ANNAT YLE LAPIN RADIO.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

”Aha, är du den där mystiska kvinnan som alltid skickar den där feedbacken?” Den frågan ställde en av mina arbetskamrater då det klarnade att jag vid sidan av mina andra uppgifter också ansvarar för hanteringen av responsposten vid vår polisstation. Det finns ganska många av oss mystiska kvinnor och män i den här förvaltningen. Det finns yrkesfolk inom förvaltningen och förundersökningen och inom olika stöduppgifter som ofta sköter sitt arbetsområde ofta så obemärkt att de andra inte riktigt vet vad som ingår i personens arbetsuppgifter. Ofta är de här personernas arbetsinsats inte synlig som mätbara resultat, men tack vare dem rullar den normala polisverksamheten på från dag till dag, så att poliserna på fältet och brottsutredarna får koncentrera sig på att göra sitt eget jobb. Alltid innebär huvudansvaret för något specialuppdrag ändå inte att ingen annan skulle ha mycket att göra med saken.

Själv ansvarar jag på heltid för kommunikationen vid vår polisstation. När jag blev anställd 2008 kom det många

slags reaktioner: ”Så bra, nu slipper de riktiga poliserna göra det där onödiga kommunikationsarbetet ” eller ”Just så, ännu en polistjänst tas bort från fältet”. De här kommentarerna är båda fullt förståeliga om den som kommenterar inte vet vad alla vi mystiska män och kvinnor inom förvaltningen i verkligheten gör. Men när förståelsen blir större kan var och en brinna för också andra slags uppgifter och ansvar än det som är grundstenen i vår förvaltning, det vill säga det normala polisarbetet.

* * *

Min egen väg till polis gick först via studier i mediekultur. Någon gång under tiden vid universitetet funderade jag på om jag riktigt var på rätt plats, då jag låg på golvet i ett köpcentrum och förrevisade en experimentell performans som hörde till studierna i studiehelheten i olika konstformer, då jag lyssnade på en flera timmar lång föreläsning om punkten och strecket på kursen i estetik eller då jag med ögon stora som tefat satt på kursen i vetenskapsfilosofi utan att förstå ett ord. Ändå gav magisterexamen i ämnet Medievetenskap vid Lapplands universitet en strålande grund för framtiden – förståelsen om mediernas historia och kultur och det breda fältet med många möjligheter är värdefull kunskap i mitt nuvarande arbete.

MEN NÄR FÖRSTÅELEN
BLIR STÖRRE KAN
VAR OCH EN BRINNA
FÖR OCKSÅ ANDRA
SLAGS UPPGIFTER OCH
ANSVAR ÄN DET SOM
ÄR GRUNDSTENEN I VÅR
FÖRVÄLTNING, DET VILL
SÄGA DET NORMALA
POLISÄRBEDET.

Under studietiden vid universitetet och efter det arbetade jag som radioreporter på Yle Lapin Radio och på några mindre radioredaktioner. Den här värdefulla arbetserfarenheten har jag stor nytta av i mina nuvarande uppgifter inom kommunikation. Inte minst därför att jag tack vare mina tidigare arbetsplatser känner journalister som jag också nu förtiden har mycket att göra med under mina arbetsdagar, och för att jag känner till arbetssättet på en radioredaktion.

Då jag var yngre provade jag också på många andra typer av arbete. Ändå fann jag inte min plats någonstans där jag arbetade. Jag kom till en fas där jag så att säga ville ha ”ett riktigt, gammalt hederligt yrke”. När de gamla tanterna frågade vad jag arbetar med önskade jag att det skulle finnas ett enkelt svar och att jag inte skulle behöva förklara allt jag skulle kunna göra, då jag har konstmagisterexamen i utbildningsprogrammet i audiovisuell mediekultur. Den här viljan att få ”ett riktigt yrke” kom också av att jag inte

riktigt kunde föreställa mig på någon arbetsplats utgående från mina kunskaper och förmågor eller svagheter. ”Vad ska jag bli då jag blir stor” växte till ett allt större eko i mitt huvud.

Då började jag fundera på en av mina drömmar från barndomen – tänk om jag skulle bli polis? Polis är ett uppskattat, respekterat yrke med gott rykte. Någonstans inom mig fanns en känsla av att jag

ville ha ett arbete där jag betjänar människor och där jag på riktigt kan vara till hjälp. Min närmaste krets uppmuntrade mig och jag bestämde mig för att jag ansöker till skolan bara en gång. Om jag inte blir antagen med en gång glömmer jag hela saken. Jag blev kallad till skolan och inledde studierna i Tammerfors på Polisskolans kurs 108 i augusti 2004.

Genast i början av mina studier sade många av lärarna att det tack vare min utbildningsbakgrund kommer att finnas mycket användning för mig inom polisförvaltningen och att jag inte kommer att bli kvar i det normala polisarbetet. Själv var jag ganska bestört. Det var ju precis det jag ville göra, "riktigt" polisarbete! Jag hade inte tänkt särskilt mycket på att polisförvaltningen kunde behöva mig för några specialuppdrag just på grund av min utbildnings- och arbetsbakgrund. Så klart förstod jag att jag hade nytta av mina erfarenheter då jag blev antagen till skolan, men jag hade ännu inte förstått alla mina möjligheter. Och egentligen var det bra så. Jag fokuserade på mina studier och ville lära mig vara en god och yrkeskunnig polis. Men senast då jag skrev mitt examensarbete om att kontrollera polisens rykte förstod jag ändå att jag på allvar skulle ha mycket att ge den här förvaltningen inom kommunikationen. Inom mina studier hade jag särskilt satt mig in i hur föreställningar och image bildas, och inom polisens kommunikation höll man på att lägga i en helt ny växel.

Och så blev det så att jag ganska snart efter att jag blev utexaminerad fick min första fasta tjänst just med kommunika-

UNDER STUDIETIDEN VID
UNIVERSITETET OCH EFTER DET
ARBETADE JAG SOM RADIOREPORTER
PÅ YLE LAPIN RADIO OCH PÅ
NÅGRA MINDRE RADIOREDAKTIONER.
DEN HÄR VÄRDEFULLA
ARBETSERFARENHETEN HAR JAG
STOR NYTTA AV I MINA NUVARANDE
UPPGIFTER INOM KOMMUNIKATION.

DÅ BÖRJADE JAG FUNDERA PÅ EN
AV MINA DRÖMMAR FRÅN BARNDOMEN
- TÄNK OM JAG SKULLE BLI
POLIS? POLIS ÄR ETT UPPSKATTAT,
RESPEKTERAT YRKE MED GOTT
RYKTE. NÅGONSTANS INOM MIG
FANNS EN KÄNSLA ATT JAG VILLE
HA ETT ARBETE DÄR JAG BETJÄNAR
MÄNNISKOR OCH DÄR JAG PÅ
RIKTIGT KAN HJÄLPA.

tionsuppgifter vid polisstationen i Rovaniemi härad. Och jag har fortfarande samma jobb. Det är klart att mycket har ändrats under resans gång, både inom förvaltningen och i mig själv, och jag har lärt mig mycket i det här arbetet, ibland också genom försök och misstag. Min arbetsuppgift var ny vid polisstationen och det tog sin tid innan arbetsbeskrivningen formades. Reformen av polisens förvaltningsstruktur i början av 2009 sammanslog häradens fem polisinsrättningar till en, och då utnämndes jag till kommunikationskoordinator på heltid vid den nya polisinsrättningen. Från början av 2014 sammanslås polisinsrättningar igen och det blir en polisinsrättning i Lappland för hela landskapet som till ytan täcker nästan halva Finland. Jag har äran att arbeta som kommunikationschef vid den nya polisinsrättningen i Lappland.

Då jag för första gången drog på mig uniformen och fingrade på skaftet på mitt nya tjänstevapen som jag nyss tagit ur förpackningen anade jag nog inte vart vägen skulle leda för den här lapplandsflickan. Ganska fort efter att jag inlett mitt arbete med kommunikationsuppgifter fick jag en inbjudan att i söder tala inför en stor grupp personer som ansvarade för polisförvaltningens kommunikation; många av polisens befäl var med. Trots spänningen samlade jag mig själv och talade energiskt om hur viktig den interna kommunikationen är och om hur varje polis för sin del ansvarar för

JAG SKULLE INTE KUNNA
VARA MER NÖJD MED
HURDANA MÖJLIGHETER
POLISEN I FINLAND HAR
GETT MIG.

hela polisens rykte i Finland. Den här resan ledde till att jag snart upptäckte att jag sitter med i konklaven som utarbetar kommunikationsstrategin för hela polisförvaltningen. Till följande i tur stod att sätta mig in i att ge anvisningar för situationer som kräver effektiviserad kommunikation inom polisen, att planera en handbok för polisens kommunikation, att planera och sätta upp polisens nätraadio samt att planera och vara medlem i beredskapsgruppen för den riksomfattande kommunikationen.

Det är fantastiskt hur speciella platser jag kommit till och hur intressanta och utmanande arbetsuppgifter jag fått framför mig redan nu, trots att jag inte har mer än några år av karriären bakom mig. Jag skulle inte kunna vara mer nöjd med hurdana möjligheter polisen i Finland har gett mig. Min tanke då jag sökte till Polisyrkeshögskolan var att jag vill ha ett arbete där ingen dag är lik den andra. Det här har hållit streck ända från början, om ändå på ett helt annat sätt än jag hade tänkt mig.

* * *

Jag har stora skor att fylla och ibland har jag behövt fylla ut dem med hö för att de inte ska trilla av. Men under den här händelserika resan har jag genom att iaktta polisförvaltningen och genom mina egna erfarenheter lärt mig att polisens goda rykte, som jag alltid uppskattat och som jag ansett vara sanningsenligt, inte

kommer av sig självt, och alla som arbetar inom vår förvaltning måste arbeta för ryktet. Ett gott rykte kommer nämligen av att vi alla gör de uppgifter som hör till polisen på rätt sätt och enligt planerna och också berättar om det för andra. Att skapa ryktet och att kontrollera det är en långsiktig och planerad verksamhet som påverkar de tolkningar som människor gör om oss – det påverkar hurdan föreställning människorna har om oss.

Utgångspunkten för allt vi gör borde vara klar för alla som arbetar inom polisförvaltningen varje dag då vi kommer till jobbet. Allt utgår från den första paragrafen i polislagen, och det måste jag påminna mig själv om då och då. Varför vi gör det här jobbet och varför alla funktioner som stöder det grundläggande polisarbetet också finns:

”Polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga brott, reda ut brott och sörja för att brott blir föremål för åtalsprövning. Polisen arbetar för att upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningarna och invånarna i ett område. Polisen skall även utföra andra uppgifter som enligt särskilda stadganden åligger polisen samt inom ramen för sina uppgifter lämna var och en den hjälp han behöver.”

Här väcks oundvikligen frågan om vad polisens kommunikation har för roll i förhållande till den här grundläggande uppgiften. Målet med polisens kommunikation är att de historier och erfarenheter som berättas om oss är bra och sanningsenliga – att polisen har ett

JAG HAR STORA SKOR ATT FYLLA OCH IRLAND HAR JAG BEHÖVT FYLLA UT DEM MED HÖ FÖR ATT DE INTE SKA RAMLA AV.

POLISEN BEHÖVER INTE KONKURRERA MED NÅGON OM SITT RYKTE, SOM TILL EXEMPEL FÖRETAG MÅSTE, EFTERSOM DET ENDÅST FINNS EN POLIS I FINLAND. DET UNDERLÄTTAR ÄNDÅ ALLAS VÅRT ARBETE MYCKET OM VI HAR ETT GOTT RYKTE.

bra rykte. Polisen behöver inte konkurrera med någon om sitt rykte, som till exempel företag måste, eftersom det endast finns en polis i Finland. Det underlättar ändå allas vårt arbete mycket om vi har ett gott rykte.

Medborgarna känner oss bra och kulturen inom polisens kommunikation har de senaste åren ändrats mycket i en mer öppen riktning. Det underlättar att genomföra kommunikationen i praktiken. Våra värderingar – rättvisa, yrkesskicklighet, serviceprincipen och arbetshälsa – är på rätt plats och det finns skäl att värna om vårt rykte i ljuset av de här värderingarna. Vårt mål, det vill säga vår grundläggande uppgift och våra värderingar bildar alltid utgångspunkten och ramarna för att kontrollera ryktet. Och det är av stor betydelse att det varje enskild polis gör antingen stöder eller försvagar vårt rykte. Den finska polisens rykte består av vad vi gör, hur vi ser ut och hur vi på olika sätt kommunicerar utåt. Tillsammans förmedlas de här till observationer och tolkningar av medborgarna och olika intressentgrupper. Tillsammans bildar dessa polisens rykte.

Jag minns en gång då vi patrullerade i området vid polisinspektionen i Övre Savolax härad och vi fick ett larm från en privatbostad. I bostaden fanns en man som borde ha förts till en läkare för bedömning på grund av sina psykiska problem. Ambulansmännen hade inte kommit in i bostaden eftersom mannen var aggressiv och härjade i bostaden med

OCH DET ÄR AV STOR
BETYDELSE ATT DET
VARJE ENSKILD POLIS
GÖR ANTINGEN STÖDER
ELLER FÖRSVAGAR VÅRT
RYKTE.

någon form av tillhygge och var ovillig att träffa läkaren. När vår patrull anlände till platsen verkade situationen vara besvärlig. Då hände något intressant. Då vi ställde oss bakom dörren och mannen öppnade dörren en aning såg han mig på utsidan och på samma gång ändrades

hans min. Jag upptäckte att det var fråga om en klient som jag redan träffat under något uppdrag några veckor tidigare. Mannen blev så glad över att se mig att han helt och hållet glömde sin aggressivitet och släppte tillhygget ifrån sig.

Han hade varit en ganska utmanande klient redan förra gången, men då hade jag haft tålamod att förklara grundligt vad vi gör och också annars förhållit mig lugnt och vänligt till honom. Den här, uppenbarligen positiva, föreställningen som mannen hade fått av polisen räddade följande möte med konstaplarna. Och tänk vilken bild de andra som var på plats fick av polisen: grannarna och ambulansmännen såg att det enda patrullen behövde göra var att infinna sig på platsen för att läget skulle lugna ner sig. Och allt hängde bara på ett kort möte som en polis orkade sköta på rätt sätt genom att använda effektiv kommunikation.

* * *

Polisens rykte skapas då konstaplarna möter människor i olika situationer. Under de här mötena skapar det polisen gör och kommunikationen som sker på olika

sätt en samverkan som blir grunden för hur klienten eller intressentgruppens representant tolkar polisen i hela Finland. I alla situationer där konstaplarna har att göra med andra människor befinner de sig också i en kommunikationssituation. Det egna beteendet, hur polisen är till sitt yttre samt tjänsteuniformen och i vilket skick utrustningen är kan antingen främja eller försvaga polisens rykte och pålitlighet.

Då jag patrullerade med en konstapel hamnade vi nästan utan undantag varje gång i besvärliga situationer med klienterna under varje arbetsskift. Det här blev tungt då man redan på förhand visste att skiftet med polisen i fråga skulle bli utmanande. Sammandrabbningarna med klienterna berodde vanligen på att den här polisens kroppsspråk och ordval irriterade klienterna. Konstapeln var stöddig trots att han var liten till sin storlek och tilltalade alltid klienterna på ett ovänligt och kritiskt sätt. Hela hans yttre utstrålade förakt mot klientens val av livsstil och de val klienten gjort. Det här ledde oundvikligen till en situation som inte ens en lugn patrullkamrat kunde påverka, då patrullens andra hälft kommunicerade med att ”ropa” så högt. Och så brottades vi.

Den andra ytterligheten bland arbetskamraterna var de som ”förstår sig till döds”, att arbeta med dem var lika tungt eftersom arbetsuppgifterna blev ett enda åltande och debatterande med klienterna. Polisen måste med hela sitt yttre kunna visa, till exempel då det gäller en person som är misstänkt för brott, att vi inte godkänner personens gärningar och

POLISENS RYKTE SKÄPAS DÅ
KONSTAPLARNAS MÖTER MÄNNISKOR I
OLIKA SITUATIONER.

att vi har egna tydliga arbetssätt enligt vilka ärendet sköts, utan att nedvärdera, underskatta eller förakta personens mänsklighet eller rättigheter.

Vi poliser glömmar ofta att något av våra möten med en medborgare kan vara den enda gången som medborgaren i fråga personligen möter en polis. Då bildar den här personen hela sin uppfattning om polisen utgående från det där enda mötet. En vanlig mormor i en stuga träffar inte nödvändigtvis någonsin en polis, eller kanske bara en gång i sitt liv.

Utöver medborgarna bedömer också representanterna för intressentgrupper polisens rykte utgående från egna och andras erfarenheter och utifrån den information som medierna förmedlar. Om man inte har egna erfarenheter av polisen bildar man hela sin uppfattning utgående från föreställningar eller kanske utifrån andra människors berättelser. Människor bildar sina uppfattningar bland annat utgående från den information som syns i medierna och via andra informationskanaler. Polisen bygger också själv upp de här föreställningarna via sina egna informationskanaler och informationsmetoder, som till exempel i tv-serier, med pressmeddelanden, i sociala medier, på webbplatser eller vid möten med medborgarna. Därför är kommunikation en mycket vidare och mångsidigare sak än endast pressinformation, vilket det i synnerhet tidigare har uppfattats vara.

DET ÄR VIKTIGT ATT
INFORMATIONEN FRÅN
ARBETSTAGARNA LÖPER I
ALLA RIKTNINGAR: TILL
DE UNDERORDNADE, TILL
FÖRMÄNNEN OCH TILL
KOLLEGORNA SOM UTFÖR
SAMMA ARBETE.

I ljuset av gällande lagar och direktiv är varje polis ansvarig för att informera om de saker som gäller den egna arbetsbeskrivningen inom den egna förvaltningen. Det här framkommer redan i och med att kommunikation är en viktig del av plane-

ringen och förverkligandet av olika projekt och planer som hör till vårt arbete. Det är viktigt att informationen från arbetstagarna löper i alla riktningar: till de underordnade, till förmännen och till kollegerna som utför samma arbete. Om man ens tänker tanken att jag kanske borde berätta om det här för någon annan betyder det att det finns ett behov av kommunikation. Och när det finns ett behov finns det skäl att förmedla informationen.

När det gäller extern kommunikation finns det skäl att komma ihåg att det finns vissa personer som ansvarar för kommunikationen och pressmeddelanden inom polisförvaltningen. Till exempel är det endast undersökningsledaren eller dennes förman i respektive fall som ansvarar för att informera om en förundersökning. En konstapel som gör normalt polisarbete kan ändå till exempel ge intervjuer till medierna om polisens arbete på ett allmänt plan, så länge polisen inte avslöjar några av polisens taktiska arbetssätt. Självklart kan en konstapel som fått uppdraget av ett högre organ även möta många situationer då han

eller hon är i en kommunikationssituation utanför förvaltningen. Det största ansvaret den enskilda polismannen har är ändå att lyckas med den interna kommunikationen, man berättar och delar information alltid då det finns behov av det och ibland också för säkerhets skull. I polisens kommunikation ingår anvisningar, lagar och bestämmelser och det underlättar konstaplarnas hantering av arbetet och ger förståelse för kommunikationsprocessen om man är insatt i dem.

Varje polis bör hålla ögon och öron öppna så att vi genast är redo då vi upptäcker stora skillnader mellan verkligheten och de uppfattningar som medborgarna eller intressentgrupperna har om polisen. Det är bedömning och kontroll av polisens rykte, för varje polis har också möjlighet att påverka situationen genom att berätta vidare om sina observationer. Varför skulle vi inte ingripa och påverka polisens rykte på ett positivt sätt, då det både finns möjlighet och medel för att göra det i stället för att låta andra definiera vårt rykte?

Man kan påverka människornas föreställningar om polisen med ett genomtänkt samarbete med medierna och andra intressentgrupper. En betydande faktor som under de senaste åren inverkat mycket på de föreställningar som formats om polisen är de finländska dokumentära tv-serierna och programmen som visats på tv-kanalerna. Målet har varit att via programmen förmedla en sanningenlig bild av polisens verksamhetsmiljö och uppgifter och att öka polisens synlighet och att vara närvarande på de

NÄR DET GÄLLER EXTERN
KOMMUNIKATION FINNS DET
SKÄL ATT KOMMA IHÅG ATT
DET FINNS VISSA PERSONER SOM
ANSVÄRAR FÖR KOMMUNIKATIONEN
OCH PRESSMEDDELANDEN INOM
POLISFÖRVALTNINGEN.

DET STÖRSTA ANSVÄRET FÖR DEN
ENSKILDA POLISMANNEN ÄR ÄNDÅ
ATT LYCKAS MED DEN INTERNA
KOMMUNIKATIONEN, MAN BERÄTTAR
OCH DELAR INFORMATION ALLTID
DÅ DET FINNS BEHOV FÖR DET OCH
IBLAND OCKSÅ FÖR SÄKERHETS SKULL.

MAN KAN PÅVERKA MÄNNISKORNAS
FÖRESTÄLLNINGAR OM POLISEN
MED ETT GENOMTÄNKT SAMARBETE
MED MEDIERNA OCH ANDRA
INTRESSENTGRUPPER.

platser där medborgarna finns. Särskilt dokumentärerna har konstaterats påverka föreställningarna bland annat ur rekryterings- och yrkesvalsynpunkt.

I den västerländska kulturen har de sociala medierna och andra funktioner på nätet fått en allt större roll. För mig, och för många andra i min ålder och äldre tror jag, är internetvärlden en plats dit man går medvetet och som är avskild från ”den verkliga världen”. Jag har ändå förundrats mycket under den senaste tiden över att de unga inte längre upplever någon sådan gräns. Smarttelefoner och pektdatorer som hela tiden finns med förenar nu människorna med internet och olika plattformar för sociala medier på ett helt annat sätt än ännu för tio år sedan. Bland de unga finns redan en åldersgrupp som kallas digitalt infödda. De har inte levt utan någon typ av manick som ger åtkomst till nätet. De läser inte papperstidningar, ser inte program på teve och lyssnar inte på radio. De gör allt det här via nätet. Information och nyheter letar de fram på webben och får via sina vänner på sociala medier, till exempel Facebook.

Det här sätter också press på myndigheternas kommunikation. Faktainformation i rätt tid ska finnas där medborgarna är, för rykten och ”jag har en känsla av att”-information sprids nu snabbare än någonsin. Sociala medier är ofta ett steg före polisens verksam-

het. I brotts- och olycksituationer kan det redan finnas bilder på nätet trots att polisen fortfarande bara är på väg till brottsplatsen. Det har forskats om att den första bilden är på nätet inom 30 sekunder om det händer något ovanligt i närheten av en större människosamling.

Det här är redan verklighet också i Lappland. På en liten ort på en avsides väg skedde ett dödsfall till följd av att en bil körde av vägen. Innan räddningsmanskaper hann till platsen hade redan en förbipasserande ortsbo fotograferat olycksbilen. Brandkåren som kom till platsen bad personen radera bilderna från sin mobiltelefon och personen skulle göra det. Ändå var de första bilderna av olycksbilen på Facebook nästan samtidigt som polisen kom till platsen. Personen som laddade upp bilden tänkte över huvud taget inte på att man kunde känna igen den omkomna ortsbons bil på bilderna och att de anhöriga ännu inte fått besked av myndigheterna om att en person som för dem var kär hade dött. Tänk vilken chock det är att läsa om saken på Facebook.

Sådana här situationer är svåra att kontrollera. Men det finns många saker som polisen kan vara förberedd på också då det gäller nätet. Det sker redan många brott på nätet och därför är det bra att poliserna utbildar sig om nätets egendomliga värld. Vanligast torde nätbedrägerier, ärekränkningar i sociala medier och sexualbrott vara. Därför finns det också nätpolisier vid polisinsättningar

FAKTA
INFORMATION I
RÄTT TID FINNS DÄR
MEDBORGARNA ÄR, FÖR
RYKTEN OCH ”JAG HAR
EN KÄNSLA AV ATT”-
INFORMATION SPRIDS NU
SNABBARE ÄN NÅGONSIN.

som hör sig för och letar efter information, handleder människor och löser brott som sker på nätet.

I stora krissituationer, då människornas informationsbehov växer kraftigt, har sociala medier konstaterats vara ett bra hjälpmedel för att sprida information. Då kärnkraftsolyckan i Fukushima i Japan hände slutade telefonförbindelserna mycket fort att fungera. Det gick ändå att utreda situationen för de finländare som befann sig i Japan – via Facebook.

Jag var själv med i en stor beredskapsövning för polisen, där ett delområde var kommunikation. Och har man sett på maken, precis då övningen skulle börja kraschade polisens egna nätförbindelser på grund av ett tekniskt fel. Till en början kom vi inte in i något av polisens system och kunde till exempel inte skicka pressmeddelanden med polisens egna publiceringssystem. Det här bekräftade min tro på att det är mycket viktigt att polisen finns med i sociala medier. Redan bara för att ha ett reservsystem som inte så lätt går i lås om våra egna system kraschar. Antalet användare för plattformar inom sociala medier såsom Facebook och Twitter har räknats redan på förhand och bakom dem finns så stora pengar att de inte har råd med stora systemstörningar.

I ljuset av tankarna jag presenterat ovan är det fint att polisen i Finland då den här artikeln skrivs redan har över 197 000 följare på Facebook. Räknar man med de lokala polisinsättningarnas egna profiler och deras följare är det en enorm resurs som vid behov kan an-

OCH MÅN SKÅ INTE UNDERSKÅTTA
VILKEN BETYDELSE SOCIALA
MEDIER HAR DÅ VI VILL GE RÅD OCH
ANVISNINGAR TILL MEDBORGARNA
OCH DÅ VI VILL BERÄTTA OM
PÅGÅENDE FENOMEN UR POLISENS
SYNVINKEL.

vändas även i krissituationer. Man ska inte heller underskatta vilken betydelse sociala medier har då vi vill ge råd och anvisningar till medborgarna och då vi vill berätta om pågående fenomen ur polisens synvinkel. I sociala medier kan polisen också vara lite mindre officiell och dela också lättare material på ett ledigare sätt. Ändå spekulerar inte heller polisen på nätet eller berättar struntprat som om det var fakta. För polisen är alltid polisen. Därför ska det yrkesmässiga och målmedvetna greppet också i internetvärlden vara en likadan hederssak som den övriga polisverksamheten.

* * *

Innan jag blev utexaminerad polis tänkte jag att polis är ett yrke som respekteras och som värdesätts högt i Finland. Jag visste att också jag då jag blev polis skulle få en viss status som är annorlunda än den andra har. Jag kommer alltid att var polis på gott och på ont, oberoende av vad som händer i mitt liv. Jag förstod ändå inte hurdant arbete man hela tiden måste göra för den finska polisens goda rykte och vad som kontinuerligt görs. Jag förstod inte att jag anslöt mig till en grupp där varje medlem borde se åt samma håll med samma gemensamma mål i sinnet: vilka vi är och varför vi finns. I något skede, då jag började förstå min egen förvaltning i en vidare

bemärkelse och då jag förstod polisens exceptionella roll på ett djupare sätt upplevde jag till och med ångest – polisen, också jag, måste vara perfekt och vi har inte råd att göra fel eftersom vi hela tiden är under lupp. Hur kan jag vara en perfekt människa både dag och natt, under både helger och vardagar?

Men där är det fina med att kontrollera ryktet och planeringen av förutseende kommunikation: när vi alla långsiktigt har arbetat för kommunikationen och värnat om polisens rykte finns det också utrymme för misstag. Även en polis är en människa och människan är mänsklig. Alla gör fel och ibland så stora att det orsakar en rykteskris inom polisen. Om ändå ryktet i grunden är i sin ordning går skadorna direkt, ärligt och utan att dölja att reparera med mindre kostnader. En gång då en konstapel hade betett sig mycket olämpligt på sin fritid och händelsen orsakade en stor medieuppståndelse hörde jag ordern ”polera skölden” från polisens högsta ledning. Polisens sköld hade fått en fläck, men vårt rykte klarade det eftersom det är ovanligt med liknande fall. Skölden var lätt att polera i det här fallet. Det var mycket lättare än en rostig sköld som redan från tidigare varit smutsig, och vars öde ingen hade intresserat sig för.

Då något som ursprungligen benämnts som ett mysterium undersöks grundligt och man kommer till ursprungskällan,

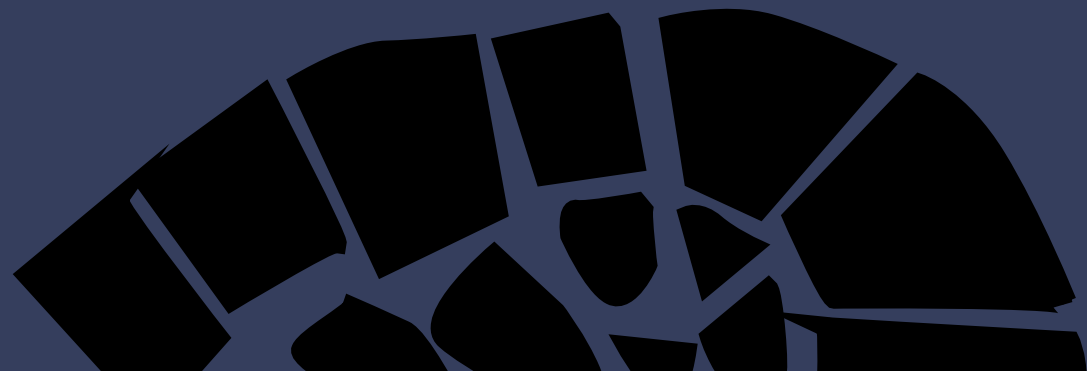
ALLA GÖR FEL OCH
IRLAND SÅ STORA
ATT DET ORSAKAR
EN RYKTESKRIS INOM
POLISEN. OM ÄNDÅ
RYKTET I GRUNDEN ÄR
I SIN ORDNING GÅR
SKADORNA DIREKT,
ÄRLIGT OCH UTAN ATT
DÖLJA ATT REPARERA
MED MINDRE KOSTNADER.

visar det sig vanligtvis vara en rätt så naturlig och mycket begriplig sak. Så är det också då det gäller existensen av mysteriemännen och -kvinnorna. Vi, som i huvudsak arbetar med kommunikation, delar mer än gärna med oss av kommunikationens glädjebudskap. Vår uppgift är att leda, koordinera och utbilda så att det inte svävar något kommunikationsmysterium inom vår förvaltning. Kommunikation är en naturlig del av polisarbetet och med den när vi målsättningar och fäller murar. Det kan också andra än en flicka från Lappland konstatera.

LÄS MER

- Korpiola, Lilly: Kriisiviestintä digitaalissa julkisuudessa. Infor 2011.
- Polisen i social media: https://www.poliisi.fi/om_polisen/polisen_i_social_media
- Polisens hardbok för den interna och externa kommunikationen: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisi-wwstructure/15034_POLII-SI_viestintakasikirja_v090511.pdf?4e47f1fbd798d288
- Polisens kommunikationsstrategi: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwstructure/37186_Poliisin_viestinta_Poliisihallituksen_julkaisusarja_2-2015.pdf?a48bdffbd798d288

“De hade blivit vänner och städerskan hade utnyttjat henne när denne varit på ärende med bilen eftersom kvinnans lik inte hade en sådan.”

ANTTI KURITTU

POLISARBETET MÅSTE SKÖTAS INOM POLISEN

KRIMINALÖVERKONSTAPEL
ANTTI KURITTU ARBETAR SOM
GRUPPCHEF FÖR SEKTIONEN FÖR
ALLVARLIGA DATABROTT VID
POLISINRÄTTNINGEN I HELSINGFORS.

KURITTU FICK SIN POLISEXAMEN
2013 OCH HADE EN TJÄNST
SOM ÄLDRE KRIMINALKONSTAPEL
TILLS HAN I BÖRJAN AV
FÖLJANDE ÅR BÖRjade ARBETA
SOM JOURHAVANDE CERT-
EXPERT VID LÄGESCENTRALEN
VID KOMMUNIKATIONSVERKETS
CYBERSÄKERHETS-CENTER. HAN
ÅTERVÄNDE TILL POLISEN HÖSTEN
2015.

KURITTU ÄR OCKSÅ TRADENOM
MED INRIKTNING PÅ
SÄKERHETSBRANSCHEN. HAN
UTEXAMINERADES FRÅN LAUREA
2014.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Jag är en av dem som inte räckte upp handen när läraren vid Polisyrkes-högskolan under de första orienteringslektionerna frågade för vem polisyrket är ett kall. Enligt min åsikt är ett kall ett arbete som man redan som barn vet att man kommer att arbeta med. Till sådana yrken räknas traditionellt centrala uppgifter i samhället – poliser, brandmän, präster, läkare. Det finns knappast någon som i barndomen känner ett kall att bli diplomingenjör eller aktiemäklare. Yrket är dock inte ett kall för alla läkare, och inte heller för alla poliser.

Min barndom var alldeles vanlig, rentav lycklig. Min pappa är företagare och min mamma fastighetsförmedlare. Vi levde ett medelklassliv i en medelklassförort, och polisen var inte på något sätt närvarande i vårt dagliga liv. Inte heller efter att mina föräldrar skiljt sig blev alkohol och våld en del av deras nya förhållanden, så inte heller då blev polisen bekant för mig. Mina egna dumheter i ungdomen var tack och lov mycket måttliga och sträckte sig främst till dåliga försök till gatukonst (brottet har redan preskriberats).

Jag upplevde dock alltid polisen som en pålitlig institution. De få gånger jag hade något att göra med poliser blev jag alltid sakligt och väl bemött. Jag har egentligen aldrig skapat mig någon särskild inställning till polisen. För mig kunde polisen jämföras med en läkare eller brandman: nödvändig i vissa situationer.

Som barn var jag mestadels intresserad av datateknik. Datorer, andra elektroniska apparater och manicker var både en hobby och en passion för mig. Pappa hämtade hem de första datorerna redan innan jag gick i skolan. Jag rycktes genast med av de spel man kunde spela på dem, och jag tyckte det var fängslande att hantera den svartvita kommandostapeln. På den tiden var datorspelandet både ensammare och socialare än i dagens läge – man spelade utan internetanslutning, men ofta tillsammans med kompisar som fanns i samma rum, ibland satt till och med tre barn vid samma skärm. I början av 1990-talet såg laddningstiderna för datorprogram som laddades från kassetband också till att barn fick ordentligt med frisk luft. Många klarade nämligen inte av att sitta stilla i de 40 minuter det tog för "Last Ninja 2" att laddas från kassetten. Dessutom misslyckades ofta laddandet och måste börjas om från början. När man en gång fick igång spelet, spelade man länge och hängivet. Fantasin ersatte det som fattades i grafiken och ljudet. Ibland glömde vi bort spelet när spelen ute på

gården vann vårt intresse.

Under hela min skoltid var jag intresserad av datorer och tillbringade en stor del av min fritid framför dem. Under dessa år skapades grunden för mina kunskaper och min förståelse för datorernas själsliv. Utöver datorer omfattade mitt liv också scouting och cykling, så trots lovande premisser var jag ändå inte helt och hållet en blek inomhusnörd.

JAG ÄR EN AV DEM
SOM INTE RÄCKTE UPP
HÄNDEN NÄR LÄRAREN VID
POLISYRKESHÖGSKOLAN
UNDER DE FÖRSTA
ORIENTERINGSLÉKTIONERNA
FRÅGADE FÖR VEM POLISYRKET
ÄR ETT KALL.

Datorerna var för mig också ett kreativt redskap eftersom jag tyckte om att göra musik med dem och funderade på att bli ljudtekniker. Under hela min barn- och ungdom var jag aktiv på demoscenen, i en kärngrupp av datorfanatiker som med hjälp av datorer skapade häftiga, realtida multimediapresentationer. Själv hade jag ingen särskild talang när det gällde att göra demon, dock var jag en stor konsument. Varje år ägnade jag och mina kompisar ett veckoslut åt datorevenemanget Assembly, då vi inte sov en blund. Tillsammans med några likasinnade vänner ägnade vi timmar åt att ladda ner de nyaste demonerna på datorn och titta på de senaste effekterna.

Demonerna utnyttjade datorernas effekter till max, och tack vare dem kunde man titta in i spelandets och andra digitala nöjens framtid. Personer som var aktiva på demoscenen har blivit centrala aktörer inom den finländska spelbranschen, och bland dem finns också många personer som numera arbetar med informations-säkerhet. Demoscenen lever ännu, men

själv lämnade jag den bakom mig för många år sedan.

* * *

I gymnasiet var jag så intresserad av psykologi att jag på allvar planerade att börja studera psykologi vid ett universitet. Jag övergav dock den tanken när jag såg att urvalsprovet omfattade en tegelsten som handlade om statistisk matematik. Trots mitt datorintresse har matematik aldrig hört till mina starka sidor – kanske var det därför jag aldrig på allvar funderade på en framtid inom IT-branschen, som jag föreställde mig att var ett område för matematiskt begåvade programmerare. Så var det kanske också ännu i början av 2000-talet då den finländska spelbranschen tog sina första steg. Under min tid på demoscenen hade jag kanske också fått den felaktiga uppfattningen att jag inte var särskilt bra på marknadsföring. Jag var inte så hemskt bra på att göra musik, jag var oduglig när det gällde att göra grafik och jag kunde inte alls programmera. När jag gick ut gymnasiet hade jag ingen aning om vad jag ville studera.

I armén ville jag bli sjukvårdare eftersom sjukvårdarna på min tjänstgöringsplats på den befästa ön Mjölö hade mycket ansvar och stor frihet. Jag vill också få ut något av min militärutbildning som kunde tillämpas i det civila livet. Under hela min tjänstgöring var jag mycket nöjd med mitt val och jag upplevde att det var mycket nyttigt att få omfattande kunskaper i första hjälpen. Under armétiden övervägde jag allvarligt att söka till akut-

UNDER HELA MIN SKOLTID VAR JAG
INTRESSERAD AV DATORER OCH
TILLFRINGADE EN STOR DEL AV MIN
FRITID FRÄMFÖR DEM. UNDER DESSA
ÅR SKAPADES GRUNDEN FÖR MINA
KUNSKAPER OCH MIN FÖRSTÅELSE FÖR
DATORERNAS SJÄLSLIV.

NÄR JAG GICK UT GYMNASIET HADE
JAG INGEN ANING OM VAD JAG
VILLE STUDERA.

vårdar- eller sjukskötarutbildningen, men sist och slutligen tyckte jag inte att det var min bransch. Jag funderade också på att bli brandman, men utbildningen kändes för fysisk. Ännu under armétiden var jag lat när det gällde att röra på mig och min allmänkondition var rent utsagt dålig.

Efter armén, år 2003, hamnade jag efter några tillfälligheter in i säkerhetsbranschen. Efter ett par år som distriktsväktare och entrévakt började jag arbeta som väktare i Helsingfors metro. Under den här tiden började jag för första gången fundera på om polisyrket kunde vara någonting för mig. Väktararbetet i metron gick ganska långt ut på att interagera med kunder, och jag tyckte att jag klarade bra av detta arbete. Jag föreställde mig att polisens arbete var lite liknande, även om uppgiftsfältet var betydligt bredare och mer ansvarsfullt.

Trots att arbetet som väktare i metron var enformigt och tråkigt kändes säkerhetsbranschen ändå som min bransch. Jag sökte till och fick en studieplats vid tradenomlinjen för säkerhetsbranschen vid Laurea i Alberga 2005. Då tänkte jag att jag först slutför studierna vid Laurea och sedan söker till Polisyrkeshögskolan, eftersom man genom att kombinera yrkeshögskoleexamen från Laurea och grundexamen för polis får behörighet för underbefälstjänster.

Jag hade avlagt ungefär två tredjedelar av studierna vid Laurea när kombinationen av studietrötthet, arbete och ett avslutat förhållande började bli för mycket.

EFTER ARMÉN, ÅR
2003, HAMNADE
JAG EFTER NÅGRA
TILFÄLLIGHETER IN I
SÄKERHETSBRANSCHEN.

Jag lämnade studierna vid Laurea på hälft och bara arbetade under en tid. I det här skedet hade jag flyttat från Helsingfors metro till Kampen och börjat arbeta som ordningsvakt enligt ordningslagen.

Jag tyckte mycket om den livliga bevakningsplatsen och mina arbetskamrater, så i det här skedet av livet trivdes jag bra med mitt liv, fyllt av arbete och fritid. Någonstans bland arbetet fanns emellertid tanken på en polisutbildning hela tiden kvar. Jag lät tanken mogna och beslutade att jag fastän jag nu har en paus från Laurea så kan jag ändå söka till Polisyrkeshögskolan och slutföra studierna vid Laurea i ett senare skede.

* * *

Jag visste att min förmåga att uttrycka mig skriftligt och mina måttliga interaktionsfärdigheter var mina styrkor, så jag var inte särskilt rädd för dessa delar av urvalsprovet. Däremot var jag tvungen att träna min fysiska kondition ganska mycket för att uppnå en sådan nivå att jag överhuvudtaget skulle komma igenom testerna. Jag har aldrig varit någon idrottare och aldrig någonsin varit intresserad av lagsporter. Några år tidigare hade jag dock börjat träna kampsport, så min grundkondition hade blivit mycket bättre. Mitt arbete i Kampen höll mig igång hela dagen, så jag var i ganska bra kondition. Jag klarade just och just av vissa delar av konditionstesterna, men fick så pass mycket poäng i andra uppgifter

att de kompenserade min relativt svaga fysiska prestation.

Jag fick inleda grundexamensutbildningen för polis på kurs P148 hösten 2009, och jag var mycket stolt över min prestation. Jag kände många väktare och ordningsvakter som hade försökt komma in på skolan flera gånger utan att klara det.

Utbildningen var mycket intressant. Den stränga tidtabellen och närvaroplikten passade mig bra. Utbildningen framskred utan att man behövde strukturera, fundera på tidtabeller eller planera. I början av studierna valdes jag till ordförande för vår kurs, så vid sidan av idrott och nöjen höll också skötandet av studentkårens ärenden mig sysselsatt i skolan.

Jag tyckte inte att innehållet i studierna vid Polisyrkeshögskolan var särskilt utmanande ur akademisk synvinkel. Arbetspraktiken däremot hade sina utmaningar när allt man lärt sig i skolan skulle tillämpas i praktiken. Å andra sidan förankrades det vi länge talat om i teorin genom att vi gjorde det också i praktiken.

Jag hade trott att jag som före detta ordningsvakt skulle ha ett bättre utgångsläge i polisutbildningen, eftersom jag har haft mycket att göra med såväl poliser som vanliga kunder och brottslingar. Det visade sig dock att jag hade fel på den punkten. Jag märkte att det finns många saker som en före detta ordningsvakt måste lära sig på ett nytt sätt, medan andra är färdiga att ta emot den nya informationen.

Jag hade också en viss attityd, som kändes naturlig som ordningsvakt men som inte är lämplig som polis. Polisen är en

JAG FÖRESTÄLLDE MIG
ATT POLISENS ARBETE VAR
LITE LIKNANDE, ÄVEN OM
UPPGIFTSFÄLTET VAR BETYDLIGT
BREDARE OCH MER ANSVÄRSFULLT.

JAG KLARADE JUST OCH
JUST AV VISSA DELAR AV
KONDITIONSTESTERNA, MEN FICK
SÅ PASS MYCKET POÄNG I ANDRA
UPPGIFTER ATT DE KOMPENSERADE
MIN RELATIVT SVAGA FYSISKA
PRESTATION.

JAG HADE TROTT ATT JAG SOM
FÖRE DETTA ORDNINGSVAKT SKULLE
HA ETT BÄTTRE UTGÅNGSLÄGE I
POLISUTBILDNINGEN, EFTERSOM JAG
HAR HAFT MYCKET ATT GÖRA MED
SÅVÄL POLISER SOM VANLIGA KUNDER
OCH BROTTSLINGAR. DET VISADE
SIG DOCK ATT JAG HADE FEL PÅ
DEN PUNKTEN.

betydligt starkare institution än ett privat företag inom säkerhetsbranschen, och den enskilda polisen är i första hand en representant för denna institution. Också brottslingar vidkänner detta och förhåller sig på ett helt annat sätt till en polis än till en person som arbetar inom den privata säkerhetsbranschen. Medan en väktare eller ordningsvakt ganska långt arbetar med sin personlighet och karaktär har en polis på fältet möjlighet att gömma den egna personligheten och fungera som representant för den egna institutionen. Polismanskapets kompetens är också mycket jämnare än väktares – alla möjliga filurer och klåpare blir väktare. Medborgarna förhåller sig så olika till dessa olika yrkeskårer att det tog lång tid för mig att omkalibrera mötessituationer och attityder.

Jag tyckte att jag klarade mig riktigt bra på fältet, även om en del av mina kollegor var avogt inställda till min bakgrund som väktare. Själv upplevde jag att den tilltro till den egna funktionsförmågan och förmåga att diskutera med alla typer av människor jag fått genom svåra situationer var en fördel. När jag började följa väktarnas arbete ur polisens synvinkel förstod jag mycket väl varför vissa av mina poliskollegor hade en aning negativ syn på nivån hos aktörerna inom den privata säkerhetsbranschen. Inom polisen på fältet betonas en stark gruppanda eftersom man i svåra situationer fullständigt måste kunna lita på sina kollegor. En person

INOM POLISEN PÅ
FÄLTET BETONAS
EN STARK GRUPPANDA
EFTERSOM MÅN I
SVÅRA SITUATIONER
FULLSTÄNDIGT MÅSTE
KUNNA LITA PÅ SINA
KOLLEGOR.

som avviker ens lite från gruppen har svårt att bli en del av den, även om arbetet i sig skulle löpa utan problem.

* * *

Praktiken genomförde jag vid polisstationen på Lilla Robertsgatan. Brottsutredning kändes som ett roligt arbete och jag tyckte särskilt mycket om förhörssituationer. Jag blev rejält överraskad över hur villiga sådana personer som är miss-tänkta för ett brott är att reda ut de egna angelägenheterna.

Inom ramen för praktiken undersökte vi alldeles vanliga brott – bedrägerier, vägran att betala böter för snatteri, miss-handel. Jag fick snabbt mycket ansvar, men stödnätet av erfarna konstaplar fanns alltid närvarande. Jag kunde fråga om råd om allt, och mer erfarna utredare hjälpte mig framåt när jag inte visste hur jag skulle gå vidare med ett fall.

En dag hämtade min handledare fyra bärbara datorer och berättade att de hade tagits i beslag i samband med en husrannsakan hos ett narkomanpar. Man misstänkte att de var stulna eftersom paret inte hade kunnat ge någon förklaring på varifrån de kommer.

Det hittades inga brottsanmälningar på basis av datorernas serienummer, märke eller modell, så handledaren misstänkte att datorernas ägare inte kan nås. Eftersom jag var aningen införstådd med datorers själsliv kunde jag dock snabbt hitta

ägarna till tre av datorerna. Genom att starta datorerna och bland annat undersöka användningshistoriken och webb-läsarens historik var det lätt att ta reda på vem datorerna hade tillhört. Två av datorerna hittades också i polisens register utifrån ägarens uppgifter. Det företag som ägde den tredje datorn hade inte ens märkt att den var försvunnen.

Den fjärde datorns operativsystem hade skyddats med lösenord, så vi förde den till enheten för databrott, som jag vid det tillfället för första gången hörde om. Jag minns exakt hur vi körde till Böle och gick till en våning där det låg högar av datorer i delar med konstaplar som stökade bland dem. Jag minns att jag tänkte att jestas, här vill jag också arbeta! Jag visste inte ens att utredningen av databrott sköts vid en skild enhet och jag hade tidigare inte ens tänkt tanken att mitt intresse för datorer och mitt arbete inom säkerhetsbranschen på något sätt skulle kunna kombineras på ett meningsfullt sätt. Min hobby och mitt arbetsliv hade gått helt olika vägar, och jag hade knappt haft någon annan nytta av min hobby än att jag kunnat göra mina patrullkollegor häpna över hur snabbt jag knappar in brottsanmälningar.

Hittills hade jag tänkt sträva efter att arbeta på fältet efter att jag blivit färdig med studierna, men nu började jag förstå att det inom polisen också kunde finnas annat arbete som är lämpligt för mig än att köra med blåljusen på. Jag bestämde genast att jag skulle försöka komma in på enheten för databrott, åtminstone i samband med utredningspraktiken under fältperioden. Jag började utreda mina

EN DAG HÄMTADE MIN HANDLEDARE
FYRA BÄRBARA DATORER OCH
BERÄTTADE ATT DE HADE
TAGITS I BESLAG I SAMBAND
MED EN HUSRÄNNSÅKAN HOS ETT
NARKOMANPÅR.

MIN HOBBY OCH MITT ARBETSLIV
HADE GÅTT HELT OLIKA VÄGAR,
OCH JAG HADE KNAFFT HAFT NÅGON
ANNAN NYTTA AV MIN HOBBY
ÄN ATT JAG KUNNAT GÖRA MINA
PATRULLKOLLEGOR HÄPNA ÖVER
HUR SNABBT JAG KNAPPAR IN
BROTTSANMÄLNINGAR.

möjligheter att få en praktikplats där, så jag gick till enhetens undersökningsledares rum, presenterade mig och berättade vad jag hade på hjärtat.

Undersökningsledaren blev överraskad: jag var den första blivande yngre konstapel som försökte få en praktikplats vid enheten. Vanligtvis orsakade synen av en dator svindel och huvudvärk hos konstaplar. Undersökningsledaren såg dock inga hinder, och jag lyckades fixa saken också med de andra tjänsteinnehavarna inom befälet. Enligt den vanliga praxisen borde jag ha börjat gräva i högen av fall inom den dagliga utredningen, men ledningen för inrättningen förstod att ge utrymme för en mer ovanlig begäran. Utredare som avlägger fältperioden försökte ständigt få en plats inom narkotikabrottsutredningen eller "mordgruppen", så cheferna hade redan det vanliga nekande svaret färdigt. Det var dock svårt att hitta personer som var villiga att arbeta inom databrottsutredningen, ens till ordinarie tjänster. Det rådde en aningen svår situation vad gäller polisens IT-kompetens – visserligen sökte sådana människor som hade erfarenhet av IT-branschen till polisutbildningen, men de ville vanligtvis bli poliser för att slippa datorerna.

När praktikperioden började, gick jag till enheten för databrott och ställde min egen laptop på kaffebordet. Efter en stund fick jag det första fallet i min hand

och började snoka i biltjuvarnas GPS-apparater där mellan kaffekokaren och högen av kvällstidningar.

DET RÅDDE EN ANINGEN
SVÅR SITUATION VAD
GÄLLER POLISENS IT-
KOMPETENS-VISSERLIGEN
SÖKTE SÅDANA MÄNNISKOR
SOM HADE ERFARENHET
AV IT-BRANSCHEN TILL
POLISUTBILDNINGEN, MEN
DE VILLE VANLIGTIVIS BLI
POLISER FÖR ATT SLIPPA
DATORERNA.

De övriga anställda vid enheten visade mig vilka apparater och program som används inom utredningen av databrott samt förklarade metoderna för och syftet med arbetet. Utredningen av databrott kan grovt indelas i två skilda uppgifter – undersökning av databrott och framsökning av digitalt

bevismaterial, som numera kallas för genomsökning av utrustning. Vid enheten sysslade man med båda dessa uppgifter och det fanns ingen klar arbetsfördelning mellan vilka utredare som gjorde vad. Två av utredarna arbetade emellertid främst med genomsökning av utrustning. Det digitala bevismaterialet kom från datorer som beslagtogs inom fall vid andra enheter, och i synnerhet undersökningen av vålds- och sexualbrott hämtade mycket material som skulle undersökas av IT-enheten

Det digitala livet utgör redan en enorm del av vår vardag. Till följd av i synnerhet de mobila apparaternas ökade prestationsförmåga har internetanvändningen blivit en fast del av vårt liv. Därför ökar också det digitala bevismaterialets roll i brottmål ständigt.

Jag tyckte det var otroligt intressant att gå igenom bevismaterial för att hitta sa-

ker som kunde ha betydelse för ett brott, och behandlade också temat i mitt slutarbete.

Den första undersökningssuppgiften jag fick var att undersöka en dator som tillhört en ung man som begått självmord. Mannen var inte misstänkt för något brott, men i sitt sista meddelande hade han på ett oklart sätt uttryckt att en orsak till hans självmord var de pedofilisstanekar som riktades mot honom. Mannens föräldrar ville veta om deras son verkligen var pedofil och om det fanns några andra saker i datorn som skulle kunna förklara sonens val att ta sitt liv.

Föräldrarna hade på eget initiativ hämtat datorerna till polisinspektionen, och datorerna låg utanför ”verkstaden” och väntade på att någon skulle hinna titta på dem. Vid det här laget hade jag lärt mig hur man behandlar data på ett så kallat “forensiskt enhetligt” sätt, så jag började undersöka datorerna. Jag började med att göra en kopia av den hårddisk som skulle undersökas. Därefter dök jag in i datainnehållet i kopian. Jag började noggrant gå igenom de spår som fanns kvar av den unge mannens digitala liv.

Det är förbluffande hur mycket information våra datorer vet och kommer ihåg om oss. Jag satt i timmar och gick igenom webbläsarens historik och loggarna för de diskussioner pojken haft. Jag undersökte sökning, mediefiler, textfiler, allt som pojken hade gjort på datorn. Jag gick igenom varje bildfil, öppnade varje videoklipp och sökte efter gömda filer bakom varje hörn. Utifrån detta arbete kunde jag skapa en mycket levande bild av den unge mannen och hans liv.

TILL FÖLJD AV I SYNNERHET DE
MOBILA APPARATERNAS ÖKADE
PRESTATIONSFÖRMÅGA HAR
INTERNETANVÄNDNINGEN BLIVIT
EN FAST DEL AV VÅRT LIV. DÄRFÖR
ÖKAR OCKSÅ DET DIGITALA
BEVISMATERIALETS ROLL I
BROTTMÅL STÄNDIGT.

Genomgången av datorn gav ingen förklaring till varför pojken valde att ta sitt eget liv. Jag var emellertid oerhört lättad över att genomgången av datan inte i något skede avslöjade några bevis på utnyttjande av barn eller bildmaterial som tyder på sådant. Jag kunde informera de sörjande föräldrarna om att pojken med mycket stor sannolikhet inte var intresserad av barn på ett sexuellt sätt. Jag tror att detta delvis minskade föräldrarnas ångest.

Fallet snurrade ofta i mitt huvud. För mig var det ett exempel på hur mångsidigt det viktiga arbetet med att gå igenom digitalt bevismaterial kan vara. Polisens arbete handlar bokstavligen om liv och död.

* * *

När min utredningspraktik hade tagit slut och jag hade utexaminerats från Polisyrkeshögskolan, fick jag en tjänst som äldre kriminalkonstapel vid enheten för databrott. Tjänsten var ursprungligen en ordinarie tjänst, men den biträdande polischefen beslutade att ändra den till ett vikariat för en elva månader lång alterneringsledighet. Därmed var jag också tvungen att vara en dag arbetslös för att kunna utses som arbetslös arbetssökande till tjänsten.

Jag trivdes mycket bra med mitt arbete som äldre kriminalkonstapel. Jag kände knappt alls någon dragning tillbaka mot fältet. Jag överraskades av hur varierade fall vår enhet fick undersöka. Brot-

ten rörde alla delområden i livet – från svartsjuka pojkvänner till anställda som stal företagshemligheter. Brotten hade en gemensam nämnare, och det var det faktum att de antingen hade genomförts i en datateknisk miljö eller genom att datateknik utnyttjats. Då fallen undersöktes stod det dock klart att datorn i regel endast var ett vapen. Brottet i sig var ofta mycket traditionellt.

Ett brott som särskilt fastnat i mitt minne var ett fall där en ung man efter en skilsmässa hade installerat ett program som rekognoserar tangenttryckningar på flickvännens och hennes mammas dator. Genom programmet kunde han luska ut mammans och dotterns lösenord och användarkoder och därmed kontrollera offrens elektroniska konton. Fallet visade också hur djupt vårt liv är kopplat till vår digitala identitet och vår närvaro i sociala medier.

Det är i teorin möjligt att fullständigt täcka över spåren vid databrott, men det typiska är att arrogans, fräckhet och vårdslöshet blir ödet för de misstänka i våra fall. Så även i detta fall – när vi beslagtogs den misstänktes dator, hade han glömt programmet som sparar tangenttryckningar på. I flera månader hade programmet fört logg över hur mannen via nätet hade trakasserat, förföljt och ofredat den unga kvinnan och hennes mamma.

Mannen hade gjort sig skyldig till grovt dataintrång, två grova kränkningar av kommunikationshemligheten och brott mot besöksförbud. Domen blev tre månaders villkorligt fängelse och cirka fem

POLISENS ARBETE HÄNDLAR
BOKSTAVLIGEN OM LIV OCH
DÖD.

tusen euro i ersättningar och rättegångskostnader.

Den här typen av fall är vardag. I det här fallet visade det sig sist och slutligen att datorn spelade en liten roll. Det var fråga om svartsjukebrott, som datorn gav möjlighet att begå. I stället för att sitta i buskar och kika in i sovrum har man nu börjat lurpassa på användningen av elektroniska konton – följa vad objektet för det sjukliga intresset gör på Facebook eller Instagram.

En annan grupp av fall var de så kallade cyberbrotten, som uttryckligen begicks i en datateknisk miljö. Gärningsmännen bakom dessa var hackers eller crackers som motiverades av det rykte de fick i den undre internetvärlden, de tekniska utmaningar det innebar att bryta sig in i system och ibland endast av pengar. En del av dessa var inte på något vis traditionellt sett kriminella, även om de begick brott. Snarare tydde gärningarna på en dunkel uppfattning om komplimen mellan den verkliga världen och internetvärlden. Ett dataintrång som görs från sovrummet känns inte som ett så stort brott, men det företag som är offer för brottet är ofta tvunget att vidta dyra utrednings- och reparationsåtgärder, som kräver både tid och pengar.

Det var särskilt anmärkningsvärt att se hur ofta crackers och andra nätbrottslingar hade någon slags diagnos inom autismspektret. Det här förde sällan med sig någon toppbegåvning, snarare ihärdighet och ett monomaniskt intresse för just datorer och nät. Den här typen av människor betedde sig ofta mycket osocialt och aggressivt i nätmiljön, och om

DÅ FALLEN UNDERSÖKTES STOD
DET DOCK KLART ATT DATORN I
REGEL ENDAST VAR ETT VAPEN.
BROTTET I SIG VAR OFTA MYCKET
TRADITIONELLT.

EN ANNAN GRUPP AV FALL VAR DE
SÅ KALLADE CYBERBROTTE, SOM
UTTRYCKLIGEN BEGICKS I EN
DATATEKNISK MILJÖ.

de anslöt sig till olika kollektiv av hackers slutade det ofta med gräl. Detta gynnade ibland polisen, eftersom crackers ofta angav andra gärningsmän efter att ha hamnat i gräl med dem.

Bristen på sociala färdigheter som är typisk för diagnoser inom autismspektret gjorde ofta att sådana IT-relaterade brottslingar var mycket utmanande för polisen. Bristen på uppfattning om vad som är rätt och fel samt en fullständig likgiltighet gällande social kontroll ledde till långa serier av brott som var tunga att utreda, och vanligen påverkade polisens ingripande inte dessa personer det minsta. De gripna avvek ibland från ”vanliga bovar” i fråga om karaktär och motiv. En av den rentav trivdes i polishäktet, där personen ägnade sina dagar åt att läsa och sina nätter åt att sova. Fyra veckor i häktet förbättrade uppenbart fångens yttre väsen. Vanligen är människor som hamnar i häktet efter en vecka villiga att grundligt utreda det egna fallet bara för att komma därifrån.

Tillsammans med kriminalöverkonstapeln vid enheten undersökte vi flera utmanande och intressanta fall, men i bakgrunden gnagde hela tiden vetskapen om att min tjänstgöring var tillfällig. Vid det här laget hade jag hunnit gifta mig, bli pappa, fortsätta med mina tradenomstudier vid Laurea och ta ett huslån för vår familj. En fast tjänst skulle ha gett mig sinnesfrid och jag skulle ha kunnat koncentrera mig på både arbetet och studierna med vetskap om att min familjs

ekonomi var tryggad. Resurssituationen vid Helsingfors polisinspektion var dock sådan att det inte gick att ordna en fast tjänst för mig.

* * *

RESURSSITUATIONEN
VID HELSINGFORS
POLISINRÄTTNING VAR DOCK
SÅDAN ATT DET INTE GICK
ATT ORDNA EN FAST TJÄNST
FÖR MIG.

I slutet av 2013 märkte jag att Kommunikationsverkets Cybersäkerhetscenter sökte en informations-säkerhetsexpert till en ordinarie tjänst. Samtidigt ändrades den ordinarie tjänst som jag fått till en tidsbestämd ”fortsättning”. Jag ringde en bekant ledande

expert vid Cybersäkerhetscentret och hörde mig för om arbetsuppgifterna. Jag blev uppmanad att söka tjänsten, även om jag själv tvivlade på min tekniska kunskapsnivå. Jag skickade in en ansökan utan att egentligen på allvar tro att jag hade någon möjlighet att få ett arbete som jag ansåg vara så här utmanande. Vi hade haft kontakt med Cybersäkerhetscentret (före detta CERT-FI) vid utredningen av ett stort fall av dataintrång och fått mycket sakkunnig hjälp. Det var fråga om en plats dit vi ringde när vi behövde experthjälp. Cybersäkerhetscentrets kompetens hade gjort ett stort intryck på mig.

Till min förvåning fick jag emellertid en inbjudan till en intervju samt psykologiska tester. Efter några veckor ringde chefen för Cybersäkerhetscentrets lägescentral till mig för att berätta att jag hade blivit vald till tjänsten som informations-säkerhetsexpert. Jag blev häpen, men

tackade omedelbart ja till tjänsten. Det var fråga om en ordinarie tjänst med en betydligt bättre lön än vad en äldre konstapel får. Alla förnuftsskäl talade för att jag skulle ta emot tjänsten.

I januari 2014 började jag arbeta som jourhavande CERT-expert (Computer Emergency Response Team) vid Cybersäkerhetscentrets lägescentral. I mars samma år utexaminerades jag som tradenom med inriktning på säkerhetsbranschen från Laurea. I mitt lärdomsprov behandlade jag informationssäkerhetsrisker för småföretag. Arbetet omfattade ett lätthanterligt verktyg som kan användas för att kartlägga sådana risker. Redan under de första månaderna stod det klart för mig att mitt nya arbete kommer att vara mycket tekniskt. Ibland var jag helt ute och cyklade, men till min förvåning blev jag snabbt införstådd med vad som förväntades av oss. Jag lärde mig snabbt använda redskapen och metoderna eftersom mitt datorintresse hade gett mig en god förmåga att lära mig nya saker.

Experterna vid Cybersäkerhetscentret orkade handleda och undervisa mig i många saker. Eftersom jag var den första tjänstemannen med polisbakgrund vid Cybersäkerhetscentret kunde jag å min sida bidra med insikter om polisverksamheten, tillämpningen av strafflagen och brottsutredning. Cybersäkerhetscentret behandlade varje dag kränkningar av informationssäkerheten, som även omfattade ett element av polisundersökning. Vi samarbetade mycket med bland annat Centralkriminalpolisen.

Den jourhavande CERT-experten hade i uppgift att dejourera varannan

JAG LÄRDE MIG SNABBT ANVÄNDA
REDSKAPEN OCH METODERNA
EFTERSOM MITT DATORINTRESSE
HADE GETT MIG EN GOD FÖRMÅGA
ATT LÄRA MIG NYA SAKER.

EFTERSOM JAG VAR DEN FÖRSTA
TJÄNSTEMANNEN MED POLISBAKGRUND
VID CYBERSÄKERHETSSENTRET
KUNDE JAG Å MIN SIDA BIDRÅ MED
INSIKTER OM POLISVERKSAMHETEN,
TILLÄMPNINGEN AV STRAFFLAGEN
OCH BROTTsutredning.

vecka. Syftet med jouren var att granska och upprätthålla den nationella informationssäkerhetssituationen, ta emot och utreda anmälningar om kränkningar av informationssäkerheten, informera intressentgrupper och medborgare om saker som berör informationssäkerhet samt hjälpa försörjningsberedskapskritiska organisationer att sörja för sin egen informationssäkerhet. Eftersom jag inte var särskilt spänd inför möten med medierna fick jag snabbt rollen som mediaansvarig vid enheten. Jag hade också förmågan att förklara invecklade saker med enkla meningar. Ämbetsverket stödde mig i den här rollen genom att skicka mig på kurs i att uppträda. Jag fick också presentera och föreläsa om cybersäkerhetsaker för olika intressentgrupper.

Jag kom bra överens med mina arbetskamrater, vars kunskaper om informationssäkerhetsfrågor var enastående. Cybersäkerhetscentrets resurssituation var klart bättre än situationen vid Helsingfors polisinsrättning. Jag fick möjlighet att åka utomlands på kurser och seminarier, till platser dit Helsingfors insrättning aldrig skulle ha haft råd att skicka mig. Jag lärde mig mycket om datateknik och världen av nätverk och jag fick arbeta med toppexperter inom den finländska informationssäkerhetsvärlden. Jag förundrades över hur jag hade fått sådana här uppgifter med min studie och karriärväg.

* * *

Det var dock någonting som gnagde i mig när jag lämnade polisen. Jag hade gått två och ett halvt år i skola för ett arbete som jag bara hann arbeta heltid med i ett knappt år. Jag märkte att även om jag trivdes och lyckades med mitt arbete vid Cybersäkerhetscentret, så saknade jag polisinsrättningen, och i synnerhet brottsutredningen. Det fanns något i polisarbetet, som man inte kan uppnå någon annanstans. Känslan av att arbetet är betydelsefullt är i en helt egen klass. Visserligen är dataskyddsfrågor viktiga, men de handlar inte om liv eller död. Det gör polisarbetet. Det är helt enkelt ett mycket, mycket viktigt arbete. Framför allt saknade jag just känslan av att jag gör ett viktigt jobb.

Vid polisen erbjöds dock inga andra uppgifter än arbeten för äldre konstaplar, som jag av ekonomiska skäl inte längre ville söka. Jag ville speciellt tillbaka till Helsingfors, eftersom insrättningen i huvudstaden får många fall och därmed också många olika slags utmaningar.

När jag hade arbetat ungefär ett och ett halvt år vid Kommunikationsverket fick jag höra att grupplederen vid enheten för databrott vid Helsingfors polisinsrättning hade fått fast anställning vid Centralkriminalpolisen och flyttat dit. Gruppen har alltså vid den tidpunkten ingen grupplederare, och man visste tydligen heller inte om några potentiella sökanden.

Vid det här laget hade jag utexaminerats från högskolan, så jag hade också behörighet att söka en tjänst för under-

DET VAR DOCK NÅGONTING
SOM GNAGDE I MIG NÄR JAG
LÄMNADE POLISEN.

befäl. Jag stod på god fot med undersökningsledaren, och jag hade aktivt hållit kontakten med inrättningen i Helsingfors inom ramen för arbetet som informationssäkerhetsexpert vid Cybersäkerhetscentret.

Trots min korta poliserfarenhet beslutade jag att söka tjänsten i fråga, eftersom jag tänkte att det här är min sista chans att återvända till polisen. En manuskripttjänst tänkte jag inte söka, tjänster för underbefäl lediganslogs en gång på tio år och min erfarenhet och utbildning var inte tillräckliga för befälstjänster. Jag trodde att min erfarenhet från Cybersäkerhetscentret hade gett mig sådana substanskunskaper om informationssäkerhetsfrågor som polisen gärna ville ha i sin organisation. I september 2015 utnämndes jag till tjänsten, och då skrevs också den här artikeln.

Kanske jag inte räckte upp handen på lektionen av den orsaken att jag inte visste vad ett kall är. Kanske arbetar jag ännu heller inte i det yrke som är mitt kall, men jag arbetar åtminstone i ett yrke där jag utan tvekan vill vara. Mitt arbete utanför polisyrket visade att trots att många saker kan skötas bättre vid ett annat ämbetsverk, så kan polisarbetet inte skötas någon annanstans än vid polisen.

Jag har aldrig haft någon idealistisk bild av hur polisarbetet skulle se ut i verkligheten. Därför har jag heller inte upplevt någon stor besvikelse över att arbetet inte motsvarar det framtida yrke jag drömde om som liten pojke.

Man kan inte föreställa sig att polisyrket handlar om att göra en sak. I

TROTS MIN KORTA POLISERFARENHET
RESLUTADE JAG ATT SÖKA
TJÄNSTEN I FRÅGA, EFTERSOM
JAG TÄNKTE ATT DET HÄR ÄR MIN
SISTA CHANS ATT ÅTERVÄNDA TILL
POLISEN.

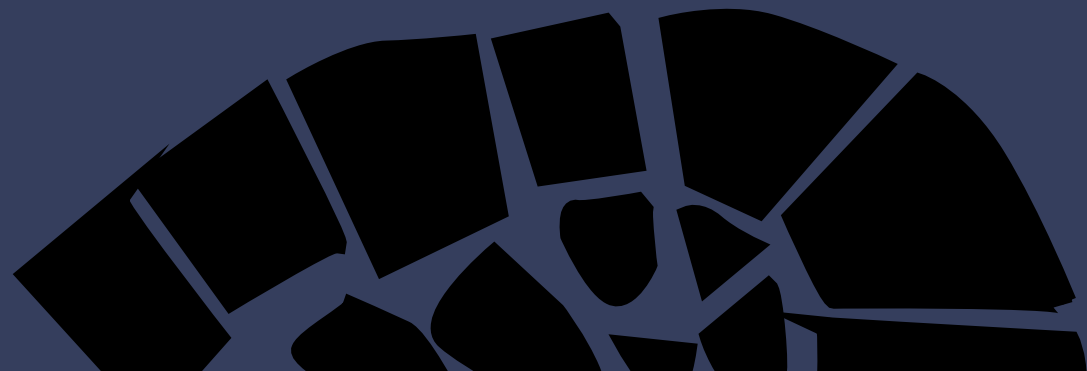
MITT ARBETE UTANFÖR
POLISINRÄTTNINGEN VISADE ATT
TROTS ATT MÅNGA SAKER KAN
SKÖTAS BÄTTRE VID ETT ANNAT
ÄMBETSVERK, SÅ KAN POLISARBETET
INTE SKÖTAS NÅGON ANNANSTANS ÄN
VID POLISEN.

den moderna världen är polisarbetet varierande, och i polisarbetet har jag enorm nytta också av överraskande kunskapsområden från mitt ”förra liv”. Det lönar sig att modigt utveckla den egna karriären också utanför polisinrättningen, ifall man stöter på lämpliga möjligheter. Det finns inga sådana erfarenheter och kunskaper som man inte skulle ha nytta av inom polisen. Polisen är, framför allt, en expert på livet.

LÄS MER:

- Juha Peltomäki och Kati Norppa: Rikos meni verkkoon. Näkökulmia kyberrikollisuuteen ja verkkoturvallisuuteen. Talentum 2015.
- Publikationer om informations säkerhet av Kommunikationsverkets Cybersäkerhetscenter: <https://www.viestintavirasto.fi/sv/cyber-sakerhet.html>.
- Yle Uutiset: ”Suomalaiselle teinipojalle ehdollista vankeutta törkeistä tietomurroista.” Publicerad på Yles webbplats den 7 juli 2015: http://yle.fi/uutiset/suomalaiselle_teinipojalle_ehdollista_vankeutta_torkeista_tietomurroista/8135346.

“Polisen hittade frisörens blod i städarens bostad,
och senare i förhören erkände denne brottet.”

PEKKA LOIKKANEN

ETT RUTINFALL

ÄLDRE KRIMINALKONSTAPEL
PEKKA LOIKKANEN ARBETAR SOM
UTREDARE VID POLISINRÄTTNINGEN
I HELSINGFORS. LOIKKANEN BLEV
POLIS 2012. DÅ HAN SKREV SIN
ARTIKEL 2013 ARBETADE HAN
VID POLISINRÄTTNINGEN I ÖSTRA
NYLAND.

Det dagliga utredningsarbetet har ibland beskrivits som brottsutredningens löpande band. Det kommer fall från höger och vänster, och man hinner inte ens nödvändigtvis börja med det föregående fallet innan följande fall redan landar på bordet. Brådska och prioritering är bekant för alla utredare. Ofta hinner man göra bara det nödvändigaste med fallen, och det finns inte tid att tänka och fundera som det gör i deckarna. Fallet måste så fort som möjligt fås tillbaka på det löpande bandet och vidare mot åtalsprövning. Trots att högen av fall där misshandelsfall och stölder väntar blir rutin för utredaren, kan ett rutinärende ibland visa sig vara något helt annat när utredningen framskrider.

* * *

Under mellandagarna vid jul satt jag på morgonmöte på kontoret. Morgonmötet inleder arbetsdagen, till kaffet går man igenom de nya fall som kommit in till kontoret under det föregående

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

dygnet och de personer som gripits misstänkta för brott. Arbetsskiftets förman delar ut fallen till utredarna och det finns gott om fall för alla på arbetsskiftet. Jag minns inte hur skiftets förman beskrev fallet då jag fick det, men sannolikt nämndes åtminstone orden ”utlänning” och ”stöld” vid kaffebordet. Motsvarande fall kommer in för utredning så gott som varje dag. Då jag läste polisanmälan som polispatrullen som kommit till platsen skrivit kunde jag inte undvika att tänka att det är fråga om ett rutinfall och att den största utmaningen kommer att vara att hitta en bra tolk. Särskilt då ordningspolisens patrull i samband med anmälan hade skrivit en hälsning till utredaren: ”Talar varken engelska eller savolaxdialekt – tolkjobb!”

Nivån på polisanmälningarna varierar. Ur en bra anmälan framgår grundläggande information om det misstänkta brottet: vad, var och när det har hänt, vem som är parter i fallet och hur man får kontakt med dem, vad parterna har berättat om saken och vad polisen har hunnit göra åt saken innan anmälan gjorts. En del av anmälningarna landar hos utredaren med förklaringar skrivna på gula självhäftande lappar. På de här lapparna får utredaren läsa varför det inte fanns tid för att skriva en bättre anmälan just då, varför det inte finns några kontaktuppgifter till parterna och varför anmälan överhuvudtaget är på en sådan nivå att utredaren först får reda ut vad polisen har gjort åt saken.

MOTSVARANDE FALL
KOMMER IN FÖR
UTREDNING SÅ GOTT SOM
VARJE DAG.

Nu verkade fallet enkelt utgående från anmälan. Förutom tolkjobbet fanns tillräcklig grundläggande information antecknad. I en klädbutik som låg i ett stort köpcentrum hade en försäljare upptäckt en man som stal kläder och som köpcentrets vakter

efter en springtävling hade gripit och överlämnat till polispatrullen som kallats till platsen. Den gripna var klädd rätt så varmt, för under hans egen jacka hade man hittat tre andra jackor som det fanns skäl att misstänka att var stulna. Som kronan på verket hade man hittat en magnet lämpad för att avlägsna larmanordningar. Polispatrullen hade fört den gripna till polishäktet för att invänta förhör. I hörnet på den utskrivna polisanmälan hängde en plastpåse som var fäst med ett gem, i påsen fanns en magnet som var stor som en halv knytnäve. Utgångspunkterna för utredningen var bra. Den misstänkte var gripen och den stulna egendomen hittades i händerna på den misstänkte, så i praktiken det fanns det tillräckligt med bevisning för en dom.

Polisens datasystem är viktiga arbetsredskap i polisens verksamhet. Tidigare förbrytelser och andra klientkontakter med polisen berättar hurdan person man har att göra med. Ju mer ”bakgrund” personen har, desto bättre bild får utredaren om sin klient innan förhöret. Den här gången var resultatet ändå skralt: den gripne hade inga tidigare brott och det fanns inte heller någon annan information om den

gripne i datasystemet. En noggrannare granskning visade ändå att en person med nästan samma namn hade blivit gripen för motsvarande gärningar och hade fått inreseförbud. En jämförelse med fotografiet i registret på mannen som fått inreseförbud och den gripnes pass bekräftade vad jag redan hade hunnit misstänka. Aleksander hade blivit Aleksander.

Trots att det i polisanmälan fanns tillräckligt med information antecknad för att utföra ett förhör beslöt jag mig ändå för att ringa försäljaren som upptäckt stölden. Försäljaren berättade om sina observationer och utöver det som redan stod skrivet i anmälan hade försäljaren också ny information. Försäljaren misstänkte att tjuven hade haft en kamrat med sig och att samma personer också hade stulit från en annan butik i samma kedja. Tjuvarna i den andra butiken hade kommit undan men försäljaren i butiken hade sett bilen de använde och skrivit upp registernumret. Försäljaren lovade utreda saken och ringde också snart tillbaka för att ge mig registernumret.

Polisen har rätt att av företag och andra myndigheter få den information som behövs för att utreda ett brott. Oftast får man information från företagens eller myndigheternas datasystem som polisen har fått användarrättighet till. I annat fall utreds saken direkt med företaget eller med en annan myndighet. Av de förfrågningar som nu gjorts framkom det att Aleksander hade anlant till Finland med båt några dagar tidigare. Med samma båt hade också

POLISENS DATASYSTEM ÄR VIKTIGA
ARBETSREDSKAP I POLISENS
VERKSAMHET.

JU MER «BAKGRUND» PERSONEN
HAR, DESTO RÄTTRE BILD FÅR
UTREDAREN OM SIN KLIENT INNAN
FÖRHÖRET.

två andra intressanta personer anlät, Vladimir och Mihail. Särskilt intressant blev det på grund av att männen hade haft med sig en bil med samma registernummer som försäljaren berättade om tidigare.

Vladimir och Mihail var så att säga gamla bekanta för polisen. Mihail hade bara några veckor tidigare åkt fast för snatteri, och i signalementregistret fanns ett färskt fotografi av honom. Också Vladimir hade setts snatta i Finland ungefär en månad tidigare, men det fanns ingen bild på mannen. I en noggrannare utredning visade det sig ändå att trots att Vladimir fortfarande var Vladimir så hade han bytt efternamn. Vladimir hade tidigare samma år stulit saker i Finland tillsammans med Aleksander och båda männen hade fått inreseförbud på grund av egendomsbrott.

* * *

Aleksander hade alltså den här gången kommit till Finland med två andra män som hade kriminell bakgrund. Aleksander hade åkt fast för stöld och hans medbrottsling hade kommit undan. Bilen som männen använde hade observerats i samband med en annan stöld. Slutsatsen var att det sannolikt fanns flera stölder. Några dagars byte för ett ”proffs i branschen” kan vara värt flera tusentals euro, så det fanns skäl att undersöka saken lite noggrannare. En utredning kan ändå inte byggas upp

endast på antaganden, utan man måste också få bevis i fallet. Det var dags att förhöra Aleksander.

SLUTSATSEN VAR ATT
DET SANNOLIKT FANNS
FLERA STÖLDER.

Att förhöra är det grundläggande verktyget inom brottsutredning. I förhöret antecknas den förhörda berättelse om saken så att vissa formföreskrifter beaktas. Innan förhöret måste man berätta för den som förhörs bland annat om hans eller hennes situation i förundersökningen och om de rättigheter och skyldigheter som hör till situationen. Man måste meddela den som är misstänkt för ett brott vilket brott den är misstänkt för. Förhöret antecknas i förhørsprotokollet som granskas i slutet av förhöret tillsammans med den förhörda och som efter eventuella ändringar undertecknas. Formföreskrifterna är en viktig del av förhöret och det ska antecknas i protokollet att de följs. Om det inte har antecknats att formföreskrifterna följts kan förhørsberättelsen försättas i användningsförbud i den kommande rättegången. Utan de här anteckningarna kan man i rättegången ifrågasätta om man berättat för den förhörda om dennes rätt till juridiskt biträde och om denne verkligen förstår att ett erkännande av ett brott i förhöret kan leda till en dom i rättegången.

Den som är misstänkt för brott har ingen sanningssplikt under förhöret, så den misstänkta får ljuga, berätta en sådan version som han eller hon vill om händelserna eller låta bli att berätta någonting. Utredarens mål är så klart att få den misstänkta att berätta om saken

på ett sanningsenligt sätt, men man kan inte tvinga den som förhörs till det. Enligt förundersökningslagen är det förbjudet att hota och tvinga eller att ge felaktig information åt den som förhörs. Utredaren ska alltså utföra förhöret i en anda av rent spel.

Formföreskrifterna är ändå bara en del av förhöret. För att utreda ett brott är det viktigt att få den misstänkta att berätta saker så att man kan jämföra riktigheten i det med andra omständigheter som man känner till. Om den misstänkta vill erkänna sin gärning ska han eller hon säga något annat om sin gärning än att bara erkänna den. Den som begår ett brott kan berätta detaljer om sin gärning som en oskyldig inte kan känna till. Om den misstänkta nekar till brottet måste man i förhöret utreda sådana saker som kan hjälpa till att bekräfta berättelsen som sann eller falsk. Ett bra nekande är alltså bättre än ett dåligt erkännande.

Förhöret börjar vanligen med fritt berättande. Då jag med tolkens hjälp hade berättat för Aleksander om den gärning han misstänktes för och om de rättigheter och skyldigheter som gäller för en person som misstänks för brott bad jag honom att med egna ord berätta vad han visste om saken. Aleksander svarade kort att han stulit de jackor som han hade på sig då han greps och att han tagit loss larmanordningarna från dem med magneten som han hade med sig. Efter det här ställde jag några frågor om hur han kommit till Finland, om avsikten med resan och om hans tidigare besök i Finland. Aleksander

ÅTT FÖRHÖRA ÄR DET
GRUNDLÄGGANDE VERKTYGET INOM
BROTTSUTREDNING.

DEN SOM ÄR MISSTÄNKT FÖR BROTT
HÄR INGEN SANNINGSPLIKT UNDER
FÖRHÖRET, SÅ DEN MISSTÄNKTA FÅR
LJUGA UNDER FÖRHÖRET, BERÄTTA EN
SÅDAN VERSION SOM HAN ELLER HON
VILL OM HÄNDELSENA ELLER LÅTA
BLI ATT BERÄTTA NÅGONTING.

FÖR ATT UTREDA ETT BROTT ÄR DET
VIKTIGT ATT FÅ DEN MISSTÄNKTA
ATT BERÄTTA SAKER SÅ ATT MÅN
KAN JÄMFÖRA RIKTIGHETEN I DET
MED ANDRA OMSTÄNDIGHETER SOM
MÅN KÄNNER TILL.

berättade att han kommit till Finland ensam med båt med avsikt att titta på krockskadade bilar som försäkringsbolagen säljer. Aleksander berättade att han bedriver affärsverksamhet där han köper krockskadade bilar i Finland och för dem till sitt hemland för att reparera och sälja dem vidare. Av någon anledning hade Aleksander ändå den här gången förvillat sig till att stjäla kläder och berättade att han var mycket ledsen för det. Aleksander berättade också att han hade inreseförbud, men att han på grund av sina bilaffärer trots det måste besöka Finland med jämna mellanrum. Aleksander berättade att han övernatade hos en bekant som bor i Finland, men han ville inte uppge namnet på den bekanta.

Trots att jag visste att Aleksanders berättelse om att komma ensam till landet inte stämde ville jag inte ännu i det här skedet säga något om saken till honom. Aleksander hade ändå någon orsak att ljuga om just det. Som en misstänksam polis misstänkte jag att den här orsaken kunde ha något att göra med hans kamraters kriminella verksamhet.

* * *

Utredaren ansvarar för utredningen av sitt eget fall och för att genomföra förundersökningsåtgärderna. I utredningen kan man ändå inte gå sin egen väg hur mycket som helst, utan undersökningsledaren bestämmer om större linjedragningar och om de tvångsmedel

som används. Det var alltså dags att diskutera med undersökningsledaren.

ALEKSANDER HADE ÄNDÅ
NÅGON ORSAK ATT LJUGA
OM JUST DET.

Undersökningsledaren kan samtidigt leda utredningar av hundratals fall, så han eller hon har ofta inte koll på detaljer eller

resultaten från de senaste förhören i fallen. Därför börjar mötena med undersökningsledaren vanligtvis med att utredaren kort sammanfattar fallet och de åtgärder som utförts. Samtidigt som man har sitt eget möte kan två andra utredare vänta vid undersökningsledarens dörr, så man måste fokusera på det väsentliga i saken. Vilka är de väsentliga omständigheterna i fallet och vad vill man att undersökningsledaren ska ta ställning till. Jag presenterade fallet för undersökningsledaren och vi var av samma åsikt om att det fanns skäl att få Vladimir och Mihail till polisstationen för förhör och att man borde genomföra en rannsakan i deras bil för att hitta den stulna egendomen. Saken försvårades av att vi inte visste var männen befann sig. Undersökningsledaren gav order om att båda männen och bilen de använde skulle efterlysas. Att bli fast utgående från en efterlysning hängde ändå på tur.

För att utredningen av brottet inte endast skulle bero på tur måste man hitta en ”början” att ta fasta på. Tre kraftiga män tillbringar knappast sina nätter i en personbil under kalla vinternätter, så de måste ha något övernattningsställe. En rundringning till olika övernattningsställen i Södra Finland inleddes och vid en campingplats fick vi

napp. Ett sällskap som stämde överens med beskrivningen hade några dagar tidigare hyrt en stuga på campingområdet och inkvarteringen var betald ännu för följande natt. Det var dags för ett möte med undersökningsledaren igen.

Personer som är misstänkta för brott returnerar mycket sällan på eget initiativ stulen egendom till polisen. Av den anledningen är rannsakingar i de misstänkta personernas bostäder och bilar åtgärder som görs varje dag. Precis som vid förhör är rannsakingar bundna till formföreskrifter. Avsikten med rannsakan måste delges till den som är mål för rannsakan och i regel måste man också visa ett skriftligt förordnande om rannsakan innan den görs. Den person i vars hem man gör en rannsakan måste få en möjlighet att vara närvarande vid rannsakan. Ett protokoll om rannsakan måste upprättas. I protokollet antecknas både sådana omständigheter som gäller att formföreskrifterna har följts och de omständigheter som framkommit i rannsakan.

Undersökningsledaren bestämde att männen skulle gripas ifall de påträffades vid campingområdet och att en rannsakan skulle genomföras i stugan och bilen som de använde. Om männen inte syntes till vid campingområdet skulle vi vänta på dem. Vi kunde ändå inte vänta i oändlighet på männen eftersom det tills vidare bara fanns rätt så ringa brott att utreda och utredningen ändå skulle genomföras på ett kostnadseffektivt sätt.

Då vi kom till campingområdet konstaterade vi att stugan var tom. Vid

UNDERSÖKNINGSLEDAREN KAN
SÄMTIDIGT LEDA UTREDNINGAR AV
HUNDRTALS FALL, SÅ HAN ELLER HON
HAR OFTA INTE KOLL PÅ DETALJER
ELLER RESULTATEN AV DE SENASTE
FÖRHÖREN I FALLEN.

TROTS ATT DET INTE FANNS NÅGOT
GEMENSAMT SPRÅK VAR DE GRIPNAS
REAKTIONER VÄLDIGT TALANDE.

campingområdets reception kunde de ändå berätta att stugans nyckel inte hade returnerats, så vi misstänkte att männen ännu sannolikt skulle återvända till stugan. Efter några timmars väntan kom bilen som männen använde till campingområdet och två män gick in i stugan. En stund senare körde också en annan bil fram till stugan, ur den gick flera personer in i stugan.

Vi visste inte exakt hur många personer som fanns i stugan, så vi bad ordningspolisens patruller att komma och hjälpa oss. Då patrullerna anlände gick vi in i stugan där vi fann fem personer. Jag kände genast igen Vladimir och Mihail i gruppen. Trots att det inte fanns något gemensamt språk var de gripnas reaktioner väldigt talande. Ingen undrade varför polisen kom till deras stuga, utan alla betedde sig mycket lugnt och sade inte ett ord. Polisen hade däremot mycket att fundera på. På stugans golv låg öppna kappsäckar där det låg tiotals jackor förpackade i plastfolie. På sängarna fanns flera plastkassar med kosmetikprodukter och parfyper. På bordet fanns olika verktyg och sönderslagna tjuvlarm. Det verkade som om vi avbröt packningen av bytet.

Avsaknaden av ett gemensamt språk försvårade kommunikationen, men med en kombination av engelska och kroppsspråk gjorde vi det tydligt att hela gruppen skulle föras till polisstationen gripna misstänkta för brott. En av de gripna stannade kvar i stugan för att följa med rannsakan som skulle gö-

ras och patrullerna åkte iväg för att föra de andra till polisstationen.

MAN KAN SKAFFA BEVIS
FÖR BROTT PÅ FLERA
SÄTT.

Redan i början av rannsakan stod det klart att vi hade ett stort byte i våra händer. Trots att det fanns saker för tusentals

euro i stugan fanns det verkliga bytet i Vladimirs och Mihails bil. Bilen var från golv till tak fylld med väskor och kassar som var fullpackade med splitternya kläder och skor. Vi hade tagit fast männen i sista stund, för i bilen fanns också biljetter till en båt som gick till Tallinn samma kväll. Utredningsmässigt var situationen bara i början. Trots att de misstänkta var gripna och ett byte för cirka trettio tusen euro var beslagtaget saknades bevis för brott.

Man kan skaffa bevis för brott på flera sätt. I den tekniska utredningen kan man hitta spår som bevisar att den misstänkta befunnit sig på brottsplatsen. Med teletvångsmedel kan man visa att en mobiltelefon som tillhör en person som är misstänkt för brott varit i det område där brottet begåtts vid tidpunkten för brottet, eller att de misstänkta varit i kontakt med varandra. Det kan finnas upptagningar från en övervakningskamera eller annat bevismaterial om gärningen. Man kan hitta stulen egendom som den misstänkta innehar. Vittnen kan berätta om sina iakttagelser om dem som begått brottet. De som begått brottet kan själva berätta om sina gärningar i förhör. Nu hade vi ändå fått tag på en serie butiksstölder som hade gjorts mitt under julens reaförsäljning. På grund av den

stora mängden folk var det därför onödigt att ens drömma om vittnen, upptagningar från övervakningskameror eller teknisk bevisning. Teletvångsmedel är å sin sida möjliga att använda endast i grövre brott, så av dem hade vi inte heller någon nytta. Kläderna saknade individuella identifieringsuppgifter som hade kunnat visa att ett specifikt klädesplagg kom från en specifik butik. Endast förhören av de misstänkta återstod. Vi måste få männen att tala.

Innan förhören fanns det ändå mycket pappersarbete att göra. För rannsakningsprotokollet borde all egendom katalogiseras och framskridandet av rannsakan dokumenteras på ett sådant sätt att det i efterhand på ett tillförlitligt sätt går att bevisa vilket beslagtaget föremål som upphittats var. De gripna personernas riktiga identitet borde utredas och personerna registreras i signalementregistret. Den stulna egendomens ursprung borde utredas.

Det var än en gång dags för ett möte. Undersökningsledaren beslöt att jag fortsätter med Aleksander, Vladimir och Mihail och att trion och sakerna som kom med den andra bilen skulle överföras till en annan utredare. Vi skulle också få hjälp av andra utredare. Trots arbetsfördelningen och den extra arbetskraften skulle vi ha mycket att göra.

* * *

Förhören är ofta de intressantaste åtgärderna inom brottsutredningen och deras betydelse för att lösa brottet är

FÖRHÖREN ÄR OFTA DE
INTRESSANTASTE ÅTGÄRDERNA INOM
BROTTSUTREDNINGEN OCH DERAS
BETYDELSE FÖR ATT LÖSA BROTTET
ÄR OFTA AVGÖRANDE. ÄNDÅ FINNS
DET INTE ENDAST ETT RÄTT SÄTT
ATT GENOMFÖRA ETT FÖRHÖR ELLER
EN PATENTLÖSNING SOM SKULLE
FUNGERA I ALLA SITUATIONER.

ofta avgörande. Ändå finns det inte endast ett rätt sätt att genomföra ett förhör eller en patentlösning som skulle fungera i alla situationer. Alla som förhörs är olika. Där en omedelbart vill erkänna sitt brott ljuger en annan så mycket som möjligt och en tredje vägrar att säga någonting alls. Det finns också olikheter mellan förhørsledarna. Någon utreder ett ärende på ett ledigt sätt med humor, medan en annan förhör strängt på ett tjänstemannamässigt sätt. Förhørsledaren måste ändå kunna anpassa sig till olika förhör och anpassa sig enligt personen som förhörs. Ändå ska man inte ta på sig en roll, det bästa slutresultatet får man oftast genom att vara sig själv.

I förhöret följande dag efter gripandet var Vladimir glad och berättade glatt att han kommit till Finland med sin vän Mihail för att köpa krockskadade bilar som försäkringsbolagen säljer. Förutom att de tittat på bilar hade de dessutom under flera dagar gått i olika butiker. Vladimir nekade tvärt till att han skulle ha gjort sig skyldig till något brott, men berättade att Mihail under resan hade köpt stora mängder saker som nu fanns packade i deras bil. Vladimir hade däremot bara gått i butikerna och inte själv köpt någonting. Vladimir hade dessutom träffat sin gamla bekanta Aleksander på parkeringsplatsen till en av butikerna, men det var frågan om en ren tillfällighet; innan mötet visste Vladimir inte ens om att Aleksander

var i Finland.

Mihail var däremot mycket spänd och nervös. Mihail berättade att bara en del av sakerna i bilen är hans och att han köpt dem av asylsökande som bor i Finland och som säljer varor utanför butikerna. Han hade absolut inte stulit några saker och om det fanns stulna saker bland hans saker hade han i alla fall inte medvetet köpt sådana.

Utgående från de första förhören stod det så kallad ”seinäkiisto”(total förnekelse) på pappret, det vill säga alla misstänkta nekade till allting. I de misstänkta personernas berättelser fanns ändå motstridigheter och omständigheter som polisen kunde påvisa att var lögn. Rederibolagets passagerarlista visade att alla tre personer hade kommit till Finland tillsammans. Också de andra utredningsåtgärderna som utfördes samtidigt som förhören gav resultat. Försäljaren som upptäckt den första stölden förhördes som vittne, och utifrån fotografier som visades under förhöret identifierade hon med säkerhet Vladimir som varit i butiken då stölden ägde rum. Försäljaren kunde också identifiera vissa jackor som hittats i bilen som stulna från deras butik, för den nyaste modellen såldes ännu inte någon annanstans och jackornas prislappar hade hittats avklippta i butikens provrum. Lyckan var med oss också i en annan butik. Försäljaren som observerat registernumret berättade att avklippta prislappar också hittats i butiken och

I DE MISSTÄNKTA
PERSONERNAS
BERÄTTELSE FANNS
ÄNDÅ MOTSTRIDIGHETER
OCH OMSTÄNDIGHETER
SOM POLISEN KUNDE
PÅVISA ATT VAR LÖGN.

varor som motsvarade prislapparna hittades i männens bil. Spiken i kistan var videoupptagningen från övervakningskameran i butiken. Aleksander, Vladimir och Mihail marscherade på rad i butiken.

Med hjälp av straffprocessuella tvångsmedel kan man trygga brottsutredningen. Med dessa lagstadgade medel kan man till exempel ingripa i en persons frihet eller egendomsskydd. Undersökningsledaren hade redan beslutat om att gripa och anhålla dem som var misstänkta för brott och att beslagta den egendom som de innehade. Vi var ändå i en situation där tiden för anhållande inte skulle räcka till för att utreda de brott som skulle utredas. De misstänkta hade fått en chans att klargöra saken i förhöret, men alla tre hade använt sin rätt att inte medverka i att utreda sin egen skuld. De misstänkta berättelser var motstridiga och två av de misstänkta innehade en biljett som gjorde det möjligt för dem att lämna landet. Utifrån bevisen hade de misstänkta sannolikt gjort sig skyldiga till flera stölder, och om de var fria skulle de kunna försvåra utredningen av ärendet till exempel genom att komma överens om likadana berättelser om händelseförloppet. Undersökningsledaren beslöt att föreslå för domstolen att de misstänkta skulle häktas.

Tingsrätten beslöt att häkta Aleksander, Vladimir och Mihail. Den som är häktad kan be om att bli frisläppt av domstolen två veckor senare, så häktingen garanterade åtminstone två veckor tid för utredningen. För Mihails

SÄRSKILT DÅ DET GÄLLER
TVÅNGSMEDEL SOM HAR MED
FRIHETEN ATT GÖRA ÄR DET
VANLIGT ATT DE MISSTÄNKTA
FÖRSÖKER "KÖPSLÅ".

del behövdes det bara fem minuter till det här. Trots att det inte är meningen att häktningen ska pressa den misstänkta känns en flera veckor lång period av rannsakningsfångelse sällan särskilt lockande. Genast efter häktningssammanträdet meddelade Mihail att han ville klargöra sin egen del i fallet.

Särskilt då det gäller tvångsmedel som har med friheten att göra är det vanligt att de misstänkta försöker ”köpslå”. ”Blir jag frisläppt om jag erkänner?” är en av de vanligaste frågorna som ställs på fel sida om förhörsbordet. Utredaren kan inte pressa den misstänkta med hot om att denna förlorar sin frihet, men det är inte heller möjligt att belöna ett erkännande med att han eller hon blir frisläppt. Också Mihail var intresserad av sina chanser att bli frisläppt efter ett erkännande. Jag berättade för Mihail om de fakta som påverkar saken. Polisen hade beslagtagit mycket egendom som misstänktes vara stulen och det fanns tre misstänkta. Det var en bra början att berätta om sin egen delaktighet men de andras delaktighet måste också klarna på något sätt. Först efter det kan polisen överväga att frige de misstänkta.

Vi skulle också få hjälp av andra utredare. Trots arbetsfördelningen och den extra arbetskraften skulle vi ha mycket att göra.

”En människa som ljuger tittar alltid åt vänster” har jag hört att är ett av kännetecknen för att ljuga. Tyvärr är

DET ÄR LÄTTARE ATT
AVSLÖJA LÖGNEN UTFRÅN
DEN MISSTÄNKTAS
BERÄTTELSE.

det inte så enkelt att avgöra skillnaden mellan sanning och lögn. Ibland förhörs samma misstänkta flera gånger och man får flera gånger följa med hur den misstänkta beter sig under förhöret. Någon gång har jag i de här situationerna tyckt att

jag upptäckt fysiska reaktioner då den misstänkta berättar en modifierad sanning, men även då har lögnen slutligen avslöjats först då den misstänkta berättat hur saker och ting verkligen är. Det är lättare att avslöja lögnen utifrån den misstänkta berättelse. Berättelsen kan vara inkonsekvent, detaljerna stämmer inte nödvändigtvis överens med de detaljer som polisen utrett eller berättelsen kan ändras stup i kvarten. Ofta blir minnet också sämre för den som förhörs efterhand som frågorna blir allt mer otrevliga ur hans eller hennes synpunkt. Det här är ändå inte säkra sätt att avslöja lögner, för man kan inte rå för om man verkligen inte minns.

Oberoende om han hade ljugit eller inte i det första förhöret var det en helt annan Mihail som kom till det andra förhöret. Den spända och nervösa mannen hade blivit avslappnad och hjälpsam. I de följande förhören berättade Mihail i detalj om de olika skedena i deras resa och om deras besök i olika köpcentrum. De hade åkt på resa med tomma kappsäckar och utöver huvudstadsregionen hade de varit ända till Lahtis. I butikerna hade männen vanligtvis delat på sig och träffat varandra igen då de kommit tillbaka med sitt byte

till bilen. Var och en hade packat sitt byte i sin egen väska, så det var därför lätt att rikta det straffrättsliga ansvaret.

Utredningen pågår också utanför förhören. Allteftersom trions rutt och tidtabeller klarnade kunde man göra förfrågningar i de rätta butikerna. Svinn som passade in på de tre männens byte började dyka upp. När utredningen framskred klarnade också faktumet att det inte skulle gå att hitta ägarna till all egendom.

Också Vladimir och Aleksander ville ge ett samarbetsvilligt intryck av sig själva. Vladimir erkände att han var med och stal den gången Aleksander blev fast. Aleksander erkände för sin del att han stulit varor från butiken där försäljaren hade sett registernumret på deras bil och där övervakningskameran hade bandat in besöket. Ingentenda av männen visste något om ursprunget till den övriga egendomen som hittats i bilen. Vladimir påstod till och med att alla saker tillhörde Mihail. Som erfarna män i branschen erkände de båda alltså endast det som de hade fått bevis om.

* * *

När klientrelationen blir längre blir den som förhörs vanligen bekant också annars än via förhören. Rannsakningsfångelse kan vara i veckor eller månader, då utredaren ofrånkomligen måste sköta olika löpande ärenden med rannsakningsfången. Det kan till exempel vara fråga om läkarbesök, domstolens sammanträden eller möten med nära anhöriga. Ofta går man bara för att

NÄR KLIENTRELATIONEN BLIR
LÄNGRE BLIR DEN SOM FÖRHÖRS
VANLIGEN BEKANT OCKSÅ ANNARS ÄN
VIA FÖRHÖREN.

OFTA ÄR DET JUST I DESSA SAMTAL
UTANFÖR FÖRHÖREN DÄR MÅN BYGGER
UPP DET FÖRTROENDE SOM GÖR ATT
FALLEN BLIR UTREDDA.

ÄTT ANVÄNDA TOLK MEDFÖR OCKSÅ
PRÄKTISKA PROBLEM.

småprata med rannsakningsfången eller höra sig för hur han eller hon har det. Trots att man i förhö-
ren är på olika sidor om
bordet kan man utanför
förhören småprata i god
anda om helt andra saker.
Ofta är det just i dessa
samtal utanför förhören

där man bygger upp det förtroende
som gör att fallen blir utredda. Nu var
problemet bara att det inte fanns något
gemensamt språk. Alla ärenden måste
skötas med hjälp av en tolk.

Att använda tolk var en utmaning
också i förhören. Förhören måste alltid
antecknas med tillräcklig noggrannhet,
för det kan bero på en mening eller till
och med en enskild ordform som sagts
under förhöret om personen döms i
rätten eller inte. När förhöret är utfört
via en tolk kan den misstänkta i rätten
påstå att tolken tolkat fel eller att han
eller hon förstått frågan som tolken
tolkat på ett annat sätt. Ofta kan ut-
redaren inte göra annat än lita på tol-
kens yrkeskunskap i tolkningarna. Att
använda tolk medför också praktiska
problem. Förutom att tolkningen gör
att den tid som behövs för förhöret blir
mångdubbelt längre ger det också tid
åt den som förhörs att fundera på sina
svar. En misstänkt som trasslar in sig i
sina förklaringar hinner fundera ut nya
förklaringar för bristerna i sin berättelse
medan tolkningen pågår.

För Mihails del började fallet klar-
na. De förklaringar som Vladimir och
Aleksander gav om saken verkade inte
trovärdiga, men man måste få sådana

bevis för brotten att det inte skulle fin-
nas några beaktansvärda misstankar om
att de inte var skyldiga.

Jag berättade för Mihail
om Vladimirs berättelse,
att alla saker i bilen skulle
tillhöra Mihail. Mihail gil-
lade inte att man försökte
sätta hela skulden på hans

axlar. Mihail började i detalj räkna upp
vilka saker var och en av männen hade
stulit och var de hade stulit dem. Mäng-
den stulna varor var ändå så stor att
Mihail inte kunde berätta ursprunget
till mer än en del av sakerna. Nu fanns
det ändå fler trumfkort till de följande
förhören.

Aleksander inledde sitt förhör med
att berätta att han inte har något att till-
lägga till den tidigare berättelsen och
nekade till att han hade stulit något an-
nat än de varor han redan berättat om.
Jag förklarade situationen för Aleksan-
der. Det hade berättats för polisen i
andra förhör som hade med saken att
göra att Aleksander också hade stulit
andra saker. Efter en liten stunds tyst-
nad började jag räkna upp butiker och
saker som stulits från dem. Aleksan-
der funderade en stund och konstate-
rade att det var lönlöst att förneka. För
några enskilda första butiker orkade
Aleksander berätta om enskilda stulna
saker, tills han tydligen konstaterade att
spelet var förlorat. Aleksander uppgav
att alla saker som fanns i hans väskor
var stulna och han ville inte säga något
mer om saken.

Kvar fanns bara Vladimir. Den leen-
de Vladimir fortsatte ännu att förneka

VLADIMIR BESLÖT SIG
FÖR ATT GRIPA EFTER
DET SISTA HÅLMSTRÅET
OCH ÄNDRA SIN
BERÄTTELSE.

allt. Jag berättade att hans medbrottslingar hade erkänt sin egen delaktighet och att polisen också hade fått veta om hans förehavanden. Utan resultat. Vladimir misstänkte i det närmaste att polisen ljög för honom eller att hans kompisar för polisen endast berättat det som polisen ville höra. Jag räknade upp flera butiker för Vladimir och frågade om Vladimir har varit i de här butikerna och stulit saker från dem. Vladimir berättade att han besökt flera butiker med nekade till att ha stulit någonting från dem. Vladimir hade ändå uppenbarligen bedömt trovärdigheten i sin berättelse och konstaterat att den var svag. Efter förhöret bad Vladimir om att få penna och papper till sin cell så att han skulle kunna klargöra saken i nästa förhör.

Jag hann redan hoppas på att Vladimir till det sista förhöret skulle ha med sig en lista på saker han stulit, men förgäves. Vladimir beslöt sig för att gripa efter det sista halmstrået och ändra sin berättelse. Vladimir berättade att en del av väskorna i bilen nog var hans och att det också fanns saker som han stulit bland sakerna. Vladimir räknade upp alla butiker jag nämnt i det föregående förhöret och berättade att han stulit en mössa från en butik, handskar från en butik och mindre värdefulla saker också från de andra butikerna. Största delen av sakerna som fanns i hans väskor berättade Vladimir att han hade fått av en landsman som han inte kände och som hade betalat Vladimir för att föra sakerna till sitt hemland. Enligt Vladimir kom sakerna från reaförsäljningarna

VLADIMIR VISSTE SÄKERT ATT
EN BERÄTTELSE UTAN DETALJER
INTE ÄR PÅLITLIG, SÅ JAG FICK
EN MYCKET NOGGRÄNN BESKRIVNING
AV HUR, NÄR OCH VAR SAKERNA HADE
ÖVERLÄMNATS.

SLUTLIGEN FÖLL VLADIMIR OFFER
FÖR SIN EGEN FINURLIGHET.

och han hade inte tidigare nämnt om det här uppdraget eftersom han inte ville dela sitt arvode för transporten med sina kamrater. Vladimir visste säkert att en berättelse utan detaljer inte är pålitlig, så jag fick en mycket noggrann beskrivning av hur, när och var sakerna hade överlämnats.

Slutligen föll Vladimir offer för sin egen finurlighet. Förutom att han ändrat sin berättelse var det också en annan sak som gjorde att hans berättelse inte var trovärdig. Trots att det inte direkt gick att bevisa att hans berättelse om transportuppdraget var falsk kunde en av detaljerna han berättade inte på något sätt stämma. I ett tidigare förhör hade han erkänt en stöld som hade ägt rum på den motsatta sidan av huvudstadsregionen bara tjugo minuter efter det påstådda överlämnandet av sakerna. Den här detaljen försökte Vladimir ändra på ännu i rättegången, men inte ens tingsrätten ansåg att Vladimirs berättelse var trovärdig.

Männen dömdes till slut till fängelsestraff för över trettio stölder. Efter att de frigetts återvände männen tomhänta till sitt hemland, till och med kappsäckarna som de haft med sig dömdes förverkade till staten som hjälpmedel vid brott.

Att utreda fall tycker jag är det bästa med kriminalpolisens arbete. Ett utrett brott ger en känsla av att ha lyckats och ger tro på ens eget kunnande, men man kan också lära sig av de fel man gjort. Att utreda lär man sig sist och slutligen endast genom att utreda och ofta lär man sig det genom försök och misstag.

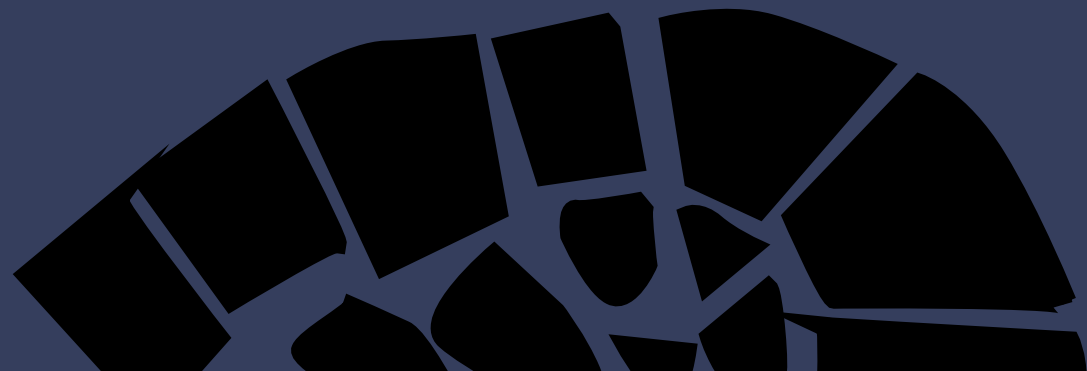
Utredningen av varje fall börjar från noll. Trots att alla fall inte alltid blir utredda drivs en bra utredare ändå framåt av intresset för att utreda brott. De tekniska och taktiska färdigheter som behövs i arbetet kan man lära sig, men det viktigaste är utredarens egen motivation. Den måste finnas hos utredaren.

Aleksander, Mihail och Vladimir heter egentligen något annat.

LÄS MER

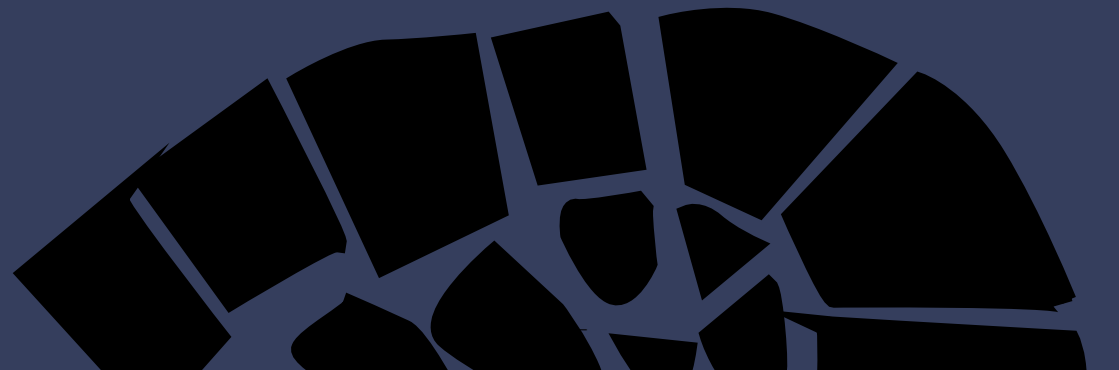
- Luuppala, Jarmo: ”Myymälävarkaat anastivat röykkiöittäin arvotavaraa.” – Publicerad på Iltalehtis webbplats 29.1.2013: http://www.iltalehti.fi/uu-tiset/2013012916610909_uu.shtml.

“Via en kvinna hade offret blivit bekant med en mansperson, på grund av det hade kvinnan blivit svartsjuk och börjat planera att döda den avlidna.”

“Städaren hade bjudit sin vän på middag som kryddats med sömnmedel.”

JUSSI MAJANEN

DET MEST KRÄVANDE UPPDRAGET?

ÄLDRE KONSTAPEL JUSSI MAJANEN BLEV POLIS HÖSTEN 2005. EFTER ATT HAN BLIVIT UTEXAMINERAD ARBETADE HAN SOM NÖDCENTRALSOPERATÖR VID BIRKALANDS NÖDCENTRAL, TILLS HAN 2007 GICK ÖVER TILL FAST ARBETE INOM POLISENS FÄLTARBETE.

MAJANEN HAR OCKSÅ ARBETAT SOM UTBILDARE FÖR POLISER OCH NÖDCENTRALSOPERATÖRER VID POLISYRKESHÖGSKOLAN.

MAJANEN HAR MERKONOMUTBILDNING SEDAN TIDIGARE (1995). INNAN POLISKARRIÄREN ARBETADE MAJANEN SOM FÖRSÄLJARE I EN SPORTBUTIK OCH SOM RESELEDARE I EGYPTEN OCH GREKLAND.

Polisens yrke ute på fältet är mycket varierande. Det finns många uppdrag som kan skötas rutinmässigt och som inte kräver just någon fysisk eller psykisk ansträngning. Det finns också uppdrag som kan kräva såväl god fysisk som psykisk kondition. Sedan finns det sådana uppdrag som inte utgör någon som helst fysisk belastning men som kräver mycket bra psykisk kondition. Alla konstaplar som arbetar på fältet kommer en gång under sin karriär att stöta på någon form av våld. Under uttryckningar möter man järnstänger, bobollsträn, knivar och även skjutvapen. Man förbereder sig för dessa situationer med olika taktiker och tekniker och allt som oftast kan situationerna lösas genom att prata. Poliser som arbetar på fältet är säkert tvungna att någon gång under sin karriär använda fysiska maktmedel för att bryta ner motståndet. Största delen av oss är i något skede tvungna att ta till någon form av maktmedel. Någon av oss blir tvungen att rikta sitt vapen mot en människa, någon blir även tvungen att avfira det. Att skjuta är alltid det yttersta

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

maktmedlet och jag kan bara föreställa mig hurdant kval en konstapel är tvungen att genomgå inom sig efter en sådan händelse. Ett av de mest krävande polisuppdragen är emellertid ett uppdrag där vi inte möter våld och inte behöver klä på oss taktisk skyddsutrustning. Det är ett uppdrag under vilket ytterligare patruller inte tillkallas. Under detta uppdrag används inte fysisk kraft och man gör inga imponerande stormningar.

Uppdraget kräver råg i ryggen, mod och extremt god kommunikationsförmåga. Det är ett uppdrag som varje polis får någon gång under sin karriär. Enligt mig är ett av polisens mest krävande uppdrag att lämna dödsbud. Naturligtvis kan jag bara tala för mig själv, men jag tycker att det till och med är det mest krävande polisuppdraget. Det är ett uppdrag som man säkerligen aldrig vänjer sig vid, men å andra sidan är det bra så. I det skedet då en persons död och bortgång inte längre berör är det något som är väldigt fel. En människas död kan i vissa fall sist och slutligen till och med vara en lättnad för de anhöriga. Det kan hända att en person redan länge har lidit av en allvarlig sjukdom och med anledning av detta till och med själv har önskat påbörja den sista färden. I vilket fall som helst är döden alltid slutlig och att möta den är alltid en speciell händelse. Varenda en av oss har nära och kära vars bortgång berör oss. Döden berör varje människa på olika sätt, därför är mötet med den alltid unik och kräver varje gång ett personligt och ödmjukt grepp.

* * *

Det dödsbud som jag kommer bäst ihåg skedde för flera år sedan under min tid på fältet i det som då var Kumo härad. Jag letade efter fallet i polisens system för min artikel men jag hittade till mitt förtret enbart en sammanfattning av det. Tydligt hade det redan arkiverats. Efter att ha suttit en stund vid da-

torn insåg jag att jag inte behöver någon brottsanmälan för att komma ihåg fallet. Jag behöver varken minneslappar eller stödord. Jag kan lika väl skriva om det ur eget minne så som jag kommer ihåg det och jag kommer väl ihåg det, även om det snart var tio år sedan. Fredagen den 21 januari 2005 var jag på nattsift vid polisinsättningen i Kumo härad. I patrullen ingick utöver mig vår gruppchef överkonstapel Tapani Härkälä. Vi var den enda patrullen i vårt område. Skiftet hade börjat klockan sju på kvällen och det skulle pågå till sju på morgonen. Efter natten skulle jag ännu köra 100 kilometer hem och sova och återhämta mig efter nattsiftets påfrestningar. Kvällen hade varit en normal fredagkväll, och redan i början av skiftet hade det börjat snöa kraftigt. Visserligen kommer jag efter en så här lång tid inte ihåg alla uppdrag under den där vanliga kvällen, men under natten fick jag ett telefonsamtal som dramatiskt förändrade nattsiftet. Efter midnatt ringde fältchefen från polisen i Loimaa till vår patrulltelefon och berättade att det hade inträffat en allvar-

lig olycka i deras område, där flera människor hade omkommit. Det verkade som att alla personer i det ena fordonet som var inblandat i trafikolyckan var från samma lilla by. Fältchefen i Loimaa berättade att vårt uppdrag skulle vara att lämna dödsbud om alla de som omkommit, eventuellt ännu under natten. Jag genomfors då av tanken att det förhoppningsvis tar så länge att utreda olyckan och parterna i den att detta tunga uppdrag skulle överföras på morgonpatrullen. Efter midnatt ringde telefonen på nytt och det sades från Loimaa att alla förutom en av personerna hade identifierats och att en bild av en flicka skickas till oss per e-post så att vi skulle kunna ta den med och identifiera flickan på hennes eventuella hemgård. Vi funderade på e-postmeddelandet och övervägde om vi skulle kunna visa bilden på ett lik med eventuellt svåra huvudskador för någon. Den femtonåriga flickans ansikte var dock prydligt och rofullt. Överkonstapel Härkälä tog reda på kyrkoherdens telefonnummer och ringde honom. Kyrkoherdens fru svarade i telefonen och undrade om det verkligen lönar sig att väcka kyrkoherden så här efter midnatt. Härkälä sade att nu är det fråga om ett sådant ärende att hon får lov att väcka kyrkoherden och be honom ta telefonen. Vi kom överens med kyrkoherden om att träffas i församlingshemmet. Vi skrev ut de omkomnas hemadresser från befolkningsdatasystemet och körde mot byn som snart skulle fyllas med sorg. I församlingshemmet samtalade vi med kyrkoherden och gjorde upp en plan på hur vi skulle gå till väga. Polisen skulle

JAG GENOMFORS DÅ AV TANKEN
ATT DET FÖRHOPPINGSVIS TAR
SÅ LÄNGE ATT UTREDA OLYCKAN
OCH PARTERNA I DEN ATT DETTA
TUNGA UPPDRAG SKULLE ÖVERFÖRAS PÅ
MORGONPATRULLEN.

bara berätta fakta, vad som skett och var, och kyrkoherden skulle sköta de efterföljande åtgärderna och den andliga eftervården. Vi gav oss av till det första huset. Den döde pojkens far bröt ihop helt och hållet. Pojkens mor lyckades på något sätt behärska sig och samtala med oss. Jag kommer ihåg hur hjärtskärande faderns gråt var. Jag undrade hur jag själv skulle klara ännu fem likadana situationer. Det andra huset låg en bit utanför byn. I snöblandat regn körde vi in på gården. Vi knackade på dörren och inifrån hörde vi hur familjen väcktes av hunden. Fadern i familjen öppnade dörren. Kyrkoherden berättade om trafikolyckan och överkonstapel Härkälä preciserade händelseförloppet, som också för oss ännu var delvis oklart. Fadern brast i gråt och till dörren kom familjens dotter som naturligtvis också började gråta. Där stod vi i dörröppningen i mörkt, kallt snöblandat regn, och jag visste inte hur jag skulle vara i min overall. Jag kommer ihåg hur fadern genom gråten sörjde över hur pojkarna följande morgon skulle ha haft en avgörande futsalmatch, men att hälften av lagets medlemmar hade omkommit i olyckan. Familjens dotter frågade oss om vi kunde komma tillbaka efter sju när modern återvänt från nattskiftet. Dottern sade att de inte kommer att kunna berätta för modern vad som hänt. Hur hemskt det än kändes konstaterade Härkälä faktum att vi ännu hade många hem som vi inte besökt och att vi inte skulle kunna återvända. Ögonblick och detaljer har etsat sig fast i minnet så

JAG FÖRMÅR ÄNNU I DAG
PÅ NÅGOT VIS FÖRNIMMA
DEN NATTENS ATMOSFÄR.

att jag kommer ihåg dem som om det var i går. Jag kommer ihåg vädret under natten, husen och en del av vägarna i byn. Jag förmår ännu i dag på något vis förnimma den nattens atmosfär. Några besök passerade som i en dimma. I varje hem var mottagandet lika förkrossande. Människorna anade oråd redan vid dörren när de efter midnatt i mörkret såg två poliser med mössan i handen ackompanjerade av kyrkoherden som alla kände. På vägen till det sista huset stod det klart att de två sista offren tillhörde samma familj. En 17-årig pojke och en 15-årig flicka. Å andra sidan var det sista huset kanske det lättaste att besöka eftersom jag då redan visste att vi skulle ha fullbordat denna tunga uppgift när detta var över. Naturligtvis var familjen i det sista huset också förkrossad. Familjens två yngsta barn låg och sov medan vi samtalade med föräldrarna. Barnens mor och far berättade att de redan på något sätt hade anat det värsta. De hade inte hört något från barnen. Föräldrarna hade läst på text-TV om en allvarlig olycka och hade därefter försökt ringa barnen men bådas telefoner hade varit avstängda. Modern hade lämnat ett telefonmeddelande åt dem båda och gått och lagt sig. Nu hade hon vaknat till den värsta väckningen en person kan få. Jag har flera gånger gått igenom det där uppdraget med mina kollegor. När det talas om tunga polisuppdrag och speciella händelser hänvisar jag ofta till händelserna under ifrågavarande natt. Det är säkert ett av de polisuppdrag som jag aldrig

kommer att glömma. Uppdraget har aldrig dykt upp i drömmar men har etsat sig fast i minnet. Att tala om saker och gå igenom dem är en del av debriefingen. I polisyrket lyckas det som tur är bra vid kaffebordet. Under ett skift har vi tolv timmar på oss att tala med patrullkamraten om saker. Då hinner man ge utlopp för såväl arbetsstress som personliga saker. Det är alltid enkelt att vara klok i efterhand. Efteråt är det alltid enkelt att med tiden fundera på vad som gick snett och vad som gjordes rätt. Den natten gjorde polisen och kyrkan tillsammans, enligt mig, det som kunde göras. Patrullerna i det andra området skötte områdesundersökningen och andra praktiska uppgifter som hörde till den. För oss återstod den fysiskt lättaste uppgiften men enligt mig den psykiskt mest krävande, att möta nära anhöriga som har förlorat det allra käraste, sitt eget barn. Vi utförde arbetet med ödmjukhet genom att berätta sanningen och delta i sorgen. Annat kunde vi inte göra. Senare har jag funderat på hur professionellt överkonstapel Härkälä agerade då han kom på att genast ringa byns kyrkoherde om vad som hänt och få denne att delta i uppdraget. Inte visste vi ju om någon familj var troende, men i en sådan situation är det knappast någon som ifrågasätter varför en kyrkans man är med. Kyrkan är ju en organisation som oftast har hand om situationen som följer och är närvarande vid dödsfall. Kyrkoherden kunde också genast informera om vad som följer, han berättade att församlingen genast på morgonen skulle ordna en minnesstund och framför allt kunde han

JAG HAR FLERA GÅNGER GÅTT
IGENOM DET DÄR UPPDRAGET MED
MINA KOLLEGOR. NÄR DET TALAS
OM TUNGA POLISUPPDRAG OCH
SPECIELLA HÄNDELSER HÄNVISAR
JAG OFTA TILL HÄNDELSENA UNDER
IFRÅGAVARANDE NATT.

DEN NATTEN GJORDE POLISEN OCH
KYRKAN TILLSAMMANS, ENLIGT MIG,
DET SOM KUNDE GÖRAS.

ge stöd åt anhöriga och kollektiv trygghet under den där kalla och bistra morgonen. * * * Fastän jag berättade att man aldrig vänjer sig vid att lämna dödsbud, blir man självsäkrare och samlar på sig redskap som underlättar när man ska sköta en sådan uppgift. Det viktigaste enligt mig är att vara närvarande och att kunna empatiskt delta i människans sorg. Det är ju inte fråga om ett normalt polisärende utan man ska ta tid på sig att lämna dödsbud. Uppgiften ska göras i lugn och ro. Man ska inte ropa budet från dörren och smita ut. På ett sådant uppdrag får man aldrig ha bråttom. Då vi den vintern på morgonen efter dödsolyckan lämnade dödsbud till modern som förlorat en son i trafikolyckan är ett bra exempel på hur unik en sådan händelse är. Vi ringde till kyrkans dödsbudsjourhavande och bad denne komma med och tillsammans steg vi alla tre in i en tvåa i ett våningshus. Vi berättade för modern om olyckan och att sonen omkommit. Vi berättade att kvinnan som var med oss var kyrkans representant och att hon vid behov stannar en stund talar om saken med modern. Kvinnorna stannade i bostaden och vi gick bort för att fylla i brottsanmälan. Jag tycker att uppdraget gick sakligt till, men utan någon större känsla av att ha lyckats. En vecka senare hittade jag en lapp från modern. i min postlåda på arbetsplatsen Modern ville förmedla sitt tack för att dödsbudet hade skötts så fint och för deltagandet i hennes stora sorg. Uppdraget som från

DET VIKTIGASTE
ENLIGT MIG ÄR ATT
VARA NÄRVARANDE OCH
ATT KUNNA EMPATISKT
DELTA I MÄNNISKANS
SORG.

vårt perspektiv var ett normalt uppdrag, var i hennes ögon mycket fint skött och kändes i sorgens stund som en fin gest. I polisarbetet hör tacksamhet från allmänheten inte till vanligheterna. När man får ta del av det, känns det mycket angenämt. Speciellt om det har varit fråga om ett uppdrag som krävt finkänslighet och som varit svårt på sitt eget sätt.

* * *

Några veckor innan jag skrev denna artikel skulle jag igen lämna ett dödsfall. En 86-årig man hade dött efter midnatt i sitt hem på grund av en långvarig sjukdom. Den här gången fanns det inget behov att lämna dödsbud eftersom den avlidnes 83-åriga fru fanns i lägenheten och själv hade funnit sin man död i badrummet. Medan vi väntade på bår bilen samtalade vi med kvinnan om livet och döden, om det förflutna och framtiden. Frun berättade att hon och hennes man skulle ha firat 60 år tillsammans den vintern. Vi pratade om livets upp- och nedgångar som anhopats under dessa år.

Efter en stund anlände två likbärare. När vi skulle gå beklagade vi än en gång sorgen. Frun undrade hur hon skulle orka på egen hand i framtiden. Den äldre likbärarens ord till den avlidnes fru var: "Ni

orkar nog, ni orkar nog, ni är en stark kvinna." Själv förundrades jag lite av orden. Visserligen ska man ingjuta hopp för framtiden i nödens stund, men hur kan en likbärare veta hur stark en män-

niska är? Hur kunde han veta om frun skulle orka i all sin sorg? Ett annat exempel på tvivelaktiga ordval kom för en tid sedan ur en praktikants mun. När patrullen avlägsnade sig från platsen beklagade en äldre konstapel än en gång sorgen och visade sitt deltagande. Också en yngre konstapel deltog i sorgen och hävde ur sig: ”god fortsättning på dagen trots allt!” när patrullen gick ut. Jag använder själv samma fras men snarast då när klienten stiger ur polisbilen med en liten böteslapp i handen. Jag anser att det lämpar sig att säga vid en bötfällning eller kanske när man lämnar en lindrig krock, men jag skulle aldrig använda frasen efter att jag lämnat ett dödsbud eller tar farväl av den avlidnes anhöriga. Och jag skulle inte heller använda det på något annat uppdrag heller där döden är närvarande. Det är alltid svårt att hitta de rätta orden när man lämnar dödsbud. Som tur är kan man på ett sådant uppdrag tillämpa samma ideologi som tillämpas på många andra polisuppdrag: det finns inte endast ett korrekt sätt att utföra ett uppdrag, utan man väljer det sätt som är det bästa möjliga enligt ens egen uppfattning. Alla har och får ha egna sätt att uttrycka sig på men på särskilt känsliga uppdrag är det skäl att noga överväga sina ordval. Låt oss återgå till det äldre parets hem en stund. Tillsammans med likbäraren klädde vi av den avlidne och lade honom på bår medan frun väntade i rummet intill. När vi var redo att bära den avlidne till bilen gick jag ännu efter frun så att hon kunde ta farväl av sin avlidne man. I vardagsrummet stod två konstaplar och två

UPPDRAGET SOM FRÅN VÅRT
PERSPEKTIV VAR ETT NORMALT
UPPDRAG, VAR I HENNES ÖGON
MYCKET FINT SKÖTT OCH KÄNDES I
SORGENS STUND SOM EN FIN GEST.

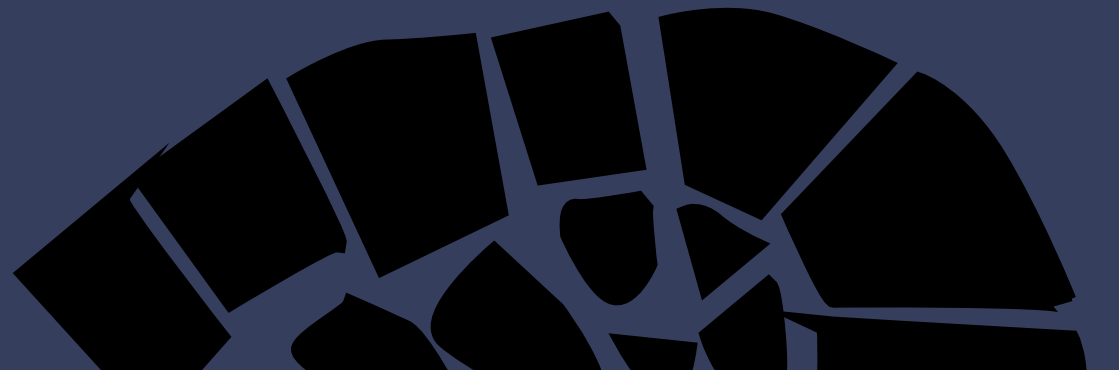
likbärare alldeles tysta runt den avlidne. Den avlidne låg övertäckt på bären så att ansiktet var synligt under överdraget. Den gamla damen böjde sig ner ännu en gång intill sin man och smekte varsamt hans kind och sade följande: ”Farväl min kära xxxxx, hoppas vi ännu ses en dag. Tur att du fick gå bort i lugn och ro hemma. Du var alltid en bra man till mig, även om jag inte alltid kom ihåg att säga det. Färdas väl på din sista resa.” Mitt hjärta kändes tomt, som om en sten tyngde mot mitt bröst. Jag svalde för att jag var så rörd. Det kan hända att den yngre likbäraren som såg på mig såg tårerna i min ögonvrå, men vad gör det. När det i sinom tid blir dags att gå bort, är det väl just på ett sådant sätt som man själv skulle vilja gå. Smärtfritt i ditt eget hem med dina nära och kära. Om någon uttalar likadana ord vid min dödsbädd så kan jag säga att jag levtt ett gott liv.

[ta/ihmiset/menetin_kolarissa_kaksi_teini_ikaista_lastani.](#)

LÄS MER

- Kiski, Kimmo K.: Poliisin rooli kuolemansyöntutkinnassa. 2., ny upplaga. Polisyrkeshögskolans läroböcker 18/2009. Poliisiammattikorkeakoulu 2009. – Publicerade även som pdf-fil: <https://www3.cepol.europa.eu/xmlui/bitstream/handle/123456789/6489/Oppikirjoja%2018.pdf?sequence=1>.
- Serkamo, Rosanna: ”Menetin kolarissa kaksi teini-ikäistä lastani.” – Publicerad på tidningen Me Naisets webbsida: <http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtais->

”Han bjöd sin frisörvän på en måltid, rester av måltiden hittades senare tillsammans med en efterrätt spetsad med sömnmedel i hans mage.”

OTSO MANNINEN

JAG VAR SIST OCH SLUTLIGEN INTE SÅ UDDA

ÄLDRE KRIMINALKONSTAPEL OTSO MANNINEN UTEXAMINERADES TILL POLIS HÖSTEN 2015. HAN ARBETAR SOM TAKTISK UTREDARE VID CENTRALKRIMINALPOLISENS UTREDNINGSAVDELNING.

FÖRE POLISSTUDIERNA AVLADE MANNINEN EN KANDIDATEXAMEN I HUMANISTISKA VETENSKAPER MED ARKEOLOGI SOM HUVUDÄMNE OCH EN MASTER OF SCIENCE-EXAMEN I FORENSISK ARKEOLOGI. HAN ARBETADE LÄNGE MED AKADEMISKA PROJEKTJÖBB INOM RAMEN FÖR OLIKA ARKEOLOGISKA FÄLTARBETEN I FINLAND OCH UTOMLANDS. INNAN HAN BÖRJADE STUDERA VID POLISYRKESHÖGSKOLAN ARBETADE HAN SOM TEAMLEDARE VID CENTRET FÖR INFORMATIONSTEKNOLOGI VID HELSINGFORS UNIVERSITET.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Jag har otaliga gånger fått svara på frågan ”hur i hela världen blir en arkeolog polis?” Min långa och slin-grande väg från akademisk snuttarbetare till kriminalkonstapel känns helt begrip-lig när jag tänker på det i efterhand, men ibland när jag trycker ner pistolhölstret i bältet eller förhör en misstänkt slås jag av en känsla av överklighet: hur gick det så här?

Hösten 2006 deltog jag i arkeologiska undersökningar i Huhtiniemi i Villmanstrand. Syftet med Helsingfors universi-tets projekt var att utreda om ryktena gäl-lande olaglig avrättning av desertörer i re-trättskedet i slutet av fortsättningskriget var sanna. Ryktena om dessa avrättningar hade figurerat i Villmanstrandstrakten i årtionden, och skallar som kommit fram i samband med grävmaskinsarbeten i lä-gerområdet hade väckt ett stort intresse. Syftet med Helsingfors universitets pro-jekt var att utreda vad för slags lämningar det var fråga om och huruvida ryktena kunde vara sanna.

Vi började med att göra provgrävning-
gar på olika platser utifrån de tips som

kommit in under årens lopp. Vid undersökningarna lokaliserade vi också den plats där en lokal grävmaskinförare flera årtionden tidigare hade hittat skallar. I området hittades en massgrav med kvarlevor av cirka tio avlidna. Till forskningsgruppen hörde en benforskare som arbetade vid Centralkriminalpolisens kriminaltekniska laboratorium och som också var arkeolog till utbildningen. Då upptäckte jag för första gången något som vid närmare eftertanke är självklart, nämligen att experter från många olika vetenskapsområden arbetar för polisen också i Finland. Benforskaren hade specialiserat sig på forensisk arkeologi, det vill säga utnyttjande av arkeologisk metodik i brottsutredningar, vid universitetet i Bournemouth i England. Vi arbetade tillsammans under utgrävningarna. Benforskarens sakkunskap och intressanta arbetsbild gjorde intryck på mig.

Av undersökningen framkom att de avlidna hade begravts på ett ryskt militärsjukhus gravgård som funnits på platsen på 1800-talet. Den osteologiska analys som gjordes av de avlidna och föremål som hittades hos de avlidna, till exempel ortodoxa kors, visade att det inte var fråga om finländska soldater från fortsättningskriget utan om män som hade levt på 1800-talet och som sannolikt hade varit soldater i den ryska armén. Männen hade uppenbarligen fallit offer för någon sjukdomsepidemi och därefter begravts i

DÅ UPPTÄCKTE JAG
FÖR FÖRSTA GÅNGEN
NÅGOT SOM VID
NÄRMÄRE EFTERTÄNKE
ÄR SJÄLVKLART,
NÄMLIGEN ATT EXPERTER
FRÅN MÅNGA OLIKA
VETENSKAPSORMÅDEN
ARBETAR FÖR POLISEN
OCKSÅ I FINLAND.

en gemensam grav. Det var således inte fråga om ett brott utan om en alldeles laglig begravning, som under historiens gång hade försvunnit från kartor och uppdagats först i samband med arbetena för att lägga grunden till servicebyggnaderna på lägerplatsen.

Efter erfarenheterna i Huhtiniemi började tanken på att jag skulle specialisera mig på forensisk arkeologi mogna. På ett barnsligt självsäkert sätt tänkte jag att om några år kunde också jag arbeta för CKP. Eftersom jag genomgående var humanist lät jag emellertid saken bero ett par år, men fick efter min kandidatexamen till sist ett stipendium för att avlägga magisterstudier i forensisk arkeologi vid universitetet i Bournemouth i England. Namnet på min examen är Forensic Archaeology: Crime Scene and International Investigations. Under utbildningen fokuserade vi på att utnyttja arkeologisk metodik vid undersökning av massgravar, letande efter avlidna i terrängen och tillvaratagande av kvarlevor av offer för brott mot liv som gömmts i terrängen.

Efter att jag hade återvänt från England arbetade jag en tid med informationsteknik utifrån mina tidigare studier, men snart började viljan att få utnyttja det jag lärt mig i England att komma upp till ytan. Vid brottsutredningar i England köper polisen ständigt tjänster av externa, civila vetenskapsmän och experter. I Finland ligger dock förundersökningen av brott i stor utsträckning i polisens

egna händer och till exempel undersökningar av brottsplatser utförs i regel av poliser. Därmed började jag och min partner tillsammans fundera på vad ett branschbyte och polisstudier skulle innebära i praktiken. Efter att ha fattat ett gemensamt beslut skickade jag in mina ansökningspapper.

Jag läste om kraven i inträdesprovet på nätet och började göra en avstickare till den lilla konditionssalen på arbetsplatsen efter arbetsdagen. Jag har alltid tyckt om idrott, men har alltid haft en klen kroppsbyggnad. Att springa gick bra, men bänkräningen inleddes utan vikter på stången. Jag hade dock bestämt att jag åtminstone inte på grund av bristande försök skulle nekas en plats vid Polisyrkeshögskolan. Tillsammans väntade vi med spänning på de olika skedena och de slutliga resultaten. Till slut fick jag belöning för tränandet och pluggandet och i februari följande år började jag studera för grundexamen för polis tillsammans med 23 andra studerande, det vill säga aspiranter. Nu när jag tänker på det i efterhand så visste jag ingenting om polisarbetet.

* * *

Jag var 34 år när jag inledde mina polisstudier. Många har frågat om det var svårt att sadla om till polis för en över 30 år gammal branschbytare från universitetsvärlden. Passade du in i gänget? Var inte alla andra jätteunga? Hur passar en teleskopstång eller en pistol i en humanists hand? Klarar du av den fysiska delen? Dessa frågor funderade jag naturligtvis på själv också när jag såg mig omkring under den första skoldagen.

PÅ ETT BARNSLIGT SJÄLVSÄKERT
SÄTT TÄNKTE JAG ATT OM NÅGRA
ÅR KUNDE OCKSÅ JAG ARBETA FÖR
CKP.

JAG HAR ALLTID TYCKT OM IDROTT,
MEN HAR ALLTID HAFT EN KLEN
KROPPSBYGGNAD.

REDAN EFTER
PRESENTATIONSRUNDAN MÄRKTE JAG
EMELLERTID ATT JAG ÄNDÅ INTE
VAR SÅ UDDA SOM JAG TIDIGARE
HADE TROTT.

Redan efter presentationsrundan märkte jag emellertid att jag ändå inte var så udda som jag tidigare hade trott. Kursdeltagarna var allt från tjugo till fyrtio år gamla, utbildningsbakgrunden varierade från timmerman till magister i samhällsvetenskaper, och medan vissa hade barn och egnahemshus hade min bänkkamrat nyligen flyttat hemifrån. Det fanns dock något som förenade gruppen redan i det här skedet och gruppandan bara stärktes under kursens gång. När jag övergick till arbetslivet upplevde jag samma sak igen: trots att man tävlar sinsemellan, gnabbas, använder grova skämt och ibland även tittar snett på varann är poliserna ändå som en enda stor familj. Med det menar jag inte att jag naivt tror att alla poliser är kompisar. Men vi har alla något gemensamt.

”Färdigheter att arbeta i grupp” och ”teampelare” är klyschor som ofta ses i arbetsplatsannonser, men i polisarbetet kan man inte överdriva betydelsen av dessa färdigheter. Ensam är polisen ingenting, men två poliser kan vid behov vecka efter vecka eller år efter år röra sig i den mer vanställda ändan av samhället och ändå hållas vid sina sinnens fulla bruk. Polisen kör trött med sirenerna på till det område som alla förnuftiga människor lämnar eftersom någon är på dåligt humör och har en yxa. Eller knackar på dörren till ett egnahemshus utan att veta mer än att man just har klippt ner en kvinna som hängt sig i ett träd och att det

ENSAM ÄR POLISEN
INGENTING, MEN TVÅ
POLISER KÄN VID BEHOV
VECKA EFTER VECKA
ELLER ÅR EFTER ÅR
RÖRA SIG I DEN MER
VANSTÄLLDA ÄNDAN
AV SAMHÄLLET OCH
ÄNDÅ HÅLLAS VID SINA
SINNENS FULLA BRUK.

här är hennes familjs adress. Då har man ingen nytta av examina, utan måste ty sig till sin patrullkompis. Om den ena har slut på ord kan den andra bara fortsätta. Om man börjar grubbla på något man stött på under arbetsskiftet, är det enkelt att diskutera saken öppet. Man behöver inte förklara från början till slut eftersom den andra ju också var med.

Visserligen har jag också haft nytta av mina tidigare studier. Jag har praktiskt taget studerat i hela mitt liv. Studierna vid Polisyrkeshögskolan avvek inte så mycket från mina tidigare erfarenheter. Den studierutin jag samlat på mig under resan har varit till hjälp. Tentamina, essäer och deadlines fixade sig precis som vid tidigare skolor. Det som var nytt var de mer praktiska färdigheter som behövs i polisarbetet. Den första lektionen i kraftutövande kändes nästan absurd för en person som inte har någon erfarenhet av kampsport. Tröskeln att gripa tag i kurskamraten var hög, men man måste snabbt ta sig över den. Annars hamnar man själv längst under i högen. Också här var den goda gemenskapen på kursen mycket värd – de mer erfarna undervisade tålmodigt och gav de svagare möjligheter att utvecklas. Det viktigaste var att man blev medveten om hur långt de egna krafterna och förmågorna räcker.

Jag avlade grundexamen för polis enligt den gamla modellen, innan den blev en yrkeshögskoleexamen. Jag kan endast

bedöma den nuvarande examen utifrån vad som berättades för oss i skolan och vad som har nått mina öron i arbetslivet. Många poliser har förundrat sig över varför examen har förlängts och varför den akademiska forskningen betonas som en del av den utvidgade examen. Utan att ta ställning till hur lyckad reformen är (vilket man kan bedöma först efter några år) tror jag att den till och med i liten mån kan ge branschbytare och äldre studerande en fördel, såvida att högskolestudier och vetenskapligt skrivande är saker som är bekanta från förut. Å andra sidan är säkert det faktum att utbildningen tar längre tid en utmaning för många, särskilt personer som byter bransch och har familj.

Jag gjorde min arbetspraktik till hälften inom utredningen och till hälften på fältet, precis som största delen av de yngre konstaplarna i den gamla examensmodellen. Redan när jag började visste jag att utredningen intresserar mig mer, men jag gav mig också ut på fältpraktik med öppet sinne. Många tycker att fältarbetet är det "riktiga" polisarbetet, och det är också sant att uppfattningen av polisarbetet är mycket tunn om man inte har egen erfarenhet av övervaknings- och alarmeringssektorn. Det bästa på fältet var att man i början av ett arbetsskift aldrig visste vad allt som kommer att hända under dagen eller natten.

Under praktikperioden gavs möjlighet att söka till Centralkriminalpolisen för ett halvt år för att göra den andra halvan av praktiken där, den del som i den gamla examen kallades för fältarbetsperiod. Jag tvekade inte en sekund, utan skrev en så

DET VIKTIGASTE VAR ATT MAN
BLEV MEDVETEN OM HUR LÅNGT DE
EGNA KRAFTERNA OCH FÖRMÅGORNA
RÄCKER.

REDAN NÄR JAG BÖRJADE VISSTE
JAG ATT UTREDNINGEN INTRESSERAR
MIG MER, MEN JAG GAV MIG OCKSÅ
UT PÅ FÄLT PRAKTIK MED ÖPPET
SINNE.

bra ansökan jag bara kunde och skickade den hoppfullt vidare. Jag fick inbjudan till intervju och fick därefter trots allt möjlighet att förverkliga min dröm: ett halvt års anställning vid linjen för brott mot liv på Centralkriminalpolisens utredningsavdelning var ett faktum.

Även om jag redan länge hade snurrat på i arbetslivet och i mina tidigare arbetsuppgifter kanske till och med hade känt mig som en erfaren yrkesutbildad person, var jag en ganska ödmjuk pojke då jag första gången gick in genom järnporten i Ånäs. Den ”värsta” brottsbeteckning jag dittills hade undersökt var väl misshandel eller stöld. Snart satt jag i ett möte där det pratades om terrorism, organiserad brottslighet och mord. Tidigare hade jag arbetat med block och böteshandbok, nu använde man sig av teleavlyssning, observation och webbspaning.

I början kände jag mig som en liten pojke som hade hamnat i en agentfilm. Samtidigt måste jag lära känna det nya huset och ett stort antal nya människor och verksamhetssätt. Tack och lov hade jag en egen inskolare som grundligt kände till polisarbetet från fältet till kabinetten och som på ett finkänsligt sätt hindrade nykomlingen från att göra och tappa bort sig i det främmande huset. Precis som man på fältet har patrullkompisen som ryggestöd. Min inskolare presenterade olika människor, hjälpte mig med de nya systemen och tipsade mig om vad det lönar sig att packa med sig i kassen när man åker iväg för att arbeta

I BÄSTA FALL
OMFATTANDE ARBETET
OCKSÅ SÅDANT TÄNKANDE
I GRUPP SOM ÄR BEKÄNT
FRÅN OLIKA TV-SERIER.

med en utredning. Igen var det trevligt att märka hur väl en yngre konstapel tas emot i arbetsgemenskapen. Jag fick ställa dumma frågor och bekanta mig med fall i lugn och ro. Till exempel var många hemliga tvångsmetoder, såsom teleavlyssning och teleövervakning samt system i anslutning till dessa, främmande för mig, men man uppmuntrade den yngre konstapeln att använda och lära sig alla informationssystem som behövdes i arbetet.

Jag kunde också utnyttja min tidigare examen och fundera på gamla fall av försvinnanden samt brott mot liv där offret aldrig hittats. Jag undersökte flygbilder och gjorde kartanalyser. Ibland åkte vi ut i terrängen för att titta på potentiella platser samt göra efterspaningar med likhundar och hundförare. Även om vi inte fick något napp under den våren, kunde vi åtminstone utesluta nya platser ur efterspaningarna.

I bästa fall omfattande arbetet också sådant tänkande i grupp som är bekant från olika TV-serier. Tillsammans satt vi vid bordet med varsin kaffemugg och presenterade teorier om vad som kunde tänkas ha hänt under den ödesdigra natt då personen senast setts vid liv. Jag har personligen svårt att föreställa mig en intressantare arbetsuppgift än en brottutredning där man får använda den tid och de resurser som behövs. I den dagliga utredningen är detta tyvärr inte alltid möjligt, förutom i fråga om allvarigare brottsbeteckningar.

Under fältarbetsperioden fick jag ock-

så internationell erfarenhet eftersom jag och min inskolare var värd för en utredningsgrupp från England som besökte Finland. Nuförtiden omfattar nästan varje fall där jag är med begäran om internationell rättshjälp och brevväxling med Europol eller Interpol. De språkfärdigheter jag fått genom att studera och arbeta utomlands gör det betydligt lättare att sköta de dagliga uppgifterna. Redan under den första veckan av min arbetspraktik fick jag första gången genomföra ett förhör på engelska. I dagens Finland har polisen nytta av all slags språkfärdigheter. Poliser är också kreativa språkanvändare och man måste snabbt lära sig slang och förkortningar.

Även om jag njuter av att få sitta vid mitt arbetsbord och fundera på en utredning, samla bevis och analysera insamlat material, är det också trevligt att arbetet kryddas av "utomhusarbete", det vill säga husrannsakingar och gripanden samt förhör av misstänkta med koppling till ett fall. De observationer av och spaningar på en person som utförs före gripanden ger viktig variation till kontorsarbetet. Beredskap att använda maktmedel och den taktiska sidan av gripanden är också vardag för en brottsutredare som vill vara professionell inom det egna området. Då man går omkring med civila kläder ser också riskerna lite annorlunda ut. Å andra sidan kommer man närmare personerna och det går lättare att överraska dem.

* * *

Allmänt taget kan jag konstatera att var och en kan testa sina gränser såväl fysiskt som psykiskt i polisarbetet. På ar-

BEREDSKAP ATT ANVÄNDA
MAKTMEDEL OCH DEN TAKTISKA
SIDAN AV GRIPANDEN ÄR OCKSÅ
VARDAG FÖR EN BROTTsutredare
SOM VILL VARA PROFESSIONELL INOM
DET EGNA OMRÅDET.

beten ger så konkreta upplevelser av att ha lyckats som polisarbete som har gjorts till punkt och pricka. En gång beskrev en kollega så fiffigt hur en kund som vägrade lämna en plats ”satte sig på tvären som den tredje apan på rampen till Noaks ark”. Alla råkar någon gång ut för sådana situationer, och då kan man genom att tillsammans med partrullkamrater smidigt lägga personen på mage och förse honom eller henne med handbojor rädda inte endast den dagen, utan hela veckan. Det kan också vara svårt att på en arbetsplats i den civila världen få uppleva en sådan triumf som en upptäckt som leder till gripande eller ett förhör som öppnar upp ett fall som länge sett mörkt ut kan ge.

Men givetvis är inte varje dag en fest. I synnerhet fältpatruller kan under en och samma arbetstur få uppleva hela skalan av känslor – från förlamande tristess till olidlig spänning. Det finns gott om arbete – arbetet tar aldrig slut. Ibland misslyckas man med ett fall och många inom den dagliga utredningen blir cyniska och frustrerade. Efter ett hemalarm frågar man sig ibland om det här nu gick alldeles rätt till och om rätt person fördes till häktet över natten. Ibland märker man efter ett förhör att det som var allra viktigast inte frågades. Men man lär sig och utvecklas av alla situationer.

Det kan ta tid att hitta sin egen plats. Nu när jag har inlett min karriär som äldre kriminalkonstapel och själv får utföra och planera lite mer krävande utredningar, märker jag att min ursprung-

BRANSCHBYTET VAR MER
LYCKAT ÄN JAG HADE
KUNNAT FÖRESTÄLLA MIG.

liga plan redan har tagit en annan form. Organisationens dörrar har öppnats och varje dag förstår jag polisarbetet bättre. Visserligen vill jag fortfarande utnyttja det jag tidigare lärt mig, men jag har redan hittat så många nya intresseobjekt och skaffat så mycket ny kunskap att jag inte längre ser mig själv som arkeolog. Jag är en brottsutredare som råkar vara aningen insatt i arkeologi. Efter att jag hade utexaminerats började jag med nya uppgifter vid en ny enhet och därmed också med en lite annan typ av utredningar.

Branschbytet var mer lyckat än jag hade kunnat föreställa mig. Den nuvarande ekonomiska situationen innebär utmanande tider även för poliser, och det finns säkert mycket som kunde förbättras. Jag vet att det inom polisen finns ett brett spektrum av åsikter. Mot min egen bakgrund och ur min synvinkel är polisen emellertid precis den mångsidiga och intressanta arbetsgivare som jag hade hoppats på. Jag är lyckligt lottad.

Polisen behöver olika slags människor i sitt led. Människor med annorlunda utbildningar, kulturella bakgrunder, språkfärdigheter eller överlag annorlunda kunskaper och egenskaper jämfört med majoriteten. Enligt mig är det enda sättet för polisen att kunna svara mot utmaningarna i sina lagstadgade uppgifter. Därför måste grundutbildningen för polis också få behöriga sökanden från olika branscher, vilket torde vara en av de största utmaningar som examensreformen medför.

Jag vet hur svårt det är att lämna sin

arbetsplats och omskola sig som vuxen. Polisyrket anses traditionellt vara ett kall. Det är bara det att en del av oss hittar vårt kall ganska sent. Polisyrkeshögskolans utmaning är att locka till sig också sådana människor som inte redan som barn ville arbeta i blå overall. Den måste få också sådana studerande för vilka polisorganisationen och den offentliga bilden av polisen känns främmande. Många känner inte en enda polis och har heller inte haft något annat att göra med polisen än att de ansökt om sitt pass där.

För flera år sedan hade också jag hade en mycket ensidig uppfattning om polisens arbete. Jag uppskattade visserligen de personer som utförde detta tunga arbete, men jag hade aldrig ansett mig passa in i den gruppen eller personligen upplevt att yrket intresserade mig. Nu har jag svårt att föreställa mig att jag skulle återvända till ett civilt arbete.

TILL KÄLLORNA:

- Hunter J., Simpson B. & Sturdy Colls C. 2013: *Forensic Approaches to Buried Remains*. Wiley-Blackwell.
- Hunter J. & Cox M. (eds.) 2005: *Forensic Archaeology: Advances in Theory and Practice*. Taylor & Francis.
- Halinen P., Immonen V., Laven-to M., Mikkola T., Siiriäinen A. & Uino P. (red.) 2008: *Johdatus arkeologiaan*. Gaudeamus.

POLISYRKESHÖGSKOLANS UTMANING
ÄR ATT LOCKA TILL SIG OCKSÅ
SÅDANA MÄNNISKOR SOM INTE REDAN
SOM BARN VILLE ARBETA I BLÅ
OVERALL. DEN MÅSTE FÅ OCKSÅ
SÅDANA STUDERANDE FÖR VILKA
POLISORGANISATIONEN OCH DEN
OFFENTLIGA BILDEN AV POLISEN
KÄNNES FRÄMMANDE.

MARKKU NYMAN

POLISEN MÖTER, FÖRHÖR, SKRIVER – ETT PSYKOLOGISKT PERSPEKTIV

MARKKU NYMAN ARBETAR SOM PSYKOLOG VID POLISYRKESHÖGSKOLAN DÄR HAN GÖR PERSONANALYSER.

NYMAN ÄR MAGISTER I SAMHÄLLSVETENSKAPER OCH PSYKOLOGIE MAGISTER TILL UTBILDNINGEN. HAN HAR ARBETAT SOM PSYKOLOG OCH FORSKARE DE SENASTE 15 ÅREN OCH AV DEM HAR HAN TILL STÖRSTA DELEN ARBETAT MED PERSONANALYS OCH UTVECKLINGS-, VÄGLEDNINGS- OCH UTBILDNINGSUPPGIFTER INOM BRANSCHEN.

NYMAN HANDLEDER OCKSÅ, HAR MOTTAGNING OCH GÖR EFFEKTIVITETSFORSKNING. EFTER SIN VÄRNPLIKT ARBETADE NYMAN CIRKA SEX ÅR SOM UTBILDARE INOM FÖRSVARSMAKTEN. DÄRTILL HAR HAN ARBETAT BLAND ANNAT INOM HANDEL, SOM STÄDARE OCH ORDNINGSVAKT.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

”*D*et kan finnas erotiska vibrationer mellan människor oberoende av om någondera letar efter en ny partner eller inte. Vibrationerna, som det finns mera av i vissa möten och mindre av i andra möten, är batteriet för de erotiskt laddade situationerna, en källa till psykologisk interaktion. Kroppsspråket kan avslöja förändringar i vibrationerna, dolt eller helt öppet visat intresse.

På samma sätt bygger också en bra förhållare upp utgångspunkten för interaktionen på fungerande lagbundenhet. Också mellan förhållaren och den som förhörs finns det alltid vibrationer, spänningar, som båda parterna åtminstone i början av förhöret på alla sätt försöker dölja.

Förhållarna är nog medvetna om att de försöker läsa tecken på någon svag punkt i den förhördas beteende. Då de upptäcker sådant försöker de utreda vad den svaga punkten möjligen kunde vara. Orsaken kan vara dåligt samvete, rädsla för att bli fast för att ljuga, eller att ge ett falskt vittnesmål som någon krävt. Nästan alltid handlar det om faktorer som har att göra med att ljuga.

Ofta glömmen ändå förhållarna att också den som förhörs kan försöka hitta en sådan svag

punkt i förhørsledarens beteende som den kan använda för att uppnå sina egna mål. Särskilt skickliga på det här är grova brottslingar, ekonomiska brottslingar och sexualbrottslingar.

Förhørsledaren kan ha gjort sin hemläxa slarvigt. Han eller hon kanske inte har tagit ordentligt reda på vad som därtills har framkommit i fallet som utreds, utan kommer överlägsen och högfärdig till förhöret och ger samtidigt utrymme för att låta högmod gå före fall. Ett överlägset och byråkratiskt beteende ger alltid möjligheter till den som förhörs att utnyttja det. Då kan förhørsledaren inte längre kontrollera situationen, utan den förhörda tar över förhöret. Om situationen så kräver kan den som förhörs börja spela förolämpad, han eller hon kan visa att den inte känner någon form av förtroende för förhørsledaren som inte lyssnar eller ens försöker förstå, eller kan hota med att kontakta en advokat eller göra ett klagomål hos en myndighet.

Ju mer skarpsynt förhørsledaren är, desto större möjligheter har han eller hon att komma till ett bra slutresultat. Med en känslig kontakt är det lättare att bevara samtalskontakten också i en svår situation, och det gör det möjligt för förhørsledaren att få den mentala kontrollen över förhöret. Från den utgångspunkten kan man börja spela schack, dölja sina verkliga avsikter, linda in den som ska förhöras i ett nät av observationer och till slut driva den som förhörs till en situation där det åtminstone inte längre finns möjligheter att göra några motdrag. I en förhörssituation behövs inte alltid ett schackmatt, en väl byggd och dokumenterad kedja av drag visar sanningen.”

Lektor Mikko Ylikangas

I den här artikeln begrundas sambandet mellan tänkande, språk, interaktion och att skriva i polisarbetet ur en psykologisk synvinkel. Artikelns författare har fått stöd från flera personer då han gjort bakgrundsarbetet för texten. Diskussioner med dem som gör det vardagliga polisarbetet, de som varit åklagare och med Polisyrkeshögskolans lärare har belyst det breda ämnesområdet på ett mångsidigt sätt. Ett särskilt tack till lektor Mikko Ylikangas som i 35 år arbetat som polis, och som med sin långa erfarenhet av att arbeta som CKP-utredare och lärare i förhörskunskaper också i annat samarbete har lett författaren till ett undersökande tänkande, till att möta och att förstå människor.

Författaren svarar ensam för den syn som presenteras i texten, för de betoningar som valts och för eventuella fel. I valet av infallsvinklar torde arbete och forskning både inom säkerhetsbranschen – inom försvarsmakten och polisen – och inom arbete med yrkesval, mental hälsa och fängvård inverka. De empiriska forskningsresultat som rapporteras i artikeln grundar sig på den forskning som författaren gjort i sitt arbete vid Polisyrkeshögskolan med studenturvalet och som stöder bedömningen vid varje ansökningsgång och å andra sidan forskning som stöder processen och utvecklingen av metoder.

Det är klart att en så omfattande temahelhet inte kan avhandlas ens i omfattande läroböcker, för att inte tala om i

JU MER SKARPSYNT
FÖRHÖRSLADAREN
ÄR, DESTO STÖRRE
MÖJLIGHETER HAR
HÅN ELLER HON ATT
KOMMA TILL ETT BRA
SLUTRESULTAT.

en kort artikel. Efter att ha gjort en litteraturoversikt konstaterar den här författaren att det skulle behövas en lärobok på finska om tänkande, språk, interaktion och produktion av polistexter, då det inte ens på de andra huvudspråken inom undervisningen går att hitta en lämplig titel för det här området. Naturligtvis finns det många böcker som betonar förhörsteknik och att avslöja lögn, likaså böcker med handledning om att skriva polistexter.

I den här artikeln ges först en översikt av hurdana psykologiska egenskaper som i medeltal karaktäriserar de sökande som klarat sig bra i skrivuppgifterna i polisutbildningens urvalsprov – blivande producenter av polistexter, förhørsledare och brottsutredare. Efter det granskas några områden inom polisarbetet och särskilt brottsutredning, som är intressanta i psykologiskt hänseende – umgänge med människor, att skaffa information, tänkande och att producera innehåll till en viktig produkt i polisarbetet, förundersökningsprotokollet.

Till en början ska det kort belysas för läsaren om författarens vetenskapsfilosofiska preferenser, som påverkar de synvinklar och sätt att behandla saker som författaren har.

Psykologi som vetenskap placerar sig, också efter att betydelsen av neurovetenskaper blivit starkare, mellan naturvetenskaper och samhällsvetenskaper, delvis på grund av den mångförgrenade traditionen och forskningsområdena som blir mångsidigare inom psykologivetenskapen, och den mångfald av metoder som är en följd av dem. Den filosofiska ramen för författarens tänkande

DE EMPIRISKA FORSKNINGSRISULTÄT
SOM RAPPORTERÄS I ARTIKELN
GRUNDÄR SIG PÅ DEN FORSKNING
SOM FÖRFÄTTÄREN GJORT I SITT
ÄRRETE VID POLISYRKESHÖGSKOLÄN
MED STUDENTURVÄLET OCH SOM
STÖDER BEDÖMNINGEN VID VÄRJE
ÄNSÖKNINGSOMGÄNG OCH Å ÄNDRÄ
SIDÄN FORSKNING SOM STÖDER
PROCESSEN OCH UTVECKLINGEN ÄV
METODER.

formas av instrumentalism och (realistisk) pragmatism. De här betraktelsesätten tillåter att empiriskt bevis används då begrepp definieras och motiveras i granskning på metanivå i psykologisk bedömning. Det pragmatiska greppet lyfter fram praktisk funktionalitet eller nytthet som kriterier för att försvara att idéer, tankar, modeller och teorier, samt det stöd de fått i den empiriska prövningen. Då är förhållandet till information, begrepp, modeller och metoder instrumentalistiskt: man ska gynna praktiska resultat och positiva förändringar som förenklar problemlösning och å andra sidan metoder som ökar förståelsen mellan människor.

"Först måste man lära sig att känna sig själv innan man kan utvecklas till en bra förbörslidare."

Mikeo Ylikangas

I den här delen granskas utgående från empiriska bedömningsresultat sådana psykologiska egenskaper som stöder framgång i arbetet som polis-skrubent. I urvalsprovet för YH-utbildningen för polis bedöms de sökandes utgångsläge för att utvecklas som skribenter på det sätt som krävs i polisarbetet. Urvalsprovet omfattar två skriftliga uppgifter som särskilt testar dessa färdigheter:

UTGÅENDE FRÅN EN
ANALYS AV MATERIALET
TILL URVALSPROVET
KAN MAN KONSTATERA
ATT PROVUPPGIFTERNA
OCKSÅ PÅ ETT MER
OMFATTANDE SÄTT
LYFTER FRAM GODA
UTVECKLINGSFÖRMÅGOR
MED TANKE PÅ ALLT
POLISARBETE.

en resumé och en essä. I resumén (som från 2016 är en del av de psykologiska testerna) får sökanden en artikel att läsa vid provtillfället, som han eller hon först ska bekanta sig med under en kort stund och sedan utarbeta en resumé utifrån det personen kommer ihåg från artikeln. I essän ska sökanden skriva en essä om ett givet ämne. I essän utnyttjas de artiklar från urvalsprovsboken som nämns i uppgiften – det vill säga den artikelsamling du för närvarande läser – samt en text som delas ut vid provtillfället.

Bedömningen och poängsättningen av de här skrivuppgifterna har varit, och är också i fortsättningen, baserade på de krav som man vet att är viktiga i skribentarbetet. Utgående från en analys av materialet till urvalsprovet kan man konstatera att provuppgifterna också på ett mer omfattande sätt lyfter fram goda utvecklingsförmågor med tanke på allt polisarbete. Även om det sker förändringar i polisens verksamhetsmiljö och uppgifter är det uppenbart att de färdigheter och egenskaper som de sökande nuförtiden har också i fortsättningen stöder framgång i urvalsprov, utbildning och vidare i polisarbetet.

Av den helhetsrepertoar av språk som polisen använder i sitt arbete kan man till en början konstatera att variationen i det praktiska talet är mycket bred beroende på uppgifternas karaktär, på de situationer som finns till hands och de händelser som ska utre-

das och särskilt beroende på de personer som är sammankopplade med dem, deras roller och verksamhet. Det är svårt att hitta en arbetsuppgift eller ett yrkesområde – om man bortser från skådespelarens och språklärarens arbete – som skulle kräva lika stor användning av olika varianter av tal, stilarter och röst användning av en yrkeskunnig person. En förberedande intervju torde vara den vanligaste formen av tal som polisen använder för att närma sig människor som är parter i situationer eller händelser som ska utredas och undersökas. Redan förmågan att närma sig och att intervjua väldigt olika människor i olika situationer förutsätter att polisen har ett genuint allmänt intresse för människor och psykologisk förståelse om hur människan fungerar. Särskild nytta har man av socialt mod och förmågan att ta kontakt, av förmåga att lyssna och så klart av situationskänslighet och flexibilitet – av att ha blick för spelet. Språklig kompetens i sig är till nytta. Det behövs också en vilja att utveckla de nämnda färdigheterna, även om polisarbetet i sig självt är som gjort för att stärka alla de här färdigheterna inom interaktion.

När man granskar den grupp som oftast klarat sig bäst i urvalsprovets skrivuppgifter konstaterar man att kvinnorna oftare än männen har placerat sig i toppen. Den här välkända omständigheten kring språklig skicklighet stämmer överens med forskning som gjorts på annat håll. Den språkliga skicklighet som mäts med psykologiska metoder är förståeligt nog den starkaste faktorn som förklarar

DET ÄR SVÅRT ATT HITTA
EN ARBETSUPPGIFT ELLER
ETT YRKESOMRÅDE - OM MAN
BORTSER FRÅN SKÅDESPELARENS
OCH SPRÅKLÄRARENS ARBETE
- SOM SKULLE KRÄVA LIKA
STOR ANVÄNDNING AV OLIKA
VARIANTER AV TAL, STILARTER
OCH RÖSTANVÄNDNING AV EN
YRKESKUNNIG PERSON.

skillnaderna i poängen som de sökande fått i skrivuppgifterna. I urvalsprovet förväntas det att den sökande kan producera konsekventa framställningar genom att använda det givna materialet och att den sökande kan behandla sitt ämne på ett logiskt sätt. De som klarat sig bäst i uppgifterna som mäter psykologisk slutledningsförmåga och konsekvens är också i större utsträckning än medeltalet representerade i den femtedel som var bäst på skrivuppgifterna.

Grundläggande dygder hos en skribent är att uttrycka sig tydligt och att använda en konstruktion som gör det lätt att använda informationen. Ur den psykologiska bedömningens synvinkel har skribenter som skriver tydligt, men tänker och uttrycker sig flexibelt och som inte är onödigt formlunda, klarat sig bättre än medeltalet i urvalsprovets skrivuppgifter som mäter grundläggande färdigheter i att skriva polistexter. Däremot har impulsivitet och överdrifter som kommer fram i den psykologiska bedömningen och på så sätt en eventuellt outvecklad självbild oftare än medeltalet lett till att den som svarar på frågorna i skrivuppgifterna i bedömningen hamnat bland den sämsta femtedelen. På samma sätt har en tendens att hitta på saker och en förhållandevis förhöjd likgiltighet om allmänna normer som framkommit i de psykologiska uppgifterna inverkat på

sannolikheten att den sökande hamnar bland den sämsta femtedelen. Till underkända helhetsprestationer av skrivuppgifterna har de underkända sökandena också konstaterats ha förhållandevis låg nivå på de språkliga färdigheterna och slutledningsförmågan, liksom impulsivitet, överdrift och en tendens att hitta på saker. Samtidigt finns det skäl att uppmärksamma att också ett för schematiskt och stelt sätt att fungera har varit till nackdel för den sökande med tanke på att klara sig i skrivuppgifterna.

Resuméuppgiften simulerar med sin form skrivande av polistexter i praktiken och mäter effektivt praktiskt skrivande under tidspress. Det är ingen överraskning att särskilt språkligt kompetenta sökande med god stresstålighetsförmåga och starkt operativt minne har fått högre poäng i resumén.

De psykologiska observationer som grundar sig på analysen i urvalsprovet kan sammanfattas enligt följande: såvitt skrivuppgifterna i urvalsprovet verkligen signalerar den sökandes förmåga och färdigheter för att utvecklas som skribent av polistexter, är det till fördel för att bli en god polisskribent om den sökandes starka sidor också är

- självkännet och tillräckliga färdigheter för att utvecklas och är tillräckligt ödmjuk

UR DEN PSYKOLOGISKA
BEDÖMNINGENS
SYNVINKEL HAR
SKRIBENTER SOM
SKRIVER TYDLIGT, MEN
TÄNKER OCH UTTRYCKER
SIG FLEXIBELT OCH
SOM INTE ÄR ONÖDIGT
FORMBUNDNA, KLARAT SIG
BÄTTRE ÄN MEDELTALET
I URVALSPROVETS
SKRIVUPPGIFTER SOM
MÄTER GRUNDLÄGGANDE
FÄRDIGHETER I ATT
SKRIVA POLISTEXTER.

- tillräcklig språklig begåvning och slutledningsförmåga
- tillräcklig förmåga att tåla stress och emotionell balans
- tillräcklig förmåga att komma ihåg och rapportera noggrant om sina observationer
- ett disciplinerat förhållningssätt till regler och normer utan schematisk stelhet i interaktionen och i sitt sätt att uttrycka sig.

Det är bra att lägga märke till att de ovan behandlade psykologiska egenskaperna som hänger ihop med att klara sig bättre än medeltalet i skrivuppgifterna ökar chanserna för att klara sig bra i urvalsprovet redan innan den egentliga psykologiska helhetsbedömningen är gjord, eller innan de psykologiska lämplighetspoängen har getts. Vi ser att man får fram flera av individens egenskaper som är viktiga inom allt polisarbete på ett effektivt sätt redan med hjälp av en skrivuppgift som är gjord för ändamålet och som förutsätter att man producerar text på ett tydligt och logiskt sätt under tidspress.

* * *

"I grundanmälan skrivs endast de saker som observerats objektivt – osäkra observationer antecknas inte som säkra och man fyller inte i luckor där observationer saknas!"

Mikko Ylikangas

Polisens uppgift är att på ett så objektivt sätt som möjligt utreda en händelse som polisen fått order om att utreda eller som

DET ÄR INGEN ÖVERRASKNING
ATT SÄRSKILT SPRÅKLIGT
KOMPETENTA SÖKANDE MED GOD
STRESSTÅLIGHETSFÖRMÅGA OCH
STARKT OPERATIVT MINNE HAR FÅTT
HÖGRE POÄNG I RESUMEN.

VI SER ATT MAN FÅR FRAM FLERA
AV INDIVIDENS EGENSKAPER
SOM ÄR VIKTIGA INOM ALLT
POLISARBETE PÅ ETT EFFEKTIVT
SÄTT REDAN BARA MED HJÄLP AV
EN SKRIVUPPGIFT SOM ÄR GJORD FÖR
ÄNDAMÅLET OCH SOM FÖRUTSÄTTER
ATT MAN PRODUCERAR TEXT PÅ ETT
TYDLIGT OCH LOGISKT SÄTT UNDER
TIDSPRESS.

polisen tagit för utredning. Poliserna i den första patrullen blir tvungna – ofta under stor arbets- och tidspress, medan de följande arbetsuppgifterna redan väntar – att anteckna all väsentlig information på platsen för händelsen eller brottsplatsen och att omedelbart eller ofta först i slutet av sin jäktiga arbetstur göra en grundanmälan om händelsen. Anmälan ska noggrant svara på frågor som gäller händelserna och omständigheterna, på ett objektivt och pålitligt sätt. Av grundanmälan ska det framgå vad som har hänt, var och när samt vem som har gjort det, på vilket sätt, med vad och varför, såvitt man känner till de här sakerna när anmälan registreras. Av anmälan ska det också framgå vilka personer som har varit inblandade, som vittnen eller eventuellt ännu oklara roller (alltid är det till en början inte alls klart vem som till exempel är offer för ett misstänkt brott, vem som är misstänkt eller ögonvittne).

Anmälningarna kan klassificeras i R- och S-anmälningar. Härnäst behandlas främst R-anmälningar, det vill säga polisanmälningar om brott. Polisen gör dessutom S-anmälningar, det vill säga diverse anmälningar, som man inte misstänker att är anslutna till något brott.

Att registrera anmälan är en uppgift som ur rättssäkerhetssynpunkt är ytterst viktig och skapar en grund för senare avgöranden. Av den enskilda polisen kräver den här uppgiften pålitlighet, objektivitet, opartiskhet, noggrannhet, omsorg och disciplin i det dagliga arbe-

tet, och effektivitet och stresstålighet i situationer som på många sätt kan vara belastande. Den information som polisen samlar in på brottsplatsen eller på platsen för händelsen utgör en grund för alla åtgärder och handlingar som polisen producerar för förundersökningen, åtalsprövningen och eventuell rättegång i fallet.

Det är också viktigt att poliserna som arbetar på "fältet" är medvetna om hur viktig deras insats är för helheten i brottsutredningen. Den egentliga brottsutredningen kommer ofta igång utgående från den polisanmälan som den första patrullen gjort. Med hjälp av förhören och ofta också resultaten av den tekniska utredningen försöker man sedan leta efter mer och exaktare svar på frågorna vad, var, när, vem, hur, med vad och varför.

Brottsutredaren borde ha en hypotes om vad som hänt som styr arbetet och som kompletteras och preciseras i takt med att utredningen framskrider. Det här är mycket väsentligt särskilt i omfattande fall, och den slutliga omfattningen på fallet kan man ofta inte veta på förhand. Ofta formas bilden av händelserna utifrån polisanmälan som brotts-offret, målsäganden, gjort (som polisen som tagit emot anmälan har registrerat) eller utifrån det egentliga förhöret. I ekonomiska brott kan det också finnas skatte- eller särskilda revisionsberättelser till förfogande. I mindre brottsfall är det lättare att få en bild av händelserna, särskilt om man har fått säkra observa-

ATT REGISTRERA
ANMÄLAN ÄR EN
UPPGIFT SOM UR
RÄTTSSÄKERHETSSYNPUNKT
ÄR YTTREST VIKTIG OCH
SKAPAR EN GRUND FÖR
SENARE AVGÖRANDEN.

tioner av ögonvittnen eller om gärningsmannen har erkänt. Om fallet som utreds omfattar flera olika gärningar med flera olika personer inblandade eller till och med flera affärsföretag, kan det underlätta för utredaren att placera betydelsefulla datum och händelser på en tidslinje, i kronologisk ordning alltefter som saker och ting klarnar eller alltefter som man får bevis för dem. Så här uppkommer en utredningsplan. Också de hypoteser och frågetecken som styr utredningen kan finnas på den här tidslinjen. Då man skriver sammanfattningen av förundersökningsprotokollet, inledningen, kan man på så sätt använda den färdiga utredningsplanen som byggt upp utifrån pålitliga bevis och som kompletterats under utredningen.

Att förbereda och genomföra en utredning kräver att utredaren samtidigt har precision och ett kreativt, flexibelt tänkande. Utredaren måste hela tiden i sitt arbete komma ihåg att utredningens slutprodukt, förundersökningsprotokoll, är en handling som grundar sig på pålitliga fakta och information, och som garanterar rättssäkerheten och som inte är någon deckarberättelse.

* * *

"Anpassa ditt eget beteende enligt vad du vill få ut av interaktionen när du möter människor."

Mikeko Ylikangas

I det här avsnittet begrundas på ett allmänt plan några fenomen som har att göra med förhörstaktik och på så sätt också fenomen som har att göra med

ÅTT FÖRBEREDA OCH GENOMFÖRA EN
UTREDNING KRÄVER ATT UTREDAREN
SAMTIDIGT HAR PRECISION OCH
ETT KREATIVT, FLEXIBELT
TÄNKANDE.

socialpsykologi. Utredarens sinne rör sig mellan intuitiv kreativitet och kritisk noggrannhet: Det krävs att man är noggrann och disciplinärt kritisk mot den misstänkta gärningen och då man uppmärksammar och antecknar den bevisning man fått om den. Det behövs kreativitet och förmåga att flexibelt använda det man lärt sig och upplevt, samt en omfattande intuitiv förståelse för människors verksamhet då man producerar hypoteser och utredningsfrågor. I samband med brottsfall är de här klassiska grundläggande frågorna: vem och varför.

Om utredaren endast är bunden till en teori om händelsen kan opålitliga uttalanden från ögonvittnen väsentligt försvaga rättssäkerheten eller leda till att förundersökningen avslutas för tidigt. Från ögonvittnespsykologin vet vi att många vanliga människor, som inte vanligtvis har att göra med polisen, upplever polisen som en sådan auktoritet att de direkt utgår ifrån att den person som polisen tagit fast sannolikt är skyldig. Delvis på grund av samma orsaker kan människan skämmas för att hon eller han eventuellt inte med säkerhet kan minnas saker som konstaterats vara så här viktiga, och därför kan människan ge ett säkrare uttalande än den verkliga minnesbilden.

Det är allmänt känt att ögonvittnenas sinnesförmågor kan vara mycket opålitliga till exempel på grund av be-

lysningen eller på grund av att händelsen skedde traumatiserande plötsligt och överraskande, eller på grund av ögonvittnets synförmåga, någon omständighet som gäller en annan funktionsförmåga eller på grund av att ögonvittnet var i berusat tillstånd. Vissa psykiska egenskaper, tillstånd och brister i funktionsförmågan kan öka mottagligheten för social påverkan och också för förhørsledarens oavsiktliga suggestioner och

kan göra att vissa personer blir opålitliga som vittnen och opålitliga som personer som ska förhöras. Ibland kan ett ögonvittne som känner den misstänkta vilja hämnas på den misstänkta eller beskydda en annan person som den vet att är gärningsmannen. De här och många andra omständigheter som försvårar utredningen betonar de krav som finns på att utredaren är kritisk, omsorgsfull, opartisk och uthållig. Utredarens arbete kräver utöver psykiska styrkor också en nödvändig grundinställning i allt polisarbete: en strävan efter rättsinnehet, ärlighet och efter att arbeta för sanningen.

Det är bra att kunna anpassa sig enligt de goda reglerna för allmänt umgänge i olika interaktionssituationer och att uppmärksamma samtalspartnern som en individ. Å andra sidan styrs all social verksamhet till stor del av allmänhetens osynliga regler och normer. I interaktionssituationerna är de här bland annat så kallade scheman och skript.

Scheman är kedjor eller cirklar av indi-

UTREDARENS ARBETE
KRÄVER UTÖVER
PSYKISKA STYRKOR
OCKSÅ EN NÖDVÄNDIG
GRUNDINSTÄLLNING I
ALLT POLISARBETE:
EN STRÄVAN EFTER
RÄTTSINNEHET,
ÄRLIGHET OCH EFTER
ATT ARBETA FÖR
SANNINGEN.

videns observationer, tolkningar, beslut och gärningar. I social verksamhet är schemat en modell i människans sinne för att observera, tolka och förstå. Det strukturerar den observerade informationen och inverkar på beslutsfattande och verksamhetsstyrning. Å andra sidan kommer schemat från den sociala verksamhet som individen redan är en del av. Det är en inlärld generalisering som ger förutsägbarhet och mening åt individens upplevelse.

Skripten är ett slags manus för hur en viss social situation framskrider. All institutionaliserad social verksamhet, det normativa lämpliga beteende som blivit en vana och andra människors och samhällets beteende – i extremfall just rättsinstansens och polisens – som upprätthålls i oss skulle på ett allmänt plan kunna demonteras till manus för situationer och händelser, skript. Ändå kan man inte glömma den individuella, kreativa omväxlingen och i synnerhet inte den växande kulturella verksamhetens variation i en verklighet som blir allt mer internationell. Skriptet är ett analytiskt begrepp, inget direktiv för beteende i en social aktörs ficka, även om vi kan studera de här mycket noggrant ur olika handböcker då vi reser utomlands till en annan kultur. Det är klart att schemana och skripten och deras inverkan på beteendet inte är oberoende av individens andra egenskaper, motiv, värderingar och attityder.

De skript som individen – liksom ögonvittnet eller också polisen – kan se som självklarheter kan komplettera minnesluckorna. Ett vittne kan göra det han eller hon sett logiskt, det vill säga kom-

DE SKRIPT SOM INDVIDEN -
LIKSOM ÖGONVITNET ELLER
OCKSÅ POLISEN - KAN SE SOM
SJÄLVKLARHETER KAN KOMPLETTERA
MINNESLUCKORNA.

plettera de luckor som vittnet upplever att de verkliga observationerna har gett upphov till. Scheman som man på olika sätt tillägnat sig eller som följer vissa värderingar eller attityder kan orsaka omedveten och oavsiktlig press på att tolka händelserna på ett sätt som strider mot verkligheten och leder till ett beslut att säga mer om händelserna än vad man har iakttagit. Intriger som använder sig av de här grundläggande begreppen om observation och tänkande med överraskande vändningar känner vi igen från deckarna. Man har antagit att Agatha Christies popularitet har att göra med en särskild förmåga att skapa överraskande intriger som strider mot de sociala antagandena, men ändå använda en liten grupp av misstänkta med logiskt motiv. På samma sätt kommer lösningen till läsaren i till exempel Matti Yrjänä Joensuu intriger ofta utanför ramarna, utanför den vanliga sociala kognitionens område, även om läsaren i deckaranda har tillgång till många tips som gör det möjligt att göra rätt slutledning under berättelsens gång.

* * *

”Förbørsledaren måste lita på sig själv på samma gång som han eller hon på alla sätt måste undvika att förolämpa den som blir förhörd som människa, vilket skulle avsluta förboret och försvara utredningen av händelserna.

Mikko Ylikangas

POLISEN MÅSTE ÄNDÅ
FÅ PERSONER SOM ÄR
MYCKET OLIKA OCH SOM
HAR OLIKA STÄLLNING
I FÖRHÅLLANDE TILL
HÄNDELSENA SOM
UNDERSÖKS ATT TALA.

Polisens förundersökningsarbete siktar på att klargöra händelserna och att anteckna dem, eller på annat pålitligt sätt dokumentera dem. Det här förutsätter att de som vet någonting om händelserna som utreds talar och ger information, även om man å andra sidan allt mer kan använda tekniska metoder av CSI-typ som är kända från tv-serier. Polisen måste ändå få personer som är mycket olika och som har olika ställning i förhållande till händelserna som undersöks att tala. Det här kan hända både i mer inofficiella samtal som liknar mer en intervju och i det verkliga förhøret, där de formföreskrifter man måste följa i Finland är skrivna i förundersökningslagen. Där stadgas bland annat hur den som förhörs ska bemötas:

Den som förhörs skall behandlas lugnt och sakligt. För att få fram en bekännelse eller ett uttalande i viss riktning av den förhörde får inte användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, uttröttning, hot, tvång eller andra otillbörliga medel eller förfaringsätt som påverkar den förhördes beslutsfrihet, viljestyrka, minne eller omdömesförmåga.

Ett förhör får hållas mellan klockan 22 och 7 endast om:

- 1) den som ska förhöras ber om det,
- 2) fallet utreds vid summarisk

förundersökning, när den som skall förhöras enligt 6 kap. 3 § är skyldig att genast stanna kvar eller infinna sig, eller

3) förhöret inte kan skjutas upp utan att äventyra utredningen av brottet. Den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

De finns naturligtvis mycket likheter i att intervjua människor och i förhöret som följer strikta formföreskrifter, men å andra sidan finns det också klara skillnader mellan dem. Skillnaderna kan man lägga märke till bland annat i frågorna, i placeringen av tidpunkten och i betoningarna av temana. I engelsk litteratur som behandlar förhörsteknik betonar man till exempel att där man i en intervju eventuellt är mycket flexibel och beaktar den förhörda personlighet är det utmärkande särskilt för det ackusatoriska förhöret (med språkligt, icke-verbalt eller implicerat skuldbeläggande eller tvivelaktigt innehåll eller metoder) att skaffa information med hjälp av mer direkta eller slutna frågor eller genom att använda åtminstone övertalning, antydanden eller insinuationer.

Då polisen intervjuar eller förhör parter ska polisen klara av att skapa förutsättningar som tjäna syftet med att skaffa information. Att lyckas med att intervjua och förhöra förutsätter att polisen kan få till stånd en dialog som är gynnsam för informationsförmedling. I det här sammanhanget ser man ofta att den svåröversatta termen "rapport" används i den engelska litteraturen. För att hänvisa till ett begrepp som innehåller

BARA FÖR ATT FÖRHÖRET SKA LYCKAS KRÄVS DET MYCKET FÖR ATT FÅ TILL STÅND EN VIKTIG FÖRUTSÄTTNING, EN FUNGERANDE DIALOG. FÖRHÖRSLEDAREN MÅSTE VARA GENUINT INTRESSERAD AV OLIKA MÄNNISKOR OCH VILLIG ATT FÖRSTÅ VERKLIGHETEN UR DEN FÖRHÖRDAS SYNVINKEL.

tanken om ömsesidigt förtroende och respekt som gör samspelet möjligt. Det är klart att ett sådant här förhållande inte kan uppkomma om förhørsledaren inte strävar efter att förstå den som ska förhöras. Förhørsledarna utvecklas också ofta till verkliga allmänpsykologer i sitt arbete.

Bara för att förhöret ska lyckas krävs det mycket för att få till stånd en viktig förutsättning, en fungerande dialog: förhørsledaren måste vara genuint intresserad av olika människor och villig att förstå verkligheten ur den förhörda synvinkel. För att uppnå de här färdigheterna krävs både personlig flexibilitet och å andra sidan uthållighet att lyssna och förmåga att på ett professionellt sätt hålla sina personliga känslor utanför de saker som utreds. Ur psykologins perspektiv är det här kanske det största kravet som polisarbetet ställer på individen – vissa anser till och med att det är orimligt. Det är viktigt att polisorganisationen kan möjliggöra personalens välmående och ork genom gott ledarskap, arbetshandledning och andra tillvägagångssätt.

Utgångspunkten är att polisen måste tåla stress och särskilt social mångfald som man möter på olika sätt, och socialt tryck. Trycket kan framträda uttryckligen i en förhörssituation, som annars också på många sätt är känslig och kritisk särskilt med tanke på den information man vill ha av den som förhöras. De människor som blir poliser har en stark naturlig förmåga att tåla olika stressfaktorer. Vanligen är poliserna utåtriktade,

intresserade av människor och mångsidigt arbete samt har så att säga prosociala egenskaper: de är redo att hjälpa och stöda andra människor. De här färdigheterna bedöms på flera sätt redan i samband med utbildningsvalen.

Den ovan konstaterade stresståligheten ska inte misstolkas med tanke på arbetet som förhørsledare. Det är inte fråga om att vara byråkratisk eller tuff, vilket hindrar användningen av information på mik-

ronivå i interaktionen. Om den som förhöras inte reagerar på förhørsledarens tal eller på de reaktioner som föds i början av samspelet, sker det ingen interaktion eller överföring av information i verkligheten, åtminstone inte på ett sådant sätt som är optimalt för förhörssituationen. I vissa polisuppgifter, i särskilda operativa situationer, kan man också ha nytta av att vara tuff, men i förhörssituationer behövs hellre öga för spelet och känslighet – i den meningen att man kan förnimma observationer och reaktioner.

Det icke-språkliga, kroppsliga eller halv-språkliga kommunikationen – som gäller bland annat intonation, betoning av ord och pauser – innehåller information som i huvudsak överförs omedvetet, men ändå påverkar det som syns, som framkommer som gärningar och ordval i vårt beteende. Förhørsledarna utvecklas i att på ett medvetet sätt använda sig av sådan här information, också omedvetet. En liten del av befolkningen är så att säga naturliga genier eller ”trollkarlar” (wizards) på det här området. Forskning visar att poliser som

DE MÄNNISKOR SOM BLIR
POLISER HAR EN STARK
NATURLIG FÖRMÅGA
ATT TÅLA OLIKA
STRESSFAKTORER.

är specialiserade på täckoperationer och på att observera människor är speciellt skickliga på att tolka och använda sig av kroppsspråk. Också vissa temperament eller personliga fallenheter visar sig vara fördelaktiga med tanke på det här området inom kommunikation som en del av att utvecklas som förhørsledare. De här färdigheterna är en sådan emotionell känslighet som inte försvagar funktionsförmågan och en vid flexibilitet i tänkandet och verksamheten.

* * *

*"Förhørsledaren måste förstå den som förhör
– man behöver inte godkänna."*

Mikeko Ylikangas

För att utvecklas som förhørsledare är en förmåga att anpassa sitt eget beteende efter den aktuella samspelspartnern en fördel – också det här är en del av en vidare flexibilitet. Det samma gäller förmågan att förstå människor som sociala, kulturella och psykologiska varelser. Det verkar vara så att människor som lyckas använda icke-språklig kommunikation är starkt medvetna om sin omgivning och i större utsträckning än medeltalet i realtid kan avbilda sin respektive verksamhetsmiljö som grund för sin verksamhet. De här personerna är till sin karaktär mer medvetna om de finstämda drivkrafterna som gäller umgänge och sociala situationer. Ett sådant drag kopplas ofta ihop med att vara inåtriktad, introversion, så det är inte förvånande att också sådana som är introverta och använder sina naturliga egenskaper ofta blir förhørs-

ENLIGT FORSKNING ÄR POLISER
SOM ÄR SPECIALISERADE PÅ
TÄCKOPERATIONER OCH PÅ ATT
OBSERVERA MÄNNISKOR SPECIELLT
SKICKLIGA PÅ ATT TOLKA OCH
ANVÄNDA SIG AV KROPPSSPRÅK.

ÄNDÅ GÄLLER SAMMA ALLMÄNNA
LAGGRUNDENHETER FÖR INTERAKTION
FÖR FÖRHÖRSLÄDAREN SOM FÖR DEN
SOM FÖRHÖRS.

ledare då förhørsledarens arbete kräver koncentration och uthållighet.

En skicklig förhørsledare kan använda sig av språkliga, halvspråkliga och icke-språkliga färdigheter i sin egen kommunikation i en förhörssituation. Ändå gäller samma allmänna lagbundenheter för interaktion för förhørsledaren som för den som förhörs. Det här betyder att information som kommer som en överraskning och överraskande reaktioner från den som förhörs reflekteras på förhørsledaren och kan också få särskilt en dåligt förberedd förhørsledare att vackla i sin ställning som ledare av diskussionssituationen. Av den anledningen är det nyttigt att förhørsledaren har så mycket pålitlig information som möjligt både om händelsen som utreds och om personen som förhörs. Den här informationen kan man också sträva efter i förhöret, men ju mer betydelsefullt förhör det är fråga om, desto bättre måste förhørsledaren förbereda sig inför förhöret. Här kan man som stöd utnyttja den ovannämnda tidslinjen, och i allmänhet det, att förhørsledaren mot bakgrunden av annan information har bildat sig en uppfattning om vad som har hänt innan händelsen eller serien av händelser som ska utredas och som är föremål för uppmärksamheten och vad som har hänt efter det. Också i det här förberedande arbetet stöder förståelsen, som ökar i takt med erfarenheten, för hur människor vanligen fungerar i olika situationer och hurdana de sociala situationernas skript, manus, är i

allmänhet. Å andra sidan borde förhørsledaren skaffa så mycket bakgrundsinformation som möjligt om personen som ska förhöras, också här allt mer och mer grundligt ju viktigare sak och förhörmöte det är frågan om.

ENLIGT VISSA
UPPFATTNINGAR HAR MAN
PLOCKAT BORT NÅGRA AV
DE VITA SPELPTJÄSERNAS
REDAN INNAN SPELET
BÖRJAR.

En oskyldig som förhörs reagerar vanligtvis – och fullt ”psyko-logiskt” förstaeligt – positivt till att polisen som träffar honom eller henne för första gången vet många saker om honom eller henne och därför verkligen förstår den som förhörs. På motsvarande sätt är det betydelsefyllt på ett förhörtaktiskt sätt, också här med grund i vardagstänk förstaeligt, att en person som förhörs som på riktigt är skyldig kan bli förvånad då han eller hon märker hur mycket man känner till om honom eller henne redan innan det egentliga förhöret. De informationskällor som kommer fram i förhöret återkommer till den här utgångspunkten – till det om personen faktiskt är skyldig eller oskyldig – och som en skicklig och väl förberedd förhørsledare kan dra nytta av.

* * *

”Förhöret är som en schackmatch, där man genom flera spel strävar efter målet med små steg, genom att på förhand så långt som möjligt räkna ut vad den som förhörs kommer att svara på vilken fråga.”

Mikko Ylikangas

Mikko Ylikangas utmärkta jämförelse mellan ett förhör och en schackmatch ger på ett träffande sätt uttryck åt olika betraktelsesätt i förhörmötet. Precis som i schack är den personliga stilen och förmågan att variera den också viktiga i förhöret då man möter olika människor. Å andra sidan styrs båda funktionerna av mycket strikta regler. Den förnyade lagstiftningen som definierar den misstänkta ställning, och som också garanterar den misstänkta rättigheter, har på nytt definierat – på ett metaforiskt sätt – ”spelredskapens” funktioner och möjliga ”drag” på ett betydelsefullt sätt. Enligt vissa uppfattningar har man plockat bort några av de vita spelpjäserna redan innan spelet börjar. Det här ställer ännu större krav än tidigare på framtidens brottsutredare och förhørsledare att hantera olika betraktelsesätt och förhørsstrategier, utan att glömma sin egen personliga stil.

Fortfarande bekantar sig också schackspelarna med den kommande motståndarens stil och spelhistoria, vilket ger dem möjlighet att förutse det som kommer och minska möjligheten för överraskningar. Början av schackspelet är jämförbart med början av interaktionen, där den riktning som spelet byggs upp på i stor utsträckning bestäms, samt de roller som parterna med sin egen personlighet tar eller förtjänar. I mitten av spelet – som i utredningen kan betyda upp till flera tiotals förhör – byggs anfalls- eller försvarsställningarna för spelets utgång delvis upp genom uppoffringar. Också förhørsledaren måste alltså klara av att gå så djupt in i interaktionen att han eller hon ur in-

OCKSÅ FÖRHÖRSLEDAREN MÅSTE
ALLTSÅ KLARA AV ATT GÅ SÅ
DJUPT IN I INTERAKTIONEN ATT
FÖRHÖRSLEDAREN UR INTERAKTIONEN,
UTAN ATT GE UPP STRATEGISKT
VIKTIG INFORMATION, KAN FÅ
INFORMATION SOM FRÄMJAR
UTREDNINGEN AV SÄKEN.

teraktionen, utan att ge upp strategiskt viktig information, kan få information som främjar utredningen av ärendet. I slutet av spelet eller i de sista förhören använder förhørsledaren – som inte ska ses som en aggressiv anfallare särskilt på så sätt att förberedelserna, det vill säga förfrågningar och bakgrundsarbetet, är gjort med omsorg och mitten av spelet har spelats klokt – information som förhørsledaren fått i förhöret och på annat sätt och genom att bygga upp bevis för en logisk och pålitlig slutledning, som den förhörda borde kunna svara på eller ge en egen logisk lösning.

Precis som en skicklig schackmästare flera drag innan spelet är slut kan veta hur spelet logiskt kommer att framskrida och sluta, kan också en skicklig förhørsledare på det här sättet i sitt eget slutspel använda de förutsättningar han eller hon skapat i mitten av spelet, den information som producerats under förhöret och ofta också bevis som skaffats på annat sätt enligt den logiska och tidsenliga ordningen som förhørsledaren planerat. På samma sätt som i schack försvagar förlorad kontroll över sina känslor, att bli provocerad eller förolämpad, på ena eller andra sidan, möjligheterna att lyckas. Förhørsledaren måste känna sig själv, vara redo att utvecklas som människa och i sitt yrke. På samma sätt borde man också vara förberedd på att polisen och rätten inte alltid vinner i det verkliga livet.

Att klara sig med den här motstridigheten är en viktig faktor i allt polisarbete för att uppleva att arbetet är meningsfullt och för personens välmående, också i uppgiften som utredare och

förhørsledare. Polisen ser och upplever samhällets och mänsklighetens alla sidor i sitt arbete. De som blir poliser är mycket motiverade och hängivna personer som vill främja den vardagliga säkerheten, tjäna det som är rätt, hjälpa människor och samhället i sitt arbete. Att starkt förbinda sig till målsättningarna i sitt arbete kan också orsaka förställeg cynism, särskilt om man anser att man har blivit ensam utan tillräckliga redskap att försvara de här värderingarna. Språkliga färdigheter och interaktionsförmåga är till fördel då man behandlar och dekonstruerar de många belastningsfaktorer som oundvikligen hör till polisens arbete. Förmåga att diskutera och sätta ord på erfarenheter är också en förutsättning för polisens eget välmående och den egna arbetsförmågan.

TILL KÄLLORNA

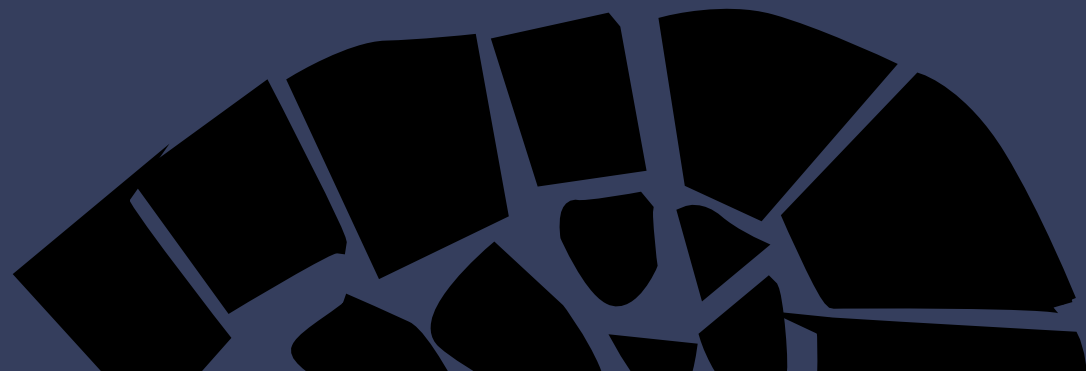
- Ekman, Paul. Telling lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage, W.W.Norton New York, 2009.
- Ellonen Erkki, Eija Karstinen & Veli-Eino Nykänen: Polisens läroboksserie 1/96. Inrikesministeriet, polisavdelningen, Helsingfors.
- Förundersökningslagen 22.7.2011/805. (gäller från den 1 januari 2014) FPA:s lagtjänst (på svenska): <http://plus.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20110805>.
- Holmes, Warren D. Criminal Interrogation: A Modern Format for Interrogating Criminal Suspects Based on the Intellectual

Approach, Springfield, Illinois, 2002.

- Pihlström, Sami. Structuring the World: The Issue of Realism and the Nature of Ontological Problems in Classical and Contemporary Pragmatism, Acta Philosophica Fennica 59, Helsingfors, 1996.
- Pihlström, Sami. Pragmatism and Philosophical Anthropology: Understanding Our Human Life in a Human World, Peter Lang, New York, 1998.
- Vesterbacka, Marko & Maija Pajarinen: ”Avoin mieli ja rikas kartta. Rikosylikonstaapeli Juhani Huotarin näkökulmia kuulustelutaitoon. Kirjoitelman lähdeaineisto 2011–2013 / Poliisin perustutkintokoulutuksen valintakoe.” Warelia 2010. PDF-fil finns att ladda ner på adressen http://vesterbacka.net/warelia/avoin_mieli_ja_rikas_kartta.pdf.

“Som mordvapen använde städaren blåbärskvarg blandad med sövande medel samt en vass kniv.”

TOMMI PARTANEN

KRAVALLER I FINLAND

TOMMI PARTANEN ÄR HUVUDANALYTIKER VID SKYDDSPOLISENS SÄKERHETS- OCH REGIONENHET. PARTANEN BLEV POLIS 2000. UNDER DE FEM FÖRSTA ÅREN AV SIN POLISKARRIÄR ARBETADE HAN PÅ FÄLTET, INOM UTREDNINGEN OCH NÄRPOLISEN VID POLISINRÄTTNINGEN I TAVASTEHUDS.

VID SKYDDSPOLISEN ARBETADE PARTANEN TILL ATT BÖRJA MED SOM DETEKTIV. FRÅN 2011 HAR HAN ARBETAT SOM OPERATIV ANALYTIKER MED TJÄNSTEBETECKNINGEN UTREDARE.

PARTANEN ÄR OCKSÅ MAGISTER I STATSKUNSKAP OCH SOCIALPSYKOLOG TILL UTBILDNINGEN.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Tammerfors, 6.12.2013 kl. 17.50.
En grupp demonstranter närmar sig det stängsel som polisen rest i Andparken i Tammerfors. I Tammerforshuset som syns i bakgrunden firas Finlands självständighet under ledning av republikens president. Några demonstranter försöker fälla stängslet. Bakom stängslet kastar man flaskor på och skjuter fyrverkerier mot jourhavande kravallpolis (JOUHA-poliser)¹. Ridande poliser övervakar demonstranterna och försöker hindra dem från att ta sig till det isolerade området. Demonstranterna slår på stängslet med ishockeyklubbor. Polishästarna och konstaplarna på deras ryggar får sin beskärda del av slagen. Någonstans i bakgrunden hörs ljudet av ett bilfönster som går sönder. Jag följer kravallerna på nära håll och tänker att det tills vidare inte har inträffat något överraskande. Precis ett sådant här händelseförlopp har förutspåtts. Men varför i hela fridens namn ställer man till upplopp en decemberkväll i Tammerfors? Och var-

¹ JOUHA = Joukkokojenhallinta, på svenska "hantering av folkmassor". På svenska används ordet kravallpolis.

för finns Skyddspolisens analytiker på plats för att observera situationen?

* * *

Skyddspolisens (Skypo) är för många medborgare en ganska främmande organisation. Ämbetsverket är ganska återhållsamt i den offentliga kommunikationen – man ger sällan utlåtanden om aktuella saker och om man gör det är innehållet ofta sparsamt. Detta beror på karaktären hos Skyddspolisens kärnverksamhetsområden. En framgångsrik bekämpning av terrorism, olagliga efterforskningar (spionage) och extrema rörelser som motsätter sig demokrati förutsätter att man i stor utsträckning agerar i kulisserna. Information om spionage och hemliga analyser som utvecklats från denna delges efter övervägande endast de aktörer som behöver den. Hemlig är fortsättningsvis det drag som stämplar Skyddspolisens, även om öppenheten har fått ett klart starkare fotfäste under 2000-talet. Till exempel på Skyddspolisens webbplats och i offentliga översikter finns mer information än tidigare om ämbetsverkets verksamhet.²

Terrorismbekämpningen har högsta prioritet i nästan alla EU-länders säkerhetstjänster, och så även inom vid Skyddspolisens. Hotet om internationell terrorism når de finländska rubrikerna i synnerhet när ett terroråd inträffar i ett

annat europeiskt land. Terrorismen har ännu inte nått Finland i form av konkreta terroråd³. Hot i anslutning till internationell terrorism förebyggs vid Skyddspolisens enhet för terrorismbekämpning⁴.

En annan central uppgift som Skyddspolisens har är att avslöja spionage som riktas mot Finland. Det uppdragas ganska sällan betydande fall av spionage.

Det senaste fallet som ock-

så fick mycket publicitet i medierna var kanske webbspionaget på utrikesministeriet som avslöjades 2013⁵. Verksamhet som avslöjar spionage sköts av kontrapionageenheten⁶.

Vår tredje operativa enhet, säkerhets- och regionenheten, ansvarar för statens interna säkerhet och bekämpningen av hot mot statsledningen samt utarbetandet av säkerhetsutredningar⁷. Själv arbetar jag som analytiker av inhemska extrema rörelser vid säkerhets- och regionenheten. Ur Skyddspolisens synvinkel är läget inom sektorn för statens interna säkerhet för närvarande lugnt. Inga organiserade extrema rörelser hotar samhällsordningen i Finland. Det största hotet utgörs av enskilda radikaliserade personer som kan utföra ett omfattande våldsdåd.⁸

³ Kullberg, A. (2011). *Suomi, Terrorismi, Supo*.

⁴ Skyddspolisens reglemente.

⁵ Skyddspolisens meddelanden (2.7.2014).

⁶ Skyddspolisens reglemente.

⁷ Skyddspolisens reglemente.

⁸ *Inrikesministeriet. Våldsam extremism i Finland – lägesöversikt 2/2014.*

² Skyddspolisens broschyr; Skyddspolisens årsberättelse 2014.

* * *

En analytikers arbetsbild vid Skyddspolisens kan sammanfattas på följande sätt: Deckarna – det vill säga detektiverna och överdetektiverna – skaffar fram information genom efterforskningar som sedan ges till analytikern. Analytikerns uppgift är att av enskilda delar av spaningsinformationen skapa en helhet eller använda dem för att komplettera en helhetsbild som redan tidigare skapats. Framskaffandet och analysen av spaningsinformation är en del av säkerhetsunderrättelsecykeln, vars slutprodukt består av olika rapporter, till exempel lägesöversikter och hotbedömningar, som skrivs av en analytiker. Dessa slutprodukter ges oftast till statens högsta politiska ledning eller till andra polisenheter som stöd för beslutsfattande och verksamhetsstyrning. De styr också Skyddspolisens egen verksamhet – den analyserade informationen kan leda efterforskningarna i en ny riktning och ändra tyngdpunkterna i verksamheten.

En underrättelsecykel rullade för min del igång under andra halvan av 2013 när man observerade tecken på comeback av en radikal anarkistisk demonstration på självständighetsdagen. Kuokkavierasjuhlat som ordnades i början av årtusendet och som färgades av kravaller hade börjat tyna bort efter 2003; evenemanget som inspirerats av den världsomfattande rörelsen som kritiserar globalismen hade nått slutet av sin livscykel. Under självständighetsdagarna 2004–2012 sågs i praktiken inga radikala massrörelser i Kuokkavierasjuhla-anda.

EN FRÅMGÅNGSRIK BEKÄMPNING
AV TERRORISM, OLAGLIGA
EFTERFORSKNINGAR (SPIONAGE) OCH
EXTREMA RÖRELSEER SOM MOTSÄTTER
SIG DEMOKRATI FÖRUTSÄTTER ATT
MÄN I STOR UTSTRÄCKNING AGERAR
I KULISSERNA.

INGA ORGANISERADE EXTREMA
RÖRELSEER HOTAR SAMHÄLLSORDNINGEN
I FINLAND. DET STÖRSTA
HOTET UTGÖRS AV ENSKILDA
RADIKALISERADE PERSONER SOM
KAN UTFÖRA ETT OMFATTANDE
VÅLDSDÅD.

År 2013 var sedan igen en lämplig tidpunkt för en anarkistisk protest. Återupplivningen var möjlig eftersom det gått tillräckligt lång tid sedan föregående radikala självständighetsdagsdemonstration och för att presidentens självständighetsdagsmottagning flyttades från Helsingfors till Tammerfors. På tio år hade en ny, ung generation hunnit komma in på den anarkistiska spelplanen och denna generation hade tillräckligt med iver att återuppliva protesttraditionen – i synnerhet på en helt ny arena. Gatorna som omger presidentens slott i Helsingfors böts ut mot Tammerforshusets park i Tammerfors. Evenemanget fick till och med ett namn som bildats av dess förebild: Kiakkovierasjuhlat.

I fråga om beredskap för den här typen av protestartade politiska massevenemang har Skyddspolisen i uppgift att utarbeta en hotbedömning, utifrån vilken polisen sedan försöker förbereda sig för situationen på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Hotbedömningen påverkar fastställandet av resursfördelningen inom polisens lägesorganisation och den ursprungliga taktiken för agerande. Eftersom inte heller Skyddspolisen har någon kristallkula som kan berätta hur framtiden ser ut måste man nöja sig med det nästbästa alternativet – analyser.

* * *

PÅ TIO ÅR HADE EN
NY, UNG GENERATION
HUNNIT KOMMA IN PÅ
DEN ANARKISTISKA
SPELPLANEN OCH DENNA
GENERATION HADE
TILLRÄCKLIGT MED
IVER ATT ÅTERUPPLIVA
PROTESTTRADITIONEN –
I SYNNERHET PÅ EN HELT
NY ARENA.

Några detektiver vid Skyddspolisen började alltså samla information med anknytning till den kommande demonstrationen från olika källor. I takt med att informationen ökade började riktlinjerna för evenemanget och de hot det kunde medföra utformas. Man förväntade sig inte en alldeles fredlig manifestation, utan budskapet skulle framföras med olagliga metoder. Denna slutsats stöddes av flera underrättelseuppgifter eller snarare av den helhet som uppgifterna bildade.

Kuokkavierasjuhlat skapade alltså den ursprungliga referensramen för demonstrationen. Eftersom Kiakkovierasjuhlat på sätt och vis var en fortsättning på Koukkavierasjuhlat, bedömde man att evenemanget kommer att följa samma mönster som sin föregångare. En viss grad av kravaller var att vänta.

Den aktör som ordnade demonstrationen – en lös sammanslutning av anarkister och andra likasinnade extrema vänsteraktivister – planerade ramarna för evenemanget : tidpunkten, mötesplatsen, sidoprogrammet och den preliminära rutten för följet. Den aktör som ordnade evenemanget var sådan att man utgick från att mer radikala handlingar än normalt var att vänta. Anarkistiska demonstrationer avviker fullständigt från åsiktsyttringar som ordnas av traditionella medborgarorganisationer. Medborgarorganisationer gör sig inte skyldiga till några olagliga handlingar, medan olagliga

handlingsmodeller till och med verkar ha ett egenvärde för upploppsbeundrande anarkister.

Marknadsföring är viktig för att man i den måttliga och rentav lata demonstrationskulturen i Finland ska få människor att fatta intresse för ett evenemang och komma till platsen. I marknadsföringen för Kiakkovierasjuhlat utnyttjade man effektivt internet och sociala medier; information spred sig genom bloggar, Twitter, Facebook och flera diskussionsforum. Också majoritetsmedierna gav marknadsföringen draghjälp eftersom den kommande demonstrationen granskades i tidningar och TV-program. Marknadsföringen av evenemanget indikerade att demonstrationen skulle komma att ha en konfliktsökande karaktär. Retoriken och bildspråket skapade – antingen direkta eller indirekta – associationer till upplopp. De lät förstå att syftet inte endast var att lyfta fram missnöjet utan också att understryka det med hjälp av kravaller. Utsikten om kravaller lockade också sådana personer som inte brydde sig om själva demonstrationen eller dess politiska budskap till platsen.

Kiakkovierasjuhlat marknadsfördes inte endast som en åsiktsyttring. Det var också fråga om en fest. Genom musik och lekfullt sidoprogram lockades också politiskt omedvetna ungdomar som inte hörde till aktivistkretsarna att tillbringa fredagskvällen på platsen. Det faktum att mer eller mindre berusade ungdomar skulle delta i denna typ av protestevenemang bestående av några hundra personer bedömdes öka risken för störande beteende.

HOTBEDÖMNINGEN PÅVERKAR
FASTSTÄLLET AV
RESURSFÖRDELNINGEN INOM
POLISENS LÄGESORGANISATION OCH
DEN URSPRUNGLIGA TAKTIKEN FÖR
AGERANDE.

MARKNADSFÖRINGEN AV
EVENEMANGET INDIKERAR ATT
DEMONSTRATIONEN SKULLE KOMMA
ATT HA EN KONFLIKTSÖKANDE
KARAKTÄR.

Före evenemanget fick demonstranterna också anvisningar om hur de skulle agera om de hamnade i kontakt med polisen. Evenemangets organisatörer hade ordnat en telefon-tjänst som kunde ge juridisk rådgivning till den som blev gripen av polisen. Det finns inget behov av en sådan beredskap vid fredliga åsiktsyttringar.

Ovan nämnda information, som endast fåtts från öppna källor, tydde på att man kunde förvänta sig oroligheter under demonstrationen. Denna uppfattning stöddes också av information som samlats in från andra (hemliga) källor och genom andra (hemliga) metoder för framskaffande av information. Slut-satsen i hotanalysen var att kravaller var oundvikliga eftersom evenemanget redan på förhand hade en radikal karaktär. I praktiken bedömde man att detta skulle medföra skadegörelse på fastigheter och fordon samt våld mot poliser, främst i form av flaskkastning och fysiskt motstånd. Man förutspådde också att demonstranterna skulle försöka ta sig in på det område som polisen isolerat, det vill säga närmare festplatsen, men tack vare säkerhetsarrangemangen ansågs detta vara inte vara möjligt i praktiken. I det avseendet kunde demonstranterna inte vinna mer än silvermedaljer.

* * *

Själv reste jag på evenemangsdagen till Tammerfors för att samla in informa-

tion med tanke på efteranalysen. Eftersom det förväntades att kravaller skulle uppstå måste evenemanget också analyseras i efterhand. Metoden för framskaffande av information var iakttagande observation eller passiv deltagande observation. I praktiken innebär detta att jag följde med demonstrationen och hän-

delserna på nära håll utan att aktivt delta i händelseförloppet.

Flera deltagare hade maskerat sig när demonstrationsgruppen började röra sig från Tammelatorget. De hade kommandoluvor, huvor framför ansiktet och Timo Jutila-masker. Maskeringen gör det svårare att identifiera en person och minskar risken att åka fast om personen gör sig skyldig till ett brott. Därför kan denna typ av anonymitet sänka tröskeln att delta i olaglig verksamhet.

Och olagliga handlingar började förekomma mycket snart. Med ishockeyklubbor försökte man krossa fönstren på den första banken som passerades. Fordon som parkerats på gatan fick skador. Evenemangets radikala karaktär konkretiserades; syftet var inte endast att marschera och ropa slagord, utan också att skapa tumult.

Såsom berättades i början av artikeln fortsatte kravallerna i Ankiparken i närheten av det område som polisen isolerat. Inte en enda demonstrant greps ännu i det här skedet av polisen, vilket kanske uppmuntrade vissa åskådare att delta i härjandet. Cirka 200–300 demonstranter fanns på plats och nästan lika många

följde evenemanget från sidan. En klar minoritet av demonstranterna, kanske en tiondedel, deltog i kravallerna. Även de mer passiva deltagarna bidrog dock också till kravallerna; de gav sitt tysta samtycke till handlingarna och bildade en stor människoskara som skyddade upploppsmakarna.

Från Ankparken fortsatte demonstrationsgruppen sin färd genom centrum till Kyrkoparken. Under demonstrationstågets framfart slogs fönster sönder, fordon skadades och övervakningskameror hackades sönder. Efter en paus i Kyrkoparken inleddes andra akten. Gruppen av demonstranter, som redan minskat en aning, marscherade längs huvudgatan tillbaka till Ankparken i samma anda: skadegörelse, våld mot poliser, tumult. I det här skedet började polisen dock gripa personer. En del av upprorsmakarna hamnade i häktet och resten av gruppen skingrades. Demonstrationen var slut och kravallerna likaså. I samma veva slutade också min arbetstur.

Händelserna i Tammerfors under självständighetsdagens kväll syntes naturligtvis i mediarubrikerna följande dag. Polisen ordnade ett i TV direktsänt informationstillfälle där man också gick igenom innehållet i Skyddspolisens hotbedömning⁹. Medierna ägnade mest uppmärksamhet åt kravallerna, våldet och skadegörelsen. Demonstranternas egentliga budskap – kritiken mot ojämställdheten i samhället – hamnade åt sidan. För den stora allmänheten liknade evenemanget främst ett ansvarslöst härjande

⁹ YLE Arena. Polisens informationstillfälle om kravallerna i Tammerfors. 7.12.2013.

METODEN FÖR FRAMSKAFFANDE AV INFORMATION VAR IAKTTAGANDE OBSERVATION ELLER PASSIV DELTAGANDE OBSERVATION.

ÄVEN DE MER PASSIVA DELTAGARNA BIDROG DOCK OCKSÅ TILL KRAVALLERNA; DE GAV SITT TYSTA SAMTYCKE TILL HANDLINGARNA OCH BILDADE EN STOR MÄNNISKOSKARA SOM SKYDDADE UPPLOPPSMAKARNA.

DEMONSTRATIONEN I TAMMERFORS VAR ETT MYCKET TYPISKT "FINLÄNSKT UPPLOPP".

av berusade ungdomar. Demonstranternas budskap kunde allmänt tolkas på det sätt som Radio Suomipops hovmusiker Ilkka beskrev: ”Också när ölen är varm och marken täckt av snö, är det samhället som bär skulden”¹⁰.

* * *

Demonstrationen i Tammerfors var ett mycket typiskt ”finländskt upplopp”. Det var en festbetonad demonstration som hade planerats i förväg och för vilken man redan på förhand hade skapat en aggressiv och konfliktsökande atmosfär. De första personer som gjorde sig skyldiga till olagliga gärningar definierade och tänjde på normerna och beteendemodellerna för evenemanget; de drog igång kravallerna och konkretiserade evenemangets radikala karaktär. Därefter kunde vem som helst som ville och vågade följa deras exempel. Gärningarna blev i stor utsträckning självstyrda. När demonstrationen tog slut, upphörde också kravallerna. De fortsatte inte under natten och spred sig heller inte till nya områden. Kravallerna begränsades både i fråga om tid och plats till demonstrationen, och var således en del av den. Juridiskt sett skulle evenemanget och vissa deltagares handlingar i princip kunna kallas för upplopp. Ur samhällsvetenskaplig synvinkel är upplopp dock en överdriven term. Det var endast fråga om en demonstration med inslag av våld-

samt beteende.¹¹

Kiakkovierasjuhlat är ett mycket beskrivande exempel på en radikal vänsterextrem massrörelse i Finland när den är ”som värst”. Rörelsen utgör ett förutsägbart och begränsat hot, men den äventyrar inte i betydande utsträckning det finländska samhället eller säkerheten för människor som bor i Finland.

* * *

I den här artikeln behandlas ett fenomen som anknyter till Skyddspolisens verksamhetsområde och min arbetsbild, anarkistiska radikala rörelser, genom en konkret händelse. De hot som de anarkistiska radikala rörelserna utgör är dock förhållandevis ringa. Internationell eller endemisk terrorism, annat omfattande våld och spionage kan utgöra allvarligare och skadligare hot för samhället.

Skyddspolisens uppgiftsfält således mycket mångsidigt och vi behöver personer med olika kunskaper och personligheter för att kunna trygga vårt demokratiska samhällssystem. Skyddspolisens kan erbjuda även dig ett intressant och utmanande arbete.

INTERNATIONELL ELLER
ENDEMISK TERRORISM,
ANNAT OMFATTANDE
VÅLD OCH SPIONAGE KAN
UTGÖRA ALLVÄRLIGARE
OCH SKADLIGARE HOT FÖR
SAMHÄLLET.

¹⁰ Radio Suomipop. Aamulypsy 9.12.2013.

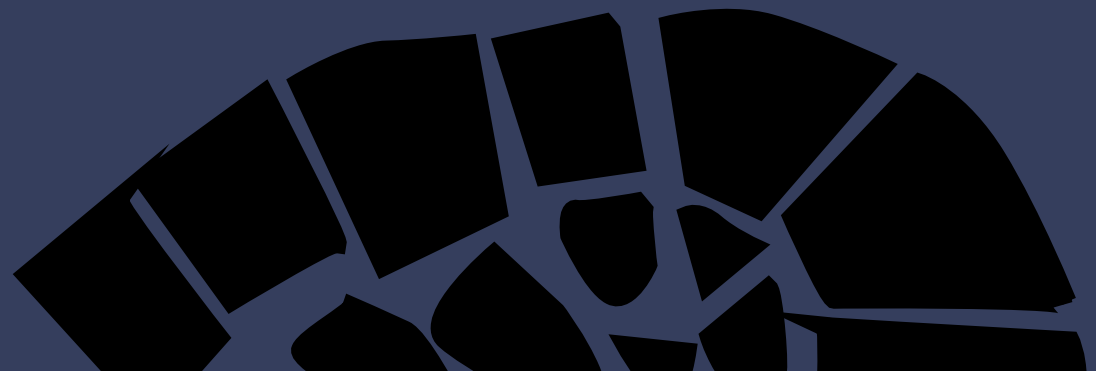
¹¹ Inrikesministeriet. *Väldsam extremism i Finland – lägesöversikt 1/2014*; Helkama, K., Myllyniemi R. & Liebkind, K. (2004) *Johdatus Sosiaalipsykologiaan. Joukkokäyttäytymisen*, s. 325–338.

KÄLLOR

- Helkama, K., Myllyniemi R. & Liebkind, K. (2004) Johdatus Sosiaalipsykologiaan. Joukkokäyttätyminen (s. 325–338). Helsingfors: Edita.
- Kullberg, A. (red.) (2011). Suomi, terrorismi, Supo – Koira joka ei haukkunut.
- Miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämislä? Helsingfors: WSOY.
- Radio Suomipop (producent) (9.12.2013). Hovmusiker Ilkka. Kiakkovieraaksi itään. Aamulypsy [radio-program]. Helsingfors: Nelonen Media.
- Skyddspolisens. Skyddspolisens broschyr. Tillgänglig på adressen https://www.poliisi.fi/instance-data/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/26155_2011_Supo-Svenska.pdf?ca55b8ae6d9dd288.
- Skyddspolisens. Skyddspolisens reglemente. Tillgänglig på adressen (på finska) http://www.poliisi.fi/instance-data/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/14188_20140101_Supon_ohjesaanto.pdf?fcc2efa5a665d288.
- Skyddspolisens (2.7.2014). Skyddspolisens meddelanden. Tillgänglig på adressen (på finska) http://www.poliisi.fi/supo/tiedotteet/1/0/suojelupoliisi_on_selvittanyt_ulkoministerion_tietomurtojen_tapahtumat_20163.
- Skyddspolisens. Skyddspolisens årsberättelse 2014. Tillgänglig på adressen https://www.poliisi.fi/instance-data/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/27357_2014_Supo_Arsberattelse_web.pdf?0279a3ae6d9dd288.
- Inrikesministeriet. Våldsam extremism i Finland – lägesöversikt 1/2014. Tillgänglig på adressen (på finska) http://www.intermin.fi/download/52012_Tilannekatsaus_1-2014_FINAL.pdf?4eeb06f3920dd188.
- Inrikesministeriet. Våldsam extremism i Finland – lägesöversikt 2/2014. Tillgänglig på adressen (på finska) https://www.intermin.fi/download/55540_Vakivaltaisen_ekstremismi_Suomessa_-_tilannekatsaus_2-2014_FINAL.pdf?b7cf668c231ed288.
- YLE Areena (producent) (7.12.2013). Polisens informationstillfälle om kravallerna i Tammerfors [TV-sändning]. Helsingfors: Rundradion.

“Det fanns sömnmedel i maten och när offret hade somnat slog städaren ihjäl henne, släpade till sin bil och förde in i skogen.”

MIKKO PELTTARI

EN BERÄTTELSE OM REDAKTÖRER OCH DERAS BERÄTTELSER

MIKKO PELTTARI ÄR REDAKTÖR PÅ
TIDNINGEN YLIOPISTO.

PELTTARI HAR STUDERAT VID
TAMMERFORS UNIVERSITET MED
FILOSOFI SOM HUVUDÄMNE.
DÄRTILL HAR HAN STUDERAT
INFORMATIONSVETENSKAP OCH
MYCKET ANNAT.

FÖRE SITT NUVARANDE ARBETE HAR
PELTTARI BLAND ANNAT REDIGERAT
DEN FILOSOFISKA TIDSKRIFTEN
NIIN & NÄIN, VARIT VÄRD FÖR
ETT DISKUSSIONSPROGRAM PÅ
RADIOKANALEN RADIO MOREENI
I TAMMERFORS OCH RÄTAT UPP
GRAVSTENAR PÅ KALEVANKANGAS
BEGRAVNINGSPLATS.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Det har alltid varit lätt att identifiera sig med detektiv Virta. Visst låtsas han vara lite förmer än andra när hans fina utbildning eller litterära begåvning kommer på tal. Han är ändå mänsklig; empatisk, öppen och gör misstag.

Detektiv Virta är från en annan värld än sin närmaste chef, kommissarie Frans J. Palmu. Enligt den tjurskallige Palmu är spontant resonemang det enda som behövs i polisarbetet. Fantasi, psykologi, intuition och annat liknande är bara meningslösa och egentligen farliga egenskaper. Och om det här ämnet orkar Palmu predika. Till hans trosbekännelse hör: ”Det är bara att samla fakta, orubbliga realiteter, sätta dem i rätt sammanhang och sedan dra nödvändiga slutsatser utgående från dem. Det är allt!” (citatet översatt av denna artikels översättare)¹

Den principen visar Palmus grundkarakter: han är jämt och ständigt onödigt oeftergivlig och högfärdig. Och inte är det väl allt; det måste finnas något annat

¹ Waltari: *Komisario Palmun erehdys* (*Kommissarie Palmus misstag, på finska*), s. 8.

också i kommissariens arbete. Och vad då ”det är bara att samla fakta”? Det är ganska arrogant att förvänta sig att det på något sätt skulle vara lätt att samla orubbliga realiteter, sätta dem i rätt sammanhang och till på köpet kunna dra nödvändiga slutsatser.

Jag vet inte mer om polisens yrkesidentitet eller arbetspraxis än det som Palmu och andra lagvaktare i litteratur och rörlig bild har lärt mig. Principförekunnandet av Mika Waltaris surpappa tilltalar mig av andra orsaker. Det skulle nämligen med små modifieringar kunna tillämpas på till exempel reportrar. Till exempel så här:

Det är visst bara att samla orubbliga fakta, sätta dem i rätt sammanhang och sedan dra nödvändiga slutsatser utgående från dem. *Men det är ju först där allt börjar!*

Den här texten handlar om journalistik och journalisternas arbete. Det jobbet börjar med ovan nämnda insamlande av fakta, och efter det börjar man skriva. Då man sitter med ett tomt papper framför sig måste man först fundera på vad som är viktigast. Journalister pratar ofta om ”artikelns höjdpunkt”, med vilket man avser att texten inleds med det främsta och intressanta sakinnehållet. Något som man vill betona. I det här avseendet skiljer sig en journalistisk text ofta från deckare: det är ingen bra idé att spara det stora avslöjandet till sist, utan det måste skrivas ut innan läsaren har tröttnat och vänt på bladet.

Om det här hade varit en artikel i en

dagstidning så skulle det viktigaste sakinnehållet redan ha fått vänta alltför länge. Det kommer nu. I mitt arbete som redaktör har jag lärt mig att journalistik handlar om följande.

Journalisten letar efter viktiga saker, berättar varför de är viktiga och gör dem intressanta.

Det är ändå inte läge att glömma Palmus principer. De saker som journalistiken betraktar som viktiga

måste grunda sig på fakta, så samlande och testande av orubbliga fakta utgör kärnan i arbetet. Emellertid är inte ens de mest obestridliga fakta vanligtvis² intressanta, om de är

lösryckta. Därför behöver en bra journalist övning i att se sambanden mellan saker och fantasi för att skapa nya synvinklar. Journalistik som träffar mitt i prick får läsarna att tänka och ryckas med.

I den här texten talar jag ur journalistens professionella perspektiv, främst ur en personlig synvinkel. Jag kommer i korthet att ta upp vad journalistik är, vad journalisten gör och varför man ska ta journalistik på allvar. I synnerhet om man arbetar med det.

Polisen utgör ett viktigt kuggjul i den demokratiska samhällsordningen. Det är också journalistik som tar sig själv på allvar, och i allra högsta grad dessutom.

* * *

² Den tidigare redaktionschefen för tidningen *Helsingin Sanomats* elektroniska tjänster, Paula Salovaara, sade på en föreläsning i början av oktober 2013 att det på FIS:s webbsidor finns fyra temaområden som alltid intresserar folk: dinosaurier, nazister, astronomi och värmepumpar.

Journalistiken kallas för den fjärde statsmakten. Under årens lopp har i särskilt journalisterna själva lekt med den tanken. Pratet om statsmakterna bottenar i den idé som baronen Montesquieu presenterade på 1700-talet om att det är skäl att hålla de tre samhällsliga maktutövarna – den lagstiftande makten, den politiska verkställande makten och den juridiska dömande makten – åtskiljda³.

Också den finländska demokratin grundar sig på den här indelningen, även om de tre makterna inte är helt och hållet separerade från varandra.⁴ För lagstiftningen ansvarar den genom folkval valda riksdagen, inom vilken man bildar statsrådet, som verkställer statens politik. Rättsväsendet, det vill säga allt från dem yngre konstapeln till domaren i högsta domstolen, utövar den dömande makten och övervakar att lagenligheten förverkligas.

De tre traditionella statsmakterna fastställs i tredje paragrafen, ”parlamentarism och fördelning av statliga uppgifter”, i grundlagen:

Den lagstiftande makten utövas av riksdagen, som också fattar beslut om statsfinanserna.

Regeringsmakten utövas av republikens president samt statsrådet, vars medlemmar skall ha riksdagens förtroende.

Den dömande makten utövas av obero-

³ En djupgående finskspråkig artikel om Montesquieu finns i den elektroniska encyklopedin [filosofia.fi](http://filosofia.fi/node/5286): <http://filosofia.fi/node/5286>. (Läst 17.10.2013)

⁴ Statsrådet, mer vardagligt regeringen, ansvarar inför riksdagen, så de är inte helt oberoende av varandra.

POLISEN UTGÖR ETT VIKTIGT
KUGGHJUL I DEN DEMOKRATISKA
SAMHÄLLSORDNINGEN. DET ÄR OCKSÅ
JOURNALISTIK SOM TAR SIG SJÄLV
PÅ ALLVAR, OCH I ALLRA HÖGSTA
GRAD DESSUTOM.

*ende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen.*⁵

De tre formerna av makt-utövning skiljs från varandra för att möjligheten till missbruk ska minska. En riksdagsledamot kan inte dela ut böter, och polisen kan inte stifta lagar.

Journalistiken kallas för den fjärde statsmakten eftersom man tänker sig att dess uppgift är att övervaka de tre andra, som maktens vakthund. Journalistik omnämns inte i grundlagen, men i den tolfte paragrafen skapas förutsättningar för den:

*Var och en har yttrandefrihet. Till yttrandefriheten hör rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta.*⁶

I Finland får man *framföra* och *sprida* information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. I samma sammanhang nämns att yttrandefriheten också omfattar likvärdiga möjligheter att *ta emot* dessa meddelanden. Yttrandefriheten är fundamentet i en liberal demokrati⁷, och denna grund ger journalistiken utrymme i samhället.

Det fastställs också att var och en har yttrandefrihet, vilket innebär att vem

som helst kan bli journalist eller grunda till exempel en tidning. Gällande de andra statsmakterna är tillvägagångssättet mer reglerat. Man kan inte bli domare, åklagare eller polis utan en reglerad eller specialiserad utbildning, och staten har en stabil monopolställning i polisbusinessen.

Eftersom man får framföra, sprida och ta emot åsikter och andra meddelanden utan att någon hindrar det är journalistiken folkets röst oberoende av vad man sprider: politiska kommentarer, kåserier, virkningstips, personskildringar, skvaller om kändisar, statistikanalyser eller mästerprov av den undersökande journalistiken. Det är klart att det vore genomskinligt banalt att kalla all journalistik politisk. Ändå är journalistiken också i sig en samhälllig kraft.

Redan det faktum att det existerar massmedia och den journalistiska professionen⁸ som svär att de är oberoende kan ses som en demokratiserande sak. Maktens vakthund skulle bara vara en knähund om makthavarna inte skulle vara tvungna att ta den i beaktande. Även om alla statsmakter i teorin kan räknas som demokratins stöttepelare så är de egentliga makthavarna för journalisterna också objekt för ständig granskning och misstankar. Bara en liten misstanke

⁵ Finlands grundlag: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantas/1999/19990731>. (Läst 20.10.2013)

⁶ Se ovan.

⁷ Ett demokratiskt samhällssystem där makthavarna måste respektera lagarna och grundlagen ger medborgarna stora friheter.

⁸ Med profession avses enligt Pietilä (2012) ett yrke som är ansett med tanke på människolivet och som kräver specialiserade kunskaper, färdigheter och utbildning. Exempelvis polisyrket är en profession. Jag kallar också journalistik för en profession eftersom arbetet, även om det inte ställer några utbildningskrav, i dagens samhälle kräver mångsidiga färdigheter som i synnerhet universitetsstudier kan bidra med. I det avseendet är det specialiserat.

om att en politiker eller polis sysslar med luredrejeri gör att journalisten blir deras motståndare, eller åtminstone borde bli det. Frågade polisen efter papper på grund av hudfärgen?⁹ Var det nödvändigt att använda maktmedel? Kom polisen undan vid åtalsprövningen? Frestelsen att missbruka sin makt minskar med rädslan att avslöjas. Utan fungerande massmedia skulle demokrati därför vara något helt annat än demokrati.¹⁰

Den politiska dimensionen hänger redan ihop med det journalistik överlag är. Frågan om hur *bra* den fjärde statsmakten lyckas sätta plå på de tre andra är en empirisk fråga som är upp till journalisterna och medierna själva. Det är givetvis inte så att allt som anses betydelsefullt och viktigt ur samhällets perspektiv skulle vara politiskt. Bevare mig väl, största delen är inte det. Och det är kanske inte vettigt att kräva att all journalistik, eller ens all bra journalistik, ens på något sätt ska ha betydelse för samhället. Det viktigaste är att journalistiken ändå alltid *skulle kunna vara* politisk.

Till följd av grundlagens paragraf om yttrandefrihet lämnar lagstiftningen för det mesta journalistiken i fred. Yttrandefrihetslagen¹¹ förtydligar masskommunikationens ansvar och definierar till

9 Diskrimineringsnämndens förbud mot etnisk profilering: http://www.syrjintalautakunta.fi/sv/nyheter/1/0/diskrimineringsnamnden_forbjud_diskriminering_pa_grund_av_etnisk_bakgrund_i_samband_med_kontroll_av_resedokument. (Läst 30.10.2013)

10 Vebkoo (2011), s. 114–, behandlar på ett bra sätt idén ur ett nutida perspektiv.

11 Lagen om yttrandefrihet i masskommunikation: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2003/20030460>. (Läst 22.10.2013)

BARA EN LITEN MISSTANKE OM
ATT EN POLITIKER ELLER POLIS
SYSSLAR MED LURENDREREJERI GÖR
ATT JOURNALISTEN BLIR DERAS
MOTSTÅNDARE, ELLER ÅTMINSTONE
BORDE BLI DET.

FRESTELSEN ATT MISSBRUKA SIN
MAKT MINSKAR MED RÄDSLAN ATT
AVSLÖJAS.

exempel källskydd¹². Yttrandefriheten begränsas av strafflagen: journalisten måste i synnerhet beakta paragraferna om ärekränkning, integritetsskydd, olovlig observation och olovlig avlyssning¹³ samt grov hets mot folkgrupp¹⁴.

Den stora idén bakom yttrandefriheten är avsaknaden av förhandscensur.

Yttrandefrihet innebär inte att man får säga vad som helst och det anses okej i samhället. Yttrandefrihet innebär heller inte att alla budskap skulle vara likvärdiga. I Finland är folk fria att också ge uttryck för sin dumhet. Enkelt sagt: yttrandefrihet ger folk möjlighet att säga det man har att säga utan att någon hindrar det.

Vem övervakar själva vakthunden då? I Finland tillämpas journalistisk självreglering. Det innebär att hela journalistikfältet – redaktörer, förläggare och företrädare för lekmän – bildar ett organ som kallas *Opinionsnämnden för massmedier*, som övervakar den finländska informationsförmedlingens värden.¹⁵

Opinionsnämnden för massmedier intresserar sig inte för lagen. Det över-

I FINLAND TILLÄMPAS JOURNALISTISK SJÄLVREGLERING.

vakar att de av nämnden fastställda Journalistreglerna¹⁶ iakttas. Reglerna består av 35 punkter och en bilaga i fem punkter som särskilt behandlar kvaliteten på nätpublikationer. Nästan alla massmedier har skrivit under ONM:s grundläggande avtal och därmed förbundit sig till dess regleringar. Vem som helst kan

göra en anmälan vid misstanke att någon har brutit mot god journalistisk sed. På basis av anmälan fattar nämnden ett enhälligt beslut om överträdelse av

spelreglerna. Det medium som fått ett fällande beslut måste visa överträdelserna genom att utan dröjsmål publicera ONM:s resolution. Från och med början av 2014 förutsätter ONM dessutom att antalet personer som nås av rättsen ska stå i proportion till hur allvarligt felet är. Ett väsentligt sakfel i en stor artikel klaras alltså inte upp med en liten rättelse. Även fel på nätkanaler måste genast komma till kännedom så att man inte lockas att i tysthet redigera eller radera artikeln.

Självregleringen fungerar eftersom både redaktörer samt förläggare och huvudredaktörer har förbundit sig till den. Den beskriver ramarna för alla parters verksamhet och fastställer minimikraven för god journalistik. Och utgör ett stort stöd för hela pressens och den enskilda redaktörens arbete.

Även om lagen lämnar journalisten i fred, så är journalistreglerna stränga. De sätter upp spelreglerna för journalistens

12 Enligt källskyddet kan journalisten eller utgivaren på källans begäran låta bli att nämna ursprunget till den publicerade informationen om situationen eller meddelandets karaktär kräver det. Källskyddet kan i vissa fall uppbävas i en domstol: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030460#LAP16>. (Läst 22.10.2013)

13 24 kapitlet i strafflagen: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001#L24>. (Läst 22.10.2013)

14 11 kapitlet i strafflagen: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001#L11>. (Läst 22.10.2013)

15 Vehkoo (2011) behandlar också det sociala internet, bloggvärlden och nätgemenskaperna som journalisternas övervakare, det vill säga som en femte statsmakt. Det finns fog för den idén.

16 Journalistreglerna finns på nätet på adressen <http://www.journalistiliitto.fi/se/spelregler/journalistreglerna/>. (Läst 17.10.2013)

professionella ställning, sätt att skaffa fram information, den intervjuades rättigheter, behandling av felaktig information och integritetsskydd i den offentliga debatten. Journalistreglerna gäller ett område som inte berörs av lagen i och med att de drar upp grova riktlinjer för vad journalistik är, hurdan den borde vara och enligt vilka ideal den ska fungera. Med tanke på demokratin är det viktigt att massmedia håller ett visst avstånd till maktavarna. En fungerande självreglering bidrar till att upprätthålla denna viktiga klyfta.¹⁷

* * *

När jag gick i lågstadiet var min käraste bok WSOY:s *Stora Världsatlas*. Jag läste så att pärmarna lossnade och tejpade sedan fast dem. När Sovjetunionen föll ritade jag in de nya gränserna med en blyertspenna.

I boken presenterades först varje område med en stor världsdelskarta och efter den kom mer detaljerade kartor. De roligaste var specialkartorna i slutet av boken, där man bland annat lärde sig att kopra är en viktig exportvara för staterna vid Stilla havet. Jag hade ingen aning om vad kopra var.¹⁸

Jag tycker fortfarande mycket om kartor. Nuförtiden beundrar jag ofta den rörande tydliga kartan över Helsingfors metro.

17 I Storbritannien pågår för närvarande en diskussion om ifall regleringen borde lagstadgas. I Danmark är regleringen obligatorisk för pressen samt för radio-och TV-kanaler.

18 Kopra är enligt Wikipedia den frivita som kokosmjölken i en kokosnöt stelnar till vid mognad: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kopra>.

MED TANKE PÅ DEMOKRATIN ÄR
DET VIKTIGT ATT MASSMEDIA
HÅLLER ETT VISST AVSTÅND TILL
MAKTHAVARNA. EN FUNGERANDE
SJÄLVREGLERING BIDRAR TILL ATT
UPPRÄTTHÅLLA DENNA VIKTIGA
KLYFTA.

Finlands enda metrobana går från Gräsviken och förgrenar sig i öster till två ändstationer. Vartannat tåg kör till Nordsjö och vartannat till Mellungsbacka. Kartan över Helsingfors metro är en rak sträcka som förgrenar sig i två delar strax före den högra kanten. Sträckan delas in i stationer och det finns siffror som visar hur länge det tar att röra sig mellan stationerna. Från vänster: Gräsviken. 2 min. Kampen. 2 min. Järnvägstorget. 1 min. Kajsaniemi...

Metrotåget kör genom Helsingfors, och kartan utgör en miniatyrmodell och en häftig förenkling av detta. Kartan beaktar inte kurvorna, stationernas olika utgångar, det geografiska avståndet eller att tåget mellan Sörnäs och Fiskhamnen åker ovan markytan. Den som har gjort kartan har valt att ta med två saker av alla alternativ som var möjliga. Kanske för att de i det här sammanhanget är viktiga, nyttiga och intressanta för allmänheten.

Utöver att kartorna är tjugusiga har de också ett samband med journalistiken. Amerikanen Jay Rosen, professor i journalistik och journalist, presenterar i sin bok *What are Journalists for?* en rad bra frågor. En av dem är:

*Går journalistik snarare ut på att göra kartor än att fotografera?*¹⁹

Både inom journalistiken och kartografin strävar man efter att pressa det allra viktigaste och väsentligaste innehållet ur

¹⁹ Rosen 1999, s. 292–293.

saken i fråga.²⁰ Journalistens yrkesskicklighet är en viktig del av journalistiken, och den omfattar gallring – en strävan efter att i informationsöverflödets kaos förmedla någonting processerat och användbart till allmänheten. Journalistik är visserligen informationsförmedling, men inte endast informationsförmedling. Precis som med kartor producerar journalistiken någonting till en viss publik och för ett ändamål. Publiken och ändamålet kan vara många olika. Organisationen eller samfunds tidningar (till exempel Finlands naturskyddsförbunds tidning *Luonnonsuojelija*, församlingstidningar) är riktade till en viss publik, tidningarna *Erä* eller *Naistutkimus* till personer som förenas av ett visst intresse. Tidningen *Skeptikko* strävar efter att propagera för ett vetenskapligt tankesätt, medan tidningen *Spektr* som riktas till ryskspråkiga hjälper vår snabbast växande befolkningsgrupp att anpassa sig till vårt land.

Inte ens allmänna publikationer, såsom *Aamulehti* eller *Suomen Kuvalehti*, kan antas vara riktade till alla, om de inte samtidigt vill förlora hela sin särprägel.²¹ Om tidningarna gjordes för alla, skulle

Inte ens allmänna publikationer, såsom *Aamulehti* eller *Suomen Kuvalehti*, kan antas vara riktade till alla, om de inte samtidigt vill förlora hela sin särprägel.²¹ Om tidningarna gjordes för alla, skulle

²⁰ Det här gäller också bildjournalistik, avsikten med den här förenklingen är inte på något sätt att nedvärdera fotografiers betydelse eller yrkesskickligheten inom fotojournalistiken.

²¹ Till exempel kulturredaktioner, som strävar efter att göra kulturjournalistik också för dem som inte bör till deras publik, går snabbt vilse. Samma gäller idrottsredaktioner som plötsligt börjar ändra sin profil för att nå en större publik. Redaktören Johanna Vehkoo har sagt att det lönar sig att göra tidningar för deras läsare. Ett utomordentligt tips.

de alla se helt likadana ut. Det är kanske något sådant man kan se om man jämför några kommersiella TV och radiokanaler sinsemellan.

Informationsförmedling i sin enklaste form innebär att det i världen händer någonting som journalisten filtrerar till en nyhet som når publikens medvetande. Det finns emellertid drag som överskrider denna enkelhet. Skulle inte journalistiken kunna, såsom Kauko Pietilä uttrycker saken, vara ”någonting sådant där många, ofantligt många, på ett speciellt sätt uppnår inbördes växelverkan och umgänge?” (citatet översatt av denna artikels översättare)²² Då skulle journalistiken inte endast betjäna folket genom skrämselfmetoder riktade mot direktörer, utan också genom den där delade upplevelsen som den erbjuder sin publik. Den betydelse som nyheterna halv nio har för finländarna kan inte bestridas.

Det sägs att författaren George Orwell definierade journalistiken som ”publicering av sådana saker som ingen vill att ska publiceras” (citatet översatt av denna artikels översättare). Enligt Orwell är tryckning av saker som tilltalar alla bara ett sätt att vårda sin offentliga bild, det vill säga PR. Tanken är polemisk, men har en poäng. Också i sin allra mest omfattande utsträckning kan journalistik bara göras för sina läsare. Journalistreglerna nämner inget om att villkoret för god journalistik är att någon alltid ska bli sårad, men å andra sidan kan försöket att behaga eller fria till läsarna strida mot den journalistiska andan. I den andra

ENLIGT ORWELL ÄR TRYCKNING AV
SAKER SOM TILLTALAR ALLA BARA ETT
SÄTT ATT VÅRDA SIN OFFENTLIGA
BILD, DET VILL SÄGA PR.

²² Pietilä 2012, s. 272–299.

punkten²³ i journalistreglerna står nämligen följande:

”Avgöranden om innehållet i informationsförmedlingen ska fattas på journalistiska grunder. Denna beslutanderätt får inte under några omständigheter överlåtas till någon utanför redaktionen.”²⁴

Den här punkten innebär en försäkran om oberoende. Beslut får inte fattas av annonsörer, och inte ens av förläggare eller finansärer. Besluten får inte heller dikteras av personer som intervjuas eller av informationskällor. Den interna makt som ges åt redaktionen är både en betydelsefull frihet och en anmärkningsvärd samhällelig makt.²⁵

Den makten går i två riktningar. Massmedierna är å ena sidan fria att vara modiga, men å andra sidan fattar de vid varje publiceringsbeslut alltid också motsvarande negativa beslut: Vad förblev osagt i den här artikeln? Vad har inte nämnts över huvudtaget? Att samla folket kring gemensamma samtalsämnen är en samhällelig makt, oberoende av vad dessa samtalsämnen är. Om tidningen Helsingin Sanomat i kolumnen på ledarsidan bara rapporterade om vad

JAG TROR JU MER VÄR
OCH EN FÖRSTÅR OCH FÅR
UT AV DET SOM HÄNDER
OMKRING EN, DESTO
BÄTTRE ÄR SAMHÄLLET.

som händer i Big Brother-huset, skulle jag tycka att det var betydelsefullt för samhället.

Jag tror ju mer var och en förstår och får ut av det som händer omkring en, desto bättre är samhället. Av konst, vetenskap, konsumentprodukter, aktuella diskussioner, idrott eller fast av den där politiken. Det går endast att behandla de här sakerna tillsammans med andra, och god journalistik är som en vägkarta över hurdana perspektiv man sätter på saker. Ju bättre journalistik, desto mer mångsidigt, månghörigt och *bättre* samhälle. Och det är väl det som det är fråga om inom journalistiken. Man må lägga till ångest, om det går så långt: kunskap är också makt. Och den tillhör folket.

* * *

All journalistik måste alltid grunda sig på fakta, och på sådana fakta som journalisten kontrollerat. Också Journalistreglerna fäster särskilt mycket uppmärksamhet på sanningsenlighet:

8. *Det är journalisters plikt att sträva efter en sanningsenlig informationsförmedling.*
10. *Journalister bör kontrollera uppgifter så väl som möjligt – även om de har publicerat tidigare.*
12. *Journalister ska förhålla sig kritiskt till informationskällorna. Detta är särskilt viktigt i kontroversiella frågor, eftersom nyhetskällorna kan syfta till egen vinning eller till att skada andra.*

23 ONM undviker medvetet att använda ordet ”paragraf” för att betona att Journalistreglerna inte är någon lag.

24 <http://www.journalistitilto.fi/se/spelregler/journalistreglerna/>. (Läst 17.10.2013)

25 Än en gång konstaterar jag att all journalistik inte alltid är motiverad ur ett samhälleligt perspektiv eller mer än endast ett purt nöje. Det är oerhört viktigt att trivas med journalistiken, men i den här texten får detta komma i andra hand.

Fakta och att ständigt och upprepade gånger kontrollera dem är journalistens livslina. Skrivfel eller linjer i fel storlek som slunkit med i den tryckta texten är alltid irriterande. Om det har kommit med ett sakfel i tidningen, känns det riktigt förgärligt. Det finns dock knappast en journalist som inte har knapprat in ett sakfel som gått i tryck. När man gör mycket, klantar man sig mycket. Det viktiga är att lära sig av sina misstag. När man en gång har skrivit i en kolumn att Descartes²⁶ sade något klokt för "över fyra århundraden sedan", är man därefter noggrann med årtalen. När man i brådskan en gång med stora bokstäver på tidningens innehållsuppslag har knåpat ihop journalisten Heta Muurinens namn, även om man menade pedagogen Heta Tuominen-Soini, har man till sitt förtret fått namnneuros. Jag vet det av erfarenhet.

Fakta är grundstenen som journalisten börjar bygga på. Med journalistens ögon kan man se att världen består av både storyer och berättelser. Med *story* avser jag här händelseförloppet. *En berättelse* är igen en presentation av dessa händelser. Även om story och berättelse vanligtvis är termer som förknippas med fiktionen, kan man dra nytta av dem också för att förstå journalistiken.

I slutet av klassiska deckaropus samlar detektivhjälten alla berörda för att lyssna på en berättelse som han med sin makalösa intelligens har pusslat ihop utgående från spridda bevismaterial. Journalistarbetet kan många gånger gå samma väg eftersom journalisten inte ens nära på alltid varit närvarande i händelsernas

²⁶ Rene Descartes 1596–1650 var en betydande filosof, men hans vetenskapligt aktiva tid började först år 1618.

DET GÅR ENDAST ATT BEHANDLA
DE HÄR SAKERNA TILLSAMMANS MED
ANDRA, OCH GOD JOURNALISTIK ÄR
SOM EN VÄGKARTA ÖVER HURDANA
PERSPEKTIV MAN SÄTTER PÅ SAKER.

MED JOURNALISTENS ÖGON KAN MAN
SE ATT VÄRLDEN BESTÅR AV BÅDE
STORYER OCH BERÄTTELSE.

centrum, alltså i själva storyn.

Därför fördjupar man sig i berättelser, som det kan finnas hur många som helst av för samma story. En del av dem kan presentera perspektiv som går hand i hand med storyn och bekräftar varandra, medan en del kan strida mot varandra. Man måste identifiera haltande berättelser och sträva efter att fastställa sanningsenliga tolkningar i en story som påverkar i bakgrunden.

Journalistiken undersöker alltså berättelser och strävar efter att hitta sanningen och intressanta synvinklar i den story som göms bakom dem. Produkten av journalistiken är å sin sida en ny berättelse om samma story, en berättelse som tack vare journalistens yrkesetik och -skicklighet borde tillföras betydelse.

Journalisten tvingas förhålla sig tudelat till sanningen. Å ena sidan måste man ha som utgångspunkt att förhålla sig skeptiskt till alla berättelser: undra, fråga, även om man redan är säker på att man vet. Å andra sidan måste journalisten tro på att han eller hon eventuellt har hittat en story. Man får inte låta sig besegras av den relativistiska tanken²⁷ om att alla berättelser skulle vara inbördes likvärdiga.

Det pratas ofta om storyer och berättelser i allmänhet, och orden har i vardagsspråket inte den innebörd som definieras här. Funderingarna om väsentligheter i journalistens arbete i bör-

jan av texten kan formars om med hjälp av narratologisters²⁸ begrepp:

Journalisten observerar de viktiga storyerna och skriver en intressant och sann berättelse utgående från dem.

MAN LÄR SIG ATT
SKRIVA GENOM ATT
SKRIVA, AV STORYERNA
LÄR MAN SIG ATT
UTARBETA BERÄTTELSE
GENOM ATT LÄSA OCH
GÖRA.

Journalistens viktigaste arbetsredskap är kunskap som samlats genom mycket varierande övning. Man måste ha en förmåga att leta efter information, analysera den och omforma den till en text. Erfarenhet

är det allra viktigaste, men även utbildning är till stor hjälp. Universitetsstudier bidrar till att man lär sig att behandla källor, analysera uttalanden kritiskt och se ett steg längre, även om man kan lära sig dessa färdigheter annars också.

Journalistiken utnyttjar mångahanda källor, handlingar, personer, undersökningar. Man får inte glömma möten och böcker trots att internet har revolutionerat informationssökningen.²⁹ Man lär sig att skriva genom att skriva, av storyerna lär man sig att utarbeta berättelser genom att läsa och göra. Då man arbetar lär man sig att ställa frågor. När man en gång publicerar en artikel i vilken man absolut borde ha utrett ännu en sak, kommer man redan nästa gång i

²⁷ *Relativism: tanken om sakers relativitet. Här epistemologisk relativism, det vill säga kunskapsrelativism: sanning och kunskap beror bet och hållet på ur vilket perspektiv man ser på saken.*

²⁸ *Narratologi är teori och forskning om berättelser och berättarstrukturer.*

²⁹ *Det är bäst att inleda all informationssökning på Wikipedia. Där får man en helhetsbild. Man måste givetvis ta med andra källor, men det är en bra metod att alltid jämföra information från olika platser med varandra.*

håg det.³⁰ En del av färdigheterna är igen praktiska kuggfrågor, som man bara måste veta för att kunna veta. Vilken information är offentlig och var hittar man den? Till vilket kontor ska man gå om man vill ha information om börsbolagens innehav?³¹

I omtvistade frågor blir källornas pålitlighet och mångsidighet särskilt viktig, och likaså journalistens omdömesförmåga. Från vilken instans kommer informationen? Är den till någons fördel? Vem har nytta av den? Vem betalar och varför? De två viktigaste ledtrådarna vilka man kan följa för att bedöma källornas tvivelaktighet är pengar och makt. Genom att kontrollera dem kan man åtminstone undgå att bli en spelknapp som makthavarna utnyttjar. Och alltid när en makthavare – en politiker eller till och med en polis – pratar, måste man vara ytterst noggrann.

Det är inget personligt med det. Journalisten jämför också snarare sin instinkt med en pålitlig polishund än med en vakhund som skäller vid kanten av sitt revir. När man får upp spåret på att en maktutövare gjort något fel måste man börja föra oväsen och blotta tänderna.

* * *

Jag har aldrig arbetat på dag- eller nyhetsredaktioner. Att jag överhuvudtaget

30 Ett utomordentligt verk som stöd för kritiskt tänkande för vem som helst är kanadensaren Normand Baillargeons Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi (En snabbkurs i intellektuellt självförsvar, ej översatt till svenska).

31 Information om värdepappersinnehav fås från det värdeandelsystem som Euroclear Finland Ab upprätthåller på adressen Urho Kekkonens gata 5 C, 8 vån., Helsingfors. En mycket viktig form av offentlighet både för journalisten och polisen.

OCH ALLTID NÄR EN MAKTHAVARE
- EN POLITIKER ELLER TILL OCH
MED EN POLIS - PRATAR, MÅSTE MAN
VARA YTTERST NOGGRANN.

JOURNALISTEN JÄMFÖR OCKSÅ
SNARARE SIN INSTINKT MED EN
PÅLITLIG POLISHUND ÄN MED EN
VAKHUND SOM SKÄLLER VID KANTEN
AV SITT REVIR. NÄR MAN FÅR UPP
SPÅRET PÅ ATT EN MAKTUTÖVARE
GJORT NÅGOT FEL MÅSTE MAN
BÖRJA FÖRA OVÄSEN OCH BLOTTA
TÄNDERNA.

halkade in i journalistyrket (eller professionen) var delvis en slump. När skadan redan var skedd sökte jag mig slutligen medvetet till vetenskapsjournalistiken.

Vetenskap är ett särartat objekt för journalistiken. Journalisterna och forskarna möter liknande etiska resonemang när de kommunicerar med det omgivande samhället. Båda yrkesgrupperna är ständigt tvungna att ta itu med den inre diskussionen om den egna rollen, om var gränsen mellan journalisten/forskaren och den privata medborgaren går.³² Att fullständigt tona ner sig själv är onödigt att kräva ens av det hårdaste vetenskapsfolket. Både journalister och forskare styrs av en inre reglering, journalister har journalistreglerna och forskarna har många slags forskningsetiska koder. Bägge bottenar i sanningsenlighetens och oavhängighetens ideal och bägge behandlar yrkesetik som en färdighet att fatta rätt beslut med tanke på branschen³³. Vetenskapens egna bedömningssystem³⁴ underlättar journalistens arbete, vilket också behövs. Åtminstone när en humanistisk journalist skriver en artikel om medicin eller kosmologi.

Till vetenskapsjournalistens arbete hör visserligen också annat än att komma med nyheter om nya resultat. Vad är all-

mänt betydelsefullt utanför vetenskapen? Vilket resultat måste allmänheten bli medveten om? Vad är endast bedärande intressant ur ett intellektuellt perspektiv? Vetenskapsjournalisten går tillsammans med vetenskapsmännen i enad front för den vetenskapliga världsbilden och det kritiska synsättet. God vetenskapsjournalistik är en samhällelig, men givetvis spontan, fortsättning på vetenskapen.

Fastän vetenskap kan verka självtillräckligt i den egna kretsen, är inte heller den fri från berättelsernas makt. Det finns saker som anknyter till berättelserna, orden eller vetenskapens ideal, och som journalisten måste vara noggrann med.

Christofer Columbus
skepp Niña, Pinta och Santa

Maria anlände den 12 oktober 1492 till det amerikanska fastlandet som de första ”européerna”, om vikingarna inte räknas. Det sägs att Columbus mål var att hitta sjövägen till Indien, och han har fått rykte om sig att vara en kallblodig våghals. Inte endast för att han vågade ge sig iväg på en så lång sjöresa, utan också för att han trotsade sin tids allmänna föreställning om att jorden är platt. Den här storyn är garanterat bekant.

Exemplet om Columbus visar hurdan kraft bra och gripande berättelser har. Felaktiga föreställningar rotar sig djupt, om de bara berättas ofta och på rätt sätt. Historieforskarna tror starkt att också största delen av folket redan då visste att jorden var rund. I själva verket antog filosofen och teologen Thomas av Aquino redan på 1200-talet att hans läsare såg det som en självklarhet att jorden är

FELAKTIGA
FÖRESTÄLLNINGAR ROTAR
SIG DJUPT, OM DE BARA
BERÄTTAS OFTA OCH PÅ
RÄTT SÄTT.

³² För diskussioner om ämnet, se till exempel Clarkeburn & Mustajoki 2007 s. 252.

³³ Jfr. föregående s. 22–.

³⁴ Inom vetenskapen används kamratbedömning; experterna i branschen bedömer andra forskares namnlösa arbeten innan de publiceras. Med anonymiteten strävar man efter att hindra att annat än vetenskapliga argument påverkar bedömningen.

rund³⁵. Idén om okunskapen hos Columbus samtida föddes på 1800-talet i romantikens begrepp ”den mörka medeltiden”. I själva verket lever föreställningen om den mörka, miserabla och stillastående medeltiden fortsättningsvis stark i vår kultur.³⁶

Den mörka medeltiden är en klyscha, och klyschor förstärker föreställningar. Upprepning skapar sanningar också i fråga om enskilda ord, och med dem måste man vara ännu mer noggrann eftersom påverkan av enskilda ord är mer lågmäld och lömsk. Därför måste man vara en så petnoga ordryttare när man skapar sin text, att man själv också blir irriterad. Det vardagliga språkbruket myllrar av ord som bär med sig dolda betydelser. Det är bra att sträva efter att bli medveten om dem.

Exempel. Det är onödigt att upprepa den mansdominerade ordningen genom att prata om vetenskapsmän eller lagkarlar, när man kan prata om forskare och jurister. Man måste fästa uppmärksamhet vid adjektiv som ofta hänger samman med kön eller samhällsklasser. När en kvinna väljs som direktör till en hög tjänst, kallar man henne kvinnlig direktör.³⁷ Manliga direktörer pratar man mer

³⁵ Med Google-sökningen ”Thomas aquinas flat earth” hittar man många hänvisningar till ämnet ur olika vinklar. Som tumregel kan nämnas att när både sidor som främjar ”kristlig vetenskap” och skeptikerforum (eller oppositionella läger i någon spektakulär debatt överlag) är ense om något, kan man redan försiktigt lita på ifrågavarande faktum. Observationen Thomas av Aquino, *Summa Theologiae* Ia, 1,5.

³⁶ Till exempel den betydande paleontologen och historikern Stephen Jay Goulds artikel om ämnet finns också på nätet på adressen <http://www.inf.fu-berlin.de/lehre/SS05/efs/materials/FlatEarth.pdf>. (Läst 23.10.2013)

³⁷ T.ex. Rantala 2011.

UPPREPNING SKAPAR SANNINGAR
OCKSÅ I FRÅGA OM ENSKILDA ORD,
OCH MED DEM MÅSTE MAN VARA ÄNNU
MER NOGGRANN EFTERSOM PÅVERKAN
AV ENSKILDA ORD ÄR MER LÅGMÄLD
OCH LÖMSK.

sällan om. De fattiga *uppmuntras* att delta i samhället genom att man förminskar deras nuvarande ställning, medan direktörer igen *uppmuntras* genom premier. Är det fråga om samma uppmuntran?

Det krävs också noggrannhet i fråga om vetenskapstermer som har spritt sig till det allmänna bruket. Till exempel ordet "naturlig" har fått en kraftig moralisk underton. Naturlig innebär i det allmänna språkbruket ofta någonting bra och rekommendabelt, men i vetenskapen har det ingen sådan innebörd. Natur är med vetenskapens ögon fri från värden. Ett annat bekant exempel från vardagen är när temperament eller sinnesstämning färgas med medicinska termer. En person som är försjunken i tankar är "autistisk", medan en livlig person har "ADHD". Det lönar sig givetvis att i journalistiken avstå från tekniska benämningar inom psykopatologin om man vill undvika att främja medikalisering³⁸. Samtidigt som vetenskapsterminologin luckras upp och blir rörig kan det också ge antydningar om att vissa helt normala saker skulle vara onormala eller sjuka.

När man gör nyheter om vetenskap måste man vara på det klara med de metodologiska grundbegreppen. När man tolkar forskningsresultat måste man förstå skillnaden mellan korrelation och kausalitet. Korrelation innebär att X och Y sker samtidigt, medan kausalitet visar en orsak-verkan-relation. Det faktum att en sak sker samtidigt som en annan

betyder inte att den skulle sammanhålla med den andra. Om det förekommer fler depressionsdiagnoser hos ateister än hos troende kan man inte dra slutsatsen att depression hänger ihop med gudlöshet. Det måste man bevisa separat. Den här typen av fel ser man ofta i vetenskapsnyheter.

DÅ ÄR JÄMLIKHET
INTE GOD, UTAN LAT
JOURNALISTIK.

Ett annat ur journalistikens synvinkel svårt vetenskapsideal som måste iaktatas är objektivitet. Inom vetenskapen strävar man efter utarbete testsammanställningar så att resultaten inte påverkas av var eller av vem testet görs. Då man forskar om människor kan man öka objektiviteten genom att ha ett stort antal försökspersoner och tester, transparens, ett slumpmässigt urval av deltagare och användning av kontrollgrupper.

Journalistreglerna nämner objektivitet, jämlikhet, jämvikt och helhetsomfattning sammanlagt exakt noll gånger. Inte en enda gång. Det här betyder inte att journalistiken inte borde sträva efter att se på saker ur en neutral och allmän synvinkel.

En sådan jämlikhet att två motsatta åndar ges likadana möjligheter kan till exempel i valutfrågningar och vid andra debatttillfällen vara ett praktiskt sätt att få fram åsiktsskillnader och motiveringar. Allmänt taget är dock punkt 8 i journalistreglerna, kravet på sanningsenlighet, mycket viktigare än jämlikhet.

Jämlikheten strider nämligen mot sanningsenligheten i de fall där de motsatta ståndpunkterna inte är likvärdiga. Då är jämlikhet inte god, utan lat journalistik. Här man ta exemplet med klimatföränd-

³⁸ Medikalisering innebär att sjukdomar och medicin, och även medicinska begrepp, sprider sig till nya områden i det omgivande samhället.

ringen som lyfts fram som en tragisk klassiker för vetenskapsjournalistiken.

Den interstatliga klimatpanelen IPCC som består av experter har nu publicerat fem omfattande sammanställda rapporter om klimatförändringen. Den vetenskapliga delen av dem femte rapporten publicerades i september 2013³⁹. Forskningsresultaten har blivit mer precisa sedan den föregående rapporten, och man har fått ny information särskilt om havens betydelse i den globala förändringen⁴⁰. Vetenskapens centrala budskap har oberoende av preciseringarna varit klart redan över 20 år: klimatet värms upp i farlig takt och människan är till stor del skyldig till det. Ändå kommer varje rapport som en överraskning.

Det finns förstås alltid motstridande åsikter inom vetenskapen, och det går inte att tysta ner dessa eftersom vi har yttrandefrihet. Under 2000-talet har media ändå jämnt tagit fram ”balanserande” synvinklar där den vetenskapliga konsensusen har ställts jämsides med marginella synpunkter som förnekar klimatförändringen⁴¹. Det är inte fråga om att man inte ska vara kritisk till klimatförändringen, den övervägande majoriteten av forskarna är mycket kritiska mot den egna forskningsbranschen, och de som inte är det är dåliga forskare. Det är

³⁹ <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/#.UmQ2O7tERJU>

⁴⁰ "Ocean warming dominates the global energy change inventory. Warming of the ocean accounts for about 93% of the increase in Earth's energy inventory between 1971 and 2010 with warming of the upper (0–700 m) ocean accounting for about 64 % of the total." http://www.climatechange2013.org/images/uploads/WGLAR5_WGI-12Doc2b_FinalDraft_Chapter03.pdf. s. 3–3. (Läst 26.10.2013)

⁴¹ Vetenskaplig konsensus innebär att det inom en vetenskapsgren eller flera vetenskapsgrenar råder enighet i någon fråga. Se nedan.

MAN HAR LYCKATS TRIVIALISERA
KLIMATFÖRÄNDRINGEN TILL EN
INRE KAMP MELLAN DE POLITISKA
PARTIerna ELLER NÅGON SLAGS
TROSFRÅGA, OCH MÅSSMEDIerna
ÄR INTE OSKYLDIGA TILL DEN HÄR
UTVECKLINGEN.

snarare fråga om att det inte finns någon vetenskaplig symmetri mellan de motstridiga ståndpunkterna om klimatförändringen. Visst kan man tro att det vid åskväder är Zeus som kör sin kärra, men inte håller man några seminarier om det på fysikinstitutionen. Man har lyckats trivialisera klimatförändringen till en inre kamp mellan de politiska partierna eller någon slags trosfråga, och massmedierna är inte oskyldiga till den här utvecklingen. Ur journalistens synvinkel är det önskvärt att när IPCC publicerar sin sjätte rapport, vars grundläggande innehåll kommer att gå i samma riktning som de andra, men som kommer att vara mer precis och analyserad än förut, så kommer den vetenskapliga konsensusen redan att vara också den allmänna konsensusen⁴². Lite som när helige Thomas redan på 1200-talet antog att hans läsare visste att jorden var rund. Det finns nog annars också tillräckligt med arbete för journalisten när det kommer till journalistik angående klimatförändringen. Frågan om på vilket sätt man borde förbereda sig för och hur man borde förhålla sig till klimatförändringen är långt ifrån lika klar som den fysikaliska bakgrunden till fenomenet.

Vetenskapliga rön är nämligen vetenskapliga rön. Den demokratiska debattens och beslutsfattandets uppgift är att bestämma hur man ska förhålla sig till dem. På vetenskapsjournalistikens lott

42 En undersökning som kartlade 11 944 vetenskapliga artiklar om klimatförändringen kom fram till det resultatet att av alla artiklar som tog ställning till huruvida klimatförändringen i någon mån orsakats av människan, var 97 procent av jakande åsikt. Det här är vetenskaplig konsensus. <http://iopscience.iop.org/1748-9326/8/2/024024/article>. (Läst 23.10.2013)

faller att hjälpa vetenskapen att höras i den offentliga debatten.

* * *

VARJE ORD BÄR MED
SIG BETYDELSER OCH
BAKGRUNDSANTAGANDEN.

Journalister är språkarbetare och därför måste de komma ihåg att ord aldrig är bara ord. Språket förändras när det används

och i samma veva luckras betydelser och värden som språket bär på upp. Varje ord bär med sig betydelser och bakgrundsantaganden. Eftersom repetition ökar nya sanningars kraft har ett sådant här smittande språkbruk⁴³ en tendens att reflektera majoritetens värden och föreställningar. Största delen av rösterna är majoritetens röst.

Journalistiken har ofrånkomligen själv också alltid en röst och en ståndpunkt. Oberoende av vilket ämne texten berättar om eller vilket ändamål den har. Det torde vara klart att största delen av journalistiken pratar ur medelklasstadsbonds perspektiv, med rösterna av en utbildad stadsbo i arbetsför ålder som hör till medelklassen: största delen av journalisterna och en betydande del av deras läsare räknar sig till den här gruppen.

Här döljer sig ett visst problem. Yttrandefriheten borde inte ligga endast i den lyckligt lottade befolkningens händer, även om en mycket liten del av rösterna i den allmänna debatten de facto försvarar dem som inte själva har någon röst i massmedia. Fattiga, arbetslösa, färgade, knarkare, alkoholister, sjuka, galna, ensamma, gamla, unga, homosexuella, troende, personer som tror på något annat.

43 T.ex. modeord, nya benämningar på saker.

Medan journalistreglernas krav på sanningsenlighet förkunnar om motiverade synvinklar oberoende av ämne, uppmunttrar yttrandefriheten i sig sina förespråkare att sörja för *vars och ens* yttrandefrihet.

Maktens vakt- eller spårhund ska alltså inte endast vara snabb med att avslöja missförhållanden. Journalistikens produkter är nya berättelser, ett nytt språk, de skapar en ny värld. Vakten måste också spetsa språköronen för hurdan den nya värld den själv skapat är.

Journalistiken, om man antar att den ska tas på allvar, har mycket att göra med värden. Att journalistiken tas på allvar skulle kunna betyda att dess uppgift inte är att skuffa någon till marginalen, utan att ge även de röstlösa en röst. Och journalistikens uppgift är inte att bekräfta den rådande situationen, utan att utmana den. Då stärks yttrandefriheten och demokratin. Man måste nämligen vara rädd om demokratin. Den är inte nödvändigtvis så stark som man skulle kunna anta. Medan jag skrev det här lät Storbritanniens konservativa premiärminister David Cameron i ett tal förstå att tanken på förhandscensur inte är omöjlig. Han började fundera på begränsningarna i pressfriheten i synnerhet efter tidningen *Guardians* nyheter om den information som Edward Snowden läckt ut om USA:s säkerhetsmyndighet NSA:s omfattande nästespioneri. Premiärministern ansåg att det som Guardian, som profilerar sig som en liberal-vänsterorienterad kvalitetstidning, gjorde var skadligt för världen.⁴⁴ Jag påpekar att detta alltså ägde rum år 2013 i Storbritannien och inte någonstans i

JOURNALISTIKENS PRODUKTER ÄR NYA
BERÄTTELSE, ETT NYTT SPRÅK,
DE SKAPAR EN NY VÄRLD. VAKTEN
MÅSTE OCKSÅ SPETSA SPRÅKÖRONEN
FÖR HURDAN DEN NYA VÄRLD DEN
SJÄLV SKAPAT ÄR.

OCH JOURNALISTIKENS UPPGIFT ÄR
INTE ATT BEKRÄFTA DEN RÅDANDE
SITUATIONEN, UTAN ATT UTMANA
DEN. DÅ STÄRKS YTTRANDEFRIHETEN
OCH DEMOKRATIN.

⁴⁴ <http://www.reuters.com/article/idUS15N0112WQ20131028?irpc=932>. (Läst 28.10.2013)

Kuba eller Kina.

Det finns värden som är karakteristiska för journalisten och som liksom kommer med arbetet. De hänger ihop med värdesättande av demokrati, respekterande av källor, handlingsoffentlighet, öppenhet i beslutsfattandet, data-skydd och liknande.

Även om det kan finnas många personliga åsikter om Edward Snowden, så har han med tanke på journalistiken och offentligheten gjort ett mycket värdefullt arbete. Samma gäller WikiLeaks ledargestalt Julian Assange och Chelsea Manning, som dömdes till fängelse för att ha läckt information till WikiLeaks. Då de gjorde och möjliggjorde informationsläckor försvarade de ovan nämnda värden, som också är viktiga för journalistiken, genom att bokstavligen sätta hela sitt liv som insats. Camerons skrämmande uttalande visar åtminstone att *Guardian* har lyckats exemplariskt med sin uppgift som vakt-hund.

Journalisten Elina Grundström, gäst-professor i journalistik vid Tammerfors universitet 2013, ställde följande fråga i tidskriften Suomen Lehdistö:

”[V]ad minskar i slutändan tidningens trovärdighet mer: journalister som har åsikter om samhället eller journalister som endast skriver kolumner om cykling och barnskötsel?” (citatet översatt av denna artikels översättare)⁴⁵

⁴⁵ <http://www.suomenlehdisto.fi/blog/2013/09/09/valta-takaisin-toimitajille/>. (på finska) (Läst 20.10.2013)

Journalisten har, och ska ha, värderingar och åsikter precis som alla andra. I sitt vardagliga liv kan journalisten till och med ha mycket partiska åsikter i mycket omstridda frågor. Det har åtminstone jag. Man måste kunna lita på att journalisten verkar för sanningsenligheten, väljer att göra nyheter om viktiga ämnen och lyfter fram de väsentliga sakerna i dem. Yrkesvärdena måste gå hand i hand med de personliga.

Det verkar emellertid som om värdena och åsikterna lever samtidigt som både överskattning och förnedringstillstånd. Å ena sidan verkar det som om allas rätt till värderingar och åsikter respekteras jämbördigt, ”var och en har rätt till en åsikt” innebär att man ska tåla vad

som helst utan att argumentera emot. Samtidigt anses värdena på något sätt vara smutsiga, till exempel om värdena i journalistens arbete har påverkat skrivandet av artikeln, kan det tänkas att artikelns budskap har befleckats.

Med fenomenet sammanhänger det krav man regelbundet får höra om att journalisterna borde komma fram med sin partiståndpunkt. Den kändaste personen som framfört kravet torde vara Matti Apunen, tidigare chefredaktör för tidningen Aamulehti och nuvarande direktör för Näringslivets Delegation.⁴⁶

Jag understöder absolut idén om att journalisterna fungerar som exempel i

⁴⁶ <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkelit/Apunen+pyy%C3%A4%C3%A4+Journalistiliitolla+apua+toimitajien+puolekannan+seuritt%C3%A4+mises%C3%A4/1135260782991> (på finska) (Läst 20.10.2013)

fråga om öppenhet. Jag är ändå miss-tänksam mot Apunens förslag eftersom jag inte vet vad ett sådant utredningsarbete skulle berätta om. Innebär parti-ståndpunkt föregående omröstning eller medeltalet av alla omröstningar eller bara partitillhörighet? Det är klart: mitt beslut om var jag lägger min röst har å ena sida att göra med värden och å andra sidan med realpolitiska frågor. Men jag måste fråga: vad kan röstningsbeteende berätta om värden?

Problemet i en sådan här diskussion är att man ofta brukar föreställa sig värden som någon oberoende egenskap. Att kärnan i människans egen mänsklighet skulle bestå av relativt bestående värden som existerar oberoende av vad som sker. Då skulle det vara naturligt att tänka att människan kan bedömas utgående från hennes hypotetiska värden. Om journalisten har röstat på Samlingspartiet eller Socialdemokraterna ska också allt annat som han eller hon gör dömas enligt ifrågavarande partiprogram.

Det är klart att tanken är minst sagt märklig. I bakgrunden döljer sig emellertid ett ur journalistens synvinkel särskilt snedvridet bakgrundsantagande: att politik skulle handla om värden. Partierna odlar gärna denna tanke eftersom dagspolitiken, som är full av kompromisser, handlar om förhandlingar, vinster och förluster. Det är bättre branding om den offentliga bilden av partiet förknippas med fasta förkunnanden om värden än med det dagliga slitandet.

En betydande fråga är: vad har värdena för värde om man inte gör något med dem? Varför skulle värden vara mer betydelsefulla än handlingar? Ett ypper-

EN BETYDANDE FRÅGA ÄR: VAD HAR
VÄRDENA FÖR VÄRDE OM MAN INTE
GÖR NÅGOT MED DEM?

ligt stiltips som ofta upprepas för journalisten skulle kunna fungera också som ett inre rättesnöre.

Förklara inte, visa.

Säg inte att den intervjuade är något, berättat vad personen gör. Personen är inte lång, hans hatt snuddar vid dörrkarmen. Han är inte glad, han skrattar.

Ett språk som ger en mer direkt presentation är mer levande ett som beskriver egenskaper, och läsaren hänger lättare med. Genom att visa kan man också bättre uppnå sanningsenlighets värden.

Vi går tillbaka till narratologin en stund. Vi människor har berättelser om varför vi agerar som vi agerar. I bakgrunden till dessa finns en story, händelser som skett eller inte skett i en livshistoria. Storyn torde alltid vara densamma, men det kan finnas många berättelser, och journalistens uppgift är att hitta de som är intressanta och sanningsenliga.

Det kan inom journalistiken vara viktigt att prata om värden, om det anknuter till storyn, handlingarna.

Om det handlar om Pentti Linkola skulle det vara absurdt irrelevant att säga ”Linkola säger sig vara en naturvän”, men det vara vettigt att prata om de otaliga val han gjort för miljöns skull. En berättelse om bara värden utan stöd från bakgrunden går ändå ofta hem eftersom det är svårt att ifrågasätta värden. Varför strida emot om en politiker säger sig ”tycka om barn”? Själv skulle jag lämna sådant oskrivet om det inte finns några handlingar som bakgrund till det sagda.

MAN MÅSTE TILLÄMPA
KÄLLKRITIK OCKSÅ NÄR
MÅN TALAR OM VÄRDEN.

Om jag säger mig vara en jaktplanspilot, motsvarar berättelsen inte min verkliga story. Det är enkelt att kolla upp saken. En berättelse om handlingar utan verklig förankring är tom. På samma sätt är alltså berättelser om värden utan handlingar som stödjer dem tomma, så varför skulle journalisten intressera sig för oväsentligt prat? Man måste tillämpa källkritik också när man talar om värden. Gällande Elina Grundströms iakttagelse som jag tidigare länade skulle kunna sägas: det borde även av journalisten krävas handlingar som lyfter fram deras värden.

Jag har i mitt arbete fått privilegiet att skriva om många ämnen som har luggit mig varmt om hjärtat, sådana som enligt min åsikt är viktiga, och det är redan i allra högsta grad ett värdeval, avslöjande. Jag hoppas förstås att läsarna förstår att det bakom tidningar och nättredaktioner finns människor som har ett motiv för sina handlingar. Värden och motiv som inte är dåliga i sig. Genom att läsa och fundera på de texter jag skrivit kan man bedöma de värden som styr mig i mitt arbete. Eller genom att fråga.

Poliserna har sedan 2001 använt sig av en etisk ed, som utmärkt listar principerna för öppenhet och opartiskhet:

Jag lovar att efter bästa kunskap och förmåga alltid och under alla omständigheter uppföra mig så att det är förenligt med polisens anseende. Jag respekterar allas rättigheter och människovärde. Jag använder mina polisbefogenheter på det sätt som lagstiftaren har ansett. Jag lyder mina förmäns order och är beredd att möta de faror som är förknippade med polisyrket.

Jag är öppen och främjar försonlighet. Jag är pålitlig och hjälpsam och bidrar till att stärka sammanhållningen inom yrkeskåren. Jag är rättvis och beaktar hela arbetsgemenskapens bästa. Så här vill jag tjänstgöra som polis.⁴⁷

De här är alla saker som rättsystemet också måste högakta för att vara likvärdigt och rättvist.

Den idealistiska detektiv Virta skulle garanterat ha ansett att eden är förpliktande och visat den högaktning. Kommissarie Palmu å sin sida skulle ha gett sjutton i den: man har ingen nytta av fina tal och värden i det logiska brottsutredningsarbetet. Det bästa är att välja den gyllene medelvägen i sitt förhållningssätt.

Eden avslutas med orden ”Så här vill jag tjänstgöra som polis.” Där är man uppriktig. ”Jag vill” är, åtminstone i journalistens öron, ett mycket mer trovärdigt påstående än ”jag är”. Att vilja är ett steg mot att göra, och utan handlingar är värdena bortkastade.

KÄLLOR

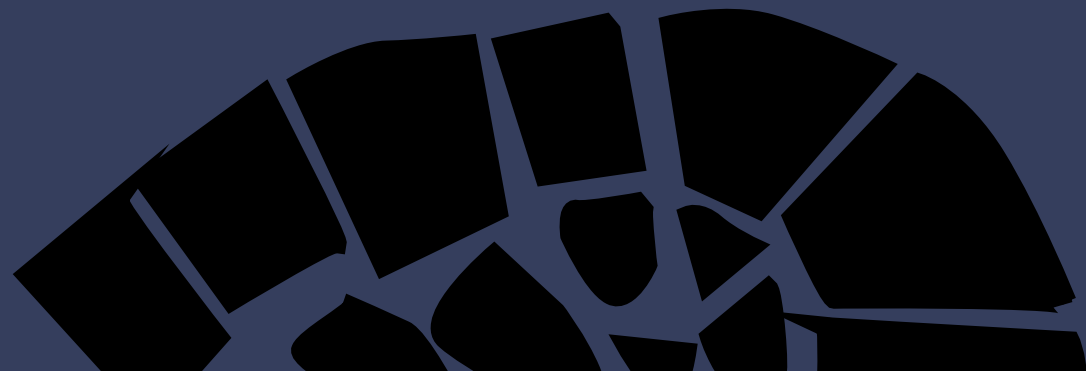
- Baillargeon, Normand: Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi. niin & näin 2011.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Vastapaino 2007.
- Cook, John et al.: ”Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature”. *Environmental Re-*

⁴⁷ <http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/0/8513B97634BFF2D8C2256BC7002C3C44?opendocument>. (Läst 20.10.2013)

JAG HOPPAS FÖRSTÅS ATT
LÄSARNA FÖRSTÅR ATT DET
BAKOM TIDNINGAR OCH OCH
NÄTREDAKTIONER FINNS MÄNNISKOR
SOM HAR ETT MOTIV FÖR SINA
HANDLINGAR.

- search Letters* vol. 8, no. 2, 2013. <http://iopscience.iop.org/1748-9326/8/2/024024/article>. Läst 23.10.2013.
- Grundström, Elina: ”Valta takaisin toimittajille”. *Suomen Lehdistö* 9.9.2013. <http://www.suomenlehdisto.fi/blog/2013/09/09/valta-takaisin-toimittajille/>. Läst 18.10.2013.
 - Gould, Stephen Jay: ”The Late Birth of a Flat Earth”. Publicerad i verket *Dinosaur in a Haystack: Reflections in Natural History*, ss. 38–50, New York: Three Rivers Press 1997. På internet: <http://www.inf.fu-berlin.de/lehre/SS05/efs/materials/FlatEarth.pdf>. Läst 23.10.2013.
 - Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC): Fifth Assessment report (AR5). The Physical science basis. <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/#.UqLKWcydDEY>. Läst 15.10.2013
 - Journalistreglerna 2011. Opinionsnämnden för massmedier <http://www.journalistliitto.fi/pelisaannot/journalistinohjeet/>. Läst 17.10.2013.
 - Lahtinen, Mikko: Montesquieu, Charles Louis de Secondat de. <http://filosofia.fi/node/5286>. Läst 17.10.2013.
 - Merrill, John C. & Odell, S. Jack: *Philosophy and journalism*. Longman 1983.
 - Pietilä, Kauko: *Journalismi ammattina*. Gaudeamus 2012.
 - Polisens etiska ed. <http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/0/8513B97634BFF2D8C2256BC7002C3C44?opendocument>. Läst 20.10.2013.
 - Pöppönen, Hannu: ”Apunen pyytää Journalistiliittoa apua toimittajien puoluekannan selvittämisessä”. *Helsingin Sanomat* 11.10.2010. <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Apunen+pyytää+Journalistiliittoa+apua+toimittajien+puoluekannan+selvittämisessä/1135260782991>. Läst 20.10.2013.
 - Rantala, Päivi: *Sukupuoli ja tasa-arvo journalismissa. Tapaus Lappi*. Lapplands universitet 2011. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72510/Rantala_Sukupuoli_ja_tasa-arvo_journalismissa_DORIA_2.pdf?sequence=4. Läst 23.10.2013.
 - Rosen, Jay: *What are journalists for?* Yale University Press 1999.
 - Finlands grundlag. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasaa/1999/19990731>. Läst 18.10.2013.
 - Suuri Maailmanatlas (Stora världsatlasen). WSOY 1990.
 - Tuomas Akvinolainen: *Summa Theologiae*. På engelska på internet <http://www.newadvent.org/summa/1001.htm>. Luettu 23.10.2013.
 - Vehkoo, Johanna: *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Teos 2011.
 - Waltari, Mika: *Komisario Palmun erähdys*. WSOY 1940.
 - Zelizer, Barbie: *Taking journalism seriously. News and the Academy*. Sage Publications 2004.

“Dessutom fick poliserna klart för sig hur allt hade gått till, en städare som kunde sitt yrke städade upp lokalen efter måltiden, med påföljden att de oberörda invånarna inte såg när den kraftiga städaren bär ut den döda kvinnan i sin bil.”

TIINA TUULASVAARA-KALEVA

NÄR ORD INTE RÄCKER TILL

TIINA TUULASVAARA-KALEVA ÄR ANSVARIG FORSKARE FÖR POLISMUSEETS UTSTÄLLNINGAR. HON HAR ARBETAT PÅ POLISMUSEET SEDAN DET GRUNDADES 2004. FÖRE DET ANSVARADE HON FÖR UTSTÄLLNINGARNA OCH SAMLINGARNA PÅ ARBETARNAS CENTRALMUSEUM OCH VAR ANSVARIG AMANUENS FÖR BILDARKIVET PÅ MUSEICENTRET VAPRIIKKI I TAMMERFORS.

TUULASVAARA-KALEVA UNDERVISAR POLISSTUDERANDE I POLISHISTORIA OCH HON FÖRELÄSER ÄVEN OM ÄMNET PÅ ANNAT HÅLL.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

”Ni, pojkar, måste uppträda på gatan med en sådan rakryggighet, överlägsenhet och soldataktighet, att det där skräpfolket är rädda för er.” Ledarens anvisning i polisskolan i det autonoma storfurstendömet Finland i Ryssland sommaren 1906 ledde till att poliserna började strejka i huvudstaden Helsingfors. I landet rådde en politiskt orolig tid, och polisaspiranterna tolkade anvisningen som en uppmaning att agera mot det egna finländska folket.

De ord som direktören för polisskolan uttalade beskriver mycket väl det så kallade naturrättstänkande som var aktuellt under den tiden. Enligt det grundade människorna staten för att skydda sig mot varandra och samtidigt överlät de alla sina rättigheter till den högsta ledaren, vars skyldighet var att upprätthålla fred. Regenten delade genom förordningar ut makt till tjänstemän på det sätt han ansåg vara bäst. I 1800-talets Finland grundade sig polisbefogenheterna på själv- och envåldshärskarens vilja, och denna gav poliser rätt att använda våld

i sitt arbete. Medborgaren var skyldig att foga sig efter detta.

Fysiskt våld var en etablerad del av samhället ännu i början av 1900-talet. Fredsbrytare dömdes ofta till skam- och spöstraff. Länsmän kunde använda sig av kroppslig bestraffning såväl i förhör som i upprätthållandet av ordning. I Österbotten berättades att länsmännen ofta ”mötte det hårda med det smärtsamma”. Vid kammarförhör ”framkallades erkännande” med hjälp av en piska sammanflätad av läder och mässingstråd.

Också vanliga bybor, som enligt länsmanen var i vägen när han åkte fram på landsvägen, kunde få stryk mitt på ljusa dagen. I skärgården gav länsmanen personer som gjort sig skyldiga till mindre förseelser en hårdhänt bestraffning med batongen för att man inte ”i onödan” skulle behöva föra obetydliga ärenden till rättsbehandling på fastlandet. Idén om medborgarens rättsobjekt och kroppsliga integritet avvek från den nuvarande.

Enligt den ryska tsaren, det vill säga kejsaren, kunde den lokala polisen i Finland inte tukta och bestraffa medborgarna tillräckligt. Därför skickade han kosacker, det vill säga kejsarens specialridtrupper, till olika delar av landet, från Torneå till Åbo och från Viborg till Joensuu. Kosackerna kom till landet genast i början av det finska kriget 1808 och stannade här för att utföra bevakningsuppdrag, övervaka befolkningen och hjälpa den lokala polisen med specialuppgifter.

De var snabba stormtrupper som motarbetade befolkningen i situationer som ansågs hotande av överheten. Största delen var Donkosacker, skickliga ryttare och vapen användare, vars tjänstgöringstid varade cirka 25 år. Kosackerna förstod inte finska, och deras tillvägagångssätt var ännu våldsammare än den lokala polisens. Finländarna var rädda för och avskydde dem. De större polisinställningarna belönades med egna ridande poliser på 1880-talet, då man ville börja minska

antalet kosacker. I början av 1900-talet började Helsingfors polisinställning hålla kurser i självförsvar för konstaplarna samt kräva att personer som vill bli poliser skulle ha en god fysisk kondition och vara minst 183 centimeter långa.

Motståndet mot för-
ryskningspolitiken in-

leddes i Finland först vid sekelskiftet 1800–1900-talet. Samtidigt vaknade drömmen om en självständig stat och finländarna började motsätta sig överheten. Kosackerna galopperade mitt bland människor som uttryckte sin åsikt med sina tre meter långa lansar i högsta hugg och skingrade folkmöten med sablar och knutpiskor. Under det första världskriget fördubblades kosackernas antal i Finland.

Efter den ryska revolutionen 1917 sade Finland upp alla ”tsarens knektar”, det vill säga de poliser som tillsatts. Ordningen hade börjat glida ur överhetens händer. I stället för poliser tillsattes folkmiliser, ”egna bra män”, som dock inte hade några som helst kunskaper om till

I 1800-TALETS
FINLAND GRUNDADE SIG
POLISREFOGENHETERNA
PÅ SJÄLV- OCH
ENVÅLDSHÄRSKÄRENS
VILJA, OCH DENNA GAV
POLISER RÄTT ATT
ANVÄNDA VÅLD I SITT
ARBETE.

exempel hur man hanterat folkmängder. Oroligheterna och otryggheten ökade. Därtill drabbades landet av hungersnöd sommaren 1917. Olika medborgargrupper grundade sina egna skyddskårer för att skydda sig. Till sist var man i en sådan situation att landet hade blivit uppdelat i två stora ordningsgarden, det röda och det vita gardet. Under tiden 27.1–15.5.1918 fördes ett av Europas blodigaste inbördeskrig i det självständiga Finland.

* * *

Efter det finländska inbördeskriget var den politiska atmosfären spänd och folket tudelat. Den vita sidan som hade vunnit kriget rekryterade poliser ur de lojala högersinnade skyddskårerna, som arbetarna inte kunde lita på. Laglydigheten minskade också till följd av den misslyckade förbudslagen mot alkohol som satte folkets rättskänsla på prov. I landet förekom rikligt med våldsbrott, och det dog också fler poliser i tjänstgöring än någonsin tidigare eller senare.

Genom regeringsformen 1919 fick presidenten makt att ge polisen rätt att använda maktmedel. I polisförordningen 1925 gavs polisen rätt att använda "nödvändiga maktmedel". Det fastställdes dock inte skilt vilka maktmedel som åsyftades. Enligt strafflagen från 1932 ska maktmedlet vara "försvarligt".

Det kommunistiska partiet var enligt lag förbjudet i landet, så dess agitatorer verkade "under jorden". Däremot ansåg extremhögeraktivister att republiken Finland var för vänsterinriktad. De bör-

I DEN OM MEDBORGARENS
RÄTTSOBJEKT OCH KROPPSLIGA
INTEGRITET AVVEK FRÅN DEN
NUVÄRANDE.

TILL SIST VAR MAN I EN SÅDAN
SITUATION ATT LANDET HADE
BLIVIT UPPDELAT I TVÅ STORA
ORDNINGSGARDEN, DET RÖDA OCH
DET VITA GARDET.

I LANDET FÖREKOM RIKLIGT MED
VÅLDSBROTT, OCH DET DOG OCKSÅ
FLER POLISER I TJÄNSTGÖRING ÄN
NÅGONSIN TIDIGARE ELLER SENARE.

I POLISFÖRORDNINGEN 1925
GAVS POLISEN RÄTT ATT ANVÄNDA
"NÖDVÄNDIGA MAKTMEDEL".

jade utöva påtryckningar på beslutsfattare som valts genom demokratiska val i form av våldsamma frihetsberövanden och skjutsningar. Personer som ansågs vara för vänstersinnade kidnappades, misshandlades, skjutsades till en annan ort eller ända till östgränsen och tvingades promenera över gränsen. Tre personer dog under skjutsningarna.

Landets regering ansåg att det för att trygga lagligheten behövdes en riksomfattande, militärt utbildad och specialutrustad polisstyrka, som bland annat skulle hålla ”lappoterrorn” i styr. Hösten 1930 inleddes den tre månader långa utbildningen för det rörliga poliskommandot (Liikkuva Poliisikomennuskunta, LPK), om vilken inget knystades för utomstående. Kommandot bestod till en början av 50 poliser. Läroämnena omfattade utöver olika författningar och allmän polislära bland annat fotfolksövningar, polistaktik (till exempel att hur gruppen ska hantera en lugn eller revolutionerande folkmassa) samt gasvapenutbildning. Den fysiska konditionen utvecklades genom gymnastik och simning och man övade sig också på självförsvar, körteknik och livräddning. Kommandot hade också en specialutbildad maskingevårsgrupp och ryska Maxim-maskingevär. Det fanns tillräckligt att göra – efter upproret i Mäntsälä 1932 bestod manskapet av fler än 300 män.

I handboken ”Om polisens handlande för att trygga den allmänna ordningen och friden” fastslog man 1928 bland an-

nat följande:

”I uppgifter som endast kan utföras med hjälp av rena anfallsåtgärder, hör tunga vapen – specialvagnar med maskingevär, kulsprutor – till de främsta medlen, i andra situationer kommer dessa ytterst sällan på fråga.”

”Trots detta ska polisen sträva efter att utföra sina uppgifter utan att använda vapenmakt. Polischefen får heller inte glömma att rebeller strävar efter att få polisen att avfira det första skottet eller få anklaga polisen för att avfira det. Poliser, och särskilt polischefen, ska i alla situationer orubbligt behålla sitt lugn. De får inte ha några nerver över huvudtaget” (fri översättning).

Ordningspoliser fick däremot ringa utbildning i arbetet. Övnings- och tjänstehandboken från 1930 gav följande anvisningar:

”En batong är ett tillhygge tillverkat av gummi som polisen, om det i lagen finns förutsättning att tillämpa kroppsliga tvångsmedel, kan ta till, såvida inte order eller förbud som han gett inom ramen för sina befogenheter följs – ska polisen in i det sista undvika att använda skjutvapen och försöka klara av situationen med mildare metoder och att skadorna av ett tillhygge, en batong, i regel är mindre än av ett skjutvapen” (fri översättning).

Den ringa utbildningen kunde leda till tragiska slutresultat och det hände ofta att poliser dog. Överkonstapel Anton Lundqvist blev skjuten i maj 1931. Två kända ”huliganer och spritlangare” hade

DEN RINGA
UTBILDNINGEN KUNDE
LEDA TILL TRAGISKA
SLUTRESULTAT OCH
DET HÄNDE OFTA ATT
POLISER DÖG.

länge spritt skräck i Lamminkylä i Norra Pirkkala (nuvarande Tammerfors). På kvällen den 12 maj 1931 larmades byns konstapel Vihtori Maakala för att lugna ner männens härjande. Han beslagtogs männens Mauser-pistol och förde den till sitt hem. Männens fortsatte sitt supande och gick mitt i natten ut för att skrämman byborna bland annat genom att krossa fönster. Klockan ett på natten flydde en hemmansägare bråkmakarna och sprang hem till Maakala.

”Huliganerna” följde efter, trängde sig in i bostaden och krävde att få sin pistol tillbaka. I det slagsmål som uppstod slogs Maakala i huvudet med en yxa. Med hjälp av sin fru lyckades han fly och sökte hjälp vid Epilä polisstation. På vägen tillbaka anslöt sig poliser från Pispala till gänget. I Maakalas hem möttes poliserna av en fruktansvärd syn. Konstapelns 24-åriga maka hade blivit skjuten i huvudet och låg i en blodpöl med sin lilla dotter gråtandes bredvid. Poliserna började jaga mördarna och vid gripandet i Ylöjärvi uppstod en eldstrid. Överkonstapel Anton Lundqvist (49 år) blev träffad och dog på Tammerfors sjukhus den 14 maj 1931. Han sörjdes av sin fru och sina två barn i skolåldern.

Pressen skrev mycket och detaljerat om händelsen. I tidningen Helsingin Sanomat skrevs att ”erittäin suurta raa-kuutta osoittaneesta veriteosta” (ett blodsdåd som tydde på oerhört grym råhet) medan Aamulehti skrev om ”en grov hämnd som upprör sinnet och som i sin råhet haki vertaistaan”. I Tammerfors ordnades ett medborgarmöte, under vilket det krävdes att dödsstraff ska

POLISINRÄTTNINGARNA HADE
ETT BRETT OCH BLANDAT
SPEKTRUM AV VÄPEN I BÖRJAN AV
SJÄLVSTÄNDIGHETEN.

återinföras i Finland också under fredstid.

Polisinrättningarna hade ett brett och blandat spektrum av vapen i början av självständigheten. Träbatongerna böts ut mot gummibatonger i slutet av 1920-talet och de så kallade knivbajonetterna hörde till konstapelns uniform ännu 1946. Som handvapen användes revolverar eller Browning-, Walther- och Parabellum-pistoler. Skjutvapnet skulle hållas gömt i byxfickan. Gasvapen togs i bruk på 1930-talet. I Kuopio tog 27 ordningspoliser i bruk en Perplex-gaspistol som arbetsvapen eftersom den hade ”spritt en sådan skräck bland ligapojkarna i staden att de – – inte längre började trakassera poliserna de hatar”.

* * *

Andra världskriget och de så kallade farans år som följde därefter i Finland 1939–1948 medförde nya utmaningar för polisen. En vanlig kriminalkonstapel kunde plötsligt utses för ett mycket farligt uppdrag, som i nuläget endast beredskapsgrupper av poliser med specialutbildning skulle utses för. Detta var fallet för exempelvis inspektionskonstapel, kriminaldetektiv Otto Suoniemi vid polisinrättningen i Tammerfors i oktober 1942.

Under fortsättningskriget var Tammerforsavdelningen vid Statspolisen systerinstans med att söka efter krigsmotståndare

och den tog även hjälp av stadens poliser. Bilmontören Pellervo Takatalo (28 år) var ungdomsansvarig för stadens underjordiska kommunister. Under vinterkriget krigade han i Summa, men godkände inte att Finland allierade sig med det fascistiska Tyskland. I början av fortsättningskriget började han samla ihop arbetarungdomar till en oppositionsgrupp som genomförde olika slags sabotage. I Tammerfors med omnejd gjordes sammanlagt 21 missdåd under tiden 23.8.1941–23.10.1942. Armébilarna, järnvägsskenor, tåg och transformatorer sprängdes, och även Ratina kraftverk och Takko takpappsfabrik fick sin beskärda del. Statspolisens detektiver sökte efter Takatalo, men han lyckades fly i januari 1942. I oktober fick detektiverna tillförlitlig information om var han gömde sig.

Enligt protokoll från polisutredningar fick Otto Suoniemi (41 år) den 31 oktober 1942 klockan 12.30 order om att

EN VANLIG
KRIMINALKONSTAPEL
KUNDE PLÖTSLIGT UTSES
FÖR ETT MYCKET
FÄRLIGT UPPDRAG, SOM
I NULÄGET ENDAST
BEREDSKAPSGRUPPER
AV POLISER MED
SPECIALUTBILDNING
SKULLE UTSES FÖR.

åka till Lamminpää tillsammans med fem andra Tammerforspoliser och två detektiver från Statspolisen. Han beordrades att ta med sig sin Finland-kulspruta. I bilen berättades att den efterlyste Takatalo gömde sig i ett skyddsrum som byggts i en huskällare. På plats fanns frun i huset, som enligt egen utsago inte visste

något om Takatalo eller skyddsrummet i källaren. Slutligen gick hon ändå med på att öppna dörren till källaren för poliserna, varpå hon svimmade. Frun bars till sängen och en läkare kallades till platsen.

I potatislären i källaren fanns en lucka, därifrån trappor ledde till en svart dörr. Poliserna befallde: ”Kom ut, annars kastar vi en handgranat.” Inget svar. Poliserna avfyrade ett skott mot dörren och genast avfyrades två skott tillbaka. Poliserna drog sig åt bort från dörröppningen, Suoniemi med sin kulspruta till ett bättre skotthåll. Snart kastades två handgranater ut från skyddet, rummet fylldes av rök, det var svårt att andas och att se något och magasinet föll från Suoniemis vapen på grund av tryckvägen. När en tredje granat flög ut från skyddsrummet föll Suoniemis kulspruta till golvet och han slungades bakåt och fick splitter i huvudet. Genom dörren anfölls en detektiv av mannen med en Nagan-revolver i sin hand, samma som hade skjutit mot Suoniemi. Detektiven träffades av sammanlagt fem skott under striden. Under brottningsmatchen lyckades detektiven till sist riva revolvern ur mannens hand och kniven ur hans bälte, och högg sedan mannen i armen med kniven. Mannen gav upp och Suoniemi ledde honom ut ur källaren. Takatalo arresterades.

Bägge männen var allvarligt skadade. De fördes direkt till samma rum på avdelningen för döende på Hatanpää sjukhus i Tammerfors. Detektiven repade sig dock och återvände till sitt arbete vid polisinspektionen redan i januari 1943. Polisens första förtjänstkors delades ut i november 1942. Otto Suoniemi fick det jämte specialutmärkelser. Även Pellervo Takatalo överlevde. Efter kriget kritiserade han i skarpa ordalag yrkesetikerna hos polisen och de läkare som vårdat honom

UNDER FORTSÄTTNINGSKRIGET
VAR TAMMERFORSÄVDELNINGEN
VID STATSPOLISEN SYSSELSÄTT
MED ATT SÖKA EFTER
KRIGSMOTSTÅNDARE OCH DEN TOG
ÄVEN HJÄLP AV STADENS POLISER.

samt krävde att polisen omedelbart gjorde sig av med fel slags folk. Statspolisen blev den röda statspolisen (Röda Stapo) (1945–1948) och Takatalo värvades som detektiv.

* * *

År 1944, efter andra världskriget, blev det kommunistiska partiet lagligt. Från slutet av 1940-talet främjade arbetarna ofta sina intressen i form av strejker. Kommunisterna och socialdemokraterna förde en häftig maktkamp i fackföreningsrörelsen. En del strejker ledde till våldsamma sammandrabbningar mellan de vilda strejkarna, strejkbrytare och polisen. Polisen tog i stor utsträckning hand om oroligheterna med hög röst och genom att snabbt använda eller hota att använda batonger, kulsprutor och tårgas. Polisen befallde, folket löd och de som inte löd tuktades med våld.

Den 27 september 1948 inleddes vid Arabias fabrik i Helsingfors en strejk, som socialdemokraterna i fackföreningsrörelsen ansåg vara olaglig. Strejkarna stod vid fabriksporten och konfronterade de strejkbrytare som försökte komma till arbetet. Polisen beordrades till platsen för att säkerställa ordningen och arbetarnas möjlighet att komma till arbetet. Efter att sammandrabbningen pågått i flera dagar började polisen ta i med hårdhandskarna. På morgonen den 21 oktober kom cirka 150 demonstranter till porten för att hindra ”strejkbrytare” från att arbeta. De löd inte de ridande polisernas

order om att stanna. Polisen började slå med sina långa batonger och ridpiskor och arresterade till sist flera personer.

Samma sak upprepades följande dag. Den 24 oktober började folkmassan kasta stenar mot polisen och en av de ridande poliserna fick allvarliga skador i huvudet under sammandrabbningarna.

Finlands regering och president ville bryta strej-

ken och hade därför fattat beslut om att polisen får använda maktmedel. Inrikesminister Aarre Simonen som ansvarade för polisverksamheten fick smeknamnet ”Sabel-Simonen” eftersom det i en tidningsartikel påstods att polisen gick till attack mot folkmassan ”med blottade sablar”. På bilderna i tidningen såg polisens ridpiska ut som ett svärd – poliserna hade i själva verket slutat använda svärd i arbetet redan på 1930-talet.

Socialministeriet krävde att ackordslönerna skulle sänkas för de 260 träarbetarna vid fabriken i Kemi. Arbetarna började strejka sommaren 1949. Strejken utvidgades och omfattade snart hela bolaget, skiljet i Kemi älv samt Kemi hamn. Regeringen befriade skiljet från strejken och inrikesminister Simonen beordrade poliser att trygga arbetsfreden på platsen. På så sätt blev den lokala lönekonflikten politisk och strejkarnas huvudmål blev nu att fälla landets regering. Till Kemi anlände 60 poliser som utöver batonger och pistoler även var utrustade med tårgas och fem kulsprutor.

På ”blodtorsdagen” den 18 augusti

POLISEN TOG I STOR
UTSTRÄCKNING HAND OM
OROLIGHETERNA MED HÖG
RÖST OCH GENOM ATT
SNABBT ANVÄNDA ELLER
HOTA ATT ANVÄNDA
BATONGER, KULSPRUTOR
OCH TÅRGAS.

1949 tvingade cirka 3 000 strejkare bort strejkbrytarna från arbetsplatsen i enlighet med kommunistiska anvisningar. Poliserna som kom emot processionen befallde gruppen att stanna. De som gick först stannade, medan de som marscherade längre bak fortsatte framåt. När folkmassan kom på började polisen hänsynslöst slå med batongerna samt skjuta varningsskott i luften. Situationen spårade ut. Man kastade stenar och sköt med hagelbössor mot polisen. Två strejkare dog, en blev under en lastbil och en träffades av en kula. Senare i domstolen bevisades att det hade varit fråga om ett vådaskott som inte hade avfyrats med polisens vapen. Sju strejkare och tre poliser skadades allvarligt i kravallerna medan flera tiotals människor skadades lindrigt, av dem cirka tjugo poliser. Senare åtalades 127 strejkare för det som skett och av dem dömdes 63 för myteri. Nästa regering befriade de dömda från straff.

Hundratusentals finländare deltog i en allmän strejk den 1 mars 1956. Samma dag inledde Urho Kekkonen sin första presidentperiod. Orsaken till strejken var att arbetsgivarna vägrat gå med på den allmänna höjning av timlönerna som FFC krävt. Prisregleringen hade just avslutats i Finland och livsmedelspriserna steg snabbt. Det var meningen att strejken skulle förlöpa utan ordningsstörningar under FFC:s ledning, men det blev kravaller redan från början. På folkmöten förekom uppvigling till en aktiv, våldsam massrörelse, och de färdigt upprörda strejkarna behövdes inte ens alltid spurras. Enligt inrikesministeriets

NÄR FOLKMASSAN KOM PÅ BÖRJADE
POLISEN HÄNSYNSLÖST SLÅ MED
BATONGERNA SAMT SKJUTA
VARNINGSSKOTT I LUFTEN.

förhandsanvisningar skulle polisen sörja för att upprätthålla ordningen, trygga lovlig trafik och hindra att arbetare störs, men i övrigt endast hålla ett öga på läget.

I städerna gick strejkarna i stora grupper ut på gatorna och hindrade med våld trafikföretag som inte deltog i strejken från att köra sina egna bussar och taxin. På servicestationer fördes "bensinkrig" för att stoppa försäljningen av bränsle. Arbetsgivarna tolkade också små störningar som uppror. Polisen, som kommit på mellanhand, fick inga anvisningar om hur den fick eller skulle ingripa i kravallerna. När polisen

sedan ingrep i bråket ändrades situationen och blev en polarisering mellan poliser och strejkare. Eftersom det inte fanns några allmänna anvisningar agerade polisen på olika sätt på olika håll i landet. På vissa håll tittade de bara lugnt på bråkandet. I en del stora städer tålde man inte ens de minsta störningar av ordningen; den ridande polisen galopperade in i folkmassor, tog fram kulsprutor och bar dem färdiga att användas framför sig. Detta provocerade strejkarna som blev ännu mer upprörda. De försökte i sin tur göra poliserna nervösa, få dem att bete sig osakligt eller strida mot lagen. Man retade upp polisen genom "stirrningskampanjer" och genom uppmaningen "spänn hanen", det vill säga osäkra skjutvapnen. Man kastade stenar, vedklampar och alla möjliga lösa föremål på dem. Till sist räckte det att polisen var närvarande

för att folket skulle bli irriterat och börja bråka. Många människor arresterades. Situationen mellan polisen och strejkarna var spänd ända tills strejkens slut.

Cirka 60 poliser skadades i kravallerna. Tack och lov dog ingen och det uppstod heller inga stora egendomsskador under

den tre veckor långa strejken som förlamade hela landet. Efteråt tog statsministern ansvaret för polisens agerande: "Strejkare har påstått att polisen har morskat upp sig för mycket, medan man på andra håll har anklagat polisen för att ha ett för milt grepp. Sanningen är uppenbarligen den att polisen har agerat på

det sätt som situationen krävt. "Man ansåg ännu då att situationen krävde hårda maktmedel och oflexibilitet av polisen, vilket länge skulle komma att skada relationen mellan polisen och arbetarna. Efter strejken lämnade polisernas fackförbund FFC.

* * *

På 1960-talet blandades mycket kultur- och samhällsradikalism i ungdomars "ensaksrörelser". Demonstrationer blev ibland oroliga. I juli-augusti 1962 ordnade det demokratiska ungdomsförbundet med stöd av Sovjetunionen en fredsfestival i Helsingfors. USA och Storbritannien ordnade motfestivaler till den. Polisen stoppade de kravaller som uppstod med hjälp av batonger och ridande poliser, och för första gången

riktades tårgas mot en stor folkmassa. Över 80 personer anhölls och 22 upploppsmakare dömdes till fängelse. I demonstrationer mot Vietnamkriget och ockupationen av Tjeckoslovakien 1966–1968 förekom ett aktivt och passivt motstånd mot polisen. Till skillnad från andra länder förekom det i Finland inte någon egentlig gatradikalism eller gatuväld. Demonstrationerna mot shahen i Iran i Helsingfors sommaren 1970 fastnade i folks minne på grund av hårdhänta arresteringar. Handgemänget och slagen med batonger inleddes när polisen knuffade bort demonstranter från det område som utlovats för dem. Man klagade på polisens agerande hos justitieombudsmannen, och Helsingfors poliskommendör var tvungen att gå i pension efter händelsen.

På 1970-talet förändrades medborgaraktivismen. Miljörörelser marscherade inte längre på gatorna utan intog i stället till exempel tomma hus. Naturskydds rörelsen gjorde för första gången effektivt passivt motstånd i Koijärvi våren 1979. Markägare ville torrlägga en grund sjö där många fåglar vistades – samma sjö som naturvårdare ville fridlysa. Beslutet från vattendomstolen dröjde och markägarna började utan domstolsbeslut fördjupa utfallsdikena från sjön för att sänka vattennivån. Naturvårdarna vidtog motåtgärder och byggde utan tillstånd en damm på platsen. Markägarna körde bulldozrar till platsen i syfte att förstöra dammen. Vid det här laget surrade naturvårdarna fast sig i traktorerna med rep och polisen fick i uppgift att lösgöra demonstranterna som var fastbundna i

MAN RETADE UPP POLISEN GENOM
"STIRRNINGSKAMPANJER" OCH GENOM
UPPMÄNINGEN "SPÄNN HÄNE", DET
VILL SÄGA OSÄKRA SKJUTVÄPNET.

PÅ 1970-TALET FÖRÄNDRADES
MEDBORGARAKTIVISMEN.
MILJÖRÖRELSENER MARSCHERADE INTE
LÄNGRE PÅ GATORNA UTAN INTOG I
STÄLLET TILL EXEMPEL TOMMA HUS.

maskinerna och bära bort dem från platsen.

I fråga om den här typen av förhållandevis fredliga masshändelser använde polisen så lite maktmedel som möjligt. Däremot var man tvungen att ta till maktmedel för att ingripa i ungdomars härjande på veckoslut och gängstrider. Under ”kristallnatten”, natten före skolorna började, i Uleåborg 1990 härjade ungdomar och krossade skyltfnster och situationen gled till sist polisen ur händerna. Det förekom också allvarliga störningar av ordningen vid en demonstration framför Iraks ambassad 1991 samt framför Riksdagshuset under den så kallade Murrostorstai (brytningstorsdagen) 1993.

Utomlands sågs exempel på allvarligt massvåld vid stora evenemang. Polisen utvecklade först i tysthet Finlands kravallpolis (Suomen mellakkapoliisi, MEL-PO). Snart ändrades det finska namnet till JOUHA-polis (från ”joukkojen hallinta”, hantering av folkmassor) eftersom det bättre ansågs motsvara verksamhetens karaktär i vårt land. På 1990-talet hade kravallgrupperna (JOUHA-grupperna) beredskap inför stora internationella möten, idrottstävlingar och olika demonstrationer, bland annat mot kärnkraft och pälsauktioner. År 1996 började man protestera framför Presidentens slott på självständighetsdagen. På de så kallade svartgröna dagarna i Tammerfors i januari 1998 uppstod också sammandrabb-

ningar mellan polisen och ungdomar. År 1999 ordnade Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter en stor demonstration mot EU:s stödpolitik i Helsingfors. Cirka 8 000 personer deltog i demonstrationen, varav en del var utrustade med yxor, lövskäror och bobollsträn. Man försökte ge eftertryck åt kraven med hjälp av ko- och fårhuvuden spetsade på käppar. Det rådde en svår situation och

den höll på att glida polisen ur händerna, särskilt som EU-beslutsfattare höll ett möte i Helsingfors mässcentrum. Polisen hade lagt upp ett stängsel framför mötesplatsen, och demonstranter började riva ner stängslet. De tände en öppen eld på platsen och försökte tränga sig in på mötesområdet med våld. Till sist lyckades polisen stoppa gruppen.

I samband med ett ASEM-möte (ett toppmöte mellan statsöverhuvud från Asien och Europa) den 9 september 2006 isolerade JOUHA-grupperna demonstranter som motsatte sig mötet i Helsingfors framför konstmuseet Kiasma. En del av folkmassan hade enligt polisens förhandsuppgifter som mål att skapa allmän oordning och begå brott under marschen. Uppviglad huliganism uppstod också vid en internationell fotbollsturnering i Helsingfors i slutet av 2000-talet. Våldsam anarkism syntes vidare vid demonstrationen på självständighetsdagen i Tammerfors 2013, då också polishästar användes för att hantera gruppen.

PÅ 1990-TALET HADE
KRAVALLGRUPPERNA
(JOUHA-GRUPPERNA)
BEREDSKAP INFÖR STORA
INTERNATIONELLA MÖTEN,
IDROTTSSTÄVLINGAR OCH
OLIKA DEMONSTRATIONER,
BLAND ANNAT MOT
KÄRNKRAFT OCH
PÄLSAUKTIONER.

I dag har polisen inom ramen för hanteringen av folkmassor (JOUHA) beredskap för gruppbetående som äventyrar den allmänna ordningen och säkerheten. JOUHA-poliser får också specialutbildning med tanke på kriser, naturkatastrofer och nationella storolyckor. Det systematiska utvecklings- och utbildningsarbetet inleddes redan 1991. Det finns numera JOUHA-grupper i hela landet, och vid stora evenemang agerar man på riksomfattande plan. Utöver att gå grund- och fortsättningskurser övar JOUHA-poliserna också i sina egna grupper, i övrigt utför de vanligt polisarbete.

Den finländska polisen strävar nuförtiden efter att minimera användningen av maktmedel och till fredligt samarbete även då det gäller upprörda folkmassor. Man kan visa att man har makt, men den behöver inte alltid användas. JOUHA-gruppen kommer till en plats för att trygga mötes- och yttrandefriheten och att evenemanget förlöper utan störningar samt för att minimera skadorna för såväl miljön som evenemanget. Speciellt för JOUHA-verksamheten är specialutrustning, -utbildning och -organisation samt en disciplinerad gruppverksamhet. JOUHA-poliser ska ha en bra fysisk kondition, vara lugna och ha ett sinne för humor samt kunna agera under press och provokation.

* * *

På 1960-talet levde världen politiskt sett i det så kallade kalla kriget. Europa skadades av terrorism med bombdåd och

VÅLDSAM ANARKISM SYNTES
VIDÄRE VID DEMONSTRATIONEN
PÅ SJÄLVSTÄNDIGHETSDAGEN I
TAMMERFORS 2013, DÅ OCKSÅ
POLISHÄSTAR ANVÄNDES FÖR ATT
HANTERA GRUPPEN.

DEN FINLÄNDSKA POLISEN STRÄVAR
NUFÖRTIDEN EFTER ATT MINIMERA
ANVÄNDNINGEN AV MAKTMEDEL
OCH TILL FREDLIGT SAMARBETE
ÄVEN DÅ DET GÄLLER UPPRÖRDA
FOLKMASSOR.

FÖR ATT KUNNA ORDNA ETT OSSE-
MÖTE KRÄVDES EMELLERTID EN
FÖRHÖJD SÄKERHETSNIVÅ I LANDET.

flygkapningar. Finlands president Urho Kekkonen strävade efter att ordna ett gemensamt säkerhetsmöte för Europa i Helsingfors. Beslutsfattare från både öst och väst skulle delta i mötet. För att kunna ordna ett OSSE-möte krävdes emellertid en förhöjd säkerhetsnivå i landet. Våren 1972 inrättade inrikesministeriet en specialskyddsavdelning vid trafikpolisavdelningen vid Helsingfors polisinspektion. Överkommissarie Johan Rinne kommanderades till avdelningschef och tre kommissarier blev ledare för grupperna. Grupperna bestod av 15 poliser. Verksamheten var mycket hemlig, man fick inte berätta om den ens för andra poliser.

Specialgruppernas namn i världen refererar ofta till starka djur – tigrar, kobror och så vidare. Rinne funderade på avdelningens namn när gruppen var på väg på paus med buss från utrikesministrarnas mötesplats under OSSE-mötet 1973. En av männen reciterade Hietanen i ”Okänd soldat” genom Fänrik Ståls dikt Viborg: ”Förbered er pojkar på att dö för tro och fosterland. Än en gång väsnas den finska björnen, den lyfter sin ram och slår” (fri översättning). Avdelningen fick namnet Karhu (björnen).

Beredskapsenhetens verksamhet avviker från den normala polisverksamheten, även om den i Finland har anammats principen om mildare metoder. För att man ska kunna lösa en farlig situation med så små skador som möjligt krävs delvis hemliga verksamhetssätt och -tek-

niker. Under avdelningens första tid var det svårt att få information om specialverksamhet och utrustning. Arbetet krävde att man skapade konfidentiella relationer bland annat till Mellaneuropa, och dit fick man också åka för att tävla och lära sig nya saker redan på 1970-talet. Efter OSSE-mötet som förlöpt smidigt

och en lugn start på verksamheten testades Karhus färdigheter i samband med Aeroflot-kapningen 1977 och flygkapningen i Uleåborg 1978.

Först 1983 fick man prata öppet om Karhu. Under det årtiondet hade avdelningen bland annat i uppgift att trygga säkerheten vid Opec-möten och viktiga statsbesök, VM i friidrott samt vid gripande av ”tuffa skurkar”. Sommaren 1986 med bankrånet och bankvaktskidnappningen i Jakobacka–St Michel var tung för Karhu. Händelserna efter bankrånet i Jakobacka i Helsingfors fortsatte i cirka tolv timmar och fick ett slut på torget i St Michel klockan ett på natten den 9 augusti. Där sprängde kidnapparen slutligen flyktbilen, sig själv och en av pantfångarna, medan två av pantfångarna en stund tidigare hade fått i säkerhet. Flera av Karhus poliser skadades av skärvor och den tryckvåg som sprängämnesladdningen gav upphov till. De två Karhu-män som stod närmast kidnapparens bil, Kari Tulikoura och Jussi Makkula, fick livshotande skador i explosionen. Händelsen pekade på brister i förhållandena kring polisens befallningsrätt och man började utveckla polisens lednings-

FÖR ATT MAN SKA
KUNNA LÖSA EN FARLIG
SITUATION MED SÅ SMÅ
SKADOR SOM MÖJLIGT
KRÄVS DELVIS HEMLIGA
VERKSAMHETSSÄTT OCH
-TEKNIKER.

system på riksomfattande plan.

På 1990-talet fick beredskapsenheten mer utbildning. Bland de av Karhus uppdrag som fått publicitet i medierna finns bland annat revirstrider mellan kriminella motorcykelgäng och en förtjänstfull spårning av en beväring som dödat tre personer i Kotka. Karhu var också en av grupperna i den stora polisoperationen i Lahtis, där man omringade en förrymd fånge som dömts för lejt mord och som tagit pantfångar den 15–17 mars 1994. Den 30 november samma år intog en man som hotat människor till livet i Hirsala i Kyrkslätt en hyresvilla på en ö. Som den skickliga skytt han var hann han avfyra hundratals skott mot polisen. Mannen reagerade inte på tårgas. Belägringstillståndet som varade i nästan tre dygn slutade med att polisen tog till maktmedel och mannen dog. Efter detta inleddes en lång rättsprocess mot de Karhu-män som skjutit mannen. Först 2007 fastställde Europadomstolen att polisen var berättigad att använda vapen i situationen i fråga.

På 2000-talet började Karhu i högre grad utbyta internationella uppgifter och samt ordna gemensamma övningar. Utöver att gripa beväpnade brottslingar arresterade man nu bankautomatrånare i Pyhäjoki samt stoppade penningstransportrån i Lundo och senare också i Loimaa. År 2009 var Karhu med och befriade en ung kvinna som var pantfånge i Åbo. Till de mest krävande uppdragen hörde också skolskjutningarna i Jokela och Kauhajoki, som krävde flera offer.

I dag samarbetar beredskapsenheten intensivt med olika myndigheter i Fin-

DE PERSONER SOM VÄLJS TILL
KARHU MÅSTE HA GRUNDTBILDNING
FÖR POLISER, ARBETSERFARENHET,
BRÅ FYSISK KONDITION SAMT HÖG
STRESSTÅLIGHET.

DEN LANDSOMFATTANDE
HÄNDLINGSMODELLEN FÖR POLISENS
SÅ KALLADE KRÄVANDE SITUATIONER
HAR UTVECKLATS STEGVIS EFTER
ATT KARHU GRUNDATS.

land för att effektivisera sin verksamhet och kompetens. I krävande situationer verkar Karhu under situationsledaren men planerar och genomför sin verksamhet själv, under sin egen ledare. De personer som väljs till Karhu måste ha grundutbildning för poliser, arbetserfarenhet, bra fysisk kondition samt hög stresstålighet. Först när utbildningen framskrider står det slutgiltigt klart vem som har tillräckliga fysiska och psykiska krafter för det krävande arbetet. Grupparbetet måste förlöpa smidigt för att man ska kunna lösa en krävande situation med så lindriga skador som möjligt.

* * *

Den landsomfattande handlingsmodellen för polisens så kallade krävande situationer har utvecklats stegvis efter att Karhu grundats. Den första lokala beredskapsgruppen inrättades i Uleåborg (Valo -79), sedan inrättades grupper i Tavastehus och Raumo (1980), Vasa (1983), Tusby (1986) och Joensuu (Norra Karelen larmenhet). Polisens anvisningar för farliga situationer förnyades utifrån erfarenheter från beväpnade rån och kidnappningar. Flera polis-inrättningar fick beredskapsgrupper på 1990-talet. Utifrån Tapani Rinnes bok "Poliisitaktikka" (polistaktik) (1993) började man systematiskt utveckla utbildningen i användningen av maktmedel och fältverksamhet. Lagstiftningen kring användningen av maktmedel har förnyats från slutet av

1990-talet.

VATI-gruppen sörjer för krävande situationer och vidtar de första åtgärderna,

om den nationella beredskapsgruppen Karhu anländer till platsen, samt bistår Karhu-gruppen. Grupperna utbildar befälet vid polis-inrättningar i användningen av maktmedel och taktiker kring detta. I övrigt sköter VATI-poliser om vanliga

larmuppdrag. Det är frivilligt att söka till gruppen, men kraven för att komma in på utbildningen är hårda, precis som för Karhu-gruppen. I kvalificeringsproven mäts vapenhantering, färdigheter i skytte och den fysiska prestationsförmågan (motoriken, koordinationen, muskeluthålligheten, kamp- och uthållighetsdel). Genom intervjuer och lämplighetsbedömningar testar man hurdan känsla för situationen, slutledningsförmåga och stresshantering de som vill få en plats i gruppen har. Beredskapsenheten Karhu deltar också i utbildningen för VATI-grupper. Utöver grund- och fortsättningskurserna tränar grupperna självständigt på egen ort enligt en bekräftad utbildningsplan. Då övar man också på exceptionella situationer med anknytning till lokala hotbilder. Enligt Uleåborgs VATI-grupp, som klarat sig bra till och med i internationella tävlingar, är man på andra håll i världen mycket intresserad av den finländska polisens kompetens i bland annat skogssituationer.

Redan i slutet av 1970-talet började Karhu-gruppen utöver den egentliga, operativa verksamheten utveckla utrust-

TYPISKA UPPDRAG
FÖR KARHU- OCH
VATI-GRUPPERNA ÄR
BELÄGRINGSSITUATIONER
OCH GRIPANDEN AV
BEVÄPNADE, FARLIGA
PERSONER.

ning – allt från skor till skyddsutrustning – som fungerar i krävande situationer. Utöver individuell specialutrustning har Karhu- och VATTI-poliser gruppsspecifik utrustning som beaktar de regionala specialbehoven. Grupperna har första hjälpen-, skydds- och kamouflageredskap, belysningsanordningar, anordningar för verksamhet i mörker samt fordon som passar för verksamheten. Polishundarna och deras förare får en skild specialutbildning för farliga situationer. Typiska uppdrag för Karhu- och VATTI-grupperna är belägringssituationer och gripanden av beväpnade, farliga personer.

I krävande situationer finns vid behov grupper för taktisk akutvård och polisens grupper för taktisk förhandling samt andra specialutbildade grupper, såsom TEPO-poliser (terrorbomb/teknisk bomberedskap), på plats. Genom taktisk akutvård säkerställs snabb läkarhjälp i farliga specialsituationer. Verksamheten inleddes i Karhu-gruppen redan på 1970-talet. I dag understryker medborgarnas grundläggande rättigheter, lagar och polisens principer att mildare metoder bör användas även i farliga och krävande situationer. Syftet med polisens taktiska förhandling är att få stopp på en konfliktsituation genom att prata och att lösa den utan att använda maktmedel. Inrikesministeriets polisavdelning startade en utbildning i taktisk förhandling vid Polisinstitutet i Otnäs i Esbo i slutet av 1970-talet, då institutets lärare i polistaktik och psykologi fungerade som lärare. I dag löses över 90 procent av de farliga situationer som polisen råkar ut för i Finland genom att

I DAG LÖSES ÖVER 90 PROCENT
AV DE FARLIGA SITUATIONER SOM
POLISEN RÅKAR UT FÖR I FINLAND
GENOM ATT MÅN PRATAR.

man pratar.

Också polisens TEPO-verksamhet har sitt ursprung i de OSSE-möten som Finland stod värd för på 1970-talet. Redan 1972 tränade man vid Polishundsinsrättningen i Tavastehus de första ”bombhundarna” och deras förare i att hitta sprängämnen. Information för den hemliga verksamheten hämtades genom studieresor till bland annat Tyskland och USA. På Försvarmaktens röjningskurser i augusti 1974 utbildades de första poliserna att hantera brevbomber och militära sprängämnen. Inför OSSE-mötet 1975 samlades avdelningen POMO, till vilken man från Helsingfors polisinsrättning kommenderade tolv poliser som gått röjningskursen, tre bombhundar med förare samt ytterligare 15 personer som gått en veckolång snabbutbildning. Chefen för kriminalteknisk undersökning, överkommissarie Pentti Holm ansvarade för verksamheten. Han rapporterade senare följande om säkerhetsgranskningarna vid platserna för OSSE-mötet: ”Genomsökningens noggrannhet bevisas bland annat av det faktum att man i myllan i en blomkruka i republikens presidents slott hittade under en millimeter stora diamanter – de hade antagligen lossnat från någon gästs ring.”

POMO avskaffades efter OSSE. På grund av talrika bomblarm och begäran om säkerhetskontroller fortsatte verksamheten på frivillig basis. År 1980 utarbetade arbetsgruppen för planering av kursen i bekämpning av bombter-

ror, TEPO-arbetsgruppen, ett förslag på mål för utbildningen och preliminära lektionsprogram. Under 1980–82 hölls tre grundkurser. Under den första kursen utbildades Helsingfors poliser och under de två följande det lokala nätverk som täcker hela landet. I början hade TEPO-poliserna ingen annan utrustning än en

plåthjälm, bergssprängarväska och ”väderenlig utrustning”. På 1980–90-talen förbättrades arbetssäkerheten i och med att man i Helsingfors skaffade nya arbetsredskap – en röntgenapparat, bombdräkt och bombrobot.

TEPO-utbildningen utvecklades mycket på 2000-talet. Den är kontinuerlig och systematisk för att poliserna ska hänga med i utvecklingen inom området och kunna svara mot nya hotbilder. Vanliga uppdrag är tillvaratagande av sprängämnen i samband med husrannsakingar, konfiskationer och insamling av sprängämnen samt övervakning av sprängämnestransporter och arbetsplatser. Det finns också hemmagjord ”bomber”, men de är ofta enkla och skapar ingen särskild dramatik. Sprängämnen hittas också hos yrkes- och vanebrottslingar. Människor med psykiska störningar som är intresserade av sprängämnen är en egen riskgrupp. I dag skapar den internationella terrorismen allvarliga hotbilder och medför ständigt nya utmaningar för TEPO-verksamheten.

TEPO-utbildningen börjar med grundläggande hantering av sprängämnen och fortsätter med byggande av bomber och

I BÖRJAN HADE TEPO-
POLISERNA INGEN
ANNAN UTRUSTNING
ÄN EN PLÅTHJÄLM,
BERGSSPRÄNGARVÄSKA
OCH ”VÄDERENLIG
UTRUSTNING”.

identifiering av den hotvärld som de skapar. En bra TEPO-polis kännetecknas bland annat av lugn, en förmåga att fatta beslut, företagsamhet och förmåga att arbeta i grupp. Eftersom utrustningen och arbetsredskapen är tunga är det nödvändigt att polisen har en bra fysisk kondition.

* * *

Den finländska polisen har burit skjutvapen under hela den tid som Finland varit självständigt. Först fanns det ingen lag som föreskrev hur polisen skulle använda fysisk styrka. Rätten att använda fysiska maktmedel ansågs utgå från polisarbetets karaktär. I strafflagen från 1932 kallades det för "nödvändigt våld" om någon genom att hota med våld motsatte sig en polis i tjänst. Om polisens skyldigheter, rättigheter och uppgifter stadgades för första gången i polislagen 1966, och om rätten att ta till fysisk styrka föreskrevs först i förnyelsen av strafflagen 1969. "Våld" ersattes nu med ordet "maktmedel" eftersom man genom det ville betona att det är fråga om en lovlig handling i tjänsteuppdrag, till skillnad från olagligt våld. Polisen funderade redan på 1970-talet på gränserna för vapen användningen, men det var först efter pantvaksdramat i S:t Michel som lagstiftningen fick en knuff framåt. Genom vapen användningsanvisningen från 1989 ville man minska polisens användning av skjutvapen inom ramen för arbetsuppgifterna, och det lyckades man också med. Härefter har regleringen av polisens användning av

EN BRA TEPO-POLIS
KÄNNETECKNAS BLAND ANNAT AV
LUGN, EN FÖRMÅGA ATT FATTA
BESLUT, FÖRETAGSAMHET OCH
FÖRMÅGA ATT ARBETA I GRUPP.

OM POLISENS SKYLDIGHETER,
RÄTTIGHETER OCH UPPGIFTER
STADGADES FÖR FÖRSTA GÅNGEN I
POLISLAGEN 1966, OCH OM RÄTTEN
ATT TA TILL FYSISK STYRKA
FÖRESKREVS FÖRST I FÖRNYELSEN
AV STRÄFFLAGEN 1969.

FRÅGAN OM POLISENS ANVÄNDNING
AV MAKTMEDEL KAN FÖRSVARAS SKA
I EFTERHAND BEDÖMAS UTIFRÅN
HUR VIKTIGT OCH BRÅDSKÄNDE
UPPDRAGET ÄR, MOTSTÅNDETS
FÄRLIGHET OCH VILKA RESURSER SOM
STÅR TILL FÖRFOGANDE.

DET ÄR TILLÅTET ATT ANVÄNDA
MAKTMEDEL I ALLA POLISUPPDRAG.

maktmedel specificerats ytterligare samt regelbundet förnyats.

Den nuvarande polislagen ger en polisman rätt att i tjänsteuppdrag använda maktmedel som med tanke på situationen behövs för att bryta motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, hindra att en frihetsberövad flyr, avlägsna ett hinder eller förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Frågan om polisens användning av maktmedel kan försvaras ska i efterhand bedömas utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, motståndets farlighet och vilka resurser som står till förfogande. Polisen har rätt att använda såväl fysisk styrka (bland annat att ta ner en person på marken) som maktmedelsredskap: batonger, elpistol, gassprej och skjutvapen.

Polishunden räknas också som ett maktmedel. De första polishundarna kom till Helsingfors polisinspektion redan 1909. I början skolades de främst för spaningsuppgifter, men snabbt började man också utnyttja deras skydds- och vaktinstinkter inom ramen för ordningspolisens uppdrag i till exempel hamnar. En hundpatrull lugnar ofta en orolig situation bara genom att synas. En polishund får springa i kapp en människa endast på befallning av sin förare. Specialgrupperna Karhu, VATI, JOUHA och TEPO har sina egna polishundar som fått specialutbildning för krävande situationer.

Vid användning av maktmedel följer polisen principen om minsta olägenhet.

Om det inte är fråga om ett brådskande uppdrag bryter man inte upp ett lås till en bostad, utan man söker efter nyckeln så att man kan gå in utan att söndra dörren. När polisen åker för att lugna ner en strid på en bar funderar man noga på hur man kan få läget under kontroll utan att samtidigt

äventyra utanförståendes säkerhet. Den effektivaste, bäst fungerade och mildaste metoden skulle i det fallet kunna vara att använda fysiska maktmedel i stället för till exempel ett effektivt OC-sprej, som samtidigt skulle utsätta alla personer som befinner sig i den slutna lokalen för den sveda och smärta som capsaicinet i sprejen orsakar.

Det är tillåtet att använda maktmedel i alla polisuppdrag. Metoderna ska dock alltid vara nödvändiga och försvarliga. De vanligaste uppgifterna där styrka används är olika larmuppdrag, men polisen kan också behöva använda styrka vid gripande av brottslingar. Polisen, precis som alla andra människor, har med stöd av bestämmelserna om nödvärn rätt att försvara sig. Från början av 1990-talet började mindre farliga maktmedel än skjutvapen utvecklas. CS-tårgassprejen böts nu ut mot OC-sprej, vars dimma inte sprid sig lika långt och som därmed bättre besparade utanförstående från de olägenheter som tårgasen medför. Den oflexibla plastbatongen böts ut mot en teleskopbatong, som var lätt att bära

POLISEN SKJUTER
ENDAST FÖR ATT STOPPA
EN HÄNDLING SOM
MEDFÖR EN DIREKT OCH
ALLVÄRLIG FARA FÖR EN
ANNAN MÄNNISKAS LIV
ELLER HÄLSA, OCH OM
INGET MILDARE MEDEL
KAN ANVÄNDAS.

med sig. Hösten 2004 började poliser provanvända elpistoler.

Polisen skjuter endast för att stoppa en handling som medför en direkt och allvarlig fara för en annan människas liv eller hälsa, och om inget mildare medel kan användas. På 1990-talet utvecklades ordningspolisens systematiska utbildning i vapenanvändning. Före det hade utbildningen främst bestått av skjutövningar. Poliser i tjänst gick varje år på så kallade massskjutningar, där det enda man lärde sig var om man kan eller inte kan skjuta. De personliga tjänstevapnen bestod av mångahanda vapen, från olika pistoler till revolverar. På 1990-talet började man förenhetliga beväpningen och anskaffningarna koncentrerades till Polisens teknikcentral, där vapnen också underhölls. Nuförtiden omfattar polisens utbildning i vapenanvändning dessutom vapenteknik och befogenheter att använda maktmedel. Poliserna testar varje år sina kunskaper i nivåprov. Därmed har polisens vapenanvändning blivit säkrare och tillförlitligare. Vapenanskaffningarna konkurrerats ut numera av Polisstyrelsen. Polisen har under de senaste 20 åren minskat sin användning av skjutvapen, och man får till exempel inte längre stanna en flyende bil genom att använda skjutvapen.

Tjänstekläderna är utformade med tanke på hur polisen bär maktmedel och tjänstevapen. Den odelade fältoverallen togs först i bruk för beredskapsenheten Karhu och polishundsförare på 1970-talet. Ordningspoliserna började efter hand få overaller i början av 1990-talet, men användningen av dessa delade åsikter-

POLISEN HAR UNDER DE SENASTE 20
ÅREN MINSKAT SIN ANVÄNDNING
AV SKJUTVAPEN, OCH MAN FÅR TILL
EXEMPEL INTE LÄNGRE STANNA EN
FLYENDE BIL GENOM ATT ANVÄNDA
SKJUTVAPEN.

ALLT EFTERSOM MATERIÄLEN
UTVECKLATS HAR
SKYDDSTRUSTNINGEN BLIVIT
LÄTTARE OCH SKYDDSEFFEKTEN
STÖRRE. TROTS DETTA VÄGER
DEN NORMALA UTRUSTNING,
INKLUSIVE SKYDDSVÄSTAR, SKOR
OCH UTRUSTNINGSRÄLLE, SOM EN
ORDNINGSPOLIS I FÄLTARBETE BÄR
FORTFARANDE CIRKA TIO KILOGRAM.

na. En del tyckte inte att overallerna var lämpliga för statliga tjänstemän – i början bar man dem ”i hemlighet” på natten. Polisen hade redan på 1930-talet ett ”koppel”, men i det bars endast batongen, vapnet gömde man ännu noggrant. På 1990-talet började poliserna först på egen bekostnad skaffa utrustningsbälten för sina personliga maktmedelsredskap. En del poliser kallade dem ibland ”julgranar”, men av medborgarna fick de däremot positiv respons och väckte till och med beundran för sin ”riktiga” utrustning. Man började nu utveckla utrustningsbältet så att det skulle lämpa sig bättre för polisarbetet.

Karhu hade skyddsutrustning för farliga situationer redan på 1970-talet. Med tanke på arbetarskyddet var 1990-talet en tid av mångsidiga framsteg. Polisernas personliga, lätta skyddsvästar som bärs under overallen utvecklades i Finland genom att polisen samarbetade med Kuopios regionala företagshälsostation och kläddesignstuderande. År 1994 blev Sari-skyddsvästarna obligatoriska för poliser i fältarbete. År 1995 ersatte den tunga skyddsvästen den gamla, upp till 17 kilogram tunga skyddsväst som poliserna hade med i patrullbilarna. Allt eftersom materialen utvecklats har skyddsutrustningen blivit lättare och skyddseffekten större. Trots detta väger den normala utrustning, inklusive skyddsvästar, skor och utrustningsbälte, som en ordningspolis i fältarbete bär fortfarande cirka

tio kilogram. Den finländska polisen har också utvecklat specialutrustningen. På 1990-talet försågs patrullbilarna med nio kilogram tunga Tapsa-sköldar som skydd mot väpnade hot. Specialgruppspolisen var också tvungen att fundera på hur utrustningen fungerar och skyddar i vårt lands kalla förhållanden.

Polisens fysiska arbets säkerhet har ökat i takt med att utbildningen i användning av maktmedel har förbättrats och utrustningen utvecklats. Poliser upplever dock även saker som är traumatiska mentalt sett i sitt arbete. Man tänkte länge att polisen ska ta sig igenom den stress som mentalt tunga händelser orsakar på egen hand. Det enda bra sättet att ge utlopp för saker som tyngde sinnet var genom ”kamratstöd”, det vill säga att prata med en bekant patrullkompis. Detta stöd har inte på något sätt förlorat sin betydelse heller i dagens läge. Man fäste mer uppmärksamhet vid polisens psykiska ork först efter de långa och psykiskt tunga arbetsuppgifter som följde efter att passagerar-bilfärjan

M/S Estonia förlist 1994. Vid polisinsättningen i Åbo tog man i bruk ett system för eftervård, där man framskred stegvis. Till exempel deltar en ordningspolis som råkat ut för en överraskande farlig situation på fältet i ett avlastningssamtal genast i slutet av arbetsturen. Samtalet leds av en annan polis och det är obligatoriskt att delta innan man åker hem. Senare fortsatta åtgärder är frivilliga.

I offentligheten avses med polisvåld

TILL EXEMPEL DELTAR
EN ORDNINGSPOLIS
SOM RÅKAT UT FÖR EN
ÖVERRASKANDE FARLIG
SITUATION PÅ FÄLTET I
ETT AVLASTNINGSSAMTAL
GENAST I SLUTET AV
ARBETSTUREN.

vanligen en överdriven användning av maktmedel från polisens sida. Detta är i dagens Finland ett tjänstebrott, som man döms för enligt hur allvarlig gärningen är. I fråga om misstankar om misshandel åtalas man ofta för brott mot tjänsteplikt och misshandel. Misstankar om tjänstebrott undersöks alltid av polisen på en annan ort i ett skilt undersökningsförfarande för polisbrotsärenden som avviker från förfarandet vid normala förundersökningar. Undersökningen leds av en skilt fastställd åklagare som inte hör till polisorganisationen.

Under 2007–2012 gjordes sammanlagt 536 anmälningar om tjänstebrott, det vill säga cirka 90 fall per år. Orsakerna till dessa var användning av maktmedel, förvaring av personer som gripits, fel i förundersökningar, trafikskador eller missbruk av polisregistret. Poliser måste bete sig oklanderligt också på fritiden. År 2012 inkom 267 anmälningar som berörde polisers fritid, varav största delen (65,4 procent) gällde misstankar om trafikbrott.

I Finland har polisens nästan obegränsade rättigheter och våldsamma tillvägagångssätt på cirka hundra år krympt till en behärskad och reglerad användning av maktmedel. Eftersom man under en lång tid inte separat och noggrant definierade polisens befogenheter var tillvägagångssätten ur dagens synvinkel ofta våldsamma, till och med råa. Förr tyckte man bara att det var en självklarhet att rätten att ingripa i även små förseelser med fysiska maktmedel hörde till polisarbetet. Poliserna var alltså ”tuktare” av Guds och härskarens nåde”. I dag

grundar sig den finländska polisens befogenheter och användning av maktmedel på en gemensamt överenskommen lag i vårt demokratiska samhälle. Vår grundlag garanterar alla medborgare rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet, och ingen får ändra på detta utan särskild grund som föreskrivs i lagen. Polisen har genom författningar fått befogenheter att ingripa i människors frihet och integritet, men befogenheten innebär också ett stort ansvar. Man bör agera enligt lagen, annars leder det till en spiral av och ett kaos av våld. Lagen skyddar också polisen själv från ogrundade anklagelser.

Användningen av polisens hårdaste maktmedel, skjutvapnet, är i dag kontrollerad och reglerad i lag. ”Genom råd, uppmaningar och befallningar” har länge visat sig vara den finländska polisens viktigaste och effektivaste verksamhetsanvisning – men den är inte alltid tillräcklig.

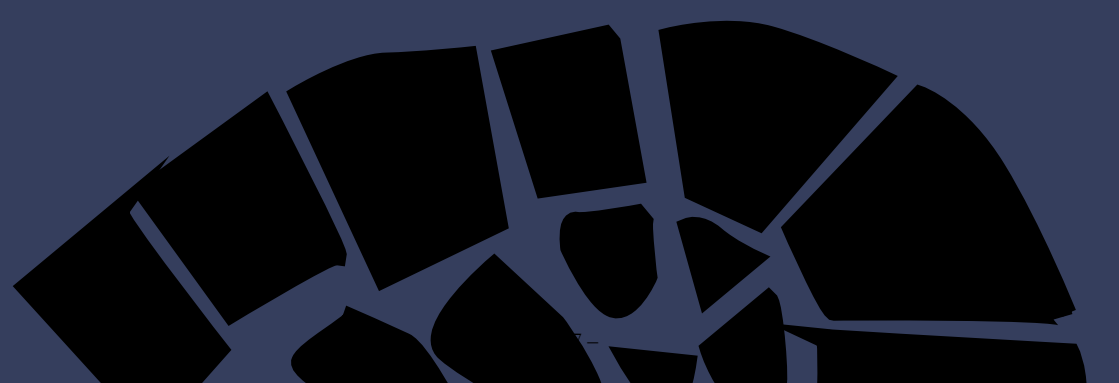
TILL KÄLLORNA:

- Europadomstolens beslut 24/09/2007 (”Case of Huohvanainen v. Finland”):
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79771>
- Tuija Hietaniemi: Lain vartiassa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Vammalan Kirjapaino 1992.
- Kimmo Kestinen och Oula Silvennoinen: Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001. Edita Prima Ab, Helsinki 2004.
- Tomi Mertanen: Kahdentoista

markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa, Doktor-savhandling i Finlands historia.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13458>.

- Kari Saari: ”Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raporttoivat.” Tapaustutkimus vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä. Pro gradu-avhandling i sociologi.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/opinnytekilpailu/gradu_saari.pdf
- Matti Simola (red.): Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. WSOY 2009.

“När sorgearbetet var gjort och hade förts till skogen.”

MARKO VESTERBACKA

KÄNN DINA LÄSARE

MARKO VESTERBACKA, LEKTOR I POLISKOMMUNIKATION, HAR UNDERVISAT POLISSTUDERANDE SEDAN 2003. HANS ANSVARSOMRÅDE ÄR SÄRSKILT UNDERVISNING I SKRIVANDE OCH VÄXELVERKAN VID FÖRUNTERSÖKNINGAR. VESTERBACKA UTARBETAR ESSÄUPPGIFTERNA TILL URVALSPROVET SAMT BEDÖMER SÖKANDENA.

VESTERBACKA HAR SOM FRITIDSINTRESSE ATT SKRIVA OCH FÖRLÄGGA BÖCKER.

Jari Tervo använder kärnfulla öppningsfraser i sina romaner. Min egen favorit är *Jag dödades under valborgsveckan*. Så inleds romanen *Till de heligas samfund* (1995). Jaget som dödades i valborgsveckan är berättaren i boken och börjar efter detta lakoniska konstaterande minnas mera noggrant vilka händelser som ledde till att döden tog honom.

Tervo har sagt att han tycker att man alltid kan gallra bort största delen av en text. Exemplet som Tervo använder är vida känt, och av förståeliga skäl. En gång stympade han öppningsfrasen i en annan av sina romaner till en fjärdedel av dess ursprungliga version. Jag är inte säker på att jag exakt kommer ihåg Tervos ursprungliga fras men den torde ha varit *Ulkona satoi sankasti lunta* (*Ute föll det massvis med snö*). Sedan började Tervo radera det överflödiga. Ute – det är ju annars också självklart att det inte kan snöa inne. Alltså kunde *Ulkona* strykas. Och *satoi sankasti lunta* – onödigt lång formulering, det finns ett eget verb i finskan det. Alltså förvandlades inledningen till en fras på ett ord: *Pyrytti* (*Snön yrde*).

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

Min egen undervisning har utvecklats i samma riktning, mot komprimering. När jag för tio år sedan började undervisa i skrivande för polisstuderanden använde jag betydligt fler ord för att uttrycka något väsentligt än vad jag gör nu. Jag berättade mångordigt vad en polis-text ska innehålla, hurdant språket ska vara och hurdant det inte ska vara.

De läromaterial jag delade ut kunde man senare ha kunnat komprimera till en fjärdedel av det ursprungliga, liksom Tervos fraser. Liksom mina monologer inför klassen. Nu försöker jag berätta de väsentliga sakerna med några ord i början av kursen. Allt som jag därefter talar om försöker jag på något vis härleda från dessa huvudteman. Ändringen grundar sig i huvudsak på att jag har en bättre förståelse för vad som är väsentligt för polisens skrivarbete.

Denna artikel består av tre delar. I den första delen ska jag försöka efterlikna Jari Tervo och sammanfatta min undervisning i några ord. Här följer tre olika sammanfattningar:

Skriv ändamålsenligt.

Skriv för dem som texten är av vikt för.

Känn dina läsare.

Efter att sammanfattningarna har behandlats ger jag ordet åt en som kommer att belysa synvinkeln av en viktig grupp läsare. Det händer lätt att denna

grupps synvinkel förbises när polisen koncentrerar sig på ändamålsenligt skrivande som stöder straffprocessen.

I slutet av artikeln granskar jag en stund vad som skett ovan. Följde jag mina egna anvisningar för skrivande? Skrev jag artikeln ändamålsenligt? Skrev jag för de läsare som texten är viktig för? Kände jag mina läsare?

Först:

Skriv ändamålsenligt.

Det är svårt att säga vad syftet i de flesta texter är. Ta skönlitteratur till exempel: Vad är syftet med en viss romans existens? Eller en tidningsartikel: Varför har en artikel skrivits, vad är dess syfte? Tidningens förläggare kan tänka att artikeln existerar för att man ska kunna sälja reklamplatser bredvid den, så att tidningen får inkomster. Ur läsarens synvinkel kan det vara att han eller hon läser artikeln för underhållning, för att lära sig något eller förstå något fenomen. Men vad gör läsaren med artikeln? Ingenting egentligen, han bara läser den och inget mer. Den kan också finnas olika slags syften. Vad är syftet med en kommentar på Facebook? Att underhålla läsarna/ge uttryck för sina egna känslor/ge uttryck för sina egna tankar/informera/upprätthålla vänskap/framstå i god dager osv. Såväl skribenten som läsaren kan samtidigt ha flera olika syften som de själva inte kan sätta i någon prioriteringsordning.

Skribenter är ofta helt borta vad gäl-

ler syftet med deras eget skrivande, även när det vore viktigt att vara medveten om syftet. Ett bra exempel är en vanlig populär typ av text – insändaren. Vanligtvis tänker man kanske att syftet med en insändare är att påverka läsaren och få denne att anamma skribentens åsikt. Varför är det så få insändare som får oss att ändra vår åsikt? Skribenterna har inte skrivit dem på ett sådant sätt. Många insändare förblir ett sätt för skribenten att tillfredsställa sina behov av att uttrycka sig: Så, jag fick det sagt! En annan insändares egentliga mål verkar vara att framhäva skribentens egen sakkännedom och kompetens. En tredje insändare är riktad till personer som redan delar skribentens åsikt för att förstärka deras tro på sin sak. En fjärde skribent skriver för att han eller hon helt enkelt njuter av att debattera, en femte för att han vill hålla bensin på elden och provocera. Endast i ett fåtal skribenters texter kan man urskilja ett medvetet och lyckat syfte att inverka på läsarnas åsikt.

Myndighetstexter har i regel ett tydligt syfte. Också centrala polistexter görs i något visst syfte och läsarna gör uttryckligen någonting med hjälp av dem: planerar undersökningar, överväger åtal, fattar beslut.

När man talar om hur en bra text eller ett gott språk ser ut utgörs problemet ofta av att man talar för generellt: man talar allmänt taget om goda drag i en text, även om exempelvis huruvida just en polistext är bra eller dålig är helt beroende av textens användningsändamål.

Ett annat problem är att diskussionen om ett bra skrivsätt domineras av perso-

SKRIBENTER ÄR OFTA HELT BORTA
VAD GÄLLER SYFTET MED DERAS
EGET SKRIVANDE ÄVEN, NÄR DET
VORE VIKTIGT ATT VARA MEDVETEN
OM SYFTET.

ner, med vilkas texter läsaren egentligen inte gör något. Till exempel har många journalister, författare och förläggare starka åsikter om bra och dåliga texter. Kan deras synpunkter tillämpas på polisens skrivarbete? Delvis kan de det, och delvis inte. Det beror på hur väl anvisningarna lämpar sig för syftet med polistexterna. Den huvudsakliga utmaningen för en journalist och författare som skribent är att få läsaren att fortsätta läsa. Man måste fånga läsarens intresse, få denne på kroken och underhålla. Även sakliga ämnen borde göras till spännande berättelser. Framför allt måste man akta sig för att tråka ut läsaren. Polisen behöver dock inte fria till läsaren och uppmana denne att fortsätta läsa. De flesta läsarna läser polisens texter för att kunna utföra sitt eget tjänstearbete. De är tvungna att fortsätta läsa oberoende av hur tråkig texten är. Fördelarna och nackdelarna med en sådan text handlar om helt andra saker än att fånga läsaren.

Ledstjärnan i polisutbildningens kurser i skriftlig förmåga är att lära sig att skriva ändamålsenliga polistexter, brottsanmälningar, förhørsprotokoll, inledningar för förundersökningsprotokoll, meddelanden, minnesanteckningar och svaromål. Dessa texter har alltid ett visst syfte, en viss användning, från vilken ändamålsenliga lösningar kan härledas. Det är motiverat att ta ställning till huruvida man exempelvis bör undvika eller eftersträva tautologi, om man med andra ord så långt det är möjligt borde

använda samma ord för samma saker eller om man tvärtom borde sträva efter att variera ordvalet. Man kan ta ställning till om det lönar sig att i en text använda endast skriftspråk eller om det också finns ett behov för talspråkliga inslag.

Inledningen till ett förundersökningsprotokoll skrivs helt och hållet på välformulerat skriftspråk. En förhørsberättelse som skrivs under

ett förhör kan innehålla såväl skriftspråk som arketytiska och talspråkliga uttryck. En text som transkriberas från en videoinspelning ska skrivas ord för ord enligt det som sägs. Allt beror på syftet som texten tjänar.

En god förståelse för en polistexts användningsändamål avhjälpes också skrivandets ytliga brister. På motsvarande sätt kan det hända att en skribent som allmänt taget är bra eller till och med utomordentligt bra på att skriva inte nödvändigtvis alls är lämpad för att skriva polistexter. Han eller hon kan stå inför ett stort arbete att lära sig av med sitt tidigare skrivsätt. Till exempel kan det för en person som i sitt skrivande är van att framför allt uttrycka sig själv och skapa intryck av sig själv vara svårt att lära sig nya ställningstaganden. Det förutsätter en viss ödmjukhet att skriva för en läsare, för dennes skull.

Också det sätt en utexaminerad polis skriver kan börja förvrängas. Han eller hon borde i princip veta vilka saker som ska finnas i en text och hur de ska uttryckas, men å andra sidan kan han eller hon allt mera börja posera, framhäva

POLISEN BEHÖVER DOCK
INTE FRIA TILL LÄSAREN
OCH UPPMANA DENNE ATT
FORTSÄTTA LÄSA.

och understryka sin egen yrkesskicklighet i stället för att ödmjukt skriva för sin läsare. Paradoxalt nog understryker han eller hon brist på professionalitet när han eller hon understryker sin professionalitet. Ett verkligt bevis på yrkesskicklighet är förmågan att skriva så bra brukstexter som möjligt. Yrkesskicklighet omfattar också ödmjukhet med hjälp av vilken en skribent exempelvis i ett förhållningsprotokoll accepterar att hans eller hennes roll är att förmedla väsentlig information, att fungera som en tillförlitlig länk i en viss kedja.

I början av polisutbildningen urskiljs i positiv bemärkelse sådana personer som i sitt tidigare arbete har skolats i att skriva brukstexter. Bland dem finns exempelvis personer som arbetat inom vårdbranschen och säkerhetsbranschen och som har erfarenhet av att skriva rapporter, samt personer från tekniska branscher som är vana att göra dokumentationer och bruksanvisningar.

* * *

Många av mina studeranden har haft erfarenhet av förundersökningar och således också av att skriva förundersökningsprotokoll redan innan de kommit in på polisutbildningen. Personer som har arbetat vid Tullen eller gränsbevakningsväsendet har kunnat vara med om många förundersökningar även om de inte nödvändigtvis har fått någon skoling i att skriva protokoll. Deras insikter härstammar i regel från att ha läst andras protokoll, vilket i sig är ett utmärkt sätt att lära sig. Dessutom har förmän och

ALLT BEROR PÅ SYFTET SOM TEXTEN
TJÄNAR.

ETT VERKLIGT BEVIS PÅ
YRKESSKICKLIGHET ÄR FÖRMÅGAN
ATT SKRIVA SÅ BRA BRUKSTEXTER
SOM MÖJLIGT.

arbetskamrater möjligtvis gett tips om skrivande. En studerande berättade nyligen att han hade fått ett utmärkt kort och koncist råd: ”Skriv för åklagaren.”

Det är kärnan när man skriver förundersökningsprotokoll. *Skriv för åklagaren*. Från denna uppmaning kan man härleda nästan alla andra anvisningar.

Åklagaren är polisens viktigaste läsare. Åklagaren läser förundersökningsprotokoll för att kunna göra sitt eget arbete, och ett välskrivet protokoll underlättar det. Mera tillspetsat kan man säga att om man vet hur åklagaren läser och använder protokoll, vet man hur protokollen ska se ut.

Den viktigaste läsaren för en polis på fältet är vanligtvis brottsutredarna, dvs. en annan polis som utifrån det som polisen på fältet har skrivit planerar undersökningen. I det fallet hamnar texten ofta också på åklagarens bord, endera som sådan eller redigerad och kompletterad av utredaren.

Problemet med dåliga protokoll är ofta en följd av att de inte har skrivits för någon. Skribenten har bara dokumenterat sitt arbete som om denne gjort egna anteckningar. Efter att ha skrivit färdigt har skribenten matat in sin text i polisens datasystem som i ett tomrum och i värsta fall utan att ens ha brytt sig om att läsa sin egen text innan den lagrats i systemet. Den följande länken i utredningskedjan som ska läsa det orediga alstret kan bara skrapa sig i huvudet och försöka förstå det oenhetliga och ofärdiga skriveriet.

När jag började undervisa vid Polis-skolan i början av 2003 var en av de första sakerna jag gjorde att beställa en hög engelskspråkiga handböcker i att skriva polisrapporter: *Writing for Law Enforcement. Plain English for Cops. Just the Facts. The New Police Report Manual. Report Writing for Criminal Justice Professionals. Painless Police Report Writing*. I alla böcker närmade man sig ämnet från lite olika synvinklar, vilket hjälpte mig att komma åt kärnan i mitt eget undervisningsarbete. Den sämsta av dem är kanske den sistnämnda. Trots att man i bokens titel låter förstå att det handlar om att smärtfritt skriva polisrapporter, var den synnerligen smärtsam att läsa. Orsaken?

Boken innehöll otaliga detaljerade skrivanvisningar och grammatikregler och en massa övningar som stödde inlärningen av dessa – men inte en enda ledande tanke som utgjorde grunden för alla andra anvisningar. Boken lyckades utomordentligt bra med att väcka en känsla av allvarligt tillkortakommande hos läsaren: om man inte kunde anamma och hantera alla dessa lösryckta och livsviktiga regler och anvisningar skulle man inte kunna skriva bra polistexter.

Den mest stimulerande läsningen var *The New Police Report Manual*, skriven av den f.d. polisen och senare åklagaren Devallis Rutledge. Han hade exakt samma råd som det ovan citerade ”Skriv för åklagaren”. I sin bok berättar Rutledge hur han brukade läsa polistexter i sitt arbete och hurdana texter och uttrycks-sätt som uppfyllde hans behov och

DET ÄR KÄRNAN
NÄR MÅN SKRIVER
FÖRUNDERSÖKNINGSPROTOKOLL.

hurdana som inte gjorde det. Rutledge lärdom var ämnad att förstärka polis-skribentens tillit till sina egna förmågor: om en polis förstår hur en åklagare läser och använder texten, kan han eller hon skriva bra polistexter. Rutledge är visserligen för enspårig då han menar att man inget annat behöver veta än för vem man skriver. Man måste också kunna skriva tillräckligt bra – tydligt, entydigt, konsekvent osv. Om språket inte lyder skribenten, kan det hända att tanken inte alltid når åklagaren även om skribenten genomgående känner fallet och suveränt behärskar brottsrequisiten och andra viktiga saker.

Skriv för åklagaren är en utmärkt sammanfattning, men samtidigt är det naturligtvis också en tillspetsning. Särskilt om man ser polisskrivandet i ett bredare perspektiv än enbart ur förundersökningsprotokollens synvinkel, kunde instruktionen vara följande:

Skriv för dem som texten är av vikt för.

Jag tycker att enbart ”Skriv för läsarna” inte alltid är tillräckligt och inte är det riktigt rätt att säga ”Skriv för alla dina läsare”. Polistexter kan mycket väl ha många olika, tillfälliga läsare, men man behöver inte ta dem alla i särskilt beaktande. Därför är det nödvändigt att begränsa sig till ”dem som texten är av vikt för”.

Till exempel läser en del av läsarna polismedelanden som ren nyhetsunderhållning. En del poliser skriver då och då humoristiska meddelanden, och kvällstidningarna länkar till dessa med-

ÅKLAGAREN ÄR POLISENS VIKTIGASTE
LÄSARE. ÅKLAGAREN LÄSER
FÖRUNDERSÖKNINGSPROTOKOLL FÖR ATT
KUNNA GÖRA SITT EGET ARBETE,
OCH ETT VÄLSKRIVET PROTOKOLL
UNDERLÄTTAR DET.

OM SPRÅKET INTE LYDER
SKRIBENTEN, KAN DET HÄNDA
ATT TÄNKEN INTE ALLTID NÅR
ÅKLAGAREN ÄVEN OM SKRIBENTEN
GENOMGÅENDE KÄNNER FALLET
OCH SUVERÄNT BEHÄRSKAR
BROTTSREKVISITEN OCH ANDRA
VIKTIGA SAKER.

delanden eller publicerar dem ibland i tidningens pappersupplaga oredigerade. Ett litet humoristiskt inslag kan vara på sin plats, ibland kan det även hjälpa en trafikupplysning att nå fram, men inte ska en polis behöva bara för den skull försöka underhålla läsarkåren. Inte ska man heller som självändamål försöka behaga språk- och stilpolisens överkänsliga språköron.

Det finns två olika typer av mycket viktiga läsare: de som läser polistexter för att kunna utföra sitt eget arbete och de som läser dem på grund av att de är sakägare. En allmän åklagare tillhör båda kategorierna. En åklagare är den primära användaren av förundersökningsprotokoll och i brottsmål anses åklagaren vara en av sakägarna.

Andra viktiga yrkesläsare, utöver åklagare, är exempelvis andra poliser och domare. När huvudutredaren i målet tar emot brottsanmälan är han eller hon starkt beroende av textkvaliteten. Om målet går vidare till åklagaren och denne beslutar väcka åtal, kan förhørsprotokoll läsas vid rättegången. Vid en muntlig huvudbehandling läses de inte utan särskilda skäl, utan personerna hörs direkt under domstolssammanträdet. Om de versioner som berättas vid rättegång avviker mycket från berättelserna som antecknats av polisen under förundersökningen, kan emellertid förhørsprotokoll läsas som skriftliga bevis. Om muntlig huvudbehandling inte alls ordnas utan domaren dömer målet vid så kallat skriftligt förfarande, fördjupar

sig domaren i parternas berättelser enbart genom att läsa dokumenten.

ÅTT LÄSA EN SKRIVEN
TEXT KAN INVERKA
OCKSÅ PÅ UPPLEVELSEN
AV POLISENS
FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL
DEM.

Såväl målsägande som de som förhörts som brottsmisstänkta läser förundersökningsprotokoll i egenskap av sakägare. När polisen skriver protokolltexter behandlar han eller hon deras sak,

och det undersökta fallet kan beröra dem mycket djupt på ett personligt plan. Det är skäl att beakta deras synvinkel när man skriver protokoll. Man måste fundera på hur texten ser ut i deras ögon. Upplevelsen av att bli hörd och förstådd beror inte enbart på stunden då man möter polisen, utan den fortsätter då man senare läser dokumenten från detta möte: brottsanmälan och i synnerhet förhørsprotokoll. Efter mötet återvänder förhörspersonen i sina tankar till mötet och de händelser som han eller hon diskuterade med polisen. De egna minnesbilderna av det ”som blivit sagt” kan ha blivit diffusa. Att läsa en skriven text kan inverka också på upplevelsen av polisens förhållningssätt till dem.

En polis som ser detta som en del av straffprocessens rutin, eller som arbete på löpande band, bör i all sin koncentration på fallet alltid komma ihåg denna mänskliga aspekt. För många av de personer som polisen möter vid förhör är det fråga om en unik händelse. Däremot behöver man inte i lika hög grad beakta yrkesläsares känslor, men nog parternas känslor.

Med part avses inte enbart målsägare, mot vilka ett brott eventuellt har begåtts.

Också de brottsmisstänkta synvinkel är viktig. Polisen är ju opartisk och sköter också de misstänkta sak. Man bör exempelvis tydligt anteckna också sådana saker som dykt upp under förundersökningen som tyder på den misstänkta oskuld. En misstänkt person får inte utan anledning beskrivas i ogynnsam dager i protokolltexter. Man bör inte använda präglande och insinuerande uttryck.

En förhørsberättelsetext bör vara fullt förståelig även för andra personer än dem som arbetar med straffprocessen. När en förhörsperson undertecknar ett protokoll, godkänner han med sin signatur att berättelsen har antecknats rätt. Detta är inte möjligt om personen inte helt och hållet förstår texten, dess ordval och fraser. Tiotusentals vuxna finländare har stora svårigheter med att förstå det de läser överhuvudtaget. Bland brottsmisstänkta är till exempel antalet personer som lider av lässvårigheter flera gånger större jämfört med hela befolkningen. En text ska således till ordförrådet och meningsuppbyggnaden vara relativt enkel. Mycket svårtydda uttryck och myndighetsspråk kan äventyra förhörspersonens rättsskydd.

En del av polistexternas yrkesläsare arbetar utanför polisstyrelsen och rättsväsendet. Polisen kanske inte uppfattar dem på samma sätt som sin egen målgrupp och riktar inte orden enkom till dem, men man bör också vara medveten om dem och deras behov.

Ersättningshandläggare på försäkringsbolag är en sådan läsarkår. För dem kan en polisens brottsanmälan vara ett

EN FÖRHÖRSBERÄTTELSETEXT BÖR
VARA FULLT FÖRSTÅELIG ÄVEN
FÖR ANDRA PERSONER ÄN DEM SOM
ARBETAR MED STRAFFPROCESSEN.

EN DEL AV POLISTEXTERNAS
YRKESLÄSARE ARBETAR
UTANFÖR POLISSTYRELSEN OCH
RÄTTSVÄSENDET.

viktigt dokument när de överväger ersättningsbeslut. En polis kan till exempel i ett stycke beskriva tillvägagångssättet vid ett inbrott i någon affär och dörrens låsning så detaljerat att det räcker för en ersättningshandläggare för att avgöra om objektet uppfyller företagsförsäkringens villkor för inbrottskydd eller inte. Även sådana anmälningar som aldrig går vidare till åklagaren eller inte ens leder till förundersökning kan vara av avgörande betydelse för ett försäkringsbolag.

Också psykiatrer och psykologer som gör rättspsykiatriska bedömningar läser polisens anteckningar. Till exempel vid sinnesundersökningar kan förstahandsbeskrivningar från brottsplatsen och förhörprotokoll ge värdefull tilläggsinformation om den undersökta personens beteende, karaktär och sätt att tala. En anteckning som är tillräckligt omfattande, detaljerad och beskrivande spelar en stor roll när man drar slutsatser om en gärningsmans sinnesstämning och tillräknelighet.

Också journalister är en viktig läsargrupp. Nyhetsredaktörer läser polismeddelanden och utarbetar nyhetsnotiser utifrån dem. Speciellt polisnyheter i gratistidningar i städerna baserar vanligtvis sin text helt och hållet på polismeddelanden. Prenumerationstidningar samlar in mera information på egen hand men även för dem är meddelanden en viktig källa för grundläggande information. Ett bra meddelande behöver inte ha for-

men av en färdigställd nyhet. Viktigast är att meddelandet ges i rätt tid och att det innehåller tillräckligt med noggrann och korrekt information. Vid allvarliga olyckor, så som dödsrockar, är det viktigaste att det första meddelandet skickas till medierna så snart som möjligt.

Förutom meddelanden läser journalister som specialiserat sig på brotts- och rättsjournalistik även förundersökningsprotokoll och använder dem som informationsbas i sina egna och ibland mycket omfattande artiklar.

Man bör heller inte försöka tilltala yrkesläsare, det är tillräckligt att man tar dem i beaktande och hjälper dem att göra sitt eget arbete, speciellt om hjälpen även gynnar polisen. Det är just bland journalisterna som det verkar finnas mycket av de ovan nämnda språk- och stilpoliserna. Det verkar som att språkligt begåvade personer, för vilka färska och varierande uttryck och önskan att behaga läsaren är viktigt, väljs ut till branschen. För dem är hur någonting sägs ofta lika viktigt som innehållet i det som sägs. De är dessutom mycket måna om att påpeka när ett visst ord eller uttryck har fått för stor spridning och börjat kännas slitet. Journalister är experter på populära uttryck. De irriteras av myndighetsspråkets tungrodda uttryck, liksom av icke-avvikande uttryck i olika fackspråk, så som *cop speak* i polisens meddelanden, där det står att ett *fordon* kördes av en *manlig person* vars gripande *verkställdes* av polisen.

JAG SER POLISSPRÅKET
FRÄMST SOM ETT
VERKTYG VARS UPPGIFT
ÄR ATT TJÄNA LÄSARENS
VERKLIGA BEHOV OCH
UTTRYCKA SAKER
NOGGRANT.

En viss journalist skickade ett sidlångt e-postmeddelande, vars budskap var att användningen av ordet *verkställa/genomföra (suorittaa)* en gång för alla borde förbjudas inom polisen, till informatören vid Polisyrkeshögskolan. Ordet är så onödigt, irriterande, innehållslöst och kan alltid ersättas mot andra ord: *Polisen verkställde avspärrning av området* > *Polisen spärrade av området. Polisen genomförde busrannsakn* > *Polisen gjorde busrannsakn*. Journalisten motiverade sitt ställningstagande sakligt och detaljerat, all ära till honom i det hänseende. Jag böjde mig dock inte inför kravet. För tio år sedan när jag började undervisa poliser var jag nästan av samma åsikt som journalisten, men åren i polisstyrelsen och särskilt att ha undervisat i förundersökning har dock ändrat mitt perspektiv.

Någon kan säga att mitt språksinne har korrumperats när jag verkat så länge i polisstyrelsen. Kanske är det så, men själv tycker jag att det snarare är fråga om något annat: särskilt att överföra uppmärksamheten från språket till innehållet. Jag ser polispråket främst som ett verktyg vars uppgift är att tjäna läsarens verkliga behov och uttrycka saker noggrant.

Det är också fråga om tolerans. Jag tycker att man kan använda verktyget på många olika sätt, så länge det används på ett ändamålsenligt sätt. Jag tycker i allmänhet att språklig mångfald är uppfriskande framför allt. Till denna mångfald tillskriver jag också fraser som sås av yrkeskårer och enskilda språkbrukare och egna etablerade uttryckssätt så länge de inte är så konstiga att de försvårar

JAG TYCKER ATT MAN KAN ANVÄNDA
VERKTYGET PÅ MÅNGA OLIKA
SÄTT, SÅ LÄNGE DET ANVÄNDS PÅ
ETT ÄNDAMÅLSENLIGT SÄTT. JAG
TYCKER I ALLMÄNHET ATT SPRÅKLIG
MÅNGFALD ÄR UPPFRISKANDE
FRAMFÖR ALLT.

förståelsen av en text. I motsats till de flesta journalister har jag börjat uppskatta slitna uttryck. Det är ofta motiverat att använda etablerade fraser i polistexter, låt vara att de av somliga kan anses vara platta och tråkiga.

Jag uppmuntrar nog mina studeranden att hålla fast vid deras egen språkuppfattning och undvika att ersätta deras naturliga uttryck mot polisjargongens etablerade, mindre naturliga uttryck, så som onödigt *cop speak*. Jag har också i mina kurser använt någon lektion till att tala om manér i polispråket och ibland även gjort övningar, där uppgifterna och andra manér har ersatts av normalare och färskare uttryck. Dessutom har jag samlat exempel på polismeddelanden och utifrån dem skrivna nyhetstexter och uppmanat studerandena att lära sig av journalisternas skrivelser. Genom att bekanta sig med ändringarna journalisterna gör får polisen hjälp med att identifiera sina egna manér och således lära sig av med onödiga och krångliga formuleringar. Det är vettigare att i stället för *manliga personer* och *kvinnliga personer* koncist skriva om *män* och *kvinnor*; på samma sätt är det vettigare att skriva att något hände *klockan 13.14* än *vid klockslaget 13.14*. På samma sätt, *bilen störtade från vägen* i stället för *urspårning av ett fordon från vägen*.

Emellertid har jag aldrig någonsin och kommer inte heller i framtiden att göra upp en förteckning över förbjudna ord för mina studeranden. Det skulle enligt mig vara ett amatörmässigt tillväga-

gångssätt. De flesta manér är en aning klumpiga och onödiga men för övrigt ganska harmlösa.

Amatörer skriver insändare i tidningar där de listar ett par tre ord som irriterar dem. Bruket av dessa ord har enligt dem spridit sig för långt och är ett tecken på att hela språket håller på att förfalla. På olika webbforum finns det långa trådar vars huvudsakliga innehåll handlar om att lista irriterande ord ("Säg inte såhär", "Det finska språkets mest irriterande ord" osv.). Jag tycker att sådan fokus på språket ofta är ett tecken på barnslighet.

För stort fokus på språket håller också delvis på att förpesta atmosfären i samhället. Det tycker jag sker ibland när journalister lyfter fram politikerns och företagsledarens "klumpiga

uttalanden" och "grodor" på löpsedeln. En sådan klappjakt är som värst när man mycket väl vet vad den oskyldiga stackaren som pratade bredvid mun menade men man vägrar förstå denne korrekt och kräver att personen avsätts från sin tjänst eller uppgift.

Poliser har skäl att vara medvetna om deras egna normala manér så att man inte exempelvis använder ett inexakt, allmänt begrepp när man skulle kunna använda ett exaktare uttryck. Till exempel är *fordon* enligt mig ett verkligen dåligt ordval i polistexter. Om man för en läsare berättar att ett fordon krockade med ett fordon kommer läsaren i vilket fall som helst att bilda något slags uppfattning av dessa fordon. Om fordonen utgjorde något annat än (person)bilar,

DE FLESTA MANÉR ÄR
EN ANING KLUMPIGA
OCH ONÖDIGA MEN
FÖR ÖVRIGT GANSKA
HARMLÖSA.

kommer läsarens nybildade uppfattning sannolikt att vara felaktig. Men ordet *genomförande*, till exempel, bär sist och slutligen inte på något grundligt fel, även om det irriterar en del av läsarna oerhört. Varför är det så viktigt att skriva att polisen *gjorde* husrannsakan och inte att polisen *genomförde* husrannsakan? För min del får polisen genomföra om den så vill. På samma sätt får polisen naturligtvis också undvika genomförande.

* * *

För att kunna skriva för de läsare för vilka texten är av vikt bör man veta vilka dessa läsare är och i viss mån även känna dem. Därav min tredje sammanfattning:

Känn dina läsare.

Även om vi i princip skulle veta vem som läser våra texter kan våra uppfattningar om dem vara felaktiga. Det leder exempelvis till onödigt tillgjort och skrytsamt skrivande. Istället för att försöka skriva för våra verkliga yrkeskamrater och hjälpa dem att utföra sitt arbete, koncentrerar vi oss ändå på att försöka uppfylla olika krav samt framföra och skydda vår sakkunskap och professionalism.

Intervjuer i enrum med åklagare har varit guld värda i utvecklandet av min undervisning. Jag har frågat dem om hur de konkret använder polisens texter. Vad läser de och i vilken ordning. Vad är viktigt och vad är mindre viktigt. Vad är onödigt, störande och vad gör dem tvungna att be om tilläggsutredning. I fjol på våren fick jag till exempel till min överraskning höra av en åklagare att in-

FÖR ATT KUNNA SKRIVA FÖR DE
LÄSARE FÖR VILKA TEXTEN ÄR AV
VIKT BÖR MAN VETA VEM DESSA
LÄSARE ÄR OCH I VISS MÅN ÄVEN
KÄNNA DEM.

ledningarna som polisen skriver i förundersökningsprotokollen enligt honom ofta är helt onödiga i enkla brottsmål. Han brukar inte ens ta sig tid att läsa dem, utan hoppar direkt till förhørsprotokollen och gör åtalsprövningen och presenterar målet i rättegången helt och hållet utifrån dem. Man bör alltså komma ihåg att åklagare allt som oftast är snabba läsare och grundligt skolade för att hitta de väsentliga sakerna i förhørsprotokoll. De om några läser svårtydliga och komplicerade texter i sitt yrke. För dem är det väsentliga inte att allt är färdigvalt – även om många önskar och uppskattar det – utan att det som sägs i texten är explicit.

Samma åklagare rekommenderade att brottsutredare borde ens någon gång, så vitt det är möjligt, närvara vid en muntlig huvudbehandling i tingsrätten och följa med handläggningen av de mål de utrett. Där skulle utredaren se hur åklagaren konkret utnyttjar förundersökningsprotokollets text. Om åklagaren inte lägger fram en sak som utredaren finner vara väsentlig kan utredaren fundera om denna sak hamnat i skymundan eller blivit oklar på grund av hans eller hennes sätt att skriva.

Man har också nytta av att personligen känna och träffa representanter av andra viktiga läsargrupper. Det kan hjälpa en att välja rätt både vad gäller textens innehåll och dess stil och tonläge.

Polisen ska ju bruka ett sakligt språk då han eller hon talar eller skriver i egenskap av tjänsteman. Det förväntas av en

tjänsteman att han eller hon inte använder osakliga och förolämpande uttryck.

En förhørsberättelse är dock ett eget kapitel: om personen som förhörs använder förnedrande uttryck eller berättar att någon annan använt sådana, kan det vara nödvändigt

att anteckna dessa uttryck. ”Jaget” som pratar i en förhørsberättelse ska dock förhöras även om förhørsledaren i praktiken har antecknat berättelsen utifrån förhörspersonens uttalanden.

Ovan nämnda *genomförande* kan irritera vissa personer oerhört, men ordet förolämpar ingen. Om polisen däremot i ett meddelande, för att inte tala om en brottsanmälan, talar om hur *herrarna sinesmellan tävlade* efter att ha använt alkohol i parken, kan, i synnerhet ett offer för misshandel, med all rätt anse att ett sådant språkbruk ringaktar det skedda och honom själv.

För att undvika förolämpande uttryck är man tvungen att leva sig in i läsarens situation. Generations- och kulturskillnader kan göra det mycket svårare att leva sig in i andras situation: vi kan inte nödvändigtvis alltid beakta att något ordval som vi tycker att är harmlost eller sakligt kan vara förolämpande för någon annan. Tiden ändras också så att det som var passande förut inte alls är lämpligt i dag. Ännu på 1800-talet ansågs personer över 60 år vara på ”slutrakan” i Finland. Om polisen i dag i ett meddelande misstar sig och kallar en 75-åring som tappat bort sig i skogen för en ”äldring”, kan många pigga per-

INTERVJUER I ENRUM
MED ÅKLAGARE HAR
VÄRIT GULD VÄRDA I
UTVECKLANDET AV MIN
UNDERVISNING.

soner i samma ålder ta illa upp.

Kriminalöverkonstapel Eija Karstinen skrev på 1990-talet doktorsavhandlingen *Keskustelusta pöytäkirjaksi (Från diskussion till protokoll)* om hur polisens förhørsprotokoll blir till. Som en del av denna forskning besökte hon ett fängelse för att intervjua brottsfällda personer om hur de hade upplevt förhören och hur de läste protokollen över deras förhör. Under intervjuerna kom det fram att fångarna var missnöjda med hur snävt protokollen var skrivna: exempelvis hade man inte skrivit lika detaljerat om motiven bakom förhörspersonernas gärningar som dessa hade önskat. En förhørsledare som känner till straffprocessens behov kan automatiskt ur förhørsberättelsen gallra bort allt sådant som han eller hon inte anser vara absolut nödvändigt för handläggningen av målet. Fokus på det väsentliga är ett tecken på förhørsledarens yrkesskicklighet men att villkorslöst koncentrera sig på en sak kan däremot vara oprofessionellt ur förhörspersonens synvinkel. Ibland kan det vara klokast att skriva mera mångordigt så att saken som berättaren anser vara viktig blir tillräckligt belyst.

Ur brottsoffrets synvinkel är det bra att detta poängteras desto grundligare.

Att vara i kontakt med polisen är särskilt svårt för ett offer. För många är ett förhör ett helt unikt, spännande och nervöst tillfälle. Även ordanvändningen vid polisens förhör och i det polisen skriver kan vara helt främmande.

För några år sedan besökte jag Brottsofferjourens kontor i Tammerfors för att bättre förstå offrens situation och för

FÖR ATT UNDVIKA FÖROLÄMPANDE
UTTRYCK ÄR MAN TVUNGEN ATT LEVA
SIG IN I LÄSARENS SITUATION.

att kunna förmedla denna information till polisstuderanden. Brottsofferjouren hjälper målsägande, deras nära anhöriga och vittnen i exempelvis misshandels- och inbrottsmål, mål gällande våld i parförhållanden och våldtäktsmål. Jag intervjuade Satu Hintikka som då arbetade som RIKU:s områdesansvarig i Tammerforsregionen. Senare ändrades Hintikkas titel till regionchef. Hon har för tillfället ledigt från denna uppgift och arbetar som projektchef för nätverksprojektet för arbete med sexuellt våld, ”VÄLITÄ!”.

Satu Hintikka tar till orda på de följande sidorna. Hon redogör för brotts-offrets perspektiv på mötet med polisen. När jag lyssnade till Hintikka kom jag till många insikter om hur ett brottsoffer läser polis-texter och hur man bättre kunde ta offrets synvinkel i beaktande under förhör.

”Det är inte självklart för människor vad exempelvis frågorna ”yrkar ni på straff?” och ”kräver ni ersättning?” egentligen innebär. De är ju viktiga frågor men en målsägande förstår inte alltid alls vad hans eller hennes svar innebär för hela processen, om det inte förklaras separat.

Även om offret naturligtvis vill att målet går vidare kan han eller hon på en sådan fråga spontant svara ”inte var det något”. ”Yrkar ni på straff?” kan låta som ”vill du hämnas?”, ”är du ute för att kräva en massa saker?”.

Ibland kan en person under ett förhör

vara så spänd och nervös att det är skäl att förklara saker två och till och med tre gånger. Till exempel susar rättigheterna och skyldigheterna lätt förbi som enbart uppräknings. Senast i det skedet vore det ypperligt att senast berätta om till exempel Brottsofferjourens tjänster som man kan få hjälp och stöd från. När en person går ut genom dörren kan denne många gånger påstå att polisen inte hade berättat om det ena eller andra; saker som sagts fastnar inte i minnet när man är så nervös i en sådan situation, och också på grund av den tunga upplevelsen kan det vara svårt att koncentrera sig på saker.

Det går inte att utifrån en persons yttre avgöra om denne behöver stöd för att klara sig. Det händer ofta att personen inte orkar ta ytterligare kontakt med någon instans som skulle kunna erbjuda hjälp. Det är också få som vågar erkänna för en myndighet att man är i behov av ytterligare stöd om man blir frågad om saken. Därför bör polisen informera var och en om Brottsofferjouren utan behovsprövning. Vid alla brott som ruckat på grundtryggheten, så som våldsbrott, inbrott, hotelser och motsvarande brott, bör man alltid fråga aktivt av offret om man får lämna dennes telefonnummer till närmaste Brottsofferjournkontor.

En av våra stora klientgrupper är offer för våld i parförhållanden. Ofta har våldet i ett parförhållande varit pågående och långvarigt och ofta vill personerna berätta hela historien för polisen. De förstår inte att det till en början är

ATT VARA I KONTAKT
MED POLISEN ÄR SÄRSKILT
SVÅRT JUST FÖR OFFRET.

fråga om de händelser om vilka anmälan gjorts, och att man därför borde hålla sig strikt till dem. Det är också ofta svårt att avgöra om dessa händelser skedde nu eller någon annan gång. I offrets huvud är de inte separata händelser utan de är alla en del av samma sak.

Det tar tid att nysta upp dessa händelser ur en persons upplevelsevärld. Klienten tror och antar att utredaren nog kan ställa rätt frågor, men så är det inte alltid. Alla saker kommer inte nödvändigtvis fram med en fråga och då kan det hända att väsentlig information går förlorad. Om man frågar om den andra parten varit våldsam, kan svaret lyda ”nja, inte är han våldsam” – men snart kan det ända framgå att den andra har sparkat, slagit och rivit i håret.

Även om människor kommer ihåg allt om ett visst enskilt fall, kan det väl hända att vissa saker inte nämns alls. Om någon har fallit offer för misshandel ofta kan det hända att en sådan person förbiser att berätta att han eller hon hotats till livet. För inte ligger det ju något i det, den andra har ju alltid hotat. På samma sätt låter människor bli att berätta exempelvis om att de har varit rädda för att dö, även om det hade varit viktigt att anteckna det med tanke på ersättningsarna. Ju hotfullare upplevelser det är fråga om, desto sannolikare är det att människans psyke skyddar sig genom att ”glömma” en del av det som skett. Ibland kan det också kännas som att man skäms för att nämna sådana här saker.

Människor reagerar ju på många olika sätt. Det finns sådana som även under förhöret upplever händelserna på nytt

IRLAND KAN EN PERSON UNDER ETT FÖRHÖR VARA SÅ SPÄND OCH NERVÖS ATT DET ÄR SKÄL ATT FÖRKLARA SAKER TVÅ OCH TILL OCH MED TRE GÅNGER.

NÄR EN PERSON GÅR UT GENOM DÖRREN KAN DENNE MÅNGA GÅNGER PÅSTÅ ATT POLISEN INTE HADE BERÄTTAT OM DET ENÄ ELLER ANDRA; SAKER SOM SAGTS FASTNÄR INTE I MINNET NÄR MAN ÄR SÅ NERVÖS I EN SÅDAN SITUATION, OCH OCKSÅ PÅ GRUND AV DEN TUNGA UPPLEVELSEN KAN DET VARA SVÅRT ATT KONCENTRERA SIG PÅ SAKER.

och berättelsen väller ur dem så att man inte hinner inflika, och den som gör anteckningar av förhöret har fullt upp med att skriva ner det väsentliga. Sedan finns det andra som hellre skulle undvika hela ämnet. De svarar knappt på frågorna, och bilden av händelserna kan bli mycket snäv.

Sedan kan det naturligtvis vara så att en person berättar mycket mångordigt om händelserna, men att en oerhört viktig detalj hamnar i skymundan. Det är bara för svårt att prata om det. Människor tiger ofta om till exempel sexuellt våld i parförhållanden.

Offrets sinnesstämning kan vara mycket känslig. Efter att ha blivit kränkt av ett sådant brott kan självkänslan ha rubbats. Personen kan från början tänka att ”det är säkert jag som är misstänkt”. Detta är en helt normal reaktion efter en sådan händelse: personen beskyller sig själv för allt och tolkar lätt även andras ord som anklagande. Och eftersom polisen naturligtvis också måste ställa ifrågasättande frågor misstänker personen hela tiden att man inte tror på honom eller henne.

Det skulle vara skäl att polisen under förhöret tydligt berättade för målsägande att de tråkiga frågorna som ställs inte i sig betyder att man inte tror dennes uttalanden. Polisens uppgift är bara att undersöka vad som har skett och till det hör att frågor som känns tråkiga ställs, att man på sätt och vis prövar om berättelsen håller.

DET SKULLE VARA
SKÄL ATT POLISEN
UNDER FÖRHÖRET
TYDLIGT BERÄTTADE
FÖR MÅLSÄGANDE ATT
DE TRÅKIGA FRÅGORNA
SOM STÄLLS INTE I SIG
BETYDER ATT MÅN INTE
TROR DENNES UTTALANDEN.

Detta skulle hjälpa personen att förstå att berättelsen inte ifrågasätts på grund av honom eller henne utan på grund av målets karaktär.

När en person återger sin berättelse kan det hända att berättelsen är ett enda virrvarr i dennes huvud. Berättelsen blir ostrukturerad och återges i osammanhängande bitar när personen först kommer ihåg en händelse och direkt efter det en annan. Om flera människor har varit inblandade i händelsen, är det ofta vårt att följa med vem som gjorde vad, och förhørsledaren kan blanda ihop vad de olika personerna sagt och gjort. Ju mera kaotisk en berättelse är, desto svårare är det för förhørsledaren att hänga med huruvida det var mannen till målsägandes granne som hade sagt något eller var det ändå den målsägandes mors man som sagt det.

Då kan det vara på sin plats att man med jämna mellanrum stoppar förhørspersonen: ”Ursäkta, förstod jag korrekt, pratade du om den eller den?” Det är inte alls oartigt om man säger ”ursäkta, jag vill kolla om jag förstod rätt”. Detta hjälper även förhørspersonen att hitta tråden i sin berättelse som kan vara ett enda virrvarr.

Ett förhørsprotokoll och förundersökningsprotokollet i sin helhet är en berättelse om en persons liv och upplevelser, som personen själv återgett. Och det är som sådan förhørspersonen läser berättelsen, en skriftlig berättelse om

sina egna upplevelser och inte enbart som dokumentation för rättegången. I regel förstår personen inte logiken bakom varför vissa saker i ett förhörsprotokoll har betonats och varför andra saker helt och hållet har lämnats bort.

Människor går i efterhand ofta mycket noga igenom förhørsberättelsen och det kan orsaka många olika känsloupplevelser – förundran, förvåning och ibland till och med förnärmelse. Läsningen kan vara direkt chockerande: ”Det här ger helt fel bild, inte berättade jag på det här viset.” Vem som gjorde eller sade det ena eller andra har blandats ihop, eller så har det lagts ord i munnen på förhörspersonen. Av någon anledning har vem som sade vad blandats ihop.

Även om det bara finns små och betydelselösa fel, kan en person drabbas av ångest på grund av dem: om det har dokumenterats på det här sättet så måste det nog säkert korrigeras. Det är av stor vikt att allt är antecknat korrekt.

Om en person berättar utförligt om sådana saker, som ur polisens synvinkel – inte verkar anknyta till målet för tillfället, kan det kanske vara på plats att åtminstone göra en anteckning i förhörsprotokollet om att kunden har berättat om sådana här saker. Det är ju inte nödvändigt att beskriva sådana oväsentliga saker i detalj men det kan vara bra att nämna allt som lagts fram.

Å andra sidan kan det vara problematiskt när förhørsledaren försöker sammanfatta ett långt stycke av förhöret i en mening. Ibland kan en person exempelvis ha berättat detaljerat om någon diskussion och polisen har antecknat

OCH DET ÄR SOM SÅDAN
FÖRHÖRSPERSONEN LÄSER
BERÄTTELSEN, EN SKRIFTLIG
BERÄTELSE OM SINA EGNA
UPPLEVELSER OCH INTE ENBART SOM
DOKUMENTATION FÖR RÄTTEGÅNGEN.
I REGEL FÖRSTÅR PERSONEN INTE
LOGIKEN BAKOM VARFÖR VISSA
SÄKER I ETT FÖRHÖRSPROTOKOLL HAR
BETONATS OCH VARFÖR ANDRA SAKER
HAR HELT OCH HÅLLET LÄMNATS BORT.

kort att det var fråga om ”indrivning av skulder”. En sådan namnapp motsvarar inte nödvändigtvis alltid personens egen uppfattning utan han eller hon kan tänka ”inte var det ju egentligen det här det var fråga om, det blev ju helt konstigt”. I sådana fall vore det bra att genast fråga personen: ”beskriver det här ordet det du sade?”.

Även om personen redan under förhöret har möjlighet att läsa igenom sin berättelse, kan det väl hända att han eller hon inte på eget bevåg kan ifrågasätta polisens ordval och uttryckssätt. Vanliga människor vet ju inte hur ett förhörsprotokoll bör se ut, utan de tänker att det är polisens jobb att veta hur sådana skrivs och vad som är viktigt. Därför kan många viktiga saker bli utelämnade eller oklart antecknade.

Ett förhör är annars också en konstig och förvirrande händelse. Också ordet ”förhör” kan ge en känsla av att polisen inte tror på en när de ska ha en på ”förhör”. Man får associationer till ”förhör av tredje graden” och annat liknande. Man blir nervös i en sådan situation. Man är tvungen att berätta om händelser som överlag är svåra att komma ihåg. Sammantaget leder alla dessa faktorer till att personen i första hand bara vill rusa ut genom dörren. När man ber förhörspersonen kontrollera anteckningarna kan det mycket väl hända att han eller hon inte förmår fokusera på det, speciellt om ingen stödperson eller ad-

VANLIGA MÄNNISKOR
VET JU INTE HUR ETT
FÖRHÖRSPROTOKOLL BÖR SE
UT, UTAN DE TÄNKER ATT
DET ÄR POLISENS JOBB
ATT VETA HUR SÅDANA
SKRIVS OCH VAD SOM ÄR
VIKTIGT.

vokat eller motsvarande är närvarande. Bokstäverna bara flimrar för ögonen och personen släpper ur sig att ”okej, det här ser helt bra ut”. Och även om man kan läsa texten och har upptäckt fel, så kräver det stort mod att peka på felen och dessutom besvära myndigheten att skriva om en del av texten och skriva ut den på nytt. Och

om det ännu därefter finns fel så ska det skrivas om och skrivas ut.

Det finns alltså många orsaker till varför anteckningarna inte granskas och korrigeras under ett förhör, och den främsta tanken är ”nu är det gjort och nu ut, tack och hej”.

Bäst vore det om polisen inte enbart lät förhörspersonen läsa förhörsprotokollet utan också läste det högt på plats. Då kan texten granskas både med synen och hörseln när man går igenom den del för del.

Att skriva en berättelse utifrån en diskussion är säkert inte enkelt. Förhörsledaren kunde också framföra detta genom att säga att det kan ha krupit in fel i texten, och tydligt uppmuntra till att texten granskas. Och om polisen ser att förhörspersonen har svårt att koncentrera sig är det desto viktigare att påminna om saken.

Det lönar sig att säga tydligt och med eftertryck: ”Läs igenom texten ordentligt. Den kan innehålla fel, men jag vill att allt blir rätt och är beredd på att göra korrigeringar.” Samtidigt kan man ännu fråga om något väsentligt uteblivit: ”Nu

när du ser det skrivet, kommer du på någonting annat?”

Inställningen är viktig här: man borde meddela med hela sitt väsen att det inte är någon brådska och att det inte är någonting fel med att påpeka fel i texten, även om det är brådska. Polisen borde också tydligt säga att om personen ännu i efterhand kommer på någonting så kan han eller hon ringa polisen.

Och om vi har en stödperson med under förhöret, kan denna meddela förhörspersonen att han eller hon i lugn och ro kan läsa och fördjupa sig i texten.

Också de följande skedena av processen är oklara för en vanlig människa. Därför är det skäl att ge personen information om hur målet förs vidare och hur tidtabellen ser ut – är det fråga om veckor, månader, ett halvt år eller kanske ännu längre.

Ur vårt, Brottsofferjourens, perspektiv vore det bra om förhörspersonen genast fick ta med sig en egen kopia av förhörsprotokollet om det inte finns någon utredningsrelaterad orsak att inte ge det. Då skulle klienten ha ett dokument från förhöret som han eller hon i efterhand kunde använda för att bearbeta upplevelsen. Om personen var oförmögen att koncentrera sig på att granska texten under förhöret, skulle han eller hon då i lugn och ro kunna gå igenom texten hemma och kanske upptäcka att ”vänta, nu har jag kanske sagt fel eller blivit missförstådd”, och kunde vid behov ta kontakt med utredaren innan hela förundersökningsprotokollet går till åklagaren. Visserligen kan man ännu under rättegången göra korrigeringar

INSTÄLLNINGEN ÄR VIKTIG HÄR:
MAN BORDE MEDDELA MED HELA
SITT VÄSEN ATT DET ÄR INGEN
BRÅDSKA OCH ATT DET INTE
ÄR NÅGOT FEL MED ATT PÅPEKA
FEL I TEXTEN, ÄVEN OM DET ÄR
BRÅDSKANDE.

OCKSÅ DE FÖLJANDE SKEDENA
AV PROCESSEN ÄR OKLARA FÖR EN
VANLIG MÄNNISKA.

men det känns inte bra. Dessutom kan motparten då alltid kvittera korrigeringsarna med att »detsades inget om det här under förundersökningen». Då förvandlas det till något slags jämförande. Nog är det ett viktigt papper alltid, även om det inte läses under rättegången som sådant.

Ett förhörprotokoll kan vara till stor hjälp för Brottsofferjourens hjälpare, eftersom det snabbt ger stödpersonen en uppfattning om händelserna. I förhörprotokollet ser stödpersonen också under vilken brottsrubriceringepolisen har antecknat händelsen. När en person kommer hit och berättar att han eller hon har gjort en brottsanmälan är det sällan personen kan säga hurdan rubricering polisen har använt. Brottsrubriceringen hjälper dock genast stödpersonen att avgöra om det exempelvis är fråga om ett målsägandebrott.

Klientens situation underlättas mycket om förhörprotokollet är med i bilden. Med hjälp av det behöver personen inte försöka förklara allt ända från början för stödpersonen. Pappret skapar ett tryggt avstånd mellan stödpersonen och klienten. Diskussioner är också lättare att föra om klienten inte är tvungen att genast genomgå samma känslostorm och stödpersonen behöver inte fråga och gräva efter oväsentliga detaljer. Förhörprotokollet hjälper stödpersonen att exempelvis avgöra om det finns behov för en assistent eller inte.

Även om innehållet i förhörprotokollet är välformulerat kan personen till orden kopplasådana konnotationer som förhörslעדaren inte hade avsett. Om man till exempel i brottsanmälan antecknat att klienten påstår si och så, kan denne förundrat tänka «hurdå påstår, jag berättade ju vad som hände». Att påstå låter som en påhittad historia. Om det i anmälan står att klienten «berättar»

eller «säger», känns berättelsen neutral.

På motsvarande sätt vore det bra om det i anmälan övriga delar, där det hänvisas till den misstänktes berättelse, syns att det verkligen är fråga om en berättelse av det som den misstänkte själv återgett. Annars kan målsägande lätt uppleva att polisen godkänner den misstänktes berättelse som sann, även om det inte är fråga om det.

Då det gäller att skriva inledningen till ett förundersökningsprotokoll lönar det sig för polisen att vara särskilt aktsam så att han eller hon inte oavsiktligt bedömer vems berättelse som är den mest sannolika. Man borde tydligt framföra att det är bägge parter som berättar om händelserna på sitt eget sätt och inte att den ena berättar och den andra påstår.

* * *

Till slut lovade jag att granska min egen text utifrån anvisningarna jag ger polis-skribenter.

Skrev jag artikeln för dem, för vilka

min text är av vikt?

Min artikel har en något ovanlig struktur. Den kan rentav kallas deformerad. Först skriver jag flera sidor med relativt normal text där jag berättar om mina åsikter och erfarenheter. Sedan börjar plötsligt ett flera sidor långt avsnitt om påminner om en förhørsberättelse och som grundar sig på en intervju med en annan person, i vilken endast den intervjuade personens röst görs hörd. Och till slut denna självbedömning. Att växla så här mellan stilar mitt i allt är inte helt vanligt. Något liknande finns närmast inom någon slags experimentell filmkonst och skönlitteratur. Knappast skulle en tidnings redaktionssekreterare ha släppt in en sådan artikel i tidningen. (Som tur är har jag själv redigerat denna bok, så ingen har kunnat säga att en sådan ledbruten skapelse inte kan publiceras.)

Jag ville dock skriva just så här, jag ville att artikeln skulle innehålla dessa till sin stil mycket olika element. Jag vågade göra det eftersom jag tänkte att denna text är viktig framför allt för dem som läser artikeln för att förbereda sig för Polisyrkeshögskolans urvalsprov. De är ju tvungna att läsa det här oberoende om de vill det eller ej. Oberoende hurdan struktur texten har så läser de den i vilket fall som helst och även flera gånger. Alltså skrev jag precis en sådan artikel som jag ville.

Lyckades jag med att skriva artikeln ändamålsenligt?

Syftet var att få mitt budskap kristalliserat i en enda mening som är så lätt som möjligt att komma ihåg. Därför

PAPPRET SKAPAR ETT TRYGGT
AVSTÅND MELLAN STÖDPERSONEN OCH
KLIENTEN.

presenterade jag tre meningar om polisens skrivarbete, i vilka jag sammanfattade de viktigaste saker som jag själv fått lära mig på ett så litet utrymme som möjligt. Sedan försökte jag utveckla varje sammanfattning med motiveringar och tillräckligt många exempel ivarje avsnitt. Jag hoppas att läsaren efter att ha läst artikeln lätt kommer ihåg de tre meningar som sammanfattar min undervisning. Om artikeln är ändamålsenlig, räcker mina motiveringar och åskådliggöranden för att göra dessa tre meningar meningsfulla och lätta att komma ihåg.

Jag tycker också att (för) långa intervjuer är ändamålsenliga. Jag tror att läsaren med hjälp av Satu Hintikkas berättelse och med noggrann eftertanke kan leva in sig i offrets situation mycket bättre än om jag hade försökt förklara hurdan synvinkel offret har eller om jag indirekt hade refererat Hintikkas intervju med egna ord. I själva verket är detta samma sätt som förhørsberättelser antecknades på för några årtionden sedan. Förut brukade man anteckna berättelserna i samma stil som brottsanmälningar: intervjupersonens berättelse refererades på myndighetsspråk indirekt i tredje person. *Intervjupersonen säger sig ha gjort det här och det här* eller *Intervjupersonen gjorde så här och så här*. I alla fall under de senaste trettio åren har man så vitt jag vet uteslutande använt jag-form. Förhørsledare började skriva i intervjupersonens namn att *Jag gjorde så här och så här*. Således hamnade förhørsledaren i bakgrunden i texten och fram lyftes den

LYCKADES JAG MED
ATT SKRIVA ARTIKELN
ÄNDAMÅLSENLIGT?

person vars berättelse det handlade om. Samtidigt blev det möjligt att använda mer av intervjupersonens egna egentliga ordval och uttryck som ofta var exaktare och åskådliggjorde händelserna bättre än de

som polisen skulle ha använt om han eller hon hade skrivit texten i tredje person.

I och med att man kan förbättra hur bra man kommer ihåg och inse saker genom inlevelse, tror jag att läsaren efter att ha läst Hintikkas intervju inte lätt glömmer vikten av att tänka på offrets synvinkel. Om läsaren någon gång antecknar en intervju av en målsägande som till exempel blivit offer för misshandel, kommer han eller hon kanske att ha bättre förutsättningar att beakta offrets synvinkel i sitt skrivande. Att läsa Hintikkas intervju hjälper kanske också läsaren att inse vikten av att bekanta sig med olika, eventuella läsaers synvinklar. Enbart viljan att skriva för sin läsare räcker inte om man inte känner dessa läsare.

När jag skrev denna artikel hade jag redan hunnit läsa alla andra artiklar i den här boken. Jag har med avsikt pratat om delvis samma saker som vissa andra skribenter. Vissa saker är vi överens om, andra inte. Jag har alltså med avsikt återkopplat till andra artiklar, men jag har med avsikt låtit bli att berätta vilka skribenter jag fört en dialog med. Jag ger mina viktigaste läsare, sökanden, i uppgift att begrunda kopplingarna mellan dessa artiklar och finna likheter och skillnader.

Lyckades jag med andra ord att skriva ändamålsenligt? Åtminstone styrdes valet av artikelns innehåll och form kraftigt av syftet. Förhoppningsvis motiverade det också den ledbrutna strukturen.

Det är ofta ändamålsenligt att använda ett språk som är bekant för läsaren. Jag lät tre läsare som jag känner väl läsa den preliminära versionen av denna text på förhand. De var 30, 35 respektive 40 år gamla. Ordet 'trollata' (översatt med 'provocera') var till min förvåning obekant för de två äldre läsarna. Jag beslöt att ordet i detta fall ändå inte skulle ersättas med något annat. Mina läsares kommentarer är ett bra exempel på hur lätt saker och kunskap i ens eget liv börjar kännas som självklarheter.

Har jag känt mina läsare?

En enskild läsare är naturligtvis snarare en obekant läsare än en bekant. Om läsaren har polisbakgrund är möjligheterna för igenkännande ganska bra. I Finland finns det ungefär 7 500 poliser, av vilka jag har hunnit utbilda cirka 3 000. Som grupp känner jag det yngre gardet i denna trupp ganska väl. Kanske har något studerandeeffer från mina första år som utbildare nu kommit till någon insikt om att jag som novis talat onödigt mycket vid sidan av det väsentliga eller för svårbegripligt då jag talat om väsentliga saker.

Än sökanden och andra intresserade läsare då? Genom att läsa urvalsprovets texter och sammanfattningar har jag grundligt bekantat mig med sökandenas tankegång under tio års tid. Kåren av sökanden är naturligtvis – även om den redan är en utvald grupp – mycket

ENBART VILJA ATT SKRIVA FÖR SIN
LÄSARE RÄCKER INTE OM MÅN INTE
KÄNNER DESSA LÄSARE.

brokigare än den grupp som antas till utbildningen. I och med att polisutbildningen förnyas kan också mångfalden av dem som väljs till utbildningen öka. Åtminstone är det vad vi här vid Polisyrkeshögskolan önskar. Eftersom polisens verksamhetsmiljö förändras kan en person vara en bra polis på desto fler olika sätt. I dag finns det mer utrymme för olika bakgrunder och kompetenser.

Det är mycket sannolikt att jag inte känner dig, den enskilda sökanden, sedan tidigare. Men om du har förutsättningarna och om du förbereder dig noga till urvalsprovet, hoppas jag att du i provet uppnår bästa möjliga resultat och att jag får lära känna just dig!

LÄS MER

Av de engelskspråkiga skrivanvisningarna för polisrapporter har jag fått mest ut av dessa fyra:

- Brown, Jerrold G. & Clarice R. Cox: *Report Writing for Criminal Justice Professionals*. Second Edition. Anderson Publishing 1998.
- Meier, Nicholas & R. J. Adams: *Plain English for Cops*. Carolina Academic Press 1999.
- Rutledge, Devallis: *The New Police Report Manual*. 2nd Edition. Copperhouse 2000.
- Thaiss, Christopher & John E. Hess: *Writing for Law Enforcement*. Allyn and Bacon 1998.

Av de få finskspråkiga böcker som behandlar tillkomsten och användningen av

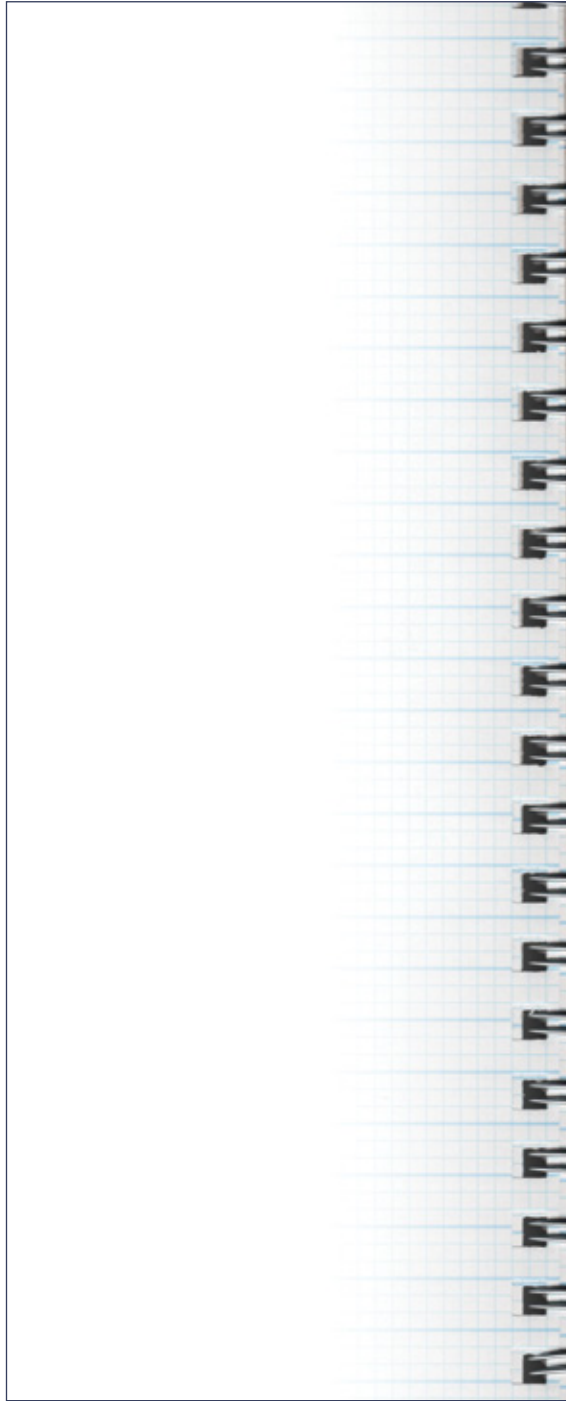
polisens förundersökningsprotokolltexter rekommenderar jag särskilt dessa två doktorsavhandlingar:

- Karstinen, Eija: *Keskustelusta pöytäkirjaksi. Kuulustelijoiden ja rikoksesta epäiltyjen viestintä poliisikuulustelussa*. PPolisyrkeshögskolan 1998.
- Valtonen, Marjo Rita: *Tapaustutkimus poliisin esitutkinnan dokumentoinnista: asiakirjahallinnan näkökulma*. Tammerfors universitet 2005. – Finns tillgänglig som pdf-fil på adressen <http://tam-pub.uta.fi/handle/10024/67536>.
- Det finns en hel del skrivanvisningar, men de är till största delen tråkiga. Jag tycker att sådana böcker där en yrkesskribent berättar om sitt eget arbete är de mest läsvärda med tanke på polisiärt skrivarbete. Dessa två innehåller också många nyttigheter för en polis:
- King, Stephen: *Att skriva: en hantverkares memoarer*. Övers. Tove Jansson Borglund Bra Böcker 2001. – Boken presenteras kort i en Wikipedia-artikel: http://sv.wikipedia.org/wiki/Att_skriva:En_hantverkares_memoarer.
- Antti Tuuri: *Kuinka kirjoitan romanin*. Art House 2004.

Jag följer aktivt med några finländska författarbloggar. Jag tycker att de här tre är de intressantaste med tanke på skrivarbete:

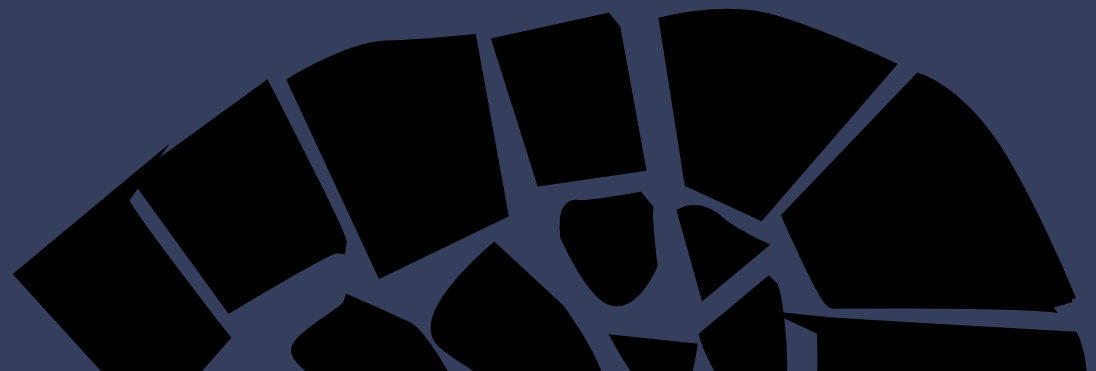
- Jarkko Sipiläs blogg: <http://bloggit.mtv.fi/elinkautinen>.

- Joonas Konstigs blogg: <http://joonaskonstig.com>.
- Marko Hautalas blogg: <http://markohautala.blogspot.fi>.

“När man körde in i skogen slängdes
kroppen i vattnet.”

ÄMNINGEN FÖR ESSÄERNA I URVALSPROVEN 2014–2015

Mars 2014: Essäns ämne:

Hurdan är en bra polis?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Saara Asmundelas artikel ”Från översättare till konstapel – som akademisk yrkesbytare hos polisen”
- Markku Nymans artikel ”Polisen möter, förhör, skriver – ett psykologiskt perspektiv”.

Maj 2014: Essäns ämne:

För vad behövs taktiskt tänkande och taktiska färdigheter?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Elina Katajamäkis artikel ”Kjempebra! – som utbytesstuderande vid polishögskolan i Norge”
- Pekka Loikkanens artikel ”Ett rutinfall”.

Augusti 2014: Essäns ämne:

Är polisen tvungen att göra för mycket pappersarbete?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Pekka Loikkanens artikel ”Ett rutinfall”
- Marko Vesterbackas artikel ”Känn din läsare”.

November 2014: Essäns ämne:

Hur ska polisen förhålla sig till personer som marginaliserats eller som riskerar att marginaliseras?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Anna-Kaisa Heinämäkis artikel ”Förebyggande hör till kärnan i polisverksamheten”
- Jussi Majanens artikel ”Uppdrag 34”.

Februari 2015: Essäns ämne:

På vems sida står polisen?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Maritta Jokiniemis artikel ”Fiktiva poliser och verkligheten”
- Henna Kelloniemis artikel ”Polisen bakom ryktet”.

April 2015: Essäns ämne:

För vem skriver polisen?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Anu Haikansalos artikel ”Så typiskt polisen!”
- Marko Vesterbackas artikel ”Känn din läsare”.

Augusti 2015: Essäns ämne:

Hur noggrant borde polisen och medierna berätta om detaljer i ett brott?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Minna Laukkas artikel ”Från maktens vakthund till lagens väktare”
- Mikko Pelttaris artikel ”En berättelse om redaktörer och deras berättelser”.

November 2015: Essäns ämne:

I oktober bad polisen på Facebook medborgare uppge pizzerior där det ständigt säljs pizzor för mindre än sex euro. Polisens Facebook-uppdatering mötte rikligt med skarp kritik i sociala medier.

Vad gick snett – eller gick något snett? Hur tycker du att polisen borde ha reagerat på kritiken?

I essän utnyttjades en text som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Anna-Kaisa Heinämäkis artikel ”Förebyggande hör till kärnan i polisverksamheten”
- Henna Kelloniemis artikel ”Polisen bakom ryktet”.

LAYOUT OCH OMBRYTNING:

Mika Rautanen/Taitotyö Fenen

FOTOGRAFIER:

Anna Byckling: s. 40, 54, 68, 92, 154,
172, 192, 202, 212, 234, 246, 272, 298

Riikka Byckling: s. 114

Heikki Hiilamo: s. 80

Kimmo Pallari: s. 138

Annika Sjöblom: s. 14

Göran Wennqvist: s. 24

Pärbild: Anna Byckling

ÖVRIGA ILLUSTRATIONER:

Mikko Ylinen: s. 8, 112, 190, 232, 244, 326

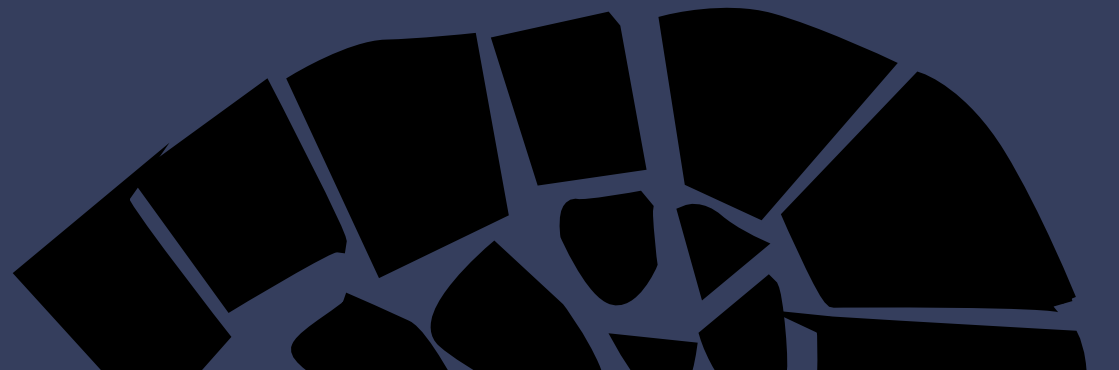
Andra förnyade upplagan

Polisyrkeshögskolan 2016

Juvenes Print 2016

ISBN 978-951-815-305-7 (pdf)

“Trots sina utmärkta färdigheter i städning lyckades polisen hitta bevisen mot denne och mördaren blev dömd.”

“Det fanns något i polisarbetet, som man inte kan uppnå någon annanstans. Känslan av att arbetet är betydelsefullt är i en helt egen klass.”

Hur ser polisarbetet ut ur polisens ögon? Vad har fått polisen att välja sitt yrke? Vad är viktigast i polisarbetet? I ”När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig” öppnar aderton skribenter upp aderton olika perspektiv på polisarbetet.

Tio av skribenterna blev färdiga poliser på 2000-talet. Saara Asmundela, Henna Kelloniemi, Antti Kurittu och Otso Manninen berättar om sina egna karriärvägar. Elina Katajamäki berättar om utbytesstudierna vid polisskolan i Norge. Jussi Majanen berättar vad som är polisens mest krävande uppgift. Pekka Loikkanen berättar om de olika skedena i en brottsutredning. Ari Evwaraye och Anna-Kaisa Heinämäki berättar om det förebyggande polisarbetet. Tommi Partanen på bokens omslag berättar om demonstrationen på självständighetsdagen 2013 ur polisens synvinkel.

Som motvikt till de unga polisernas karriärhistorier berättar Centralkriminalpolisens kriminalöverkommisarie Thomas Elfgren om sin egen, 40 år långa poliskarriär och det viktigaste han lärt sig under den.

Anu Haikansalo och Marko Vesterbacka berättar om polisens språkbruk. Heikki Hiilamo berättar hur en bra, undersökande text uppstår. Mikko Peltari berättar om redaktörens arbete och redaktörers förhållande till polisen.

Tiina Tuulasvaara-Kaleva berättar om hur den finländska polisen använt maktmedel i historien. Maritta Jokiniemi berättar hur nära de fiktiva polisskildringarna är det verkliga polisarbetet. Markku Nyman berättar om de psykologiska krav som polisarbetet ställer.